

Sharḥ-i rubā'iyāt-i ṭibb-i Yūsufī / taṣnīf Muḥammad 'Abd al-Alīm.

Contributors

'Abd al-'Alīm, Muḥammad.

Publication/Creation

Kānpur : Maṭba'-i Niẓāmī, 1299 [1882]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/jnucc8m8>

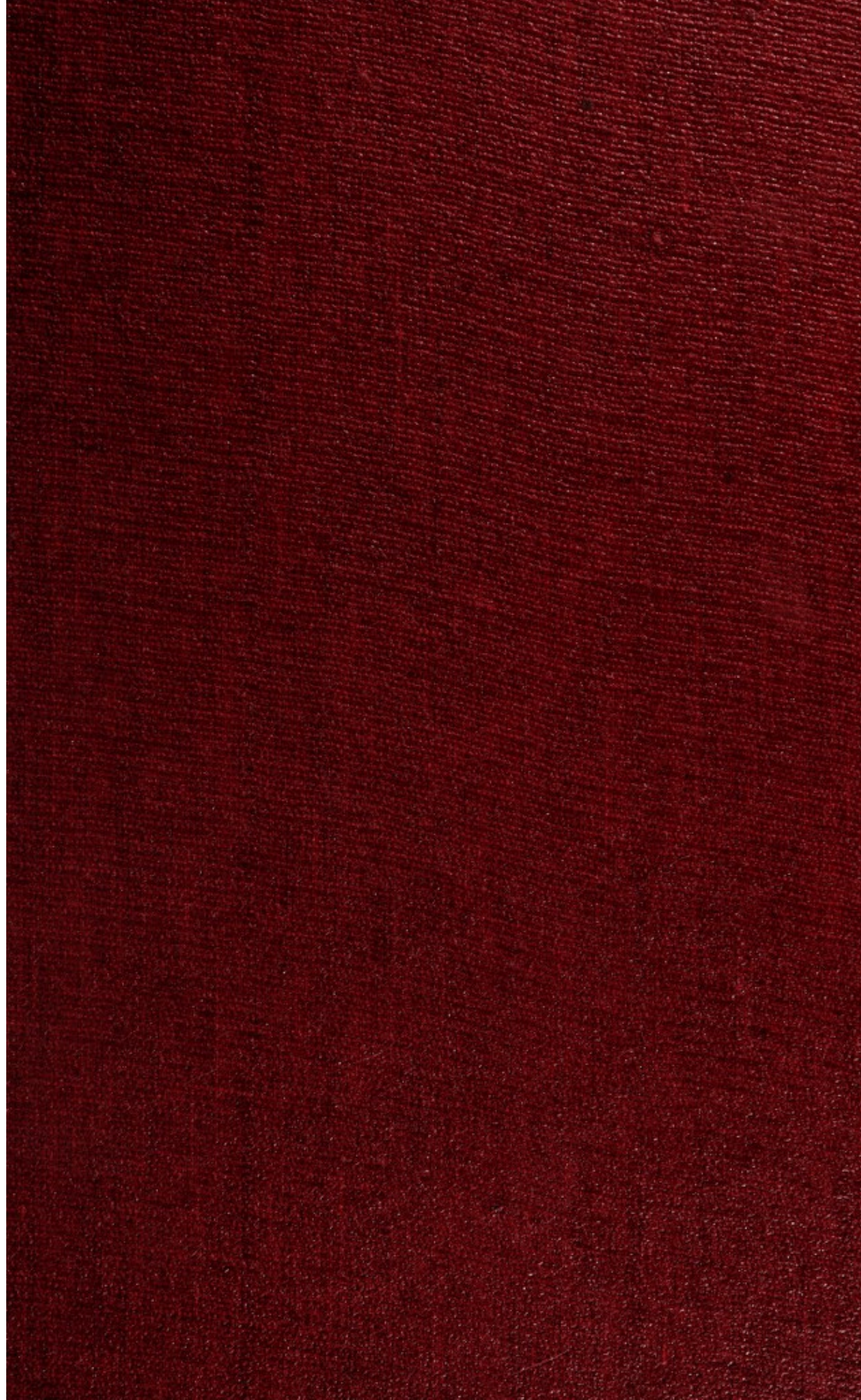
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

مختصر حال انتقال مصنف کتاب قزوہ عاجری بحال رحمہ اللہ

صاحب فضل و کرامت جامع شرع و طریقت تدبیر ملت محمدیہ تاج الدین یقہ قادریہ نقشبندیہ شیخ صوفی معنوی
عاجی حکیم محمد عبد العلی محمد علی نصر اللہ خان صاحب مدنی پیشکی خوجہ جو ایک زمانہ دراز سے
بعد سفر حج فریارت مدینہ منورہ کے اپنے وطن بالوف میں تعلیم اتباع شریعت و بیعت سلسلہ طریقت کا
افانہ فرماتے تھے آؤ نزدیک و دور کے ہزاروں آدمی ان کے ارشاد و ہدایت سے فیض ظاہری باطنی
پاتے تھے جو دو سخاوت او انکی عالم میں مشہور ہو حسن خلق او کا صفحہ روزگار پر مستور ہو جب مانہ وصال شگفتا
و حیات کا قریب آیا تو بنظر عموم افادہ طالبین بعد نظر ثانی کے اکثر نسخہ محربہ کو اس کتاب میں بڑھایا و برکمال
شوق و لطف و بارہ چھاپنے اسکے عاجز کو فرمایا ہنوز یہ کتاب پوری چھپے نہیں پائی کہ دفعہ اخیر وحشت اثر آئی کہ جتنا
ممدوح نے بغرض اس سال دل وقت ظہر کے بروز شنبہ ۱۲ محرم ۱۲۹۹ ہجری کو ذوق و شوق مصال لکھی
کلمہ شہادت پڑھتے ہو عالم آخرت کی طرف رحلت فرمائی افسوس کہ جوابیہ او انکی تھی کہ یہ کتاب اپنی زندگی میں
پوری چھپ جائے سو وہ برہنہ آئی سچ ہو حیات کا رہا بنیاد از تدریس فی فعل اللہ یا تدریس فیہ آخر کا نیا پارچہ اس
واقعہ ناگزیر کے تمام اس کتاب کی طور میں آئی گویا اسکے حروف مصنف کے (سچ و غم) میں سیاہی کا لباس مانتی
پہنا کر غمگینوں کی صوت بنائی چونکہ غار اس کتاب کی طبع کا مصنف مغفور کی زندگی میں ہوا اور موطع طبع انکے
خاتمہ خیر ہو نیکی خیر آئی تو خاتمہ کتاب میں فی خیر او کا مناسب معلوم ہوا اور قطعہ تاریخ انتقال بھی مرقوم ہوا و ثناء

ای صد در بیخ حضرت عبد العلی محمد علی	رحلت کی اس جہاں سے جہان کو الم ہوا
کیونکہ نہ کہ بھر سخاوت تھی او انکی ذات	ہر اک کو او ان سے ظاہر و باطن کا فیض تھا
درویش با صفا تھے امارت کی آڑ میں	شب زندہ دار و عابد و متراض و پیار سا
چہرہ تھا او کا آئینہ نور و معرفت	سینہ تھا او کا مخزن اسرار اولیا
بالینہ حکیم بھی تھے حاذق الزبان	یہ نسخہ اک نمونہ ہوا انکے کمال کا
محسن تھے میر بندہ احسان ہوں و شکر	گرتا ہوں حق سے بخشش محسن کی التجا
سال وصال میں بھی جو تھا اسکا الترام	(ہم غمگینان مقام ہوں) شاکر نے کی دعا

باب الواد	باب النساء	باب الیاء
رباعی	رباعی	رباعی
نام دوا	نام دوا	نام دوا
۲۴ وصل معشوق	۶۷ هریه	+

خاکه الطبع

حمید بی حکیمی است که صحت و اعتدال اجسام را عده ترین نعمت های خود فرموده و برای
ازاله عوارض و امراض طبای حاذق را طریق علاج و تدبیر تعلیم نموده و بازای هر مرض
چند دوا آفریده و در نباتات تاثیر کسیر بخشیده و صلوة و سلام بیعد و طبیبی راست گشتش
قانون نفیسی است برای دفع عوارض جسمانی و بهداشت قواعد سدید است برای ازاله
امراض روحانی صلوات الله و سلامه علیه و علی آله و اصحابه جمیعین لی یوم الدین
اما بعد کمترین جهان امیدوار رحمت ایزد سبحان عاجز محمد عبد الرحمن بن حاجی محمد روشن خان
بخضر لهما الله المنان و ادخله بیت الرضوان عرض رسان است که درین ایام فرخنده و جام
کتاب مستطاب نایاب الاجواب شرح رباعیات یوسفی مسمی بالمعراج الموربه
بالنسخ المجرجه تصنیف شریف و تصنیف لطیف بقراط زمان و جالینوس و ران حکیم
حاذق و طبیب فائق جناب مولوی حکیم دپٹی عبد العظیم نصر الله خان صاحب
صدر تعلقدار ریاست نجسته بنیاد و جید آباد تغیر الله بالغفران الیوم التاجد حسب
اشترک صنف صنف و عشره آخر ماه جمادی الاولی ۱۲۹۹ هجری بمطبع نظامی واقع کلپو
حلیه طبع در بر کشیدن مطبوع طبایع خاص عالم باعث فاد و انتفاء امام گردید فالجید جمیع النیر الما هو الم

وجه مهر و دستخط بر خاتمه

برای سند این معنی کتاب هذا مطبوع مطبع
نظامی است مهر و دستخط ممتهم ثبت نموده

محمد روشن خان قاضی
محمد عبد الرحمن بن حاجی

۱۷۰	مسهل صفرا	۲۲۲	معجون نقرس	۲۲۲	ملین رموی و صفراوی
۱۷۱	معجون زجاج	"	مسهل	۲۲۵	مرهم سبتر نیم
۱۷۲	مفرح ابریشم مقفل	۲۲۷	معجون مفسج	۲۵۲	مرهم نوره
۱۷۳	معجون ترنجبین	۲۲۸	مسهل بلغم	۲۵۳	مرهم قوبا از حافضه ای تقویا
۱۷۴	معجون سلس	۲۲۹	مسهل سودا	۲۵۵	مرهم حرب برادر توامی مغفول
۱۹۰	معجون شیشه مانع تفتیر بول	"	معجون ربیع	۲۵۷	مرهم خام برای جرب
۱۹۶	مرهم مردانگ	"	مطبوع خش	۲۶۲	مرهم خام سنج بر آه قشمر
۲۰۲	ملین	"	مالنی بست	۲۶۳	مرهم خام بر آشور اطفال
۲۰۹	معجون	۲۳۹	مرهم سرطان	۲۶۵	مرهم حیدر خان خشکی خورجو
۲۱۸	معجون برای وجع مفصل	۲۴۱	معجون عشبیه	۲۸۱	ماوا الجبین

باب النون

رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا
۴	نقوع مسهل صفرا	۱۴۳	نسخه هیضه مجوزه والد مرحوم فقیر	۱۷۷	نسخه تپه پود بر احصاء
۲۲	نطول	"	نسخه پیارا سنگا بر هیضه	۱۹۰	نسخه باه
۳۲	نقوع مرضه	"	نقوع برای تنقیه رحم	۲۰۸	نقوع برای تنقیه رحم
۷۶	نشوق	۱۵۳	نقوع برای ورم طحال	۲۰۹	نطول ورم جسم
۱۳۲	نمک سلیمانی	"	نسخه که خون بواسیر را بند کند	۲۲۷	نقوع حکیم عطاء اشرف
"	نسخه هیضه مختصر برادر	۱۶۶	نطول بر احصاء	۲۴۰	نقوع بر اجزام از حکیم
۱۴۳	نسخه هیضه مختصر برادر	۱۷۱	نقوع برای جرب	۲۵۲	عبدلقداد مرحوم اول بنی

کشته مطلق کردن و خوردن	۱۴۴	کلاه برای رفع سستی	۱۹۰	کشته رطلا	۱۹۰
کشته نقره	۱۹۰	عضو مخصوص		کلاه پلاس	۲۲۴
باب اللام					
رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا
۲	لخته برای سر	۱۱۵	لحوق	۱۱۴	لحوق کتان
۱۳	لخته سرسام	"	لحوق مغز تخم پیشه	۱۹۱	لحوق دیلان
باب المیم					
رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا
۴	منفع صفا	۳۹	ماء العسل	۹۲	مضمضه
"	ایضا	۴۰	ماء الاصول	"	مضمضه دیگر
"	مسهل صفا	۴۲	معجون مقدوی بر مفلوج	"	مضمضه دیگر
۶	منفع باغم	۵۲	میل سرب	۱۳۳	معجون بانقوع چوب حینی
۸	منفع سودا	۶۵	معجون ج ترکی بر اثر دوا	۱۴۰	میسوسن
"	معجون سجاج	"	میل بادیان	۱۶۰	معجون خاشنبه بر قو لبح
۱۴۶	مفرح اعظم	۶۲	مرهم ابیض	۱۶۵	معجون بنفشه بر است
۸	مسهل اخلاط ثلثه	۶۵	مسهل اخلاط غلیظه	۱۶۶	مرهم بوا سیر
۱۵	ماده الحیو یعنی معجون قلا	۶۸	مرهم	"	معجون مجوز حکیم
۱۹	معجون پاد در	۸۳	مسهل خفیف	"	شفاء الدوله بهادر
۳۲	معجون ام الصمیان	۸۴	مطبوع بلبله	۱۶۸	مرهم مقل
"	معجون فاواینا بر کمرع	۸۶	ملین		

رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا
۱۰۵	غره برای رم الله	۱۰۶	غره برای استخوان الله	۱۱۵	غره برای سرفه از حکیم
"	دیگر	۱۰۸	غره برای خنق	"	الهی بخش صاحب سله
"	دیگر	"	دیگر	۱۲۰	غره دیگر از استاد
				۱۲۱	غالبه

باب الف

رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا
۷۱	قیتله برای وجع الاذن	۱۴۳	فلونیا	۱۲۲	فسرجه

باب القاف

رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا
۱۲	قطور شقیقه	۱۲۱	قیروطی شومنه ذات الحجب	۱۵۳	قرص کبیر
۶۶	قطور عرق جگر تر	۱۲۴	قرص مبارک برای ضحک	۱۵۸	قرص باکنج
"	قطور دیگر	۱۵۲	قرص گل مستعمل حکیم	۲۳۰	قرص کافور
۸۵	قیروطی	"	صاحب حرم جوهر	۴۵۲	قیروطی جیوه
۱۱۰	قیروطی یعنی موم رغن	"	الضیافه قرص مستعمل حکیم		
		"	بنی بخش صفا کیر تیور		

باب الکاف

رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا	رباعی	نام دوا
۵۶	کشته سرب	۱۱۶	کشته زرنج گاو دنتی	۶	کشتنه
"	کحل برای رم	۱۱۶	کشته شجرف	۱۱۵	گل قند بنفشه
۵۸	کحل و شنائی بر اعظمه	۱۲۶	گل قند گل انعام القریعنی	۱۶۶	کمد بوا سیر
۶۸	کحل و شنائی بر اعظمه	۱۳۲	کحل چاندنی برای تحق		
			کوتی		

رباعی نام دوا		رباعی نام دوا		رباعی نام دوا	
طلامی صداع صفراوی		طبیخ دیگر		طلامی سلعه	
۳	طبیخ بادیان	۱۵۷	طلامی محبوب الباسیر	۲۳۷	طبیخ ایتمون
۵	طلامی صداع بارساوی	۱۶۶	طلامی لبواسیر	۲۴۲	طلامی برای جرب
۱۰	طلامی شقیقه	ایضا	طبیخ حب القلت	۲۵۵	ایضا
۱۲	طلامی جنت خدر	۱۷۱	طبیخ	۲۵۸	ایضا
۳۸	طلامی برای حقیق انف	۱۷۷	طبیخ حصاة المثانة	۲۷۳	طلامی قلع ثاکیل
۷۷	طلامی ماستری	۱۹۰	طلامی برای رفع سستی	"	طلامی برای مقام
۸۳	طبیخ زوفا	"	ایضا	"	طلامی برای برص
۱۱۵	طبیخ خسر برای سحج	۱۹۵	طلامی برای رفع خستین	۲۷۷	طلامی عضو سوخته
۱۵۷	باب العین المهملة				
رباعی نام دوا		رباعی نام دوا		رباعی نام دوا	
۱۸	عرق بهنگرا	۲۱	عمل یعنی حقنه	۱۴۹	عرق باد و بنجان بری
"	عرق پان	۲۶	عرق تنهاکو	۱۵۳	عرق جهاد
۱۹	عسل بلادر	۱۱۶	عرق ابنه	۱۵۴	عرق جهاد برای
۲۸	عرق تلوعا لکریخا	۱۳۲	عرق گیکوار	"	نقطة الطحال مجرب
۴۰	صاحب مرحوم	"	عرق پیاننگا	۱۶۰	عمل برکام جمع انواع الخ
۴۰	عرق منڈی	۱۴۳	عرق آهنن		
		باب الغین المعجمة			

۱۴۸	سفوف مدمل	۱۴۱	سفوف مغلط	۲۵۳	سفوف اسود
۱۸۳	مشرو و دیطوس	۱۴۲	سفوف جریان	۲۵۴	سفوف کلاچو و براک برص
۱۸۴	سفوف دافع حبس بول	۱۴۳	سفوف ایضا	۲۸۱	سفوف سبارک براک
۱۸۵	سفوف براحرقة البول	۱۴۴	سفوف سیاه داورن		امراض سودا و س
۱۸۶	ایضا	۲۴۰	برای فتق		سفوف بلبله سیاه
۱۸۹	سفوف مقوی باه	۲۴۱	سفوف ہر تال ساجد		سفوف گز برای امراض
۱۹۰	سفوف مغلط منی	۲۴۲	سفوف کاہا		سودا و س
	سفوف تقویت باه	۲۵۱	سفوف سیاب		سفوف لاجورد براک
					امراض سودا و س
باب الشین المعجمۃ					
رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا
۲	شربت لیمو	۵۵	شیاف اخضر	۸۲	شربت زوقا
۱۲۴	شربت بنفشہ	۵۶	شیاف احمر	۱۱۳	شربت مرکب برافش
۷	شربت افیتون	۵۷	شیاف احمر برای مد	۱۱۵	شربت خشخاش
۱۱۳	شربت عناب	۵۸	شیاف مامیشا برافش		شربت خشخاش سادہ
۲۰	شیاف کرم	۶۰	شیاف کندر		شربت خشخاش حکیم
۲۲	شافہ سبات	۶۳	شیاف زعفران	۱۱۹	شربت انجبار
۲۸	شربت چوب شیشم	۶۸	شیاف گل کنبہ جناب	۱۲۵	شراب زہر الفطن براک
۳۰	شراب لیمو		غال صاحب قبلہ		خفکان
	ششوم	۶۸	فتح خان صاحب مغزو	۱۳۲	شربت دینار
۵۲	شیاف گل کنبہ یعنی ہرسم	۶۹	شیاف زہر سمسم	۱۳۶	شربت بھی
		۷۱	از حضرت استاد و مہتمم		شراب میبہ

سقف مسهل شاه پسند	۴	سقف مقوی معده خصوصاً اصحاب بواسیر	۱۳۹	سرکه مرکب برای زخم	۵۶
سقوط برای سرسام	۱۳۷	سقف برای اسهال نخونی و صفراوی	۱۵۶	سقف برای رفع رقت و در روئنی و منعظ	۵۷
سرکه شاه عبدالکریم خان صاحب برای سلاق	۵۴	سقف برای حبس الطحال	۱۵۷	سقف یگر مغلاظ منی	۵۸
سرکه شاه عبدالکریم خان صاحب برای شتر نایب	۵۳	سقف ایضاً	۵۹	سقف یگر بر اجریا و تقطیر	۵۹
سرکه جست برای زرد	۵۶	سقف جهت حیات	۱۶۱	سقف یگر مغلاظ و راقع برینا	۶۸
سرکه جال اوپولا	۵۵	سقف برای ایضاً	۶۰	سقوط	۷۵
سرکه مرکب برای دمه	۵۸	ایضاً	۶۱	سبوس گندم	۱۱۶
سقف بادیان	۶۵	سقف برای کدودانه	۱۶۲	سقف سیاه غلامی نیا صاحب برای ضیق	۱۱۷
سقف بایگی برای ماسکه	۱۳۳	سقف نافع حبس لول	۱۸۲	سقف برای خفقان	۱۲۵
سقف کشته اسرب	۹۱	سقف برای جریان	۱۹۰	سقف وجع المعده از حکیم خدا بخش برای میر	۱۳۲
سکنجبین	۹۲	سقف برای تغلیظ	۱۹۱	سقف ورم الاخون از حکیم الهی بخش صاحب	۱۳۷
سنون	۹۳	سقف باه	۱۹۲	سقف غبث الحیدر	۱۴۸
دیگر سنون مجرب	۹۴	سقف سوختن برای عرف النساء	۲۲۱	سکنجبین اقیتمون	۲۸۱
سنون مولانا احمد علی چیریا گوشت مغفور	۹۶	سقف کیمبر برای برص	۲۷۲	سکنجبین دیناری	۱۵۲
سنون دیگر	۹۸	سقف بلبله	۷	سقف زخیر صادق	۱۶۲
ست لوبان	۱۱۵	سکنجبین عنصلی	۳۳۱	سقف مقلیا ثا	۱۶۳
سقف سعال	۱۱۶	سرکه عنصل	۳۳۲	سقف یگر بر زخیر صادق	۱۶۴
سقف سیاه برای ضیق	۱۱۷	سقف بهبوت فقیر	۴۹	سقف که خون بواسیر بند	۱۶۵
سقف سل	۱۱۸	سرکه احسانی	۵۵	سقف برای خصا کلبه	۱۶۶
ایضاً و ترله و حال و غیره	۱۱۹	سرکه چشمام	۵۶	سقف برای حصاة نشا	۱۶۷

دوای مقی	۳۸	دوای المسک الحلو	۱۳۴	دوای السینه برای رفع شیب غیر طبعی	۲۷۸
دوای الحیوة	۴۹	دوای الکمون	۱۵۶	دوای ما	۲۸۱
دوای سلاق	۵۲	دوای سام ابرص	۱۳۶		
باب الذا ال المعجزة					
رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا
۵۵	ذرو را غیر	۸۸	ذرو را قلع	۱۶۶	ذرو را اسیر
باب الراء المهمة					
رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا
۵	روغن قسط	۵۸	روغن شایا	۱۶۰	روغن لبان
۷	روغن فرقیون	۶۹	روغن ترب	۲۱۸	روغن شبت
۷	روغن بادام	۷۰	روغن مورد	۲۴۰	روغن لبوب سبعة
۷	روغن بابونه	۷۲	روغن گل	۲۵۳	روغن کثیر سفید بر آفتاب
۱۹	روغن جوز	۱۲۷	روغن نیلوفر	۲۷۳	رشته برای دفع سیش
۴۲	روغن شونیز	۱۳۳	رکس	۲۷۷	روغن شونیز بر آفتاب
۴۹	روغن موم	۱۸۸	رب حصرم	۲۸۰	روغن بقیه برای برآندک موی و تشقق شعر
باب الراء المهمة					
رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا
۷۲	زهره خطائی مع شفا	۱۷۸	زرق		
باب السین المهمة					
رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا

حب افیون	۱۹۰	حب جواهر	۱۹۹	حب سکین نواز	۱۹۳
حب جهت مغوط	"	ایضا استعمال برادر توامی حوا	"	حب عابس خون	۱۹۶
حب مقوی جماع	"	حب منقل	۱۹۶	حب آشک	"
حب که قوت اصلی بخشد	"	حب تخم شاه پسند	۱۹۹	حب تریمان	"
حب باده	"	حلوائی بادام	۱۹۳	حب شیرین کرم خون بواسیر	"
حب سوزاک	"	حلوائی پیچنه	۱۹۰	حب لولوی	"
حافظ الجنین	۲۱۴	حصول	۲۰۴	حب صبر	۱۹۲
حقنه	۲۲۷	حب اراقی از استاد مرقوم	۲۱۸	حلوائی صبر	۲۱۸
حب لشفای هندی	۲۲۹	حب لولو	۲۲۹	حب برای غلبه لازم از حکیم	۲۲۷
حب سم الفار برای جذام	۲۴۰	حب عطائی	۲۴۰	عطا اشرف	۲۲۷
حب قویا	۲۵۳	حب حیوة	۲۴۱	حب سیاب	۲۴۱
حب اقیمون	۲۸۱	حب شک برابرس	۲۷۲	حبی انجی در کردن کجک	۲۷۰
		حب گزین سگ بیوانه	۲۸۸		
باب الخاء المعجمة					
رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا
خيسانده برادر جدري	۲۷۷	خشب الحید	۱۹۷	خمیره از برادر مغمور	۱۲۶
ایضا	"			فیض الله خالصا	۱۲۷
				خمیره گاو زبان	۱۲۷
باب الدال المهملة					
رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا
دوای دبه	۳۲	دواء المسک البارد	۲۸	دواء المسک المعتدل	۳۲

رباعی نام دوا	رباعی نام دوا	رباعی نام دوا
حب بنفشه ۴	حب شاه پسنه بر آنزله ۶۵	حب بیضه ۱۳۲
حب اسطوخودوس ۶	حب ذهاب //	حب تپ مرکب //
حب ایارج ۴۴	حب واقع بلغم ۶۹	حب کبریت کلان //
حب قوقایا ۶	حب المسک ۹۱	حب کبریت دیگر //
حب افیتمون ۸	حب دیگر حب المسک //	حب باضم ۱۳۹
حب اسطوخودوس //	حب ای بجه الصوت ۱۱۴	حب ایضا //
حب اوامی نیکمکنی ۱۸	حب باقلا ۱۱۵	حب پیارا نگا //
حب حقنه مخرج سودا ۲۰	حب حریره //	حب حیات //
حب حقنه ۲۳	حب باقلا دیگر //	حب پیارا نگا دیگر ۱۴۲
حب برای صرع ۳۳	حب بنه انداز حکیم عطا اشرف صاحب نیکویری //	حب راوند ۱۴۹
حب شفا برای صرع و لرزه //	حب نفث الدم ۱۱۸	حب مروارید ۱۵۶
حب اذارانی حکیم ۴۰	حب حقنه برای فمات الصدر ۱۲۳	حب پنج جوز ماش //
حب طایب سید صاحب مرحوم //	حب حریره ۱۳۱	حب مجرب شکربینی //
حب ایضا //	حب جوب بندری مندرک از استاد مرحوم ۱۳۲	حب ای حبس شکم //
حب لقه ۴۳	حب ایضا از حکیم امر سنگه //	حب بزرگ از سبز اطفال ۱۵۷
حب منقعی بدن ۴۷	حب ایضا از حکیم طالب حسین //	حب برای ایضا //
حب کبریت از سیدی //	حب مرحوم خورجوی //	حب دیگر برای اسهال سبز اطفال //
حب کبریت منقعی مسعود از استاد مرحوم //	حب کبریت خوری //	حب ملوک برای قولنج ۱۶۰
حب منقعی دماغ ۴۲	حب ایضا از احمد بنان خورجوی مرحوم //	حب کدو دانه ۱۶۳
	حب ملین //	

و درونی نمی آید که است و چون کت بود که گاه در زیر انگشت ناپدید گردد و فرق میان هر دو از
 نامش کنند و آن باشد بر ضعف و قوت و مجامع طبیعت و نبض منشار می آید که گسخت و نرم نماید
 و مختلف حرکت و بود که زیر انگشت چون آن را زده نماید در آن او را ام حشا و مجنبتات الجنب باشد
 و نبض تغش آنکه حالت شبنم عینه داشته باشد و لرزان بر غایت ضعف بود و آن را شبنم بر حرارت و
 قوت شبنم حاجت و مصلحت است و نبض ملتوی نبضی بود چون شبنم تافته که او باز میگردد و یامی
 و آلات میکند بر پوست و ضعف قوت فلان را در ارض یا بطنه کثیف یافته میشود فائده اتفاق جمیع طب
 فارسی و روم و هند بر آنست که جمیع امراض از شش است پدید آید و بیشتر اول بسیار می جماع دوم کمتر
 خفتر و شب سوم به بسیاری خفتر و روز چهارم به بند کردن بون بر آن پنجم بخوردن طعام بر سیری
 ششم نوشیدن آب شب پس طیب باید که تجدیل کشند و نزد فقیر به زلزله چای خوردن تا جسد و
 نوشیدن معدنی نیست فائده آنچه نوشته ام اللق حفظ است که تجربه سی و هفت سال است
 امید که دستور مقبولان گردد و فائده اگر طالب تقدمة المعرفة ذخیره و قواعد کلیه و صایای
 قرشی را یاد گیرد لطفی گیر باید فائده طیب را باید که متقی و متورع بود و طامع نباشد اما از امر
 گرفتن و بآن خدمت محتاجان و فقر کردن و دعای صحت از ایشان خواستن طمع نباشد
 فائده طیب را باید که از صحبت حاکم اجتناب کند و صحبت امیر اختیار نماید که این فن
 بدون دولت و دولت مند رونق نگیرد و شرف نه پذیرد فائده اسرار را بر غیر لائق که طامع
 و فاسق و یهوده گو بود فاش نکند فائده اگر مردی لائق از یگانه یا بیگانه بدست رسد
 تعلیم اسرار را از او دریغ نکند که حسن باشد و ظلم فائده باید که نسخه بحرف صاف لائق حال مرض
 بود فائده لازم بر طیب است که دوا را نزد خود طلبیده یک یک وارا دیده و شناخته بوی
 صحت کرده و در فقط خاتمه کتاب ثم هذا کتاب فی البلدة حیدرآباد فی العاشر من جمادی الآخر
 سنة ثمانین و ثمانین بعد الالف و المائتين من هجرة بنی الثقلین الفه عبد العلیم نصر الله خان
 الاحمدی انجشکی الخوجوی غفر الله له و لوالديه لجمع المؤمنین و المؤمنات من الجن و الاموات فقط

فازد به هم الفار که سنجی شود و در هر فیون عرق از نرسیده و تولد یا نالی بقدر نیم پا و در آب ساییده
 خورون و فازد به گزیده مار عرق پنج چنانکه رقیق بی آنچو یک تولد پیگیری ست قوام حین
 می نگارم بهای و صیت از فقیر یاد باید گرفت فائده نبض شاخت آن بسند قیق و علم آن نیک
 باریک است بیشتر از طبایع این خبر ندارد اما بر سم دست بر نبض دست بلا رعایت قواعد آن سیر است
 و بچوک نمی دانند و خود را احمق اقرار می یابند و اندیشه مراد از دیدن چنین نبض آن باشد که من هم
 نرم و بهای این فرج اخل و اقر حق خود میکنم پس واجب است بر داننده طب که اصول و فروع
 نبض را خوب یاد گیرد و عامل آن باشد که نبض از دل خبر سپرد و اگر فیهن سلیم و طبع مستقیم باشد
 و از دست زمانه فرصت نیابد پس اینقدر یاد گرفت از لوازم دانند که گفته می شود بدانکه نبض تیز
 و پر که صریح و متلی باشد دلالت بر حرارت و خون کند و نبض باریک و تیز دلالت کند بخلیه صغیر و
 نبض گران نرم که متلی و لین بود دلالت کند بر غلبه بلغم و تری مزاج و نبض کشیده دال بخلیه سودا
 بود و نبض مختلف که قرع او بیست گز نماید دلالت کند بر مجامده طبیعت و نبض غزالی که چند حرکت
 سخت کند و باز ساکن شود و باز حرکت آغاز کند و این بر غایت مجامده طبیعت دلالت کند و نبض
 و طب الفار که حرکتی با قوت آغاز میکنند و بتدريج ضعیف میشود و باشد که ساقط میشود یعنی
 نهایت صغیر میرسد پس از آن قوت باز آید و نبض عظیم میشود آنرا تام الرجوع نامند و اگر قوت
 می آید و باز عود بظلم می نماید اما نه بآن قوت و عظم که ابتدا نموده بود آنرا ناقص الرجوع گویند و
 این مذموم بود و نبض با مدور اعتبار است که بهمار پیش از حرکت و قبل از طعام و غضب خوف حمام
 بعد و رنه اینهمه نبض متفاوت کنند و بعد آن اعتباری ندارند و نبض مسلی که منسوب بدو است
 و آن همچو دو دم موش بود که بید یک از جانب گنده نهاده متصل کرده شود و آن ال بر ضعف قوت
 و بسیاری حاجت بود و نبض موجی آنکه از عرض انگشت بیشتر که دو نرم بود و گاه خرد و گاه بزرگ
 همچو دواگر که بافتادن چیز سخت بدریا و تخریک آن آب ریاریا میرسد این ال بر حرارت و رطوبت
 و مقدسه است قیاس نبض باریک سخت که باریک قرار بود دلالت بر دق و ذبول کند و نبض

۱۰

ابحث فی علاج شرب السم و السموم

چون دست و پد شرب سم است با عی
از بهر خلاصیت بنزدیک سکیم ۲۸۹
کزیخ شوی براه غم یا ماسه
هانی بود از مخلصه یک مشتقا

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حالة شرب السم	نرم خوردن	چونکه خالق الاشیاء بر هر مدنی	نشان هر یک	مخلصه افیمیم
	هر کیفیت که پیدا و نباتی و حیوانی قوی و اثری	در طول مدت کوفت و فتنه خای		محمود
	شود	جدا گانه پیدا فرموده است فلان	ست و ستور	لام مشده و
		سبب یک ملحه است تفصیلش		مساهله های
		الافق گنجایش این مختصه نیست		در ره نباتی

مختلف انواع فی الشکل تخم آنرا بطریق مصنف مرحوم یک مثقال زان گرفته بچوشانند
و نیم پال آب هرگاه به نیمه س صاف نمایند و به ده مثقال قند شیرین کرده و دو درم روغن
یا گاو اضافه نموده نیم گرم بپاشانند و غذا اگر بشیر گاو خورند نافع باشد انبتاه باید دانست
که زهر هر سه قسم است اول مدنی مانند سیاه سم الفار و دوم سنگ زنگار و زاج و شب بمانی
و زرنج و آهک اسفیداج و شنکوف و دوم نباتی چون پیشین یا در و ترب سیاه و افیون و زنگ
و قنطیر و سوم حیوانی مانند دریا و زهره افی و زهره پانگ و سردم گوزن و زلوی سبز که در
نیستان بود و زرخ سرخ که غولی باشد در دریا و واضح باد اگر کسی افیون خورده باشد مغرین باشد
و دو توله و قشر درخت بید انجیر و دو توله در یک نیم پا و آب جوشانیده و در تی انگورده راع دوسه
جندید متر ساینده در آن آمیخته بوشانند افاق بخشد و دیگر نایچیل دریانی چهار سنج و پنج توله
آب ساینده بوشانند و بعضی گفته اند که کت را در آب بپایانند هر وقت که مسموم را تشنگی
گرفته باشد از آب آن اوده باشد و چند بار اثر زهر فرو خواهد شد بفضل الشافی باید دانست که

تا بهست سال هم می شود و بعد شش ماه بر زخم مالیدن هم	کاتب الحروف هم مشاهده نموده است	مفید است که مثل
---	---------------------------------	-----------------

مشهور است گوش خردندان سگ بجای الجبن طبع افیمون طبع را نرم دارند و وقت گزیدن
 بار و زاول را دوم داغ کنند و باید که داغ بزرگ بود این عمل تا بهفته امکان دارد که گفته اند و
 با داغ در گریه نباید رفت و از سر مانگاه باید داشت با داغ و سید داغ و استادی مرحوم حکیم
 نجیب آبادی میفرمودند که نوشیدن آب گامی یوانه گزیده را در کشتی ناچیل دریایی یاد در
 پیاله پنج یا چوب جهاو که گز باشد مزیل سم است و در دادن آب حیله ها کنند و مکر می بیند غلام حسن
 مرحوم خوجوی حبت ذرا ریج که گرمی باشد و آنرا برهند می تیلیا که آنرا می دهند و در سم برسات گش
 بر درختان شب بویا که هو یا که می نشیند و ترکی الاکتک در شیشه و علی کو چکانند بسیار مجرب
 خود میفرمودند صنعت آن یک عدد تیلیا از چارگس قدری صوف بانات در یک توله
 قند سیاه آلوده و گولی بقدر غلوه بسته زن آب پیش از پانزده روز مرد را پیش از بهشت بود
 هنگام صبح بخوراند که در اربول بسیار خواهد کرد و بعد فراغ از او را پس از گذشتن دو پاس از رو
 که پیشاب بند شود و کلیف حبس بول و بر آمدن که مزارع گردد و یک نیم پا و جغرات را در آب
 حل کرده بنوشاند و هنگام شام خشک و جغرات بخوراند نافع باد و اگر آمدن بول کلیف شود
 یا درد و شکم شود مضطرب نباید بود و السلام و صاحب خیره هم غرض هم بخیره و اگر از
 می نگارد آن هم مجرب است و دیگر نسخه و اوص مختصر آنکه بگیرند ذرا ریج و اندر دوع به تنند
 پس دوع از وی بریزند و دیگر تازه دوع و روان کنند تا سه بار پس اندر سایش شک کنند و
 بسایند باد و چندان عدد منقش و اقراص سازند و دو انگ زین همراه آب گرم یا اندر شراب
 دهند و تدبیر عرق آوردن بر ریاضت و گرمای غیر آن کنند و اگر باین و التشنجی پیدا شود و مسکه
 و روغن گاو دهند نافع باد و برگ پهل سیر یعنی جوای لبس قفل سیاه همه اسایده اگر چه
 گزیده و یوانه با و از گردن هم رسیده باشد بخوراند همچنین تا سه روز بهند الله شافی باد و مجرب باد و اگر

چون معنی	خاطرات	رود و سفر پیش از فکرند و دم در میان هر دو پای	نمایند مصلحت را
عصر گشت	باشد باقی	خود و ز دیده بر زمین کشند و ستانه راه رود بهتر	به دانند سوار باشد
و معنی کلب	با اگر دیوانه	رسد بر و حمله نماید و آواز نکند اگر گریه گرفته کند	بیاده تا عرق کند
بکسر لام	نباشد یا	و دیگر سگان از و بگریزند و اگر با و میرسد تعلق	و جرات راه
سگ یون	عقل است	میکند بکرت دم و غیره و اگر گرسنه شود هیچ نخورد	شدن ندهند
باشد	کسیکه او را	و اگر تشنه شود از آب ترند و نیاشاند و علامت	بلکه منقرض نمایند
گزیده است	معضول	نمک بعد چند روز حالتی غیر طبیعی پیدا	تاسه ماه و قرصه
	مثل دیوانگی	و پدید آید و اندیشهای بد و اند	بزرگ تر باشد
	و شمنائی	اختلاط عقل و خشکی در هرج تشنگی	شاید که غرض
	خواهشهای پریشان	هر ب ز نور و حب تنهائی	ماتن هر چه استعما
	و اندام سرخ	شود و بگریزد از آب بترسد صورت	سیریمین خرم کردن
	سگ پیش نظر نماید	عرق سرد و غشی پدید آید	باشد و بعد زخم
	و باشد که آواز سگ	کن و از راه پیشانی نوب	نخود و غوغا و بجا
	خرد و مانند بچه های	سگ آیند و گاهی حبس	و در اسهال شود
	بول شود و بر گزیدن	و مریض باشد و سببش	گوشند و گوش خرد
	آنکه این جانوران	طرف دماغ روند و بدماغ	یا موی گوش خرد
	بخارات صعود نمایند	که تخیلات بد و حزن گزند	یا چرک گوش خرد
	پیدا شود و هرگاه	در آینه روی خود بینند نشانه	در قدری قوی بسیار
	و از آن بترسند	در بعضی از جهه ظهور ایشان گزیدگی	آلوده خورانیند
	بعد هفته از گزیدن	در بعضی بعد شش ماه و در	و چرک گوش خرد
	بعضی بعد هفت سال	و در بعضی بعد چهارده سال	در آب ساییده

سینوس و گنجین نهی و پس از آن ۲۸۷ بر موضع زخم در وی سر که نهی

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
لدغ الزنبور	گزیدن زنبور و آن مشهور است بجزی و غیره برنگ زرد و سرخ و سیاه باشد قسم بزرگی آن که سرخ رنگ و صفت نخل باشد اگر بران روغن گاو و زرد مرده و میشود و چون سر که بران پا باز رجالت اصلی آید و چون روغن چران بران نیز نهد نرزش یک نیش بود و ماده اش را دو نیش باشد	درد و سوزش و خارش و سوزش و ورم بهم که شش باشد کشیده خشک لاکوفته بخته آب سرد بخورند مجرب است میگویم فقیر جامع این که ناچیل دریای را در آب سوده نوشیدن و بمقام گزیدن ضما د	تدبیر مصنف مرحوم حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب اوی میفرمود که شش باشد کشیده خشک لاکوفته بخته آب سرد بخورند مجرب است میگویم فقیر جامع این که ناچیل دریای را در آب سوده نوشیدن و بمقام گزیدن ضما د	تدبیر مصنف مرحوم حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب اوی میفرمود که شش باشد کشیده خشک لاکوفته بخته آب سرد بخورند مجرب است میگویم فقیر جامع این که ناچیل دریای را در آب سوده نوشیدن و بمقام گزیدن ضما د

مکرر تجربه ام رسیده است اما زنبور یک بر موش مرده نشسته باشد و باز انسان را میگزید
همان روز هلاک میکند دیگر ضما د شاهتره تازه را موش و دانسته اند برای گزیدن زنبور
دیگر طلای گل ارمنی را در سر که سوده نمودن پس مفید دانسته اند

هر که که تن ترا درین وحشت بجای
از بهر طلا بسامی سیر و پس از آن ۲۸۸ زخم سگ دیوانه کند غم فرسای
خاکستر تاک و سر که بروی افزای

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عضال کلب	گزیدن سگ دیوانگی و توران آنکه پیش سرخ و لعاب زرد تدبیر تن مرحوم	دیوانگی و توران آنکه پیش سرخ و لعاب زرد تدبیر تن مرحوم	عضال کلب دیوانگی و توران آنکه پیش سرخ و لعاب زرد تدبیر تن مرحوم	تدبیر تن مرحوم

وانگاه باب گرم و اشجار و نمک ۲۸۹ همچون کنی بوضع نیش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نمش الیتیم	گزیدن دلمه که در هندی گذشت آنرا قی بوند یا کیرا نامند	آنکه در عقب گاه تیره میگردد و از پیکر نیش که در هندی گذشت آنرا قی بوند یا کیرا نامند	جای گزیدن نیش گاه سرخ و گاه تیره میگردد و از پیکر نیش که در هندی گذشت آنرا قی بوند یا کیرا نامند	تدبیر با تن غفول باید کرد و گاه تیره میگردد و از پیکر نیش که در هندی گذشت آنرا قی بوند یا کیرا نامند
			سرخ آن اندک جمع و خارش میشود و زرد و تسکین پیدا نمند و بیت و نمک آن	سرخ آن اندک جمع و خارش میشود و زرد و تسکین پیدا نمند و بیت و نمک آن
			و از سیاه در در بسیار عجزه طلا کنند و دیگر خاکستر خوب	و از سیاه در در بسیار عجزه طلا کنند و دیگر خاکستر خوب
			نوشتری تن عارض میگردد و از پنجه نوره و قلعی نرم گرفته	نوشتری تن عارض میگردد و از پنجه نوره و قلعی نرم گرفته
			و از سفید اندک در و خارش باب گرم طلا کنند و دیگر	و از سفید اندک در و خارش باب گرم طلا کنند و دیگر
			و اختلاف طبع از آنچه بر از و نمک ضماد آنجا	و اختلاف طبع از آنچه بر از و نمک ضماد آنجا
			پشت آن خطوط براق است دیگر برگ باد رنجبویه	پشت آن خطوط براق است دیگر برگ باد رنجبویه
			خرد و ستر غایب میشود و آنکه با شتر با و ضماد آشفید	خرد و ستر غایب میشود و آنکه با شتر با و ضماد آشفید
			نگس میباشند و اگر در چرخ میگردد و اگر شور بر آیند انبه	نگس میباشند و اگر در چرخ میگردد و اگر شور بر آیند انبه
			و در مصر بسیار میشود و بگزینش ترش و مردانگ	و در مصر بسیار میشود و بگزینش ترش و مردانگ
			و در عارض میگردد و از زرد و خارش مدبر و پوست درخت	و در عارض میگردد و از زرد و خارش مدبر و پوست درخت
			که چون اوده گزین کنند اندک نیب را در گلاب	که چون اوده گزین کنند اندک نیب را در گلاب
			رطوبت از بدن آن بر آید و ساییده طلا نمایند	رطوبت از بدن آن بر آید و ساییده طلا نمایند
			بسیار در عجزه و کورق و آب	بسیار در عجزه و کورق و آب
			شکر عارض میشود و گاهی طلا کنند	شکر عارض میشود و گاهی طلا کنند

آنرا که گزیند کلین اگر پیر است ر باغی باید که ز روی دست از مهر می

ورم کند و متعده بر آید لا علاج بود ساییده ضماد
 کنند و بعد یک ساعت بآب گرم بشویند و یک پنج و برک سرتی که نرا آرام چنانچه نامند ساییده
 ضماد کردن و بافتاب نگاه داشتن خواه با کشتن تاب آن نیز مزید در دست و مجرب دیگر
 پنج چوبچه را ساییده ضماد کردن قدری از آن همراه مرچ سیاه در آب ساییده نوشانند
 نیز مجرب است و واضح باد که عقرب یا شیشه است که دم خود را بر داشته و بلند کرده میرود
 یا جاره است که دم خود را بر زمین انداخته میرود و کشیده می برد این اگر چه زاول کوچک
 باشد اما در سمیت کالان تنوقوی تر بود که گزیده آن بهلاکت میرسد خصوصاً سیاه پس آن
 از آنکه شکر بره شیر تازه و رب سیب بهی و شیر کاه و خوردن نافع گفته اند و هر مرضی
 که بگزیدنش عارض شود علاج آن نمایند دیگر از سالاری راول خورچه منقول است که اگر
 عقرب گزیده را هموه ساییده بجای لنج ضماد کنند یا شب یمانی ساییده در گوشه
 بدنند فوراً تسکین می رود می کنند باید دانست که چون هر کس درم جاره سمحا جم نکند پس
 میان همه پیچیده و فزاید پر کردن ضرورت ورنه مملکت است و کشته و زلوانه خفتن
 هم غیب و حضرت استافری مرحوم حکیم نجیب بادی میفرمود که اگر سگی را در
 عسرق موی ساییده بر موضع گزیده کثروم ضماد سازند فوراً تسکین می یابد یا سیر
 را با شامک سوده بر موضع لنج نهند فی الفور آرام می بخشد و باید که عقرب گزیده
 کرفس ابر گزیند که او را مملکت است چنانکه خود مصنف میفرماید

امی آنکه بشیر خورده بودی	رباعی	گویم تو گر بزرگی و گر خورده
عقرب چو ترا گزیده هر رنگ هست	۲۸۵	هشدار که اگر کرفس خورده می

شرح و تحقیق

زیر آنکه باعث سرعت تاثیر سم است در بدن و تدبیری ندارد	
آنرا که گزیده از سیر بهی	رباعی
یاباید که سفوف کرده شود و تیره	

دو پاره می باشد برارند و در نمایند و هر پاره را جدا گانه سائیده در هر یک چشم کشند که آب بسیار از چشمان ملسوع جاری و روان گردد و از هلاک اکین شود و خوراندن یک یا دو نه یا نوشاندن و غن زرد نیز مجربست اگر کسی المله که حیوانی خرد موی را مثل دودست بجم رسد یا بعضی باید که بر آنجا برگ صد برگ لاد و اگر کسی او را خورده باشد عرق برگ مذکور بنوشاند فوراً رفع سم آن میکند مجربست بر آبی دفع سمیت خصوصاً زهر مار هفتم الی یحیی نیمه کوفته در آب نداخته جوشی دهند چون برنج رسد صاف کرده بنوشند از مولانا سراج احمد مستطیل

هر که که رسد ز عقرب از بنجر می رباعی زخمی که دلت را کند از عیش بی می
چون قصد تو به بود بود سیر و نمک سم ۲۸ میساز طما که ره بمقتضود ببری

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
لدغ العقرب	گزیدن کثر دم	بیخبری مردم	زخم و سوزش موضع گزیدن بر آمدن خون ورم موضع لدغ و صلابت و سرخی آن ملسوع ر بدن خود گاهی کنند دیگر دندان گرمی گاهی سوزی در یابد و کرباضطرا سائید و بوضع وضع قلب طاری گردد و عرق گزیده ضما د سرد آید و اختلاط عقل و اختلاط لب کنند دیگر عرق و فواق و قی شدید نفخ و ریا ح در شکم برگ بیخ یا تخم و تغییر رنگ بطری و در دندان بهم تر بپاشاید اگر نبش بر شریان افتد غشی آرد و اگر ضما و سمانند بر عصب سد صرع صداع پدید آرد و مجربست دیگر چون اعضا منور و سست شوند و قنصب تبک الو اباب	اول تدبیر مصنف مرحوم

شدن آن معوق سرد و سبزی رنگ بر روغن بنفشه یا روغن			
روغن عثیان قوی صفراوی و کف گل حریب ساخته بکند و			
از دهمان بر آمدن انعام و سبزی بدن هزارمان که در هین دواز			
و بوسیدگی موضع و ارتعاش آب آن بنید از دواز			
و قلت طرفات عین گزیده اگر نه ملته تخم بنج			

را ساییده بنوشد صحت یابد دیگر نادر و تولد راسع یا زده مح سیاه در آب پنخ تولد ساییده
سه و زبوش خلاص شود دیگر بسیار انگار شیر عشته یا بشیر قوم ساییده بر زخم ضما و ساز و
دیگر پنخ چرخه که بندری او نگانیز گونیدش بقدر تولد در شش تولد آب ساییده بنوشد مجرب است
در ازال زهر مار هر نوع که باشد دیگر تر سنبهالو و بادام و انجیر و پکهان بید و زراوند و
شکوفه کنیز که خرز بهر باشد و برگ آن عجیب اثر است دیگر ضما و حب ملوک نیز مجرب بیکر نوشید
روغن گل و مریل هرست دیگر زخم را با کش و راسع کردن یا بدوای حاد مثل کاشک سفختن منق
است و مؤثر دیگر ضما و نمودن هویر و بابونه و سیاه عنصل بریان کرده و کرسنه را فرو یا مجع
مؤثر فائده تاخیر از وقت واجب اگر زیده را نفع نمیدهد دیگر موضع لسع را بلا فاصله چار
انگشت از بالا و زیر گذارشته محکم بندند پس آن موضع را اگر قابل قطع است ببرند یا داغ نمایند
و تریاق فاروق اگر اصیل بهم رسد بر موضع لسع بمالند و بخوراند دیگر خوردن شیر خام
بسیار با مغز گردگان مؤثر و واضح باد که ماتن مغفور فرموده است که زهر مار بر سه قسم است
یکی قوی که زیاده از سه ساعت مهلت ندهد و این را جز قطع و حال علاجی دیگر مناسب نیست
و دوم ضعیف که جز جراحت و راضری نبود سوم متوسط بعضی ازین بنفت ساعت را مهلت
ست حضرت استادی مرحوم حکیم نجیب بادی میفرمودند که اگر مار گزیده باشد کسی ابا بد
که حسب اسلاطین را که دنگویند از پوست سخت بیرونی و نیزه و رونی که تازگی بمغز او متصل است
جد کنند و نیز مغز او و پا کنند یعنی قش اول او و کرده و دوپاره نموده و پوده سبز را که در سیاه

۱۰
گویند که
مهلست
و این مار را
آتش می زنند
۱۱
گویند که
آبی نهند
۱۲
گویند که
آبی نهند
۱۳
گویند که
آبی نهند
۱۴
گویند که
آبی نهند
۱۵
گویند که
آبی نهند
۱۶
گویند که
آبی نهند
۱۷
گویند که
آبی نهند
۱۸
گویند که
آبی نهند

چهار درم و پوست هلیله کابل و هلیله سیاه از هر یک پنج درم گرفته و بنجته سفوف سازند
و با مارا بجن و و شقال اده باشند و ترکیب پییر پایه و دستور ساختنش مشهور و معروفست
و رنه و قرابا و این بنید که یابند ضرورت کارش نیست ختمت به ال رساله او انست ابن سینا
فی سوله خورجی التایخ الثانی عشرین شهر ذی قعدة و کان العام اربعة و سبعین بعد الالف
و المائتین من حجرة النبی العربی الکی صلی الله علیه و علی آله و اصحابه بد ابدًا

امی کثرت فربهی ترا بیماری	رباعی	خود را بره علاج کن غمخواری
چون عیش درین مرض مناسبت	۲۸۲	باید ز تو جام را خط بیزار می

منہج و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
افراط السمن	بسیاری فری	کثرت رطوبت	پیر گوشت بودن بدن	اگر شتر خج را باشد
ترک آن	کند و زنده سعال	ادرار و عرق گرفتن و تغلیظ غذا	کثرت تعب و کم خفتن	و ادویه حاره
یا مسه محمله مثل واء الاک	و انقرو یا خوردن	هند و ماست و غن قسط و شبت	مالیدن	نفع ده

بحث علاج لدغ الحیوان السامی

باشت چو زل زنجیر غمتی رباعی
 فرما که بشیشه حجامت بکن
 گر جاہل علم و صاحب ادراکی
 زان پس کہ زنده و ضعیف پایکی

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
لذرع الحیة	گزیدن مار	غفلت بلسخ	بودن زخم و بر آمدن خون پیغمبر	تدبیر مصنف
		بودن یا ضرورت	اللون پس روی مانند چرک	مرحوم فرمایند
	آن یا حاققت	و غشی و خشکی زبان	و التماسا حجام را باید	
	یا جرأ مت آن	و ورم کردن موضع	سرخ کردن و جمع کردن	

له حاجات
 بکسر خان
 کشیدن ۱۲
 به پکی برادر
 خاکی
 تیرا شش
 سل گویان
 اختلاف
 و علاج
 اقسام
 به کمر
 تحقیق
 و علاج
 آن
 به سال
 که تریاک
 خود
 به
 به

و تقاضا هست شده باشد و بجای اقیتمون را نیز با ما و الجبین و یا سه توله استعمال نمایند صنعت آن
 گاؤزبان فرنج مشک بادرنجیویه اسطوخودوس اقیتمون از هر یک درم پس اقیتمون را
 در پارچه کتان یعنی خاصه هندی بسته و دیگر ادویه در شصت درم سرکه آبی و چند
 سرکه اشب نجیسانند و صبح بخوشانند هرگاه که آب سوخته شود و سرکه باقی ماند صاف
 کنند و یک صد است و درم شکر سفید ناخته قوام سنگین نمایند و بکار آرند سفوف که
 که برای جرب سعه و سوزاک آتشک هر قسم آله که باشد بسیار مفید است خصوصاً
 بعد از تنقیه بارها تجربه رسیده صنعت آن هلیله زرد چار درم و هلیله کابلی و ونیم توله
 و هلیله یازده ماشه و شایسته سه ماشه و چوب گزیازده ماشه و گل سرخ شش ماشه و یونجه
 پنج ماشه و برگ سنای کلی هشت ماشه و هلیله سیاه ده ماشه کوفته و بختنه هم وزن آن
 ادویه شکر سفید آینه سفوف سازند یک ام ازین سفوف آب نیم گرم وقت صبح بخورند
 آب فیتمون صنعت آن مجوه یک درم و یایرج فیه ادویه درم و شحم خنظل و غارتقون
 و جارسنی اقیتمون و مقل ررق از هر یک درم و تربد سفید یک ام کوفته و بختنه چوب
 سازند ورق شربت ازان نه ماشه که دو شقال باشد نسخه شربت معموله صنعت آن
 گاؤزبان کیدانی و بنفشه از هر یک شش شقال و ررق بادرنجیویه و شقال گل سرخ و
 گل نیلوفر از هر یک هفت درم و برگ فرنج مشک و تخم فرنج مشک هلیله سیاه و اقیتمون
 و سفایج فستقی و اسطوخودوس و ررق سنای کلی از هر یک و شقال نبات پاؤسیر
 و گلاب پاؤسیر شش ادویه و آب نجیسانند صبح بطریق متعارف شربت سازند اگر
 عوض نبات ترنجبین نیم پاؤسیر خشت نیم پاؤ اضافه سازند سناست اگر این شربت را
 دو توله بدون ما و الجبین استعمال کنند باید که با عرق گاؤزبان شش توله بدین سفوف
 لا جور و اینست صنعت آن نمک تفضلی و لا جور و مغسول از هر یک یک درم و غارتقون
 و سفایج فستقی و گاؤزبان گل گاؤزبان اقیتمون اسطوخودوس از هر یک

و کلفت مستعمل میشود و سفوف مبارک صنعت آن حجار منی مغسول و لاجورد از هر یک
 دو درم و هلیله سیاه و پوست بلیله کابلی و پوست بلیله زرد از هر یک چهار درم و قهوه
 بروغن بادام آغشته و بسفوف از هر یک هفت درم و سنای مکی و گل بنفشه از هر یک
 پنج درم و تخم شاهتره یک ام و تخم بالنکوسلیم سه درم و دویه بکونید و برین غلغل بلیجات
 که اینها را پاره پاره نمایند و غیر از تخم بالنکوسلیم که اوراناکوفته آینه اند و هم چند همه شکری سفید آغشته
 از چار درم تا هفت درم سفوف نمایند یعنی از چارده ماشه خورده باشند و بعرق گاوی با
 و شکری میگردانند و اگر سه درم محمود مشوی درین سفوف افزاینده قوی گردد و با سه سال
 پس این سفوف مبارک مفیدست بجهت مایه خولیا و بهق اسود و جدام و اورام سوداوی
 و جرب حکم قویا و طریق تشویه محموده یعنی سفوف نیا که خرج صفا با نجاصت است و خرج
 بلغم بالکلیفینه اینست که اوراد ربه که آبی باشد خواه در امر و خواه بسبب سوراخ نموده
 نهاده یا اوراد و پاره نموده یک پاره را قدری خالی کرده در آن محموده را مانده پاره نموده
 بند نموده خواه بقیه را خالی کرده در آن آن زمانه بنجیم گرفته در آتش نهند و بعد سبز شد
 بر آن رو بکار برن فقط دیگر برای اخراج سودا با ما با بجن هلیله سیاه و نار دین از هر یک
 یک توله یا و بالا و غار لقون و اقیتمون از هر یک پنج ماشه و بادرنجبویه و درم و تخم قمل
 چار ماشه کوفته بخته سفوف نموده یک مثقال از آن میدهند قال سیدنا الحاکم النخعی آتای
 المرحوم باید که در چهل روز بر روز عشره مسهل کرده باشند باین طریق که تا با بجن وقت شب
 مغز خیار شنبه تر کرده صباح مالیده صاف نموده و ترنجبین یا شکری خام سبز و شنبه تر
 و سنای مکی و قهوه پاره هر چه مناسب اند اضافه کرده با سفوف مذکوره بدهند و ذکر
 ما با بجن سفوف بدستور ماند بچنین بهر عشره کرده باشند بعد انقراض از آن بعرق گاوی با
 تخم ریحان یا فرنج مشک تا چار روز داده باشند و اگر مناسب حال یا ضعف دانند یا قوتی
 بوعلی سینا یا مفرح اعظم یا دیگر مناسب وقت شام داده باشند تا که بآن رفع ضعف

صبح جوشانیده کف گرفته صاف کرده بخورند و دیگر طریق بریدن شیر از سنگ ان مرغ
و غیره است در کتب طبین دید و بایک ماء الجبن را سه حصه کنند و یک حصه بخورند و راه رو
بقدری که نزدیک است که عرق بیاید و بعضی معین کرده اند که چند قدم و بعضی چهل قدم
کرده اند بگردند بعد از آن و حصه دیگر را همین طریق بخورند و بایک نه گرام بنوشند و در ماء الجبن
رطوبت بسیارست و گرمی باعث ایل قه غذا بایک که بعد از چارینج ساعت بخورند و غذا شور یا
قلیه یا خشک یا شل بی گوشت یا با گوشت و برنج را بایک که در آب سبوس گندم یا بادیا
تا چار ساعت بخومی تر کنند و شسته بپزند تا سده و لزوجت نیارد و نان در آشنای
ماء الجبن اگر خورند بهتر باشد و اجتناب از لبنیات مانند دوغ و جغرات و بالائی و غیره
و از مغالطات چون باد و بخان حلیه و غیره و از حلویات و موصفات شدید و از بقولات
لازم دانند و احتراز از جماع و جمیع حرکات متعبه عوارض نفسانیه واجب شناسند و قه
کوشند و بهترین ماء الجبن برای امراض النجولیا از شیر برست و اگر بهم تر سازند شیر گاؤ و ماء الجبن
از شیر شتر بهمت سدد و استسقا مناسب و بهترین وقت استعمال ماء الجبن زمان غایت
که در هندی ماه کنوار و کاکتک پهاگن و چیت باشد چه زمان اعتدال در حرارت برزوت
بود و از مغرب طم که ماء الجبن میسازند طریقش اینست مغرب لقمه و اوقیه که پانزده
مشقال باشد گرفته نرم کوفته در دوطل شیر مغلی بیندازند و بچوب خیر همی جنبانند تا شیر بریده
پس در آن دو بگذازند که سرد شود پس در پارچه دوته انداخته بیاویند و آبیکه بچکر طزن
چینی گیرند بعد از آن نمک قدری انداخته جوشانیده کف گرفته صاف نموده بادویه بنفشه
بخورند و متفق اند حکما و مقرر اند اطبا که ماء الجبن نافع ترین مسهل است و با وجود اسهال غذا
بدن میشود و در علل حاره و سوداوی و التهاب جذام و داء الفیل و یرقان و حرقت بول
و ضعف کلیه حصاة آن و مثانه و قروح جدیدیه و قدیمیه بدن و شرمی و ظلمت بص
و تقیقه الضباب و ادیسوی چشم و پاک استسقا و حرارت که در سخافت بدن موجب

غالب باشد یا شربت عناب یا آلو یا بنفشه علی راسی الطیب هر چه مناسب اند
 اضافه کرده بخوراند و در ابتدای جوش لازم است که چوب نجیر بستانی یا دشتی که آنرا
 بنده می گیرند نامند و اگر نباشد چوب خربا پوست او را زور کرده و سه و را چار پارچه
 بآن تحریک شیر کرده باشد و هر روز یک یک تا دو دام بیفزایند که بیک نیم پل رسد
 و بحسب توضع مرض کم و زیاده ازین هم میکنند و دادن ماء الجبن چهل روز
 یا بست و یک و زیاده ازین مفوض برای طبیست قائمه مقطودان شروع از نه توله
 کنند و دو توله افزوده باشد بهتر باشد همچنین علی قدرت القوت فقط و بعضی آنرا سه ماه
 نوتانند و بعضی ابست روز علی قدر الحاحه لیکن اگر منظور بود که بزودی فراع شود
 وزن زیاده کرده شود مثلاً ربع سیر فقط و اگر حاجت فضا باشد پیش از دادن الجبن
 تنقیه باید کرد و بعد هفته از آن اگر ضرر باشد بعد چهار روز شروع ماء الجبن کنند و نفوذ
 لا جورد و شربت معموله حب فیتون در امراض سوداویه سفوف چوب گز در نارسایی
 و جرب سقمه همراه ماء الجبن استعمال یا بدینود و هر یک این نسخ با خر ساله نوشته میشود
 انشاء الله الشافی و اگر بحسب تفاق طبع مجیب نشود دست بخوبی چه نیامده تنقیه نماید
 نشد پس هشتم و دهم و دوازدهم معر فلو س خیار شیر سه توله و شیر خشت چار توله و ترنجبین
 چار توله در ماء الجبن باید افزود و بعد از آن سفوف و حب شربت بکار باید برد و گاهی
 برای تلخیص تنه شیر خشت و ترنجبین اگر مزاج مقتضی تحلیل یاح باشد گل قند و دو توله
 داده میشود و اگر کسی آنرا در عوارض دیگر مانع بریدن شیر از اشپای مذکوره باشد
 بچسته بز شیر را برند و طریق اینست که چسته را از نمک شسته و صاف نموده خشک
 کرده گاهارند و شیر را جوش دهند و بقدر نه ماشه یا شش ماشه یا هفت ماشه یا توله چسته
 را ساییده در میان شیر اندازند و بگذارند که شیر منجمد شود بعد از آن بکار و قطعه قطعه کنند
 و نمک اندازند و در صافی دوته کرده جانی بیاویند تا آب قدری قدری بچکد بعد از آن

هزال مفراط	بسیاری لایعری کمی خون موجب نشان هر یک	از آن سبب که موجب
	آن بود یا غیر آن	آن بود باید نمود پس

نمادی جید کیموس طبعی باید خوراند و باد بان مریضه لک باید فرمود و مشغول به سرور
باید بود و فافهم بر افق این مرض الجبین مخصوص است رساله بعد اگان به طریق استاذ مرحوم حکیم
بنجیب بادی است می نگارم آنرا دستور العمل باید کرد که این عمل دافع بسیاری از امراض است

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمین فی الصلوة والسلام علی محمد افضل الانبیاء و خاتم المرسلین آخر السالین
و علی آله اصحابه جمعین میگویم عبد العظیم نصر الله بن احمدی خوشبختی خوجوی غفر الله له
ولو الله فی احسن الله الیها و الیه که این رساله است در قواعد استعمال ماء الجبین که استحضارش
طالب طب ضروریست اللهم عنه و خلاصه اعمالی بدانکه سیدی استاذی مرحوم حکیم بنجیب
طریق استعمال ماء الجبین چنین میفرمودند که بگیرند پنجاه شتقال شیر بز جوان سرخ رنگ از برق
چشم و اگر نباشد سیاه رنگ قلیل السواد صحیح البدن بی عیب که زیاده از دو بچه نر آید با
و چهل روز از زاییدن گذشته باشند و پیش از گرفتن شیر چند روز دانی مدت هفته باشد
تعریف بز از غنبل اشعلب شاهتره سبز و جو سبز و بقولات بارده مانند خرفه و کاهو باید کرد
و همچنین در استعمال ماء الجبین در ظرف نقره یا گلی صاف یا سنگ یا مس قلعی می آرند بر آتش جوشانند
در جوش سوم یا چهارم سکنجبین صادق الحوضت که شیرینی آن برابر سرکه یا کم از آن باشد
یا سرکه انگوری یک توله یا آب لیمو یا آب غوره و قدری مثلثه یا شکر یا عسل یا سرکه
اندازند که بریده شود بعضی گفته اند اگر در سرکه اقیتمون و هلیله سیاه و نمک بشب
بخیسانند صبح صاف نموده در شیر بیندازند و لیست پس این وقت احتیاج انداختن
سکنجبین نموده بعد از آن که شیر بریده شود طرف از آتش فرو دارند و از صافی سه ته
بگذرانند قدری نمک نداخته باز یک وجوش داده صاف نموده شربت نیلوفر اگر صاف

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جموده الشعر	بسیاری درهم گرمی و رفتن موی بود خشکی چون زنگین	انتقال بجزایر سرد و ترمانند خمر لعاب پهنول و بطبخ هندی و متضر شدن از بر و غن بادام چیر با گرم خشکی ن شکر و خبیل آینه خسته بکثرت مالند		
چون خسته دل از تشق شعر شوی	رباعی	گویم سخنی گر سخن من شنوی		
بامسکه لعاب خطمی آینه در مال	۲۸۰	کز بهر چنین مرض علاج ست قوی		

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تشق اشعر	شق شدن مو خشکی مزاج	عدم رطوبت بینی خشکی با تدریس صفت		
مرحوم باید کرد واضح باد اگر رویانیدن موی مطلوب بود و روغن زرد و بیضه بمالند که موی رویانند صنعت آن بستانند زرده تخم مرغ جوشانیده و بدست بمالند و قدر نو شاد رسوده بروی ریزند و در بوتل که گل حکمت بران کرده باشند کنند و قدری موی اسپ یا لیف خرمایا سینک بدان بوتل نهند و بگیرند ظرفی و در میان آن سوراخ کنند و سر بوتل را از آن سوراخ بر آورند معکوس و محکم گردانند و انگشت در آن ظرف کنند و آتش زنند چنانکه آتش بر پشت بوتل باشد و کویلا دیگر اندازند و میفند و مسند تا آتش در پوشت بوتل فروخته شود و ظرفی در نشیب مقابل سر بوتل نهند تا روغن در آن چکد و ریزد با استعمال آرنه در دو هفته موی بر آرد				

ای گشته عیان لاغریت بسیار	رباعی	در راه مداوا کنت اجباری		
باید که بعیشت گذر عمر ولی	۲۸۱	با کثرت صحبت نباشد کاری		

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
---------	-------	-----	-------	------

یاروغن بقرع و بنیق کشند و در شیشه نگاه دارند

هر که که طبعی نبود شیب کسی	رباعی	در راه دوا اگر کشن بود دست سی
چون غیر مرطبات رغبت بکنند	۲۷۸	در مدت اندکی برد نفع پس

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شیب غیر طبعی	سفید شدن موی پیش از پیری	بلغم یا خشکی و این کمتر است	نشان آن خلط دال بر آن باشد و نیز خشکی دهان و وکثرت فصد و لاغر باین دلالت خشکی کند	در بلغمی از موم و صندل و کثرت فصد و

اینهمه و دپیری می آرد و اگر سبب شیب خشکی بود و مرطوب باید خورد تا رفع خشکی کنند مانند انگور و خرپوزه و واضح باد که شیب غیر طبعی اکثر بکثرت بلغم میشود برای آن حضرت مرحوم استاذی حکیم نجیب بادی دوا می السنه را تجویز میفرمودند نسخه آن با جزایک از موم مقصود علی پسر کلان مرحوم آن مغفور یافته ام اینست صنعت آن پوست هلیله کابلی سی هشت مثقال پوست هلیله زر و بست او چار مثقال هلیله سیاه سی هشت مثقال و آمله مقشدر آن و پوست هلیله و شونیز و پوست ترنج از هر یک بست چار مثقال و فلفل سیاه و دار فلفل از هر یک بست او دو مثقال و زنجبیل و فلفل موی نه نار مشک و الپچی خرد و الپچی کلان و کبابه بلاد و راشق از هر یک و آژده مثقال و مویز منقش هفت مثقال و تخم خیارین چارده مثقال همه اکوفته و بنیخته در نبات سه صندل پنجاه مثقال قوام سخت نموده آبنجته جویب اصد شصت بست یک روز تا سال خورده باشند و حضرت استادی حله افزان قیادین کبیر میفرمودند از اینها بگوید

اگر در دشت شیب باشد و سی	رباعی	اگر در دشت شیب باشد و سی
گور و غن بادام و لعاب پیبوس	۲۷۹	می مال زر روی دست در هر نفسی

شرح و تحقیق

سوده چنانکه گفته شد طلا بران باید نمود دیگر برگ پوی را که گیاهی است هندی ساینده
برعضوی که تازه سوخته باشد مانند دیگر برگ شاخ گل مندی که در هند غیر حنا مشهور است
ساینده ضماد کردن بقیه و مجرب است دیگر بلدی و جغرات را با هم ساخته و در هم آمیخته بر عضو
سوخته نهند یا عضو سوخته را در آرد خشک نگا دارند تا آنکه سرد شود یا برگ سیب اسوده
بر عضو موقوف نمایند یا بر عضو سوخته شده خالص مالند یا ساشه کافور را بر بقیه مرغ
آمیخته بر عضو آتش سیده ضماد سازند فوراً سوش موقوف میکند منع برآدن آب را می نماید مجرب است

باشد چو ز دا حیله است بدیعالی	رباعی	یا خود ز حر و قش دا، ثعلب نالی
به بود نرودیت پدید آید اگر	۲۷	بر موضع آن پیا ز غصص مالی

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
داء الحیمه	ریختن موی	علت هر دو علت مایه	نشان یک	تدبیر هر خط از اسهال و قند
پاشیدن	ردیۀ مستکنه در جلد	از هر خط	و تکیه موضع کند و تدبیر آن	
قشرهای قیق	وبن موی که حاصل	باید گرفت	و دلت طلا مناسب وقت	
بود	میشود از خط طاربعه		نمایند و روغن شونیز	
داء الثعلب	ریختن موها	بشرح صدر	موضع شود که از ترکیب جالینوس	
بهترین دویه است برای رویانیدن موی بر موضع داء الحیمه و داء الثعلب زائل کنند				
کلف و بهق و برص مانع تا کل سنان و دهن را نیز میکند آشامیدن یک صدر و زچون				
بیاشامند از آن یک درم تا دو درم هر دو مانع شیب است و مد حیض عاده میکند				
شهورت پاه رفته را و عینین را نافع و سخت کننده قضیب است و محلل صلابت طحال				
صنعت آن شونیز آس کرده یک صدر و ده درم و حلتیت ده درم و شکر پنج درم و نوشا				
یک درم مغز بادام تلخ ده عدد و ده درم قرع معکوس انداخته بطریق چوپره روغن کشند				

بعد از ادا و اتمام مناسک حج باز گردید مولانا عبد القیوم دهلوی مد ظله و دیگر علما را
صالح بران شد که حضرت تشریف بهوپال رسانید آنجا علاج مرض کرده خواهد شد چونکه زمین
آنجا امر قد بتقدیر نوشته بودند اینجای ادای اجل البیک گفتند و نقل مکانی فرمودند
تاریخ سیزدهم محرم سال یک هزار و دصد و شصت و شش هجری صلی الله تعالی
علیه و علی آله و اصحابه و سلم و زمین جهانگیر آباد آسودند رضی الله عنه

بشنو ز من ای که از صنان مبتلای	رباعی	مسهل خور و آب برگ سیب آبی
با صرنگ و قوتیا بیامیز و بال	۲۷۵	باشد که ازین مرض خلاصی یابی

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صنان بضم	کنده بغلی که	تعضن خلطی که در حوالی قلب یا فتن بوی است	استفراغ فضول دیدید کرد	
صاد ممله و بد بوی از غل	است یا خوردن چیز ناپاکه از بول یا	واحتیاد اذ خلاط را تسکین		
فتح نون و	باشد یا از	حرکت نخچه بوی او جریفت غیر آن	باید فرمود و درین باب	
الف نون	غیر آن	باشد ظاهر بدن مانند انگور	نوشتن نازجیل در یابی را	
		و می خورند یا نکردن	محرک فتنه ام و غسل کرده شود	
		غسل بعد از جنابت	و تدبیر می صنف جو گرم آید	

از آتش اگر دست تو سوزد گر پای	رباعی	در عضو دیگر بگیر کافور و بسا
آئین بر که بویج ساز خنک	۲۷۶	و انگاه ز بانج مان طلای فرمای

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حرق النار	سوختن با آتش	افتادن آتش یا	در روز و بر آمدن	تدبیر صنف معقوف
		شی گرم بر بدن آید		باید که بویج مسکین نواز

چیز باینکه دفع شود	مسام مجدی که چون نظر کنند خیال	سیما ب سه شقال
عفته بود بسو جلد	میکنند که گویا پنج مویست که اندک	حنای سوده و روغن
مانند انجیر خشک جلد	کرده است بسبب هم حرکت آن بسکن	زیت یاروغن گاو
رانه شستن و چرک	چون آب نیگرم بر آن ریزند	از هر یک پنج مثقال
آلوده و رنگا به شستن	سر خود را بر آرد و خارش بسیار کند	و روغن پیه گرده بر

که بسبب آب شسته باشند و متقال همه را بهم آمیخته کف مال کنند تا سیاب کشته شود شب در اعضا مالند و صبح بحمام روند گوئیم مجرب خود که در سیاب یک توله عرق یک پا متوسط آمیزند که کشته خواهد شد و آنرا در رشته آلابند و رشته را در موباف آویزند یا در کمر خواهد گردن بپندند همه دفع خواهند شد و همین علاج برای دفع سپیش است مجرب دیگر در سنگ شش ماشه و سیاب یک توله هر دو را ساییده بروغن یا همین آمیخته بر بدن مالند و آب نیگرم غسل کنند از آله مرض میکنند

ای آنکه ز کثرت عرق می نالی	رباعی	ظاهر شده زین عارضات بدجالی
بد بو چون باشد عرق می شاید	سم ۲	کز صندل و آب غوره در تن مالی

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
کثرة العرق	عرق کردن بسیار	شدت الشاع مسام مجدی شدن قوت از بهضم جید	ضعف بین	تدبیرات منجم باید کرد حضرت سیاه شود

شاه عبد العظیم لوبهاروی رضی الله عنه را همین مرض تا زائد از دو سال عارض بود که عرق بسیار میفرمودند و روز بروز ضعف لاحق حال حضرت ایشان میشد تا آنکه سفر حجاز پیش آمد و تا هشت ماه بر جهاز بودند بموافقت تقییر و ناموافقت هوا جهاز از باب سکندر برگردید و بمصر بمی رسانی چون که موسم حج گذشته بود در آنجا قیام فرمودند بهرگاه که قافله حجاج هند

صحت ست غذایان گندم و دال مونگ شسته اگر سیر پایا ز دلغ کند مضائقه ندارد اما از
 مچ سیاه و سرنج پرنیزه اگر دال مونگ مقشر نفرت آید گوشت حلوان نیز را پخته گوشت
 و شوربای او را بنان گندم خورد و مصالح نمک پیاز و زردچوبه مضائقه ندارد اما مچ سیاه
 و سرنج نباشد و سوای ازین غذا از جمله غذای پرنیزه و آنچه از قسم خوردن و میوه ها و سبزیها
 و شیرینی تلخی و غیره باشد پرنیزه نماید حتی که بدیهان نرسد نشاء الله الشافی شفا یابد و از چاه
 یابنخ روز از شروع و استعمال تبرید نماید گاهی بروز سوم و گاهی بروز چهارم تا مدت
 اتمام میعاد و ابوقت عصر نموده باشد و بعد از میعاد و او هر روز تبرید بهر دو وقت
 یا یک وقت نوشیده باشد تا تسکین کلی گردد نسخه تبرید کاهو و کاسنی خیارین و کشنیزه و فخر
 و نبات موافق دستور بعمل آرد و نافع باد نهادیکه برصل طفل ابر طرف سازد صنعت آن
 مصطلکی زرنج و سرنج و شب یمانی و گوگرد زرد و زعفران از هر یک جزوی زعفران و عسل و
 سرکه بگذارند باقی اجزا را کوفته و بچینه بآن سرشته ضما د سازند برای برص و قوبا و خارش
 و خنار و رود مل کشان و ورم پس گوش و غن مزیل آن است الاچکی کلان سحی لوط پهلوی
 سرنج با یزد و همه حسب دستور و غن کشند از حاجی بابو نواز ش علی خان مرحوم دیوکاندر نام
 درختی است که برکناره دریا اکثر با فراطمی باشد برگ آن مثل کشنیزه می باشد پس برگ آن را
 ساییده بر برص ضما د کنند و وقتی که در آن سوزش معلوم شود فوراً آب شویده شود و ورنه
 آبله خواها افتاد درین باب احتیاط ضرور فقط

ای آنکه گرفتار غم از مقامی صحت طلب مطلق از زیق مزیت	رباعی ۲۷۳	از ساع غم مدام درد آشامی تاکی بمرض روی ره تا کامی
شرح و تحقیق		
نام مرض	تعریف	سبب
مقام بالفتح	چارپایک هندی	تعفن بطوبت خوردن چسپان بودن در صفت طلائی کور
علامت	علاج	

تا به هفت ماه اگر خارش بسیار در ترک کرده باز بعد دوسه و زضا دکنند هرگاه که در بدن سرخ
 ظاهر شود و آب زان بر آید ترک کنند انشاء الله الشافی زوال مرض خواهد شد و اگر بعد استعمال
 این مع وانه خارش شود و نه سرخی آید باید که سه ماشه با بچی را در یک چنانک آب بشته داشته
 صبح آب لالش بنوشد و هر روز قدری از با بچی افزوده باشد تا بیک توله رسانند تا چهل روز
 نوشته باشد بعد زضا نماید شفا خواهد یافت و اگر ابله با بچی ساییده را در ظرفی نگاه دارد و
 آن محض شود که در آن کرم افتاده خشک شود استعمالش اتفع و سیرج التاثير باشد اگر در آن سرخ
 بجای سخت بود همچو کف دست باید که آن خشک شده را در عرق لیموی کاغذی ساییده
 ضما د کرده باشد دیگر اگر چپال درخت فالسه اجوشانیده در آن با بچی بقدر ضرورت ساییده
 تا هفت روز یا پانزده روز بر روز و شب هفت بار ضما د کند بعد ترک کند گویند که رنگ جلد
 بعد بستر روز از ترک ننگ صلی پیدا خواهد کرد و الله اعلم حضرت قدوة العرفاء و سلامه لکم
 سیدی مرشدی شاه عبدالعلیم لوهاروی قدس سره نسخه در علاج این مرض عنایت
 فرموده بودند می نگارم یا نباید کرد و صنعت آن بیارد کالایچه و ایک سیر با بچی سه پا و دهن
 جدا جدا خوب کوفته و بخته با یک سه سخی کرده با هم میله و شش ماشه از مجموع وزن کرد
 وقت صبح و ز قدری آب باران بنوعی که دوادر آب مخلوط گردیده در حلق فرود و بخته
 بنوشد اگر آب باران خالص باشد بهتر است و الا آب تالابی که آب باران پر شده باشد عمل آید
 و از روز یک شروع در خوردن نماید آن وز را بنویسد تا ایام فراموش نشوند هر روز متواتر تا
 چهل روز بخورد درین وزها که و امتنخور د به بیند که دست می آرد یا نه اگر دست درین شش
 نیاید سه ماشه دیگر بران افزاید اگر این قدر نیز دست نیاید بیک توله سازد اخیانا اگر فراج
 بار باشد و از یک تله هم دست نیاید و سه ماشه دیگر بروی بپفزیند هرگاه دست آید بهمان
 قدر که گفتا کند بهفتاد روز متواتر بلا تاغه استعمال نماید چون مدت دو و اچهل روز رسد و چهار روز
 بعد یا قبل جای برص چهره و غیمه سیاه و تار یک گرد و از آن بهم کنندیر که تبدیل رنگ موجب

وقایله چکانند بر رسم هوسان و حضرت مرحوم حکیم نجیب باوی میفرمودند که جای که بهق سو
 بود جلد را سیاه میکنند در آن حال نمی باشد نوشادر را در آب تر کرده آب را بر جلد بمالد با قلا
 در آب لیمو حل ساخته ضمد کنند زود صفای جلد خواهد کرد و صنعت تیزاب فاروق نجین
 میفرمودند که کسب نیم سیر شوه صاف پا و سیر در ظرف گلی خواه بوتل کرده بطریق معروف بکشند

ای آنکه پی دفع برص نوشی می رباعی در صیف و خزان در بهار و دردی
 این عارضه قابل و اگر بود ۲۷۲ بودی بمیت رده خلاصی از وی

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
برص	دانه های سفید یا سیاه عمیق است و ظاهر جلد روز بروز پهن میشود و سبب باطن میکنند چون تمام بدن شامل شود علاجش از معجزه بود	رطوبت بلغم یا سودا	چون سوزن در اشتاد می شود موضعش فرو برد حکیم نجیب باوی خون نمی بر آید خوب شک خلاف بهق	تجویر میفرمودند

صنعت آن پوست پنج عشر شش توله و تخم جوز مثل سه توله شک یعنی سنگیاد و داشته همهارا
 در آب نجیل تر ساییده خوب بقدر با جره بندند یک گولی خورده باشند و پرنیز از ترشی
 نمایند و سفوف کیمی را که نجیر دشتی باشد نیز مجرب میفرمودند صنعت آن با بچی را که نجیم پا
 باشد در بول ده گاو نازاییده سرخ رنگ بست و یک وز تر داشته خشک نموده مقشر
 ساخته بسایند و برابر آن سفوف چمال کیمی که قشر درخت آن باشد و سفوف پوست
 و زیت نیب که بسیار کمنه باشد هم وزن با بچی گرفته با هم آمیزند و گاه دارند یک رم
 از آن همراه آب جهاوشش قلع هر روز خورده باشند و از شیر و برنج و جغرات و حموضات
 و باد و بلغم افراینه دارند دیگر تخم املی را در آب سه وز تر نموده مقشر کرده برابر آن با بچی
 شامل کرده باب خوب یک ساییده نگاهدارد و از آن بردا غمهای برص ضمد کرده باشد

نگهبان هوا و آواز زنگی بجه
کیا حافظ قرآن هوا
خیلان تنقیه از خلط
سودا با استعمال سفوف
پایله سیاه با آب شاهتره مروق چند روز نمودن مفید است فقط اما مصنف مغفور نظریه
که پس از آنکه کار روی مسهل بر پایله پرورده مدومست نمایند و غذا آب گریه جوانی ماش نقشه و
کشینه تر خورند و هر شب با قند و پوست تخم مرغ و صدف سوخته و مردانگ و تخم ترب
و مغز تخم خیار و مغز تخم خربوزه و مغز بادام نقشه با سونبه بکوبند و به پزند و با آب کشکج
سرشته بشب طلا کنند و صبح بحام رفته بشویند و واضح باد که کلف اکثر بر وقت منی و بعد
جریان آن هم عارض میشود و هم اصحاب حمی ریح و زنان باردار را نیز سیاهی می شود پس
برای ازاله مسبب علاج سبب فرمایند و در بحث هر یک علاجش جویند قائم

گرد و چوبق پدید مای بروی رباعی
علت زعلیل رخ نهر سوی عدم ۳۷۱
تیزاب ز بعد مسهل پی در پی
صحت آید بساط غم گرد و نط

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بهق	علتی است هر دو را موجب که اکثر بر بدن نوجوانان غلیظه و کشیفه پدید آید بنگر باشد	نشان ابیض آن که سپیدی باریک و گرد است که بر ظاهر جلد و فته می بر آید و بتدریج پهن میگردد و علامت اسودت که نشانهای سیاه است که بر ظاهر جلد بهم می آید	در بهق ابیض تنقیه بلغم و در اسودت تنقیه سواخام چندین پیش از افاروق بهدی فح طبیعت منفی محرقه را بجمله پوست بدن خشن میسازد و هرگاه اورامی مانند پوستها پیچو سبوس از آن میریزد و بعد سببخ میگردد بگونه بهق ابق	در بهق ابیض تنقیه بلغم و در اسودت تنقیه سواخام چندین پیش از افاروق بهدی فح طبیعت منفی محرقه را بجمله پوست بدن خشن میسازد و هرگاه اورامی مانند پوستها پیچو سبوس از آن میریزد و بعد سببخ میگردد بگونه بهق ابق

برش بفتح	نقاط سیاه ریزه بقدر دانه خون سودا	بیشتر بر روی سیم الفار سفید یک سرخ
بای موصده	کنجد که بر صورت بهم میرسد بود حرق	باشد گرد و سوبه که چو کپا سبزه
ورای ممله	و گاه مائل سرخی و کمودت	شکل یا ضلع و صندل سفید یک توله
وشین معجمه	نیز میباشد بفارسی کنجدک	خرد خرد بگلاب سوده باریک
	تا سند و بهند س تل	نموده باشی که تخم ترب
آئینة حبوب سازند در شب از آن بقدر ضرورت بگلاب سوده بر روی مالیده بخسپد صباح سبوس گندم را در آب جوشانیده صاف نموده آن را بشوید یا با چشم را محفوظ دارد		
نمش بفتح یا	قطعه سیاه رنگ یا مائل	ماده دسوی اکثر در صورت بهم برای هر چهار قسم
بکسر نون میم	بسرخی مدور است که در سوداوی	میرسد در دیگر اعضا یا که اول فصد گیرند
وشین معجمه	پوست بدن ظاهر شود	هم شیخ الریمس جو پس اسهال خلط سوا
	هندی لسن	گوید آنچه مائل بسبب بمطبوخ افیتون
		بود نمش باشد و هر چه و هلیله و مارا الجمن
		بسیاهی برش بود نمایند بعده ضادا
مجلیه استعمال فرمایند اگر تغییر رنگ و از باد و سر ما بود بگیرند با قلائی مقشره و آرد کبر سنه و آرد ترس و تخم ترب تخم خربوزه و آرد نخود و نشاسته و آرد جوهر بر جمع کنند و بدان بشوید و غذا نخود آب و خایه مرغ نیم برشت و مارا اللحم و انجیر و نان میده و شیر تازه و شراب ریحانی و شیر و شراب با هم آمیخته و اطر فیل خرد و هلیله مرغی خرد که رنگ و آرد و زعفران با هم بچته سودا و آرد لیکن زیاده از نیم درم زعفران در تابستان نباید خورد		
خیلان جمع خال	و انهمای خرد سیاه	خلط سودا و یا جسم برآمده استادی مرحوم
است شعر صحن	مائل بر روی یا	عکس مدور بر بدن حکیم نجیب بادی
نخچه تری خال	بسرخی یا کم	میفرمودند که بر

میدان که علاج شست نزدیک حکیم ۲۶۹ در شربت و در غذا علاج جدی

شرح و تحقیق

باید که در بلادی که هوایشان ملکی بگرمی و خشکی بود مانند اکثر بلاد خراسان و غیر آن شربت غذا که مذکور شد دهند و آب بنده و نه را رخصت نمایند لیکن در بلادی که هوایشان ملکی سردی تر بود چون سمرقند و بخارا و کابل و جز آن بلادیکه هوایشان ملکی سردی و خشکی بود چون هرات و قندهار و اکثر بلاد هند و غیر آن باید که هر صبح بست و نه بختاب بادیان یا تخم کرفس و شتال و اگر نه دانه بود بادیان سبز و شبت سبز انداخته تخم کاسنی نیم کوفته یک نیم شتال همه ادویه یک پیاله آب جوشانند تا به نیم آید صاف کنند و بده شتال قند شیرین کرده و قند گلاب اضافه کرده بدهند و غذا آب نخود نیم کوفته و مویک منقشر نمایند و از بنده و نه منع کنند اینست تقریر

گر با مرض کلف دیگر بار بر شست ربا عی و در باخیسلانی و دیگر با نمشی تا مرتکب دانه و مسهل نشود ۲۷۰ از جام و در شربت صحت پنجشی

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
کلف بفتحتین	تغیر یافتن رنگ صورت	اجزای غلیظه	صورتش به بین	تخم ترب و تخم خرپوزه
پسپاهی و بهم رسیدن	سوداویه که	و حالش سپر	و آرد با قلا و دیگر چیزها	
انار کودت با ملاست	میخیزند بسوی	که از تعریف ۲	خشک نموده و مغز با	
بقارسی تا شش به بند	روزی بر جلد	عیان ست	تلخ و قسط تلخ و اکلیل	
جهایین نامند شش	آن بند میشوند	پس آنرا چه بیا	و کثیرا همه اجزای مساکو	
جهایین رخ به تری	سبب تنگی		کوفته و بختنه با شیر میش	
او به رو و ده کلف	مسام آن		آمیخته بر کلف طلا شده	
هو که قمرین و یکجا			و بحام آب گرم بشویند	

حب لاس یک توله با مروارید سوده یک نیم سرخ با عرق بارتنگ پنج توله بنوشاند اگر
 حدت زیاده باشد صرف عرقیات بد بد و غذا دال خشکه و ناشپاتی پیش از بروز
 و بعد از بروز بد بد بعد از شروع خشکی دانه‌ها این تدبیر باید کرد که طباشیر کبود یک
 زهر مره خطائی یک سرخ عرق بارتنگ هفت توله مروارید سوده یک نیم سرخ شربت
 حب لاس یک توله آمیخته نوشانیده باشد و شش لایق از یک زلو تا زیاده و فصل
 ربیع در پنج کردن که ابتدای پشت ست انداختن مانع عروضا منض است چنانکه در
 سلف سم در خورجه بوده است باز این رسم را تازه باید کرد و السلام اینهمه از معمولات حکیم
 مرزا علی شریف خان خان خلیف مرزا محمد زمان خان ست شربت چیچک پنج کاوی
 پنج گوگردی کلان پنج تار الاپی سفید در آب یک شب روز تر داشته جوشانیده صاف
 نموده در بنات سفید شربت سازند جوان ایک توله در آب آمیخته نوشانیده باشد که با سلا
 دفع چیچک میکند از حکیم خواجه حسین الدین خان صاحب حرم حیدر آبادی

در سرخچه بعد روز ثالث ترشی	رباعی	ز بهار بده و گرنه بیسمار کشی
در تنقیه سعی کن بروز اول	۲۶۸	رگ زن چو درم شود اگر تیز هشی

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حصبه	دانه‌های سرخ	تیز می‌گرمی	تیپ امی و بد بوی نفس اند	تدبیر این به علاج
بفتختین	و بار یک سوزنده	و جوشش	واضطراب بخودی و تشنگی و چیچک اند و زعا	چیچک اند و زعا
	که بر بدن پدید آید	خون	نه پذیرد و نه ریم کند بلکه خشک آید	قولیاتن حمل شده
	بفشاری نمی‌خچالند		گرد و پوست او همچو سبوس و دیگر در علاج	
	و بهنگ که سر آید		فرد آید	حصبه می‌فرماید

از علت حصبه یک نیم سرخ	رباعی	از بودن این مرض باندوده دری
------------------------	-------	-----------------------------

که عجائز و نسوان خود درین باب کمال ارند رحمت باد بران زنان مردان سیرت
و نظریں باد برین مردان تان بهمت پس میگویم که تا مل تمام در فصل این موضع باحوال
مجموع باید کرد اگر هنوز ظاهر نشده باشد در سن مضد رگ باید زد و در غیر آن لو باید زد
که بنندیان لو چسپانیدن گویند و تبرید هم باید داد تا باین جیل بر وزن کنند و اگر کنند
کم کنند و زاول شیر تخم کدو و توله و لعاب سپغول شش شسته و شربت نیلوفر و توله
و خاکشی چارماشته پاشیده بنوشانند دیگر در اوائل عتاب هفت دانه گل بنفشه شسته
شب عرق عناب الشعلب نیم پا و عرق گاوزبان نیم پا و خیسایند صلیح مالیده
صاف نموده شیر تخم کدو و توله و شیر تخم هندوانه و توله بالعاب سپغول شسته
شربت نیلوفر و توله آمیخته خوب کالان چارماشته بران پاشیده بنوشانند و روز دوم
در خیسایند عتاب هفت دانه گل بنفشه چارماشته و شیر تخم کاهو چارماشته و تخم کدو
چارماشته یا لعاب بیدانه چارماشته یا لعاب سپغول چارماشته و شربت زرشک و توله
یا سکنجبین ساد و چار توله یا شربت تمرهندی چار توله آمیخته بنوشانند و بر روز سوم
چهارم بدستور کنند و این روزان سن کامل است و طفلان چهارم حصه زین باید داد
دیگر و ارید یک شانه یا دو شانه حسب سن با عرق گاوزبان هفت توله یا عرق عناب
هفت توله و عرق کیوڑ هفت توله و عتاب هفت دانه دران خیسایند خاکشی چارماشته
بران پاشیده استعمال نماید و عروارید خرد درست هم تا هفت دانه برای اطفال و تا
چار دانه برای کامل السن مسلم بلع کنند تا بحدی که رسیده با همین عرقها و خاکشی استعمال نمایند
پس تراشبات بر روز این طبخ با استعمال رو که خوبست مویز منقی سه دانه و انجیر سفید لایقی
یک دانه اصل السوس مقشتر یک شانه در عرق عناب الشعلب پنج توله عرق گاوزبان پنج توله
بجوشانند چون شبلت رسد مالیده صاف نموده خاکشی چارماشته بران پاشیده بنوشانند
برای جوان زیاده در وزن باید افزود اگر طبع نرم بود و جوهر حسن به هفت شربت

و بعد از آن حال خشک برپند که وفق است فائده بعینه چخته شدن آبله بر خاکستر نرم یا بر
ازرن یا بر جو بعلطانند فائده طفلی که ورا گاهی چپک نه بر آمده باشد شیر اول و زیاد و
را که آید باشد بنوشاند یا پارچه که در آن شیر تر کرده داشته باشد بعضی یکم در آب
شسته بنوشانند گاهی نه بر آید مجرب فقیر است فائده گوشت غاق را که آب کرده خورند
همین فائده و حکم دارد مجرب است فائده چون تمام بر آید و تب کم نشود کمی نرم کنند
و انار شیرین اندکی یا کشمش فائده بعد از آنکه آبله از بدن آید خشک و دوع شیرین
بخوراند فائده چون چخته شود نان جو را با شهد بدهند تا خشک کند نکته اگر نفس
مریض بجای بود و شعور بر حال میل غذا و آب برقرار باشد محل تردد نبود فائده
اگر تب سخت گرم بود و غلبه صفرا بین سخت و خفرا را بجا بین کم کنند اگر طبع نرم نباشد
فائده کمتر از دوازده ساله را فصد نباید کرد و بعضی گفته اند که سن فصد چارده سالگی
بشرطیکه جسم ضعیف نباشد و طفلی که یک ساله نباشد حجامت آن نکند فائده فصد
و تبرید و تلخیص طبع تا همان وقت است که آبله ظاهر نشده باشد و بعد از آن بر اینها
ممنوع است مگر وقت غلیان سن شباب عادت هم ملحوظ باشد فائده بمجرذ و آبله
و حدوث تب چپک مریض ناردانه بخاید و آب فرو برد و رب شاهتوت برای حلق
سودمند است فائده شراب شقائق که لاله هزاره باشد برای حیات و بانی و جدی
و حصه نافع است صنعت آن گل شقائق بیست مثقال ادر نیم سیر آب بجوشانند چون
بنصف رسد مالیده صاف نموده چهل مثقال قند سفید داخل کرده بقوام شربت آورند
شربت از برای طفل نیم مثقال بر سر صندل مثقال را و اصل جهت تلطیف ماده و تصفیه آن
و تفتیح مسام و بروز آبله بظاهر جلد نافع فائده ضابطه بعلاج چپک سرخچه می نگار
بتوجه باید شنید که مذاق سلف را معمول بوده که پیش از بروز آن فصد میگرفتند و زو
می انداختند حکما فی زمانه که کمتر از پیر زمان انداز علاج این ضد است کشیدن و

<p>بقارسی چپک گویند و در سینه سینه و مائمان</p>	<p>و از جادو آمدن در خواب و سوی تنفس و خاری بینی</p>	<p>آبله بر روز ششم و هفتم بروز نکند</p>
---	--	---

هر روز و مشتقال با دیان و پنج عدد انجیر چو شانه و صاف کنند و بشیریت غناب شیرین
کرده بدینند و با دیان سبز و شبت و را مش و عدس نندازند و غذا سازند و اگر بیا طفل شیر
باشد مادرش ابدستوریکه گفته شد تدریج فرمایند و نزدیک طلوع آبله کفن پامی مرخص
خوابند و کافور با سرمه در آب کشیده ترحل کرده در چشمش چکانند تا چشم از آبله برآورد
محفوظ ماند و در نیرد هم و چاردهم آبله را بسوزن طلا یا نقره خالی کنند تا روی بختگی کند
و اگر در خنثی گیرند چوب صندل برگ آس و در هوای گرم بموسم صیفی چوب گز و کرم رمان
را در هوای سرد بموسم شتاد زیر و امس یعنی و دکنند گویند که دانه لاکه دوشه عدس
و بجهت برآوردن و نبات سفید و مشتقال اجوشن اده نوشیدن نیز چپک مفید است
فائده هر چه بعد بریم رسیدن سپید شود اسلم باشد فقط فائده اگر بر بصری رنگ و گل محل
یا با سلیق یا قیفال نند و اگر خورد بود بجا مت فرمایند یا بدیوچه خون کم کنند فائده چپک
جوش خون افروشانند و از خوردنش منع نمایند تا نار و ترشی ترنج فائده
اگر غلیان خون قوی نبود و آبله کم باشد چربیهای خشک اصلانند فائده از شیرینی
و گوشت و روغن بر شیر نمایند فائده طفلی که دو ساله بود و فصل ربیع هرگاه که خوف بروز
حصه جدری بود یک قطعه و زرد بود و پنج گردن که ابتدای پشت است یا نندازند فائده در خانه
که هوایش معتدل باشد مسکن ریض نمایند فائده تن اجماع ملائیم از پنبه پاشیده و از پنبه
آبله نکند که پند تا عرق کند فائده صندل کافور و گلاب اگر گرما بود بخوبی بماند و کمر
و گلاب در بینی مالند تا بند نشود فائده آب کشیده خوراندند و در چشم کشند و هم سکه ده
در چشم کشیده باشد فائده در ابتدا یک رم زیره ساییده بدینند تا زود برآید و تب
کم شود فائده عدس مقشر و نخود بریان مقشر بدینند تا زود برآید فائده غذا پیش از

چرب نموده بحسل مصفی سه چرخ حل و دو پاپیر شنبه قدر شترت آن حصه شتقال آتش را
 هر روز آب نیگرم برگ نیب شسته باشند و بطول آب آن کرده همین برگ جوشانده
 بران بسته باشند اگر مریخ بدین کرده ملین کنند بهتر باشد و بعضی گویند میوراد و پاره
 کند در یک پاره سهاله خام را با یک ساییده چار ماشه پارساز و بر آتش نهند هنگامیکه
 جوشنند برهنه روه بند و تاسه و زنجین کنند صحت یابد انشاء الله الشافی دیگر
 کافور و توله و نیکچور و توله و قند سیاه کمنه سه توله کافور و نیکچور را ساییده در قند حل
 کرده بر پاهای که مدور تراشیده باشند و کاداکلی و سوراخی دران گذاشته بر تناروه چسب
 تاعق مدنی از ان بسور اخ بر آید و در دوسه و ز شفا رو نماید انقباه این علت بیشتر
 بخوردن طعامهای غلیظ و بنوشیدن آبهای که دران سرگین بول حیوانات می افتاده باشد
 پدید آید دیگر برای ورمیکه بعد از گسیختن عرق مدنی حادث شود این ضما و نافع است
 صنعت آن شیشه کوفته و پخته آرد ماش زرد چوبه و فلفل مرغ و پیاز پخته و مغز بادجیان
 پخته و روغن چیراغ مجموعه را در ظرفی پخته تا مثل مرهم شود نیگرم بر ورم آن بندند و بجز
 اگر با غار بیماری رشته این حب انخورد و در تحلیل شود و بعد بر آمدن هم فائده میکند
 پنج گله قند سیاه آمیخته گولی بند و بخورد و همچنین هفت گولی همین وزن طیار سازد
 و تا هفته خورده باشد بعون الله بهی شود از یادگار رضائی

ای از جدری در ره جان فرسائی	رباعی	با ماش و عدس و آنکه مانلانی
از شتر بت عذاب شود بهبودت	۲۶۵	با آب گلاب رغبت افسرمانی

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جدری	آبله که بیشتر	جوش خون	تب ائمی و در پشت آناستین	مصنف گوید
بچکان ابود	و تعفن آن	روی و سرخی آن	گرانی و خشکی خلق رحمه الله که اگر	

و هر بار آب شنبینه مجدداً انداخته شسته باشند بعد تمام شدن شمارند کور آن
بردارند و بطرف نگاهدارند و با استعمال آن روند نافع باد

ای دیده ز رشته در دبی اندازه را باعی | اجزای تحت را شده چون شیرازه
گرم تر کلب داروی مسهل گرمی ۲۶۶ | اگر دو بتو مسهل تندرستی تازه

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عرق مدنی	رشته که بهندی	خون تیز و کوا	اول شیره می برآید و منفتح میشود	مصنف رحمه الله
نار و دنها رو	یا بلغم محرق	پس آن بلغم میکند و سوراخ کرده تندی	میگوید که بعد	
گویند شش		چیزی سپید از آن ظاهر میشود	مسهل بطبع	
		و دراز میشود و یک جیب یازاده از آن	افیتمون مضد	
		و حرکت می نماید بعد بر آمدن	با سلیق یا صفا	

از جانب مخالف کنند اگر غلبه خون اند و تقلیل و تلطیف غذا نمایند و آب نهام شیرین
سه و زرد ظرفی پر و زرد و پیچیده بزرگ چار و شقال و سیر سبز سه شاخ یا خشک یک شقال
گرفته بهم آمیزند و صلایه کرده بر موضع جراحت نهند و جراحت را پیشتر از آن که رشته
تمام بیرون آید نگذارند که در هم شود یا شکسته گردد و صبح و شام روغن گاؤ را
که در آن سیر را دو سه جوش داده باشند صاف کرده بر عضو موقوف مالند تا رشته فرو
شده فوراً تمام برآید فقط دوستی مجرب نقل میگرد که خاکستر تھو پتر را که زقوم باشد اگر
بر موضع رشته بهند همه می برآید و تمام از بدن بیرون می آید دیگر اطر فیل عرق مدنی
مجرب فقیر است اگر مرض حیل روز بخورد بفضل الشافی شفای یابد صنعت آن پوست
بلبله زرد و بلبله نیاه و بلبله کابلی و پوست بلبله و آله منقح و تربید سفید مدبر و نجیب
و قنبیل از هر یک دو و نیم شقال همه را کوفته و پیخته و بر روغن بادام شیرین یا بر روغن گاؤ

عقل معلوم
نکته پاری
ولا تجت
در سنه ۱۰۰۰

نرد ساختن منظور بود بگلاب سوده خشک نموده در سلارهای چندان میخته نرد سازند اگر
 بتی ساختن منظور بود سوای مید الکتری در گلاب ساییده و سلارهای میخته بر چوب
 بتی سازند و مید الکتری را بار یک کرده بتی را بران غلطانند و خشک سازند و بکار برند
 آنرا که ثور لبنی شده انبوه رباعی اگر دید از این مرض دلش پرانده
 اگر از پس تنقیه زخل و شونیز ۲۶۵ تفصید کنی ز صحت آید بشکوه

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ثور لبنیه	جوششهای	ماده صمدیه که بطریق	شیره سفید که بر پیشانی	تنقیه بدن و دماغ
	سفید نره بود که	بخار بجلد دفع میشود	و بینی و خساره و زخمها	از بلغم حجب
	چون بشنند از آن	و بمسام میروند بسبب	از چهره بر آید همچنان	ایدی ایا ریح کنند پس
	دانه خستناشن بر آید	غلظت تحلیل نمی شود	اگر یا نقطه شیرست	روی ابحا اید

شونیز و ده مثقال شونیز را بقدر ضرورت آن سرکه گرفته در آن بسایند و بر و باند
 یعنی بران بشب ضماد کنند و صبح بآب نیم گرم بشویند دیگر خاکستره چوب انگور را طلا
 ساختن نیز مفید دیگر مرهم حسین خان صاحب خیشکی خورجی که در فن نصب قلام شجار
 نظیر خود ندارد نیز برای این مرض زخم دندان و و جدری و دتل و دبیله مجربست صنعت
 آن الایچی سفید یا زده عدد و سفیده کاشغری شش ماشه و مرداسنگ و ماشه و توتیائی
 و ورق و ال سپید یک توله هم را سر سه سا بسایند و پنج خند قوتی که بسکه پر باشد
 یک تله و برگ پنج انگشت که سبها لو باشد یک تله را ساینده جدا جدا به سینه اول
 بر و غن نیم پا و بسنوا اند پس و غن از آن صاف کنند و ادویه سحره را در آن
 انداخته باز و جوش دهند و فوراً بچستی تمام آن همه ابر روی آب شبیه که در طشت
 باشد برآورده باشند و فرو ریزند و بعد سرد شدن آن بدیگر آب شبیه مجدد یکصد مرتبه

اما مصنف محرم غیره شکاف او را چاره ندیده است گویند که درین فصد خوب نیست
بلکه کمال توجه طبیب مصروف بر تبریق قلب تقویت آن باطلیه اثر به و طیب و ثورینه
مبروده معطله خون باشد اطلیه که بر سینه نهند صندل و نیلوفر و کافور و کشنیزه و رگلاب
و انتر به شربت انار و شربت سید شربت به و شربت کادی و شربت حمض شربت
غوره و شربت اترج و شربت نارنج و طیب و بنفشه و نیلوفر و گل صندل و گل کادی
و کافور و سید به و گل صندل است و اغذیه مبروده عدس و مصلح از چوزه و بیض و آب
بیخته بسکه نهاده باشند و قرص سالن که باین محوم و بقول مبرود و کشنیزه ساخته باشند
دیگر هم خام که برای ثور اطفال نهایت مفید است صنعت آن حنا و قنبیل و مردنگ
و مچ سیاه و طوطیای سبز بریان و کته سفید زرد چوب حله را مساوی کوفته و بیخته
باریک نموده در مسکه آمیخته بر ثور بالیده و چسپانیده و برای اکوت به هم مجرب است
اگر بعضی بواسی عالم مرض بالی که عام بود تپ باشد یا بیضه یا حیچک یا تپ لرزه یا
آید از ادویه که نوشته میشود بتی خواه نرد ساخته بسوزانند رفع میشود و مجرب است و نوک
دارچینی و لوب در چهار کپور کپری نر کچور الایچی پانچ لوبان سفید براده صندل سفید نبات
سیج پات میا الکتری سیج اظفار الطیب بریان بروغن جنینی سلار سن و می مصطلکی کافور
مشک سعد عنبر پوست اترج چوب جها و شکیر سرخ عود عرقی همه کوفتنی را کوفته بیخته
شکر سرخ و سلار سن آمیخته بقدری صمغ عربی که باب حل کرده باشند سرشته بتی خواه
سازند و بعد خشک کردن بسوزانند از سید حیدر علی محوم حیدر آبادی و ترکیب دیگر
ساختن بتی و نرد مرکی عود اگر تکر کافور اظفار الطیب بریان بروغن گل نار و غن جنینی
نماینده آنقدر که بود و مسکه تیر پات دارچینی صندل سفید سارنگ از غن ان مشک عنبر
فقلح از خرد و غن و سه یا گل آن ناگرم و ته میا الکتری تپ کاهول یعنی دگر بپول
بنج جنیا ملاکیم همه اجو کوب کوفته بیخته در سلار سن چار چند آمیخته مانند لند و سازند و اگر

باز قدرتی دم دهد بجهه گاه دارد که سخت خواهد بود اما اگر قدری آب ریخته بر میانم و ملائمت خواهد ماند هر قدر گسته خواهد بود مفید تر خواهد بود و در سه بار ازین هم تناول کند و بایه اینگونه میکند

از آکله هر که ناتوان گردید ه رباعی هر لحظه زافزون شد نش ترسیده باید که گل ارمنی و سرکه مدام ۲۶۳ برگرد جبراحتش بود مالیده

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
آکله	جراحی که عضو بخور و فساد روح	ظهور سیاهی یا سبزی از بافتن یا بدوای و مثل	چراحت مخصوصه و سی	کاشک یا زنگار یا زک
	در فارسی خوره حیوانی است	که بگوشت نواحی بعثت	یا زراوند مدحرج و قلعقطا	
	گویند و آن عبارتست بر خنق خلط	تعدی کند بشند اگر صبح که زاج زرد باشد مع ستر	و عضو پدید آید تا شام	و انغ نند و حوائی مرض بگل
	از تا کل و تعفن	اکال شمی جوهر	بقدر فلووس ماهی	وسه که طلا نماید یا گرم
	و فساد که در اعضا		وسعت گیرد	بسیار و بخن بر وضع کل
	اقت			

طاعون چو شود عارضتای غمخواره رباعی صبرت ز دل حسته شود آواره
خواهی که شود بر تو در صحت باز ۲۶۴ بشکاف که غیر ازین نباشد چاره

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
طاعون	آماسی است که اکثر در ایام	ماده	حرقت شدید بود و قی	باید دانست که او
	و باطاهریش و سنج یا زرد یا کم	سمیه	هم باشد و خفقان و غشی	مغابن که ورم پس
	یا سبزی یا اسلم است باقی تپش		بود و در اعضای ضعیفه بود و ورم بغل و ورم	
	چون ان باشد نیز داخل در و بان اگر علامات مذکوره باشد علاج هر یک جدا گانه مجرب است			

بکار برد و اگر در مجاور عضو رئیس بود هنگام ضرورت علاج بقصد و تنقیه نمایند
 فافهم و چون باد و م تجلیل نزد و رو و کج شدن نند منضج پذیرند مانند تخم کتان انجیر
 صناد نمایند که چخته شود و بشکافد و رنه سرگین کوپتروا شق نهند و رنه خبر شش باهن گیرند
 و السلام برگ محمی حی برگ کپا کاژری برگ ستیاناسی برگ کندوری هر یک اکوفته قرص
 ساخته بروغن گاو ^{توله} سرخ کند پس آورده در آن ^{توله} م خام یا سفید بگذارد و بزراد و با استعمال در
 باشی زد بیل چون برد افتاده رباعی | از درد عنان صبر از کف داده
 تضید کن از بوره و صابون و سل ۲۴۲ | اگر سر نکند بخوبی بنیش استاده

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دبيله	اناسی بود اکثر گردشکل شبیه بخارج اما گرم نبود بزرگ تر از دمل شود	ماده بلغمی غلیظه غیر نضج بود که از سود بهضم پیدا نمی شود	رنگ و مانند لون جلد باشد و در نیمه باشد و دکیسه دارد در یکی زرد اب گنده بدگیری و صابون از هر یک غریب چون نینج و اخوان پنهان باشد چاشقانی بگویند	صفت ترتیب صناد و نکور بود و صابون از هر یک چاشقانی بگویند

و بده شقال غسل سرشته نیکم صناد کنند مریهم که جمیع اقسام زخم را نافع است اما اگر زخم کلان
 باشد یک وزیران برگ ینب اکوفته به بند و روز دوم زخم را بآب جوشانده ینب شسته
 بران استعمال مریهم نمایند صفت آن قنبیل گیروی گوالیاری و برگ حنا از هر یک شش
 و مردانگ سهاگ چوکیا تیلیا و سند و راز هر یک سه شانه و مرچ سیاه یا زده دانه همه را

سایده به نیم پا و روغن گاو آئینند و این را مریهم خام سرخ نامند مریهم فخری از شلغم
 شلغم را ورق کرده در روغن کچد بریان کنند که سرخ شود پس آنرا از روغن و کرکده ^{توله}
 را با یک سایده بخته قدری قدری بروغن مذکور انداخته چمچ کرده انداید باشد و از دود
 آن پرهیز چون بقوام آید و سیاه گردد کافور سایده انداید و آرد و در آن نجیب است

طریق ترتیب ضما و انجیر تر یا خشک بجوشانند تا ممتد شود با دود عدد یا هفت مثقال
 مویزدانه بیرون کرده بگویند که چوم هم شود و پنج درم خردل گرفته و بچخته بران اضافه
 نمایند و نیم گرم ضما و کنند از میا بنجی عظمه الله خا صاحب شاه جهان پوری مقیم خوجه
 برای دیشحه که سرطان باشد و هر قسم دمل و جهاجن اوت و داد را مفیدست صنعت
 اول روغن کنجد را خوب گرم کنند پس از دیگران فرو داده آورده کیله اصاف کرده در آن میاز
 و نگاهدارد و بر مرض کور مالیده باشد اما وقت مالیدن روغن حرکت داده باشد تا کیله
 آتیه بچخته گردد و نشین نباشد و چند بار طلا کردن بعون الله دفع خواهد شد

هر کس که پی خراج رگ بکشاده	رباعی	در راه مرض داد مداد داد
باید که کند ضما و انجیر بود	۲۶۱	از خوردن تلخ و تیز باز استاده

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خرج	آماس باشد گرم که در غلش	ماده غلیظه بود که از طبیعت	شدت درد	باید دانست
بضم خای	موضعی بود که مواد بجا آن	بعضی دفع کرده باشد و سید	و تعدد بود	که تعدد نشان
معجمه	ریخته بچخته شود و یکم گیرد	آن بجلد ممکن نبود	جمع مده است	

و سکون درد و نرمی ورم دلیل بچتن بدنه باشد و در ابتداء رنگ نند و مسهل دهند و اگر
 در اطراف بود و مانعی نباشد قی فرمایند که بهتر از مسهل است و در انتهای ضما و انجیر
 بکار باید برد و کیفیت استعمال آن گفته شد و معالجات را ضرورتست که در جمیع او را م
 از احوال راجع غافل نباشد قانون اگر ورم مجاور عضو بیسن نباشد پس در ابتداء ورم
 علاج بر وادع کند مثل گل زنی و اقایا و کشنیز و صندلین و آرد جو و در تراید جمع
 میان اود و منج نماید و مانند کشنیز و دیگر تخم خنثی در انتهای ورم مرخی و مجمل را با تخم
 آرد چون بابونه و اکلیل و نخود و آرد جو و آرد آب برگ خنثی بچخته دهند و در خطاطه و مجمل

داخل و دل	ورمی بود و نریک	ریختن یاده تون	مانل بسرخ بود	تدبیر مصنف
محل و الف کشیده	بناخن انگشت	غلیظ بود	و در و بسیار کند	منغفور علاج کلی
و کسر خای عجمه	بهندی کمئی		بناخن انگشت	بضا بطه قانون
و سین محله	نامند و هم بسهر		شهادت بود و در دست	و نهادن در دست

و پنج نیز مخدر میگردد و بالیدن و غن گاو نیم گرم نیز محترست و بعضی از مجربان شنیده شد که پنج سیماناسی اساییده بدون آب بزرگ برگ نهاده نیم گرم کرده بر داخل هر روز دو بار بنهند افشاد الله الشافی شفا خواهد شد و بعضی اویده شد که در دوازده روز از سر انگشت است مثلاً یا از سبابه یا بنصر یا خضر دست بر بخیزد پس بدست میرود پس تمام بدن منتشر میشود و مردم هلاک میگردد و علاجش تجربه محی حکیم نبی بخش صاحب کیرتوری سلمه الله تعالی چنین فرموده که آب طشت کرده در آن سیر ساییده و دست را برشته بجای بند دست محکم بسته در آن آب اندازد و یک ساعت بخومی نگاه دارند پس بآورد و سیر ساییده بوضع در دیند از آله در خواهد کرد بفضل الشافی و گویند اگر فرید بوی را گرفته ساییده بایران بندد فوراً در آید و در کند همچنین از مجربان یاد دارم که چپچی ایران بند بسیار شد و در خمس میگردد

عسر و شد
سوزید و بود
و جبهه

ع
سوزان و احاد
میان ۱۲

و تیل اگر غشیه صفت نکشاده	رباعی	دل تنگی تو رو بکمی نهاده
تضمید کن از خردل و انجیر و مویز	۲۴۰	کز قید مرض رهی شوی آزاده

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دنبل که دل	زخمی عمیق صنوبری	خون تیز که بار طوبت	سرخ رنگ بود	رگ باید زد
باش	شکل بود که در بدن	غلیظه آمیزد و از	و موله در	و تضرع باید کرد
پیدا گردد	روایت بهضم پیدا شود	ابتدا باشد	و غذا کم باید خورد	
و از جلاهی و گوشت	علا و آنها پیر میز باید نمود	و بکچین	باید نوشت	و غذا و میثاید کرد

تشویش سد ترازان پیوسته	رباعی	از خارش اعضا چشوی و نخسته
چون شمد و شراب حلو و مغز پسته	۲۵۷	پیرهن کن از مولدات صفر

شرح و تحقیق

این نکته که مانتی مرحوم گفته لائق حفظ و یاد است پس اگر خارش را اعضا عارض شود این مرهم خام را با استعمال آید و نفع بردارد صنعت آن سکیو و کافور و مردانگ نوشنا و طوطیای سبز بریان مساوی وزن خوب کوفته و بخیته باریک ساییده در سکه گاو که آن را یک صد و یک بار شسته باشند آمیخته در آفتاب شسته بر بدن انداخته با

در علت ثلول شش و مساله	رباعی	داری پی منم آن اگر حوصله
سازی چو قتیله بر اغش	۲۵۸	شام مرض ترا بود مشعله

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ثلول	زخم که مسه بود	خلط غلیظ بلغمی سوداوی یا برآمدن افزونی اول فصد گیر		
		از هر دو این سودا از خون بود گوشت نخی طبعی اگر خون غالب		

دانند پس مسهل دهند بخرج سودا و بلغم بعد از تطبیق بجان کنند با غذای طبعیه حیدر الکیم و نیمک سر که مسه را مالند یا قتیله و شن کنند و از طرف آخرش دودش بمسسه ساند که مضحی شده خواهد افتاد و دیگر طلا یک قلع شاکیل میکند صفت آن ماز و شب بیانی و تخم جرب کوفته و بخیته بریده گاو سه شته چند نوبت طلا کنند

در کثرت مالت بیان کنم قاعده	رباعی	کز خوان شفا بود ترا ماند
بکشارک و مسهل خور و میسار طلا	۲۵۹	از سر که وافیون که بر می فائده

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
---------	-------	-----	-------	------

اخراج مواد کرده و بهر طلا ۲۵۵ گوگرد و قند و دهن کبج حبه

شرح و تحقیق

صفت طلای مصنف جو م قیروط که نیمه خشک باشد کوفته و بیخته تا دو ساعت در آب گرم
 تر دارند بعد بدست مالند تا هیچ مرهم نشود با جفات ترش یا سرکه سی مشقال و گوگرد و زرد کوفته
 و بیخته و مشقال روغن کبج و پنج مشقال همه اینها آمیخته سیاه کنند و هر شب یک بخش
 بمالند و صبح بحام یا خارج آن بسوس کنند و سرکه مالیده آب نیلگرم بشویند و بکار این
 مرهم خام نیز برای جرب تر و خشک ثورات خارشناک مجرب برادر توامی حکیم نجیب خان
 صاحب مغفورت صنعت آن داسنگ کافور و دانه الایچی سفید زهر یک شش شانه بهار شانه
 بروغن بود که صد و یک بار شسته باشند آمیخته نگاه دارند و بر جرب مالیده باشند هر قدر که خوب
 مالند النفع باشد عرق مصفی خون از حکیم غلام و شکیه خان صاحب هلوی مد ظله شاه تهر چتر
 و سر پیو که و صندل سرخ و صندل سفید و مندی و بلبله و سیاه ازهر یک توله پوست کچنال
 پوست نیل برگ نیل تخم نیل پوست مولسری و جوانه دودهی کلان براده شیشم سرخ
 رنگ و اقیتمون و پوست بلبله و پوست بکاین ازهر یک شش توله کوفته بیخته شب آب یا ترویه
 ترسان و صبح هفت بار عرق باشند قدر شربت شش توله نافع باد و دیگر هم در علاج خارش اعضا گو

بی زحمات گرایکه درین منزل لکه	رباعی	خاریدن اعضا است ترا بیکه و گه
از مسهل پی و پنی و حمام مداوم	۲۵۶	زین رطه بری بجانب صحت ره

شرح و تحقیق

پس از تنقیه بدن بمسهل هر شب آب لیمو یا غوره یا سرکه بروغن گل یا کبج و قدری گلاب
 بر طریقی که در بحث و لم بشرح رباعی دو صد و چهل و چار نوشته شده است آمیخته نیلگرم
 بر بدن مالند و صبح بحام روند و اگر خاریدن اعضا بدون جرب بود باید که از مولد
 صفرا همچو خرپوزه و فلفل و شهد و شراب غیره پر نیز و چنانچه مصنف رحمه الله می نماید

در غلیان بود اقلار می آرد اگر در سه جای مخصوص از بدن بزور مالیده شود و اگر خارش تر بود این طلا میفرد بود صنعت آن آینه بلدی و بزور البنج و گندک و از هر یک شش ماشه و توتیای سبز بریان و ماشه را کوفته بخیته باریک کرده در بیه منخ خالی کرده پر نموده بآرد او را گرفته در خاکستر خواه ریگ گرم گذارند بعد یک ساعت بر آورده ادویه از اندرون بیضه بر آورده بر روغن چنبیلی نیم پا و محل کرده بشب بر بدن مالند و صبح بآب گرم بشویند

زوال مرض رسد و زمیشود و حضرت استادی عالم نکات لاهوتی جناب لانا احمد علی چریا کوئی رضی الله عنه میفرمودند که برای هر دو نوع این ضما و مجربست و فقیر نیز بارها آزمودم صنعت آن چوک پچی و ناگرموتها و خراسانی اجوائن گندک و دهه امسا و کوفته و بخیته بر روغن هم شرف حل ساخته در شب بشنم نگاه داشته صبح بر بدن مالند و بعد یک ساعت بدن ابگل مالیده بشوید در سه و زود رفع خواهد شد و حضرت استادی حکیم حکیم نجیب بادی میفرمودند که صبر یک مشتقال را در شش توله آب کاسنی شش توله آب شاتر تر کرده تقووع آن بآب تمر هندی چار توله اگر حرارت زیاده بود بنوشانند تانه و زود تواف و اگر ضعف شود بعد سه و زود توقف کرده بنوشانند بفضل تعالی از آله مرض خواهد کرد و دیگر آینه بلدی شش ماشه توتیای سبز گندک نولا سار سه ماشه در آب یک توله یک ساعت تر داشته بعد سه سایه بافتاب شسته بر تمام جسم مالند و بعد یک ساعت بآب گرم غسل کنند تا سه و زود جرب و زرشود برای جرب هر قسم که باشد از برادریم مغفور حکیم تجیب الله خان خوجوی مجربست رسپیور تخم با پچی توتیای سبز گندک نولا سار سه در مسکه گا و قدری قدری انداخته بیا میزد و یک صد و یک بار آنرا بآب شسته و زود تواف نشسته بر زخم مالند بعد سه گین کیسه یعنی گا و میش نانی نه بر جسم مالند و بعد ساعت بآب سرد غسل کنند تا سه و زرشقایا بدو هم در علاج جرب مریض نماید

دانا شده چونکه از جرب و نخسته رباعی خورد دست ز آب شتهج پیوسته

بجوشانند چون به نصف آب سرد کنند و روغن ازان بگیرند و بمالند نافع باد از بزرگوار
 مرحوم حکیم نجیب الله خان صاحب خوجوی برای قوبا مجرب است تخم ^{سودا} تخم ^{سودا} تخم ^{سودا} و پاک در
 عرق لیموی کاغذی یک عدد ساییده و او را خاریده بمالند و هر هفته دو روزه شود از حافظ
 مولوی منشی نصر الله صاحب الیتی چون ^{سودا} قلعی آب سیده مرچ سیاه آبنابلدی هر سه اسباب
 بروغن گاو آینه بر چها جن نهاد و نمایند و عرق او را آفتابانی نگاه دارند و چند روز دفع میشود و گاهی

گر دی چو ز جرب و خسته	رباعی	باید که بحام روی پیوسته
سرشته صحت بکف خوب طلب	۲۵۴	پیوند تو از مباحثت بگسته

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جرب	گر یعنی خارش خشک بود یا یا بلغم شور یا خون بسبب خون تر و سبکی بسیار مصالح گرم و چیرهای کحلج نامند	این مختل صفرا و سودای حترقه خارش بسیار و بشور بسیار مصالح گرم و چیرهای سکین بسیار و حلاوی دیگر و ریخ زردی پیدا اگر خشک بود اغذیه رویه یکم و کس	بودن خشک لیشنه یا خارش بسیار و بشور بسیار مصالح گرم و چیرهای شدن بفضیه پیش	تدبیر و تحمیل فرموده مان رحمه الله باید کرد ال سفید نشنه

ساییده در روغن یا سمن نیم پاؤ و در طشت انداخته بمالند چون خوب آینه نشنه شود و قوبا
 سه شنه سوده در آن اندازند و بمالند و سیاه سه شنه را در آن اندازند و بمالند هرگاه
 که جمله اجزا خوب آینه نشنه شوند قدری قدری آب را انداخته بدست مالیده باشند تا آنکه
 در آن جذب شده باشد هرگاه که آب جذب نشود هر قدر آب که مانند بریزند و دو انگه
 روغن بد شده باشد آنرا در ظرف چینی بر دارند و گاه دارند و بقدر ضرورت بر بدن
 مالیده باشند در استعمال چند روز خارش رفع شود اما باید که بدن مریض خالی از غلیظ
 سودا باشد ورنه قلع می آرد زیرا که این دوا و سیاه است و هر دوا که سیاه را باشد

درد و توله عرق لیموی کاغذی ساییده خوب بقدر کنار دشتی سازند و خشک نمایند
و هنگام ضرورت بعرق ورق ترب خواه شیر و تخم آن برآورده در آن ساییده چند روز بر قوبا
طالع سازند بفضل الشافی در هفته ازاله میکند مگر یکم که اگر برگ موی بیست نشود و ماسته تخم ترب
در آن اخل کرده بسایند و خوب سازند و آب ساییده با استعمال آورده باشد دیگر مردم
از مفاصل یعقوب خان خوجوی برای قوبا و خارش بسیار مجرب است صفت آن روغن بر شرف
نیم پاؤ را گرم کنند پس مع م خالص و توله را در آن گذارند بعد در آن توتیای سبز بریان
دو ماسته با سوده آمیزند پس بنبه کنند یک توله با مقطر گلر و آسانموده در آن آمیزند و برشته
نگاه دارند و بروقت ضرورت با استعمال آن فقط و شمی است از قوبا که آنرا از رنگ نیسی
نامند اول آنچو غده هر بدن می بر آید و بعد شش ها ریش میکند و ازاله آن بسیار مشکل است
لیکن مگر می قاضی حکیم الهی بخش صاحب مظهر نگری سلمه الله تعالی و عم فیضانه شریقی
بفقیه نشان ادهان و بارها بعد تشخیص آن تجربه و دردم که با استعمال شربت مذکوره اکثر
یک ربعین گاهی در دو ربعین بفضل الله الشافی و بعونه زوال مرض شده است و می شود
صفتها و صنعتها تخم کشوف یک نیم درم و زرد و زرشک از هر یک نیم درم و گل بنفشه
نیم درم و پرسیاوشان اصل السوس مقشر نیم گرفته و بسفایج و سنای ملی و گاؤز با
و پیلله سیاه و پیلله کابی از هر یک نیم درم و پیلله زرد و تمر هندی از هر یک پانزده درم
و الو و مویر منقعی از هر یک پانزده دانه و نیلوفر دو نیم توله و عناب سپستان از هر یک
بست و پنج عدد کوفتنی را گرفته و در دو سیر عرق شاهتره لشت نمایان صبح بخوشانند
چون ناشی برود مالیده صاف نموده در نیم سیر نبات قوام سازند و گاه دارند یک توله
از آن وقت شام و یک توله از آن هنگام صبح نوشیده باشند در شش توله عرق شاهتره که
سرمایه و دیگر نموده باشند و الا فلانافع باد دیگر برای قوبا روغن کنیر سفید مفید است
صفت آن روغن کنجد نیم پاؤ و برگ کنیر سفید نیم سیر هر دو را در یک سبوی آب که باشد

مساوی اجزای آنها را بسایند و عرق لیموی کاغذی و جوب بپزند یک حب و آب ساینده
بر قوبا مالیده باشند در هفته عشته از آله مرض می شود و دیگر سیاه چار ماشه و زاک سفید
بر بیان تیلیا سوهاگه بریان کند یک روز از هر یک چار چار ماشه سوای سیاه بههارا
در کمال خشک بسایند چون نیک یک یک گرد و یک توله روغن گاو و بسایند یک روز
بعده سیاه را آن انداخته باز تا یک و ز بسایند بعده باز دو توله روغن گاو و در آن انداخته
تا یک و ز باز بسایند پس در داشته گاه دارند و با استعمال آرد دیگر قسمی از قوبا است که آنرا
اکوتانامند این ضما و مجرب برادر توامی مغفور نجیب الله خان صاحب است برای آن صنعت
سند و روم چ سیاه از هر یک شش ماشه هر دو را ساینده در نیم پاؤ روغن گاو آمیخته صبح
و شام بر آن ضما کرده باشند نافع باد و دیگر چار توله روغن گل آرد کرچا انداخته گرم کند
بعده شش ماشه موم خالص در آن انداخته بکف بکشد پس سفیدی یک بیضه مرغ در آن
آئیند و فوراً پس بر آورده در آن مردانگ شش ماشه و سفیده کاشغری و کافور و قنبیل از
هر یک سه ماشه هر چار اجزا را ساینده بیایند و خوب بسایند و از آن بر زخم چهاجن ضما
کرده باشد از کامیا بخان خورجوی دیگر هم از حافظ یعقوب خان خورجوی نافع برای جمله
زخمها صنعت آن روغن سر شش نیم سیر در آن کچله و ونیم توله البسوزان پس بر آورده
در آن عرق نیب یک پاؤ و عرق چرچته یک پاؤ انداخته بپزد چون بر روغن سدر آن بوم
سفید و رال سفید و پیله کرده بر تر از هر یک نیم نیم پاؤ بیند از و چون گذاشته شود بکشد
حل سازد هر گاه که یک فات شود بر دارد و برای قوبا استعمال آرد و هر گاه که برای چهاجن
استعمال آن منظور بود باید که درین هم اگر یک توله بود یک ماشه قوتیای سبز و دو ماشه
صابون اساینده در آن آمیخته بر چهاجن مالیده باشند اما فقیر حقیر میگویم که برای جمله
اقسام قوبا غایر بود یا غایر این جوب که می نویسم بسیار مجرب است صنعت آن کافور
سهاگ چوکیا نوشادر رسکپو گو کند یک از هر یک سه ماشه و نیلا تموتها یک ماشه بههارا

از دورتی تا چار رتی در بتاسه نهاده بالاایش شیر گاؤنم سیر بنوشان هر گاه که نخواهد شل معده
شود شیر و برنج به نبات مصری شیرین کرده بخورد و وقت دیگر کچوری خورد و در وقت
دیگر تبرید تخم خیارین و تخم حبزه ساییده در آب شیره برآورده به نبات شیرین
کرده بنوشد همچنین سه روز کنیز ترشی و مرچ و قند سیاه و مقاربت پرهنیز و وضو
بواسیر خونی را نهاده که خون می آرد و اگر دهد اصلاح آن را ملحوظ دارد

ای از قوبا رو خلاصی جسته	رباعی	جسته تن خویش از علت رسته
از خردل و خل ضماد میکن که شود	۲۵۳	در باغ امل نهال صحت رسته

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قوبا	در فارسی بریون گریون و هندی او نامند و آن خشونت بود که بر ظاهر جلد پیدا شود و رنگ آن گاهی بسیار گاهی مائل به سرخی و بلغم شور و سیوس دور شود چندان سرگشته	خون بی طبعیت که بآن مسموم شد غلیظه آینه یا طوبی غلیظه بود و در نه مثل یک و به پیرزید و بدو	در قعر جلد بود و خارشن بسیار باشد و از آن شورید و زخم فلوس مایی ریزد اگر گشت بسیار شغال بکوبند	صفت ضماد رحمه لته خردل پنج شغال بکوبند و به پیرزید و بدو چندان سرگشته

ضماد کنند و این وقتی باید کرد که قوبای غائر بگوشته فرو رفته باشد و احتیاج بآن بود که
جراحت کنند و اگر غائر نبود گوگرد زرد کوفته و بخیته سیاب بکر پاش و ته گزرا نده از هر یک
دو و شغال و روغن گاو خالص و روغن پیله گرده بزرگه بسبب شسته باشند از هر یک پنج شغال
همه اهرم آینه کف مال کنند تا سیاب کشته شود و سه بخش سازند هر روز یک حصه ادر
آفتاب گرم یا پیش از نشانیده باب نیگرم در حمام یا خارج حمام بشویند و این را و جرب
و خارشن اعضا را نیز جرب نوشته است دیگر برای قوبا که بسبب استعمال چوب تر پیدا شده باشد
این نسخه جرب صنعت آن سهاگا چوکیا و گندک زرد و مقل و لوبان و گندک سفید

شرح و تحقیق

صفت فیروزی چیه موم نیم شقال رسه شقال و عن گاو و تیج شقال و عن پیه کرده پیر
 که بیه آب شسته باشند حل کرده و شش شقال سیاه چار شقال دمنای سوده اضافه نمایند
 و کف مال کنند تا سیاه کشته شود پس سه بخش نمایند و هر روز یک بخش را مالند به پیشانی
 و زیر بغل و کمر و آن نه ساند و خود را با عسل الیچ شستند تا وقتی که صحت شود و غذای مذکوره خورد
 و اگر جوشش در آن تشویش پیدا اول چند روز جهت تسکین در آبی که در آن خطمی یا خباز می یا بنفشه
 جوشانیده باشند صاف کرده زمان مان بآن منضمه کنند و در دهان گیرند و آخر که لعاب آن
 در دهان فتن کم کند و کمتر شود جهت دفع جوشش خرفه و طباشیر سماق را با السویج فته و بخیته
 بر موی صمغ جوشش باشند و اگر جراحت آبله فرس شده باشد مرهم نوره را صبح و شام گذارند
 صفت مرهم نوره موم سفید و یازده از هر یک سه شقال و در روغن گل یا روغن کنجد شقال
 حل کرده و آب کی بیه آب آن را شسته باشند و در سایه خشک ساخته و بخیته و صلایه کرده
 و دوازده شقال کثیر اسوده یک شقال صافه بر آن نمایند و صلایه کنند مرهم شود اگر خشکیها
 سفید نگ بشکل گریون که داد باشد بر دست و پایا عضو بگیرد پیدایش شود فلفل سیاه را در
 آب جوشانیده عضو را بنجارتان در آب نرا بلیته گمنه بر عضو طلا کن اینست حاصل تقریر
 مانتن بر حمله درین ضل ماتر و فیه التشنج با و فرنگ نار فاسی آبله و فرنگیه و جمره و جیمیمه از
 یک جنس است گو با انواع مختلف اصناف جدا باشند پس علاج هم قریب یک دیگر بلکه
 مستحب باشد برای ازاله جمله قسام همان و نسخه که در با سوراخ جوب نوشته ام وافی و کافی
 باشند فارح الیهما و تدبیر حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی سفوف اسوداد پنبه
 بسیار میستوند صنعت آن که بر پانصد و سیاه از هر یک شش شسته هر دو را کجلی سنا
 و حب لموک مدبریک توله و سنگ بصری شش شسته هر چهار را ساینده در آب پاؤسیر در
 ظرف آب دیده بچوشانند تا آنکه خشک شود پس فلفل ابر دارد و ساینده نگاهدارد و قدری تر

ف
 علاج جوشش
 که سبب سیاه باشد

صفت حب جیره بکشم و سکون یای معروف که سیاب بود و فضل چارشتال بلبله یکی
سه شتال کوفته و بخت و سیاب هفت شتال قند سیاه یا نروده شتال رو مانده و روغن
از هر یک شش شتال همه ابهم آمیزند و کف مال کنند تا جیره کشته شود پس چاره حخته کنند
هر روز و حصه اغلول کرده یک بخش را صبح و دیگر را یا آخر روز فرو برند و خود را با اعتدال
پوشند تا صحت پیدا آید غذا شیرین برنج بی نمک بخورند سفید سوده یا نبات سوده و نان
مایه و اربلی نمک یا چوبه یا زغال بی نمک خورند صفت سفوف سیاب بلبله زنگنه و پوست
بلبله زرد و پوست بلبله کابلی و پوست بلبله و فضل از هر یک و شتال کوفته و بخت و سیاب
هفت شتال شکر شانه نروده شتال همه ابهم آمیزند و کف بمالند تا سیاب کشته شود پس
چاره حصه کنند هر روز و حصه یکی بصبح و دیگری بشام کف کنند و قدری گلاب عقب
آن میل نمایند و خود را با اعتدال پوشند تا وقتی که صحت شود و غذای مذکوره خورد صحت
سیاب و در کردن سیاب شش شتال اسه بخش کنند و هر روز یک بخش را در ظرف آهن کمره
در زیر و امن و دکنند و خود را با اعتدال پوشند پیش از زود کردن چاره کرباس بر گرد گیرند
و گردن خود بچینه تاد و از گریبان به باغ نرسد و قوت بدنی را راضی نرساند تا وقتی که
صحت شود غذای مذکوره خورند و اگر سه هفته ناز و زمت عقب هر روز مقدار ماش از
سیاب با سفید برگ تنبول خورند یا صلایه کرده فرو برند و برین اومت نمایند همه
جراحت آبله در هم آرد و هم در و اعضا را دفع کند باذن است تعالی و اگر قوت با صره
بواسطه سیاب که بخود جذب کند ضعف پذیرد اقلیم یابی کوفته و بخت و صلایه کرده و حب
بمیل طلا در چشم کنند تا بخار سیاب بخود جذب کند و با صره بحال صلی باز آید و این علاج
خاصه مولف است و گویم که میل طلای خالص در چشم شیدن تدبیر جامع اوراق است

از رنج فرنگیه است حال توتباه	رباعی	گویم سخنی ز زدن خود دارنگاه
تزدیک مجربان موافق افتد	۲۵۲	قیر و طی جیره است بوجه دلخواه

ف
علاج قوت بدنی
که بود سیاب و

ع
از رنج فرنگیه
تزدیک مجربان

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
فرنگیه	آبله فرنگ	خون با صفرا و جوشش بند باقی باید کرد و از تنقاس سودا و بلغم و در اعضا از آن و اعراض قشام		
احتراز باین نمود که اگر شمره دخت گاهها رورق در قی تراشیده در سایه خشک نموده ساینده سفوف سازد و یک لاله از آن بآب بخورد تا پهل و از آله فرنگیه و آتش که ضعیق بنفس کند اگر چه کمنداشت پیرهن از ترشی و تلخی و باد می مغایرت کند دخت این را کور می دروازه کاظم علی بن و در بانغ دوار کا داس که مملوک میر و اجد علی داروغه موجود در لکنه واقع بر شکر بریلی است				
ای ز آبله فرنگ حال توتباه	رباعی	دستت شده از دامن صحت کو تا		
در هر دو سه ماه فصد کن کاین علت	۲۵۰	از مضرب شود دفع بوجه دلخواه		

شرح و تحقیق

بعد فصد هفت اندام و فصد ماده مسلی که مخرج اخلاط ثلثه است بدینند کمابین المصنف رحمه الله صفت غاریقون بموئینه پیز کند زانیده یک شقال یا ربع فیتق و دانگ بهم آمیخته در شربت بنفشه سیر شد و غلوه کرده سحر فرو برند هر گاه که ببل در آید و چای فوبت با جات رسد سنای ملی پنج شقال و بسفاسنج نیم کوفته و غنبل الثعلب هر یک شقال و گل سرخ و پیریاوشان و شاه ترچ از هر یک شقال نیلوفر یک شقال و پیستان سی عدد همه ادویه کاسه آب جوشانند تا بنیمه یا صاف کنند پاتره شقال شیر شست در آب آن حل کرده نیم گرم بپاشند چون عمل و آخر شود روز دوم شربت قند با گلاب و تخم ریحان بخت نمایند و غذا نخورد آب کنند

در دفع فرنگیه در ویش و چشاه رباعی باید بجدیث بنده نیکو خواه یا از حب سیماب خور و یاز سفوف ۲۵۱ یاد و دکن جیوه سخن شد کوتاه

شرح و تحقیق

و هلیله شاه‌بهره و آب گرم بلعاب تخم خطمی تخم کتان سعه را بشویند و بموم روغن و چربی بط
و مرغ و روغن کدو آنرا چرب آرند و سوط روغن کدو و بنفشه بادام هم نافع و والدی
فقیر غفر الله له درین مرض موبر سر میگذاشتند و در هر ماه یک بار اجازت تراشیدنش
بمریض میدادند اگر مریض طفل می بود این عمل اتا عمر بست سالگی باور عایت میفرمودند
بفضل الله الشافی زوال مرض می شد و استعمال روغن سرخ که نرادر انگه نری میکانستریل
نامن بهم بسیار مجربست و صفت ترتیب ضما و مصنف جمله اند نیست زاک سیاه پنج درم
و اشنان پنج شقال بکوبند به پیرن و بسی درم آب که سرشته ضما و کنند و بکوبند و بکوبند و بکوبند
کلاه سازند و بر آن روغن تلخ شرف مالیده روزانه بد تا ربعین بر سر بسته باشد و بر آن کلاه
رسمی پوشیده باشند یقیناً دفع شود و مجربست و داود خان حوم ساکن نجف سابق کو تو ال اعظم غفر الله له

بلخیه ترا چو عارض آید ناگاهه رباعی رنج و المت بجان و دل بد راه
باید که پس از تنقیه ز صبر و اشق ۲۴۸ با سر که کنی ضما و در بیگه و گاه

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بلخیه	قروح مع البثور که بدین پشه صاحب خشک پشه خبیثه و تریاک که در آب زان بر آید بلخیه باشد	که بدین پشه که غشی فته و گاه باشد که این ریش با تپ بود	اول قصه که تند بعهده استفراغ صفرا نمایند پس از آن تدبیر	علاج
ضما و مصنف مغفور نمایند و گل رومی را بر سر که آمیخته طلا نمودن نیز مفید و هر بادام میوه با و شکر ابهای تشنه با قرض کافور دادن انفع است صفت ضما و ماتن حوم اشق و ده درم را در شصت درم سر که حل کرده پنج درم صبر سقوطری سوده بر آن اضافه نموده ضما و سازند				
در آبداء و رنگای صاحب گاهه	رباعی	بر زعم عدد قوت خود از گاهه	میخور همه چیز جز طعام بیگانه	
قی میکن فاضل مکن و صحبت	۲۴۹			

سر و بواسطه بسته شدن مسام عارض شود	بلدیت بسبب برودت هوا و فرد رفتن حرارت	بمطبوخ بایله و نفع صبر و
<p>آب اناگنند پس دریه بموجب فرموده ماتن رحمه الله بالند طریق آن آرد با قلاب و دمام و گلاب و روغن گل از هر یک و شقال آب سرکه ده درم بهم سرشته نیم گرم بمالند و کسی را که قی آسان شود قی کردن سود دارد و اطریض صغیر با عرق شنبه خورده خوردن شیر نافع</p>		
از علت سعفات چو شد حال تباه مسلم چو شود خورده ز را ک اشتان	رباعی ۲	گر بسبب صحتت بود سهل خواه باس که ضما د سازد در بیگه و گاه
شرح و تحقیق		
نام مرض سعفه	تعریف جوشش که اکثر بر سر پدید آید و از روی ظاهری شود مانند غسل رقیق باین سبب ترا شیرین نیز گویند و گاهی خشک بود بپند می گنج نامند	سبب اگر تر بود در این فضلات غلیظه و رطوبت عقنه و رطوبات فاسده موجب بود بجلد سر
<p>نخوردن زرد چوبه و پوست انار و مر و اسنگ و حنا با یک ساییده به سه که در روغن گل بمیخته طلا سازن ضماد شور که در سرافقه زیاده و لانا محمد معج الذخا صاحب بلوی میگوید که مر و اسنگ سه گانه نیلا تهوتنه که با سالی و الوزان یک یک توله در سبوتی گلی نهاده بر آتش نمند تا سوخته گردد بعد ساییده در روغن گاو که بدست و یک مرتبه شسته بپاشند پنج توله و بخارات ده توله آینهخته بر شور ضماد سازند</p>		
یا خط سودا بود که با رطوبت در نیله میخته بجلد دفع می شود	بر آمدن قشره سفید از سر پیشانی که بخندن بوی سر	علاج تنقیه نمایه بمطبوخ قشقه

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حصف	بثور خرد سرخ است که با خارش بسیار و تشدید بود بحد آنکه گویند و بفارسی خشک پیشه نمایند	بخارهای تیز بثور خرد سرخ مانده و آب و غلیظ باروت که بر ظاهر جامد پدید آید و رقیقه حاده بسیار اندر تابستان و در وقت که مردم گرم شود و عرق کنند	باید کرد و فصد نمایند بمطبوخ	اسهال صفر

که مفیدست بعد از نمک حنابا سرکه بر بدن مالیدن نفع می بخشد و بعد از رقیقه بطبخ بابونه و اکلیل و سبوسن آن شستن و پس از آن روغن گل و سرکه مالیدن در جو و روغن گل طلا ساختن یا ماز و زردچوبه که گفته و بخیته بر روغن گل و گلاب سرکه حمام بر بدن طلا نمودن بعد از یک ساعت آب سرد و سبوسن شستن سودمند است و آب کشنیتر و سرکه و گلاب و روغن گل طلا کردن نافع است و در آب سرد شستن مفید و چیزها سرد و تر باید خورد و مرهم سبزیب نیز مفید صنعت آن برگ نیم و برگ گلنار از هر یک یک که هر دو را جدا جدا ساییده قرص جدا گانه بسته در روغن گل که نیم پاؤ باشد بسوزاند پس روغن را از آتش فرو آورده صاف نموده سوم سفید و توله و کافور چاراش را در آن داخل نمایند و برداشته نگاه دارند و هنگام ضرورت مالیده باشند نافع باد

چون عارضه نبات لیلک ناگاه	رباعی	آید بطهور دار و مسل خوا
وانگه بگلاب و سرکه و روغن گل	۳۴۶	سیمال دسیق با قلابیکه و گاه

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بناات لیلک	جوششهای خفیه که با تشدید و تشنیت باشد و تشنیت بالیا می	انقباض سهام است و احتباس آنچه در زیر	از تعریف ظاهر رگ هفت اندام	رنگ هفت اندام
بالیا می	و تشنیت باشد و تشنیت بالیا می	و احتباس آنچه در زیر	رنگ هفت اندام	رنگ هفت اندام

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نقاط بضم نون و فتح فاء و غنایه شند و تدبیر مایه و غنایه شند و تدبیر مایه	جوشش بود بر آب شبنم که از خون آتش حلاوت گردد و آن بجزارت ناریه	نشان آن از تعریف آن طساهر	نخست بگنند پیش تربت کیوا	علاج
باید که با سوزن زر کشایند				
ای کشته دل تو از دلم آزرده یا بیم بخت چو نسیم ترا	رباعی ۲۴۴	از رو گیت از دم طغیان کرده بکشای رگ خود و ملین خورد		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دلم بضم دال محله و لام و کون سیم	شیری باشد که معنی آن رباعی هشتاد و چهارم کند یا باغم شور	پیان شد تدبیرش گذشت اما	در آخر بخت شرمی تدبیرش گذشت اما	علاج
ملینی که مصنف مرحوم نوشته است جمیع دمی و صفراوی را نافع است صنعت آن عنا ب و پستان از هر یک پنجاه عدد و تمر هندی و آلوی بنجار از هر یک هشتقال و عنبل لشعلب تخم کاسنی نیامخته و گل نیلوفر از هر یک سه روم همه در یک پیاله نیم آب جوشانند تا به نیم پیاله بید صاف کنند و چاره هشتقال ترنجبین سفید و آب مذکور حل کرده صاف نموده نیم گرم بپاشانند و غذا عدد سقش و کشینه و آب تمر هندی کنند و بعد از قصد و تلایین هر شب با لیمو یا غوره یا سرکه بست هشتقال در روغن گل پنج مشتقال یا روغن کنجد ری گلاب آمیخته نیم گرم ببالند و صبح بجام دهند				
آنرا که حصف بود و در ویش و چاه در خارج حمام رسد فائده اش	رباعی ۲۴۵	باید که بحمام رود و بیکه و گاه از غسل آب سرد و انشاء الله		
شرح و تحقیق				

یک حب از آن همراه پنج توله عرق بادیان خوانیده باشند مجربست و همچون عنبه هم مفیدست
 صنعت آن بادیان صنبل سفید از هر یک و در نیم و ب سناج و برگ سنای یکی از هر یک
 یک ام و عنبه و دانه شکر سفید یک سیر بهار کوفته و بخته در قوام شکر علی الرغم چون شام
 صبح و شام چار و درم خورده باشند خوب تشنگی و مغفور حکیم خان خورجی خشکی و تیزی
 والد با جد فقیر مجربست ناخته خراسانی اجوان کرفس لاپچی سفید لونگ مرغ سیاه پیسل سیاه
 از هر یک سه شانه بان کلان بخته سی عدد و همه ادراک هر ل هشت پاس بسایر بعد حبوب
 بقدر کنار و شتی سازد و در سایه خشک کند از آن یک گولی صبح و یک شام خورده باشد
 که بدن از آن سه چاره روز خورد غذا گوشت بزوان گندم یا دال سوای دال مونگ از ترشی شیرینی
 و شیر و جرات و مرغ و مقاربت پرهنیز و این شخه در پنج آنه طیار کند و هر چه باقی ماند خیرات

ای تن ز بروز خله ت فرسوده	رباعی	تشویش تو دهم از آن افروده
صفر آنچه برون کنی بمسهل خوردن	۳۴۲	سودت شودت شوی از آن آسوده

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نم	جوششهای نیره که با خارش	صفراوی	زرد رنگ پر پوست	نخت تسکین
	و سوزش و دود در هم پیوسته و	حریف و لطیف	واندر رگهای	کنند پس بمسهل
	بیکدیگر نزدیک بایکدیگر	پو با خون آمیخته	باریک در پوست	استفراغ نمایند

و حوالی خله ای صنبل و فلفل و گل رنی و اسفنداج و افیون و قشویه و بمرج و شیاف
 با کلاب طلا باید کرد و فطره سرکه ابراق وضع باید نهاد و غذایان گندم یا دال عدس نمایند

گرد ز نفاط چون تننت فرسوده	رباعی	رگزن که همان زمان شوی آسوده
میساز شکاف یک یکش را و برو	۳۴۳	می پاشش وانی از زروت سوده

شرح و تحقیق

دار چینی سورنجان شقاقل عود غرق مصطکی زعفران بادیه صندل سفید رفسنجان کبابی بلبله زرد
 الاچکی خولنجان اسپارون بنیل الطیب کبابیه همین سفید درونج عقیق بنیل سفید همه کوفته
 بجخته بروغن بادیه شترن چرب کرده بعسل جارچن بپزند و مشک و رقیق طلا و ورق نقره
 اضافه نمایند. در شربت یک مثقال بالای آن بنفشه عیاب گاوزبان در آب گرم تر کرده
 صاف نموده نوشیده باشند. روغن لبوب سبعة صنعت آن مغز بادام شیرین مغز خلعوزه و مغز
 فندق و مغز پسته و مغز گردگان کنجد سفید و مغز نارجیل مساوی زن مثلاً یک سیر همه را
 کوفته آمیخته یک شب نگاهارند و صبح در چرخ عصاره روغن آن کشند برای نسیان
 و خارش و جدام یا بس و دفع پیوست بدن حصول آه اکلا و طلا و فیروزه اگر برابر یک جز مغز فندق
 هندی هم میفزایند کمال بسی می شود منقول از حکیم محمد حسین یدری متوطن کما تولى
 حال دارد بهراتج سلمه به درباه مجرب صنف است

انجبره تن توچون شود و سوره ای ریخته شده	رباعی	بشنو که ابو علی چنین فرموده
باید که پی طراز بع مسهل	۲۴۱	ممنوع کنی آب که عفضل سوده

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جسره	آتشک که از نارفا	تیزی خون	تیره بد باشد پر آب قیق باشد	باید که اول فصد کند
نفخ جسیم	هم نامند و بعضی تفرقه		و خارش صعب پوست را بخورد و بعد استفرغ	
	در پزد و کرده اند بخشک		و بسوزانند و اندکی بگوشت	بطبع بلبله و سیر
	رشته با علاج هر دو یک		فرود و چون خشک شود آهنگار	نماید پس از آن

مازور او رسد که سوده بر تن آید باقی دو نسخه مجرب در رساله با سوره نوشته ام از آن بعمل آید و حشر
 استاذی مرحوم حکیم نجیب بادی درازاله جبره حب سیماب البیاض میستودند صنعتها حاصل
 و سیماب عسل هر سه مساوی الوزن شش شش شش گرفته سحق نموده سی و شش حبوب سازند

و شاهتره و چرایت و بلیله سیاه از هر یک متقالی و فضل سیاه نیم گرفته ده عدد شب را آب گرم
 تر ساخته صبح مالیده صاف کرده شکر سفید و مشقال را آن آمیخته نوشتند بیک بعین دفع
 فساد خون کند دیگر حب سم الفار را نیز درین مرض مجرب گفته اند صفت آن سم الفار سفید کنگه
 را در عرق یک هزار لیموی کاغذی ساییده خوب بقدر برنج بندد یک حب اهر روز در
 بالائی داده باشد و از ترشی و شیر و برنج و مقاربت و روغن چرخ و مچ پرهنر و توان کشم
 با و ال مونگ باروغن بسیار خورده باشد و اگر جذام یا بس باشد روغن لبوب سبعة ابرین
 مالیده باشد دیگر روغن کرنج با سم الفار قدری آمیخته بر بدن مالیدن ثبوت بر بدن آرد
 و بدن اصاف کند دیگر آشنائی میگفت که خوراندن هر هفت روز همراه کرده نان خود نیز برای
 آشک و جذام مجرب است یعنی اول هر روز بخوراند و بالایش کرده نان خود خوراند تا پیاپی زده یوم
 اما از مضرت احتراز لازم است و تا دوزیره بدید گویم اگر چه مزاج مطلق آنی رطب و خشک
 در چهارم درجه نوشته است مگر چالی است اگر ضرر کند با صلا حشمت افع گرمی خشکی بمسکه غمره
 گوشه خوب برای فساد خون و سرخ باده از حکیم غلام دستگیر انصاحب هلوی مجرب است
 صنعت آن پوست درخت نیب پوست درخت بکاین و مغز تخم نیب پوست بلیله زرد و پوست
 بلیله کابی و بلیله سیاه و آمله خشک پوست بلیله برگ شاهتره و چرایت و سرهپوک و مندی
 و برندنسی و نیل کنطی و نگند با برمی هر یک گرمی جو السته براده شیشم و براده چوب بنوس
 و براده چوب سچاسا و چاکسوز کچور و دهام و زیره سیاه و برگ بادرنجبویه برگ فرخ خشک
 و تخم کاسنی و گل سرخ و بسفنج فستقی و افیتمون و گل گاوزبان از هر یک سه دانه و دانه عناب
 پنج دانه همه ابا یک ساییده و یک توله سوت را در آب برگ نیب حل کرده ادویه ساییده
 بدان سرشته جها برابری کنار دشتی یا مونگ یا خود قدر حاجت بندد از خوب کلان یک از جنو
 خرد و دانه خورده باشند نافع باد و اول تنقیه کنند بعدا اگر ضرورت فساد اند خون گرفته
 این چون خوراند که زاله مرض نکند از حکیم نسی بخش صاحب سلمه به برای سلطان علی عثمانی

۴
 فاکس معالجه
 اعضا بدن
 سلنه: دانه

شود و سیاه و ریش اندامها در مرض او خرد شدن بقول ابن حبه
سنای یکی هفت درم و پوست پلیده کابلی پنج درم و بسفایج نیم کوفته و بنفشه و بادیان
کوفته و پرسیاوشان و تخم کاسنی نیم کوفته از هر یک سه درم آگوی بخار اینج عدد و عناب
و سپستان از هر یک بست عدد در یک سب آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند پنج درم
افیتمون ز خرطیه کرده در آن آب نموده بمانند تا مزه خود را باز دهد پس بست شقال تخمین
وده شقال مغر فلوس در آن آب حل کرده صاف نموده شقالی و غن بادام شیرین صاف
کرده نیم گرم غبخت فرمایند و غذا آب خود نیم کوفته و گوشت مالکیان فرجه و اچینی و مغر
و اسفانج کنند و اگر ممکن باشد ریاضت آنقدر کرده باشند که عرق آید پس و غن مورد
و روغن مصطکی باشد زرنان بالیدن سود دارد و حضرت پیر صحبت من عبد لکریم خان حنا
اسلام نگری سهارپوری رضی الله عنه و قدس سره از شیخ خود شاه احسان علی پاکینی
رضی الله عنه سفوفی نقل میفرمودند که بسیار مجرب است اما جذام ترا صنعت آن هرتال
یک توله و مرغ سیاه دو چند آن هر دو راسه و زرد کمرل سحی نماید و دریل نگا بدارد و چند
که گشته گرد و نافع تر باشد قدر شربت بقدر یک تی در برگ تلخی خورده باشد و غذا
نان خود بی نمک و غن بسیار خورده باشد در مو اطبت چند روز صحت یابد بفضل تعالی
و چون درین عرصه ایضا ندر بدن خود قوت یابد فصد خود از هفت اندام گیر و حجب عطا
نیز برای تصفیه خون رفع قبض مفیدست صفت آن سنای یکی نیم پاؤ و پلیده کلان
و پلیده خرد از هر یک یک چنانک بنسلوچن شش ماشه چهار کوفته و بیخته در مغر ملتان
و گلقد و مویر نسقی از هر یک یک چنانک آمیخته در شش خالص یک پاؤ آمیزند و چوب دود
خلول مساوی سازند و در بست و یک و زنجورن یا نوزده ماشه هر روز تا بست و یک روز
خورده باشند و از ترشی و بادی پرهیزند و اگر اسهال خواهد چار عدد حب ملوک که آن
اضافه کنند دیگر نقوع مجرب از مولوی عبد القادر اولدیهی مرحوم صنعت آن برگ حنا

و تیرگی و حوالی آنرا یا یلغم	بهمچو پایهای سرطان لون این گمان تنقیه دفع سرطان
رگهای خجسته	بسبب زرد و اندامهای مسمی تقان کرد اما
و ممتلی باشد	و متخلل پدید آید
	تراید را البته

تنقیه منع میکنند سعی کرده و ناکرده برابر میگردد و اگر حرارت عظیم بود و دوع گاوینا
 خوردن سود دارد و حضرت شاه رحم علی صاحب پیر صحبت فقیر سهارنپوری رحمهم الله
 می فرمودند که سرکین بچه ماده گاؤ را با جغرات گاؤ آمیخته پارچه ادران تر کرده صبح
 و شام بران گذارند فوراً از آله مرض میکند و مجرب حکیم قاضی الهی بخش مظفرنگری
 سلمه الله تعالی است این ضما و صنعت قطعه سرب با بلعاب لیشه خطمی بسایند بر سنگ خشن
 پس آنرا بر سرطان ضما و نمایند روزانه دوسه بار و شبانه هم دوبار باز استعمال نمایند از آله مرض
 خواهد کرد ضما و یک سرطان ابی نظیر صنعت آن و صفحه سرب با هم بسایند و بار خون گل سر
 و آب کشین تازه حل کرده بر سرطان طلا نمایند مگر سرطان مجرب است صنعت آن روغن کنجد نیم
 را گرم کنند و از دیگدان بر آورده سرد نموده در آن یک چنانک قنبیل را انداخته خوب حل کنند و بر

آنرا که بود در پنج جدام از که همه رباعی	باشد در غرضش گزین مرض گمردوبه
باشد چو علامات فزونی و دش	بکشای رگ و طلیخ اقیتمون ده

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جدام	سرطان همه تن	سودا یا صفرا یا خون	سرخ رنگ بسیار مانل سیاهی تیرگی و تنگی نفس گرفتگی آواز و بسیاری عطسه	فصد در افزونی خون باید گرفت
			و بسته شدن منفذ بینی و ظهور غده در اعضا	و بعد هفته از فصد
			و دیدن خوابها حسب خلط و مکرری	طلیخ اقیتمون
			و ابرو بریزد و ناخنهای تیر و لیس با سطر باید و صفت آن	

طلا باید کرد طریق آن آب یک تب سیده و براده مس که از آتو بال مس خوانند از هر یک یک مثقال
 زرنیج و بوره ارمنی از هر یک یک مثقال همه ابگویند و بنیزند و بده مثقال و غن گل شتر
 نیم گرم طلا کنند و دیگر ضامد مجرب برادر توامی بنجیب الله خان صاحب غفر الله له است
 صنعت آن چون خوردنی آب نادریده با سخی برابر آینه خسته آب سرشته بر سله مقدار
 نخود گذارند که بلاد ران ران نفوذ خواهد کرد بعد سه روز آب برگ نیب شسته باز تازه
 از آن بران گذارند همچنین تا چهار بار کنند که موادش بچته خواهد بود و در پسین آن هم نمند
 غده که بود بسله در شکل و شبیه رباعی چون عارض کس شود و چاهل فحشیه
 باید که بمالی و به بندی اسرب ۲۳۸ بر موضح آن بقول اهل تنبیه

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
غده	آماسی بود زیر پوست متغیله بالغه فندقی زیاده از آن نشود در شکل مانند سله بود	وسودا	نشان هر خط بران دال باشد	تدبیر مصنف رحمه الله با یک دیگر آرد و جواب
کشین تازه و سر که سرشته ضامد نمایند و اگر ماده مرکب بود از صفرا و بلغم پس آرد و گندم آب کشین تازه ضامد کنند مجرب گویند				

رنج سرطان کسیکه پیدا کرده	رباعی	اندوه و غمش بجان دل جا کرده
دفعش نتوان لی مساوی نبود	۲۳۹	در تنقیه سعی کرده و ناگوده

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سرطان	آماسی بود گرد شکل مانع بسببی	سودای محرقه از ماده صفرا	وردد و سوزش التهاج ضرب با مرحوم ماشین و حوالی آن گما بر خاسته و متلی بود می فرماید که اگر	

خنازیر	آماسی باشد خرد	استخوان و رطوبات	بر آمدن غد ذریه کیفیت ترتیب
و حکم که برنگ اعضا	غلظه خام بود	بغل و گردن ماده	ضماد فضل و شقی
بود و بگوشت چسبیده	بهضم و تخمه	در بن آن بهم میرد	و گل خطمی یک شقال
<p>بگویند و به پزند و زفت ده درم بگردانند و همه اینهم سرشته ضماد کنند کاتب الحروف</p> <p>غفر الله له و لوالدیه بارشاد استاد رحمه الله که از نجیب بادست اطر فیل غدومی ادین من</p> <p>اکثر نافع یافته صنعت آن هلیله سیاه پانزده درم و پوست پیلله و آمله منقی و تر سبفید</p> <p>مدبر که از جوفش خالی کرده باشند و غد و کله گردن گو سفندی باشد خشک کرده از هر یک پنج</p> <p>و افیتمون فریطی ده درم و بسفایج فستقی و اسطوخودوس ستامی یکی از هر یک هفت درم</p> <p>و شیطرح هندی و نوشاد و غارلقون از هر یک سه درم و اینسون و مصطلی و خیر و استیقل</p> <p>از هر یک ده درم کوفته بخیته بروغن گاویا بادام شیرین چرب نموده و غسل سفید مصفی سه زن</p> <p>مجموع ادویه چون سازند شترتی پنج درم و دهن سالم بر صتی نافع است چون بر آن طلا کنند</p> <p>الکتر البسینه رسیده باشد دفع گردد صنعت آن بگیرند سام ابر صمد و آنرا در جری و زغه بفارسی</p> <p>چلیاسه بندی چپکلی و ملکلی و بسیتیا نامند در یک سیر و عن نیب انداخته بچشانشان میمالشند</p> <p>پس خاکستر شاخ گاؤ ماده نه مثقال را ن داخل کرده بر هم زنند و چند خوش داده فرو برد آورند</p> <p>و بکار برند دیگر خالص مندی راعق کشیده از آن نوشیدن نیز نافع است و جرب</p>			
هزسته دلی که سله پیدا کرده	رباعی	در دایره خسته دلان جا کرده	
چون ادویه معقنه کرده طلا	۲۳۷	آورده بکف انچه تمنا کرده	
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
سله	آماسی بود و شکل خنازیر اما بگوشت چسبیده نباشد گاه باشد که مقدار خرد شود	بلغم عیان را	تقیه بلغم باید کرد
		چه بیان	پس ادویه معقنه

برگ کنیر همه اجزاء کوفته بکوبیده بستره روغن لسی سبز کنند و بیرون آرند نگاه دارند
 هر روز دو سه مرتبه بآلوده باشند نافع باد و دیگر گل بینی صندل سفید صندل سبز کات سفید
 طباشیر همه کوفته بچینه بآب شسته حب بقدر ماش سازند یک حب عرق شاهتره بدهند و اگر چه
 خوب باشد در شیر مادر شد هندی از ترشی و شیرینی و بادی پرهیز و از بیاض دیوان امید بماند

ریگی چو بود ورم ز قفاخ مد	رباعی	گزوی نشود بت از گی باد گره
می ده ز ملطف و ز بهر تحلیل	۲۳۴	خاکستر گرم کرده بروی نه

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم ریگی	آماس که از باد باشد	خوردن آشپزی باد انگیز و بلغم افزا	انتفاع با روغن و خسروج ریح	از لوبیا و دال ماش موی که نفخ نکند

نماید آنچه ماده را رقیق نماید مانند و فایا استعمال آرد و جوارش را چینی و حب بیت سفید معجون فایا سفید

چون با ورم رخوشوی بهیخته	رباعی	به زان نبود که تی کنی ستانه
وانگاه طسلا کنی زخل و نظرون	۲۳۵	ممزوج بآب معور و یاد و لانه

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم رخو	آماس نرم	بلغم رقیق	نشان با غم جویند	صفت ترتیب طلا
نظرون که بوره امنی باشد بکوبند	به پیرند و بسره که آید	زیاد آب	قدری غسل شتر نیم گرم کنند	
هر کس که گرفتار خناریر شده	رباعی	درمانده این مرض بتقدیر شده		
چون کرده ضما و فلفل و خطمی زفت	۲۳۶	کارش بره علاج و تدبیر شده		

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
---------	-------	-----	-------	------

فلغمونی	آماس و رعایت سرخی در بینی و	خون	تب تیز و در دو	تدریجاً مصنف
	رو و حوالی چشم و پیشانی و اندام		نیزک زردن مع	رحمه الله باید کرد
	بینی آغاز کند و محکم است و از اندام دیگر		دیگر نشان غلبه خون	و مناسب است

که اول ادع مانند صندل سپید و سرخ و فلفل را با آب عناب الشعرب اندر میانه خیزی یا
 را بار ادع چون حوض و زعفران و مراند را آب کشیند بگویند و بار و غن گل بسایند و طلا
 نمایند و چون به سختی رسد و شکاری صواب تر بود پس بمرهم توجه نمایند برای ورم
 و شکستگی و در اعضا ضام و تکیه بیاورند بر ورسفیدی بیضه مرغ ساییده بر ورم و غیره
 ضام کرده باشند و بپاچک شتی تکیه نموده باشند تا دو هفته و ترکیب تدبیر بیاورند آنکه بیاورند
 را در ظرف گلی انداخته عرق لیوی کاغذی انداخته باشند تا آنکه جذب شود و بعد خشک
 شدن عرق هر چهار لیون ساییده و ریشینه نگاهدارند از زوایا حسین الدین انصاری

حمزه چو شود عارض کس مسهل جو	رباعی	تا پاک کنی ز خلط صفرا تن او
در شام و صبح اش پی تغذیل مزاج	۲۳۴	شربت ز سکنجبین کن و آب کدو

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حمزه بضم	سرخ بادیه	صفرا	سرخ بود چون انگشت بران نمند	نخست متفرغ
حای حطی			مائل شود بزرگی چون بردارند	صفرا باید کرد و بطلو
			باز سرخ شود مع دیگر علامات آن	هلیله زرد و مانند

آن پس فصد کنند بعد لحاظ مواد و بعضی شریف طلای سرفوقا بضم کار برند و آب سرفریز بکفایت
 گرفتن آب که و آنکه قرع را در خمیر گرفته زیر خاکستر آتش کنند تا به پزدانگاه بیرون آرند و
 آبی که داشته باشد بگیرند و روغن برای سرخ بادیه از بابو حاجی وارث علیخان صاحب سلمه به
 صنعت آن برگ پنبه برگ بکاین برگ اره برگ پهل برگ کمر و نده برگ سنبه الو

و هنگام استحکام علاج پذیر نیست اما برای تسکین خاطر مایه اللحم با شیر بادام و قلیلی مشک
و عنبر پدیدند و در چینی و خود غرق و زعفران با شربت انار که بشهد ساخته باشند بخوراند
و زرد بیهیضه نیمه شربت و شهد و شیر گاؤ بنوشانند و ادیان مناسبه بر بدن بمالند و کلمه پاپا
و خود و گندم و انجیر خشک گل با بونه در آب جوشانیده و روغن بیتون روغن کنجد و روغن
بان آمیخته احتقان کرده باشند و معاجین طبعه حاره و جد و ارتریاق با استعمال آبلند و شوی
چوزه مرغ خوراندن مفید است و هر سبب باشد رفع آن کنند و توجه بانعاش حرارت غیره دارند

بحث علاج الامراض التي تكون على ظاهر الاعضاء
والبدن من الاورام والقروح وغيرها

عضوت چو ورم کند چه پشت پهلوی ریاخی چه دست و چه پای و چه بنا گوش و چه
گراده خون بود و رگ خود بکشد ۲۳۴ و رخلط دیگر بود پیش مسهل جو

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
الاورام	آماسها	هر خلط که باشد	حسب آن نشان باید	در خون رگ سرور

یا بهفت اندام یا با سلیق را بکشایند و در دیگر خلط بعد فصد مسهل آن دهند اگر ورم ریخی
بود این نسخه را استعمال نمایند و دو ماشه همراه آب نیم گرم خورده باشند تخم بالون تخم حلبه چون
دلیسی کلوچی بهمه مسهل آمیخته نگاهارند و تخم کتان که السی باشد مسهل دو ماشه هر روز یا ب
گرم خورند که محلل و جالی و ملین طبع

آنرا که نمود قلعونی است و ریاخی باید که بحقت آذرمی طبع و فرو
از شربه است و بی شراب نارنج ۲۳۵ و زراغذیه شش آب جو و ماش و کدو

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
---------	-------	-----	-------	------

ع
ای مریض
قاعه پهلوی و
روی قاعه
دست و پا

آهن قباب کتاینده بیک توله شربت ناکوره شیرین موده می نوشانند و خوردن لعوق
مغز تخم پیپیه که در سعال نوشته شد نیز تجویز میفرمودند و اینجا باید دید و این غرغره را
نیز تجویز میفرمودند که بایستن پنج ماشه اصل السوس مقشتر پوست خشکی اش از هر یک چار ماشه
همه ادریک سیراب جو شاینده صاف نموده غرغره بر روز و شب چند بار بآن کرده باشند
و جوب شیر الانغ نیز مجرب است بر سنج ساطعی اهرق که خواهد در لبس لاتان سیاه ترکند که شیر
بر بر سنج بگذرد و بعد از دو پاس سنج را با شیر ندر کور ساینده جوب بقدر نخود بندد و صبح
و شام بچهار یک جوان اسوده باشد نافع باد و برای دق بر سنج ساطعی ادر شیر الانغ
که سیاه بود آنقدر ترکند که شیر همان برگردد تا سه پاس پس آنرا اسوده بآن جوب بقدر
کنار دشتی سازد یک زان صبح و یک شام بخوراند و نقول زکریم بخش مرحوم طبیح فقیر
و این امر مجرب یافتیم اگر طفلی را تب خشکی عارض شود که روز بروز خشک شده باشد باید
که آمله ابار یک ساینده بچخته و جغرات گاؤ که مایه ارب شب در پارچه بسته چکانده باشند
صبح ساینده جوب آن بقدر نخود سازند یک حب طفل اداوه باشند صحت بخشد
از حکیم غلام و تنگین خان بلوی که از مرشد خود مولانا حسین علی صاحب فته بود و جمعا الله
و دستور علاج دق شیخوخ مع اسباب علامات از مولانا حافظ حاجی حکیم عبدالسلام صاحب
یلج آبادی دام فیضانم بدانکه علامت آن خشکی است که بر مزاج مستولی شود و سبب
آن بردست و ضعف قوت که غذا اشتا به جوهر عضو نمی شود و باعضای سگ این یا
اسهال عارض شود یا از جهت صلابت معده و جگر و یا از کثرت مبررات در عین حرارت
و یا از رسیدن بخارات ردیه بارده بقلب اطفای قوت حرارت مزاج و یا از غلبه حرارت
در حالت ضعف و خافت و اذابت آن طویات اصلیه بعده اینجا دان علامت تقه
این اسباب میاض بول و بر و لمس الانغی بدن و صلابت بنض بطوی آن مگر چون
بنایت رسد میس غالب یزد و بنض تو اثر عاوت شود علاج در ابتدا تدارک کرده آید

حل کنند و بیانشان نمکته باید دانست که دق راسته رجه باشد هر یک علامت باشد نشان
درجه اولی حرارت خفیفه لازم و بعد طعام یعنی چون غذا خورد پس از یک ماه حرارت تپان
شود و اشتداد پذیرد و صلابت نبض یعنی صلابت دقیق و ضعیف متواتر باشد درجه ثانیه
لاغری کم مع علامات مذکوره باید که بر بازو رسته بند و محکم و زرد و مگر رشته کشا و پند
زیاده لاغری و ذبول عیان باشد و تشهریه نبود و عرق نیاید و ستری هم معلوم نشود
زیرا که این لایحه حی عظمی است بشرطیکه دق مرکب یعنی نبود و ذبول درجه اول در میان
و آخر باشد درجه آخره ذبول علاج پذیر نیست درجه ثالثه ریختن موی کج شدن ناخن
و بجز پوست و استخوان هیچ نمکته دق را بسیم چیز باید دانست یکی تبض که گفته شد
دوم ببول که در آن و غنی پیدا آید خصوصاً بعد ذبول مرسوبی مانند صفاح سبوس ظاهر شود
سوم بجزارت آن هم بسیم چه معلوم توان کرد یکی تنگی م که بیمار هم از آن بخوبی آگاه باشد
دوم چون دست بر بیمار نهند سخت گرم نباشد و هر چند دست بروی میزدند حرارت
بیشتر مینماید و شریانها و رگها گرمتر باشد سوم هرگاه که طعام خورد تپان تر شود و نبض
قوی و اندک عظیم گردد و نمکته چون معلوم شود که سببی را سبب خشکی اندول و نواحی آن
پیدا کرده است حکم دق کرده شود نمکته ذبول است که چشمها اندر رود و مرض خشک پیدا
و سرهای استخوان ظاهر گردند و صدغها در ته نشینند و پوست پیشانی کشیده گردد و در وقت
و تاریکی از پوست برود و بدان ماند که مغبورست و ابرو ها گران چشمها بچشم خواب لوده
ماند و سبزی و گردن باریک شود و گوشها تنگ گردد و خنده و استخوان سینه برآید و اندک
بول در هینت و چربی ظاهر گردد و موی دراز تر شود و پیش روی افتد و کتفها برافزارد
فقط اگر سه رفه بود حضرت استاذ می مرحوم حکیم نجیب بادی شربت خشکاش می لیسایند
صنعت آن پوست خشکاش پنج توله در سه پاؤ آب جوشانیده چون بتلث بر صاف
نموده و رنبات یک پاؤ قوام سازند و قدری قدری بلیسد و نیز شیر گو سپند یا بزر را

یافته اند و یکجای شفا که از ترکیب اطمانی هند است برای حمی سب و سائر تپهای نهمه
و بخت و دوسر من در روز یکبار و در وقت ناهار و باده نافع است فیه در ضلع مظفر نگر
در سال یکبار و در وقت و یک بجر برای تپهای نهمه از نموه بودم درست یافتیم صنعت
افینون تخم جوزا بل از هر یک یک مثقال و راوچینی چاراشه پاؤکم و ورق گل سرخ و زنجبیل
و گل رسته از هر یک یک مثقال و زعفران یک نیم ماشه همه جز را کوفته با یک نموه بخیه با یک لادن
شیر خشک شش ماشه حل کرده باشند سرشته جو سبازند و هر جی بقدر نخودی باشد از برای تپ
پیش از وقت نوبت نیم ساعت بعد از آن آب نیم گرم فرو برد و از برای دیگر مرض صبح ناشتا و دو وعده

آنرا که زردل رو و بدق تاب توان رباعی می ده ز پی علاج آن تا بتوان
قرص کافور و شیر خرفه و قند ۳۳۰ آب جو و ماش و عدس و مرغ جون

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حمی دوق	ریب کرمی غیر طبعی	از اسباب بقدر بودن تپ نرم و محکی	تپ نرم و محکی	صفت قرص
	بعضای صلیبه صفا	محرقة و نطر الغب می شود	و باریکی نبض و بی رنگی	کافور مطابق بودن
	بدن گرم نمون آنرا	و دریه از اسباب دیو چو قاروره و بر فروختن	مصرف محوم	
	اولا و رطوبات بدیه	نعم و هم غصب تعب و رخساره بعد از	مغز تخم که دو مغز	
	تدریج فانی کردن	میخوابی مغز طبع عییا	غذاست	تخم خرپوزه و مغز
		کشیدن رو قوت شبا		تخم خیار و مغز تخم
		گرم و خشک اجان		بسی از هر یک

پنج درم و گل سرخ و رب السوسن طباشیر از هر یک سه درم و صمغ عربی و صندل سفید زشت
از هر یک و درم و بادیان کافور از هر یک می همه ادویه ها و کوفته و بخیه بلعاب سپید
سرشته قرصها کنند و هر صبح یک مثقال رنیم پال آب شیر خرفه که بقیه سفید شیرین که با

از غصه و بیهوشی
و غیره

صاف نموده آمیزند و بچو شانند تا بقوام آید و ازین شربت هر صبح پنج مثقال از شربت سکنجبین که مذکور شد در شرح رباعی نود و دو پنج مثقال در هفت قاشق آب حل کرده میل نمایند غذا را از مویک زنجبیل و فلفل و اسفناج خورند و اگر خوف عرق باشد مرغ جوان اضافه نمایند و بعد از نفع ماده سه روز صفت آن که تب بلغمی انا ف سنای ملی پنج مثقال اسفناج نیم کوفته و تخم کاسنی نیم کوفته و پیریاوشان بادیان تخم کرفس هر یک و مثقال رشک مثقال سیستان سی عدد و نیمه ادریک سه شانه تا به نیمه آید صاف کنند و ترنجبین و شکر سرخ و مغز فلو سن هر یک و مثقال زان حل کرده صاف نیم مثقال غار یقون بویونه پزیز را بنده یک مثقال و عن بادام ضم ساخته نیم گرم بسیار

سوداوی اگر بود تپ ز گاوزبان	رباعی	وز قند و گل بنفشه شربت جوشان
هر روز یکی قاشق از آن در آب	۲۳۹	حل میکن و می نوش بخم ریحان

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
می سوداوی پتی که زونا باشد	سودا	محکم نبض و تیرگی بول و گرانای اعضا و فکر فاسد	صفت شربت گاوزبان	

پنج مثقال پیریاوشان نیم آب جوشانند چون بنیمه سد صاف کنند و با شصت مثقال قند صاف کرده آمیزند و بچو شانند تا بقوام آید هر صبح یک قاشق در هفت قاشق آب حل کرده و دو مثقال تخم ریحان قدری گلاب میخته میل کنند صفت سبلی که تب سوداوی از غلط که پیدا شده باشد مفید است سنای ملی پنج مثقال اسفناج نیم کوفته و گاوزبان پیریاوشان و بادیان شاهرخ و تخم کاسنی نیم کوفته از بهر یک و مثقال عناب بست عدد و آلوی سحار ده عدد و نیمه ادریک سه شانه تا به نیمه آید صاف کنند و چاره شغال شیر خشک و دوه شغال مغز فلو سن زان حل کرده و صاف نموده نیم مثقال غار یقون بویونه پزیز

اگر بعد از ازاله مرض دفع ضعف و حصول قوت خواهند نمود همچون مضرخ که می نویسم بدین زود
 قوت بخشد و ازاله ضعف کند صنعت آن زهر مهربه خطائی یک توله بسبب یعنی پنج نوک
 سرخ و مروارید ناسفته و طباشیر کبود و ورق نقره از هر یک پاؤکم پنج ماشه مصطلک و می
 پنج ماشه شربت سیب چارده توله و نبات مصری پانزده توله و عرق گاوزبان عرق نیلوفر
 از هر یک یک نیم پاؤ پس مروارید بسبب و زهر مهربه را در یک پاؤ و عرق کیوره ساییده
 نگاهدارند و مصطلک و طباشیر را جدا گانه سفوف کنند اول شربت سیب نبات او عرق
 مذکوره قوام کرده از آتش گرفته سرد نمایند بعد رفع حرارت سفوف مروارید و غیره
 در آن لت کنند و ورق نقره را یک یک کرده خوب بینند اما مروارید در آخر همه باشد
 و نگاهدارند بعد هشت روز از آن سه ماشه پنج ماشه نهان خورده باشند نافع باد دیگر از
 سیدی استاذی حکیم نجیب آبادی رحمه الله بنفشه نیلوفر تخم کاسنی نیمکوفته آلودی بخارا
 در آب تر کرده صاف نموده به نبات سفید شیرین کرده نوشند

ای از تب بلغمی دلت گشته حزین	رباعی	گردیده غمت بجان غمیده قرین
نافع بودت سکنجبین بسیاری	۲۲۸	گر میسل کنی بشربت افسنتین

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حمی بلغمی	تب که از بلغم	بلغم	تب همیشه باشد مواظبه یا نابه یعنی	صفت سکنجبین
	باشد لازمه		هر روز بود یا نبوت با و نرمی نبض و ربالا گفته اند	
	و تشنه بود		و بی رنگی قاروره و گران اعضا و یاد باید کرد و	
	یا نابه		قلت عطش و کثرت نوم بود	صفت شربت

افسنتین از مصنف است رحمه الله افسنتین چار ورم و تخم کرفس سه درم و سیلخه نیمکوفته
 دو ورم همه او را یک پیاله آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و بمقتدا و متعال قند سفید

همه دوی را کوفته و بچینه بآب برگ بنوعینا لعلی و ق سخته حب بقدر کنار دشتی بنه
 هنگام صبح یک حب همراه یک تولع عرق گاوزبان سخته عرق بادیان دود و تولع عرق
 عنبل لعلی عرق شاهتره و عرق گلوی اگر طحال باشد عرق جهار و کله طرفه باشد و تولع
 اندازند و یار کنند و نیم گرم بنوشانند و رسال یک هزار و دصد و پنجاه و ششت حکیم طاهر
 نمک پوری برای فقیر جامع اوراق تجویز فرموده بودند که بآن صحت یافته بودم و حضرت
 استاذی مرحوم حکیم نجیب بادی پنجین می نوشتند بنفشه و تخم کاسنی و عنبل لعلی از یک
 پنج ماشه در آب نیم گرم ترداشته مالیده صاف نموده بسکچین سباده یک تولع پا و بالا شیرین کرده
 گلقتد یک تولع پا و بالا خورده بنوشند و دیگر بادیان کاسنی از هر یک چهار ماشه و عرق گل و پنج تولع
 و سکنجین گلقتد از هر یک یک تولع پا و بالا و نیز از سید حکیم عطا الله و صفت که اگر رفته
 باشد این نقوع و به صنعت آن انجیر زرد و لایتن پنج دانه و ملطی مقشش شده و گاوزبان
 دود و درم و مویر منقی ده دانه و پستان پانزده دانه و جله اوویه اشب عرق گاوزبان بادیان
 و عنبل لعلی شاهتره و گل و کله بالا نوشته شده ترداشته صبا ح مالیده صاف نموده نشتر
 خشخاش شیرین کرده نیم گرم بنوشانند و غذا دال مونگ مقشش که بر روغن بادام شیرین شش ش
 بخته باشد بانان سبوس کنند و دهند و واضح باد که استعمال این حب نقوع بعد تنقیه
 باشد بعد خمیره گاوزبان برای رفع ضعف و نقابست و دهند که از تجویز سید موصوفت
 صنعت آن مروارید و طباشیر و گاوزبان گل آن از هر یک چهار ماشه اصل السوس مقشش
 و خرفه از هر یک سه ماشه عرق گاوزبان یک پا و و نبات مصری چهار تولع مروارید و از نیم
 عرق کیوڑه صلاینه نموده باقی اوویه اهر چو کوفتنی باشد آنرا کوفته و بچینه سفوف سازند
 و نبات راد و عرق گاوزبان قوام نمایند بعد سر و شدن آن سفوف مذکوره را در آن قوام نمایند
 بعد مروارید انداخته خوب لت کرده نگاه دارند سه شب از آن وقت شام قبل طاهر باشد
 و بالای آن عرق گاوزبان عرق عنبل لعلی از هر یک یک چنانک نیم گرم نوشیده باشد

مسلمات است که بیهوشی سی شتال نباشد و شتال عذاب بست عدد شتال آب گذشته
 صحرا صاف نموده بست شتال شیر خشک و ده شتال مغز فلو خیار شنبه در آن آب حل کرده صاف
 نموده یک شتال و غن بادام یا گاو آبیخته میل کنند گوشت این در آن دو سه برای بیهوشی
 نباشد افوض علی امی اطیب فائده بدانکه غلب خالص یا غیر خالص و آنکه داده صاف
 خالص و آن مختلط و دیگر در خارج رگها یعنی در افضیه الی قلب فرج و خلل اعضا
 متعفن شود و دوم آنکه صفا با بلغم کرب باشد شدید در خارج عروق متعفن گردد و نیز
 یا لازم است یا در غلب از م آنکه داده صفا اندر رگها متعفن شود و همیشه می باشد لیکن یک و
 در میان شدت میکنند غلب از آنکه در بیرون عروق تعفن صفا بهم میرسد و بت آن
 دوازده ساعت که دور می نماید یعنی بعد از نقضای یک بت باری دیگر بلا فاصله میر
 پس اگر غلب غیر خالص باشد علامتش آنست که نوبتش از دوازده ساعت تجاوز میکند فقط
 پنج شتال سنای ملی بچوشاند و صاف کرده بر سر بند که بر فیروزه و غذا آب نخورد نیکو فته
 و مزج جوان موندگ مقش و کشینه تربی ترشی خورند و حضرت استاد می گویم حکیم خجندی
 میفرمودند که از برگ عشقه عرق هشت توله بر آرد و با شکر سرخ دو توله شیرین کرده بیکرم
 بنوشد مسهل است افع برای تب کب غلب غیر خالص او ریوم افاقه میدهد دیگر اگر از گونا
 یک شمراد در نیم پاؤ آب ساییده صاف نموده بد و توله شکر سرخ شیرین کرده بنوشانند
 از آنکه لرزه میکند دیگر اگر از برگ گتکت که آنرا در بهندی که در خیره و حید آبادی گچگاه نامند
 شش شانه گمر قه با بهفت دانه مورچ سیاه ساییده حبلان بستی یک ساعت پیش از
 دوره بخوراند صحت بخشد بدانکه اگر مریض مبتلی بعب زرم باشد باید که این خوب است که مذکور
 می شود بخوراند صنعت آن طباشیر و دریم و کربابی شعی شایسته از هر یک و شتال
 و تخم خرفه و دریم اصل السوس مقش و گل نیلوفر و مغز تخم که وی شیرین است گاو می از
 هر یک یک توله و الا پچی خرد و مغز تخم خیارین کیت از هر یک و دریم و صغ علی و شتال

در
 استحال
 غلب
 نوبت
 پادشاه
 مجتبی
 حکیمیان
 برای
 اکثری
 چار
 باشد
 سده

ای از تپ مطبقة دلت گشته عین	رباعی	آثار دم از رخ و جب بین تو بین
باید زدن رگ و ملین خوردن	۲۲۴	تار و زسوم که رسم و عادت بشکست این

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حمی مطبقة	تپ که از عفونت	عفونت	تپ احم و سرخی ننگ	یا فصد گیرند و بقدره
خون بود و عرق	خون	و گران اعضا و بدبو بول	حاجت و قوت خون	

گیرند یا تلپین دهند یا هر دو عمل نمایند علی را می الطیب صفت ملین خونی در شرح رباعی هشتماد و هفتم مذکور شد و عادت چنین است که علاج بعد از سه روز میکنند

از غب دل خسته است چو گردید عین	رباعی	می نوش سکنجبین و نفعش بین
در اول اگر طبیعت تبض بود	۲۲۵	از حقنه مناسب است نماید تلپین

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حمی غب	تپ صفرا و	صفرا	تشنگی بسیار و درد سر و بیخوابی	صفت سکنجبین
لازم باشد یا واک		وزردی قار و ره و غیر آن	در شرح رباعی	

نمود و دانستی اما صفت حقنه که در ابتدا می غب مناسب است بنفشه و گل خطمی و خبازی و ساق نیلوفر و عنب الثعلب هر یک و شقال و عناب و سپستان از هر یک بست عدد مغز تخم معصومه درم نیم کوفته آلودی بخار اینج دانه پیه ادریک پیاله آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و بست شقال ترنجبین مع قراقرق و پنج شقال در آن آب حل کرده صاف نموده درم روغن گاؤ اضافه نموده نیم گرم حقنه نمایند غذا دال موزیک مقشه و کدو و کشنیز تر باب تمر هندی خورند روز هشتم یا دهم باید دانست یا شانه و هم تپ سهل خورند صفت مسهل که در غب دیک بسیاری از مجربان نافع ترین

ن
قراقرق
سببی
که از دفع
سبب است

و پایش بر بالش دارند و آسایش دهند و استقرار عیال و الجبن نمایند
 کرد چو دل تو از دوالی محزون ربا عی زان پس که رهی بفضد از کثرت خون
 گاهی بقی و که بطریق اسهال ۲۲۴ بیکن ز بدن بلغم و سوادیرون

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دوالی	علتیست که رگهای ساق پا قوی گردد و بروی گره گره ظاهر شود و پیاده روان بسیار بود	خون سوداوی	سرخ رنگ مائل بسیاهی نمایند و تنقیده بدن از خلط سوادیرون	فصد با سلیق
		بلغم	مائل سرخی و سپیدی	فصد با سلیق کنند پس اخراج بلغم و نفع بمسهل نمایند

بحث علاج الحمیات

از غم تب یوسیت چو گردید قرین ربا عی شادی طلب و مپاش نه ازین
 و اندم که پدید گردد و سونوخس ۲۲۵ رگ زن که علاجی نبود بهتر ازین

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سونوخس	تب خونی غلیظ بدون تعفن	تب دائم و سرخی چشم و رگ و عدم بیبونی بول و گرمی	بازن بایست است و آب نیگم حمام باید کرد و بصله کلاب کافور کرد	بازن بایست است و آب نیگم حمام
حمی یوم	تب یک وزه بغم و حشمت	بشرح صدر	بکلام رنگارنگ و حیل بلای	بکلام رنگارنگ و حیل بلای

نفس را مشغول باید کرد و غم از دل باید برد

و تخم شام و تخم یاز و تخم یونجه و تخم الی که رطبه باشد اعنی پست و خشکی اش سفید و دو تو که
تخم خربری است و مغز حب لقمه و تخم تره تینک و تخم زردک و تخم شبت و تخم گند و تخم بلبل
و خشک یعنی گوگرد و از هر یک دریم و مغز پسته و مغز نارجیل و مغز بادام شیرین و تخم مغز
چلغوزه و مغز جبهه الخضر و مغز حب لقمه و کنج مقشر از هر یک هفت دریم و دارچینی و قه نفل
و اسارون و سنبل الطیب بسا سه کبابه چینی و سبکوفی و قرفة الطیب و دار فاضل و جوز بوا
و نارمشک و عود قماری و عنبر اشب و زعفران از هر یک مثقالی و مشک کی یک مثقال
و زنجبیل و بوزیدان که بدل آن بهمن سفید است و قسط شیرین و حب لزله و در و در و در و در
از هر یک و دریم غسل مصفی سه چند ادویه بدستور قمر معجون سازند

عسل
بازن جابغ
عسل
بازن جابغ
از عسل و جابغ
بوج ترکی
ست

امی گشته ز دار فیل جانت مخزون	رباعی	هر دم غلط پای تو گردد بد فزون
خون از تن خود بفضه بیکن بیرون	۲۳۳	وز خلط غلیظ پاک میسازد درون

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دوا الفیل	بیماری که ساق پای را چون پای پیل گرداند	بلغم	زخم نباشد مع دیگر علامات	مد و منت کند بر تنی در هفته یک بار و هر روز از طهر الفیل صغیر و دریم همراه نصف دریم کند و نصف دریم زنجبیل خورده باشد
		سودا	جراحت بود مع نشان آن	فضا بسلیق کنند و بعد نصف مرقه بعد از خری تنفرغ سوا بطبخ افیتمون و با مالجین نمایند
		خون	سرخ بود مع دیگر علامات	فضد باید کرد با سلیق و پس قی و سر مایند

و کشیده خشک و آنه نیل بود و عود صلیب زهر یک نیم درم سه چهارم جزا را کوفته و بخیته سفوف سازند
جمله بیک شربت و از حقیق ن شیر و تخم کاسنی و تخم خرپزه و رازیانه و شربت فوکه و گلاب شستند

سازم بعلاج نقرس راه نمون رباعی باشد که ازین ورطه بری راه برون
قی میکن و رگ میزن و مسهل بخور ۲۲۲ اگر ماده صفر بود و بلغم و خون

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نقرس	در رمی بود هر چهار خلط در بند با نگیشت بود پا به نام بود یا غیر آن	علامت هر یک خلط و اله بران بود خداوند نقرس را خریطه خایه را ز شود و خضی مزین انقرس رخ دو لیکن زنی مخالف کنند که حیض آورنده باشد و باز استاده در هر دو پا ممکن بود که او را نقرس پیدا آید بود از هر دو دست	در خون نخست فصل از جانب	

بیکبار رگ نند بعد دوسه روز قی خایند اگر حاجت بود از پس قی مسهل دهند بعد ملاحظه اثر
نفع در قرار و رة و اگر ماده صفر بود نخست قی باید فرمود پس چون اثر نختگی بیند مسهل دهند اگر
ماده بلغم باشد اول آنرا بگافند و آب بادیان یا آبیکه روزیره و تخم بادیان جو شایند باشد
یا بدیگر بنفع آن بنفع رسانند بعد بمسهل موافق مستقرانع ماده بلغم خایند و اگر ماده سودا بود
که نادر باشد پس استقرانع آن بقصد خایند بعد بمسهل پس از منفع سوخوار این قی ضاد
ملینه و محله بران موضع نهند و بقیه و طی ترنج خایند و اگر کسی را دست باین معجون کند قبل از
جماع یا بعد آن از عرق النساء و نقرس و نقصان منی امراض عصبانی محفوظ ماند قدر شربت
آن از درد شقیال تا شقیال است صنعت شقاق مصری خولجان و خیمه الثعلب مصری
بهمین سرخ و بهمین سفید و راج ترکی و تودری سرخ و تودری سفید لسان العصاره ماهی بیا
از هر یک سه درم و حب بلسان عود بلسان قفل سفید مغز تخم خرپزه و مغز تخم خیارین

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع الورك	درد سرین	بلغم	درد میلمس و گرانی سرون وزیاده شدن درد در شب کم شدن در روز با سائیدگی عظامات غایب	اطریق خرد که صغیر باشد و در شرح ربا

سی صفت آن گذشته ده شقال زان گرفته همراه یک شقال غاریقون که بموئینه
پیزگزارده باشد غلوه کرده خورده باشند و غذا نخواب کنند

از عرق النسا سیکه گردید زبون	رباعی	تا دمب مشال لم بگردد افزون
خلطی که سبب است این عارضه	۲۲۱	باید که کنی از بدن او بیرون

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عرق النسا	درد رگ کوچک که عرق وریدی باشد و ابتدا سیاه یا طوبت از مفصل و رگ که در پان می آید از طرف وحشی و بر بلغمی خام ران کشیده تا زانو و وانگشت خنصر میرسد	خون غلیظ یا سیاه یا طوبت مالی یا طوبت بلغمی خام	هر قدر مدت در زنی اگر علامت خود پیشود نزول آن زیاد و ظاهر شود نخست میگردد و گاهی بطول رگ تسلیق باید مدت در رگ تا اصابع پس گاهی زدن میرسد پا در آن لاغری میشود اگر در وحشی است و قیامت به شوار راست میشود عرق النسا زنده	اگر علامت خود ظاهر شود نخست رگ تسلیق باید پس گاهی زدن اگر در وحشی است میرسد پا در آن لاغری میشود اگر در وحشی است میرسد پا در آن لاغری میشود اگر در وحشی است میرسد پا در آن لاغری میشود

و اگر انسی است رگ صافن یا رگی که در پشت پای میان خنصر و بنصر است کشادن و
جالیئوس یا بنصر کشادن تجویزی کند باقی حسب هر خلط مخرج باید داد و با بنصر معتدل
باید نشانید اگر هیچ علاج اثر نکند نفع سیاه سه و زهر بانه و درم سنگی تا انتقال باشد چندی
و این سفوف سورنجان نیز مفید است صنعت آن سورنجان یک گرم و دارچینی مسلمان شیر سفید

نیم پاؤ آنرا در پارچه بسته دردیگی که در آن تخمیناً دو سیر شیر تازه و دو شیده باشند و هر قدر
 که اذراقی منقشر زیاده باشد شیر را نیز همان مقدار زیاده کنند و معلق در آن و نیز آن
 کرده با آتش نرم جوش دهند تا آنکه شیر غلیظ مانند کوبیه شود پس آورده بآب گرم پاک
 خشک کرده سوپان نموده نرم کوفته بچینه فلفل سفید فلفل سیاه دارچینی جوزبوا
 بسبب صطکی عود بلسان سعد کوفی آمله منقی قاقله سنبل الطیب عود قمارمی نجیل
 ناسخاوه رازیانه صندل سفید عطران ارفلفل اجزای مساوی که مجموع بوزن اذراقی
 باشد بعد کوفته با سه چند کل اجزاء غسل مصفی مقوم سرشته بدین دستور که اول
 اذراقی را داخل نمایند و بعد سه سائر او و پیه او بعد گرفتن مزاج مقدار شربت دو درم
 بست نه یوم تا چهل یوم بخورند و چند روز بعد از آن از ترشی و بادی و حرکات نفسانی
 و بدنی اجتناب نمایند از حافظ حکیم حاجی مولانا عبد السلام صاحب یلیح آبادی معنی
 اوراق اربعه برای درد ریجی و بلغمی مفید صفت آن عرق برگ تمارک عرق برگ سینده عرق
 برگ پتو عرق برگ کیمیا عرق کبجی آمیخته به پزند هرگاه روغن ماند بر دارند و نگاهند
 و بجای درد مالند از مرزا حکیم جعفر حسین باری

از درد برون کسبیکه گرفتار برون ربا عی کرد بدنش خون بود از حد افزون
 از راه مداواست که تو صحت یابد ۲۱۹ کردی چو بفسد صافش راه نمون

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع الورک	درد سرین	خون	اگر می موضع درد و سستی شیم و در کوسا رعلامات غلبه خون در ده که مقابل سرین	فصد با سلیق یا کرد
ای گشته عیان به بلغم در برون	ربا عی	حالت شیه از درد سر و نیکوگون	هر گاه که دبی تقویت از غار یقون	۳۲۰

از هر یک یک مشتقال طباشیر و تخم حاض و گل گاوزبان پوست تریخ از هر یک سیتم
 و نبات ششقله نبات مصری ابکلاب قوام ساخته او ویه امینند قدر شربت از سبب ما
 با نقوع چوب چینی چار باشد وقت صبح خورند و غذا موافق مزاج خورند از دال سنگ
 یا ماشن بانان گندم که موافق مزاج باشد خورند و از لبنیات و بقولات و حموضات چیز
 و روغن بادام برای خشکی مزاج در بینی اندازند دیگر روغن شبت صنعت آن در یک سیر
 عرق شبت و روغن کنی سیاه یک سیر قسط و گل بابونه و زنجبیل و اسبند از هر یک یک توله
 جو کوب نموده مزوج کرده جوشن دهند که آب بسوزد و روغن ماندن بالید نشن برای وجاع
 بارده بسیار مفیدست منقول از بیاض جناب قاضی نجم الدین علی خان صاحب کاکاوردی
 از بیاض شیخ حسین بخش صاحب قاضی اوده فتح کبیر له ضلع برار منصب از سرکار نظام
 صفت آن مرچ سیاه که سرخی مانده باشد بهشت توله و چکناک تیلیا شش باشد و گند یک
 انولاسا یک توله و سیما یک توله و منسل یک توله اول مرچ سیاه را علیحدہ بار یک
 سایه نگاه دارد و بعد چکناک بسایند و بعد گند یک و چکناک شریک ده بسایند
 بعد منسل در آن شریک نموده بسایند و قدری قدری سفوف مرچ سیاه انداخته
 بسایند تا چار گهر می مرچ سیاه تمام آمیخته شود پس سه و چنان که دل نمایند چکناک
 منسل مانند و سه ساگردا آنوقت در نار جیل خالی نگاه دارد خوراکش و سرخ با عرق
 تمبول مصالحه را که بخورد او ویه ابرزبان گذاشته بالای آن عرق مذکور فرو برد که زیر
 حلق رود و بدندان نرسد و غذا با روغن باشد و از برنج و ترشی و غیره پرهیز و بنا بر
 لقوه و فالج و زچگی و غیره امراض بارده و یکی مفیدست معجون اذراقی تسمی بمبدال المزاج
 جهت تقویت باه و رفع درد کم و فالج و استرخاء و او جاع مفاصل و پیران مزاج
 را بسیار موافق صنعت آن اذراقی را هر قدر که خواهند بگیرند و هفت روز در شیر
 بخیسانند و هر روز صبح و شام شیر را تبدیل نمایند و بعد از هفت روز مقشقه نموده

و بادرنجبویه شاهترق و سورسجان نیکوخته از هر یک ده درم آلومی بخار او غساب
 و پستان پانزده پانزده عدد بهمه آبجو نشانه و صاف کنند و مغز قلوب چار توله در آن
 حل کرده صاف نموده و درم روغن بادام بر آن صاف نموده و یکم بنوشن این بود
 حاصل تقیه بر مصنف رحمه الله اما برای جمع المفاصل الباغی استادی مرحوم حکیم نجیب آبادی
 نسخه محبوبه زاراقی از آب و اجلا و خود مجرب نقل میفرمودند بلکه برای فساد خون و اخترا
 آن مندر و جمیع او جاع بلغمی جمله ماده بارده را نافع است صنعت آن بهلیله سیاه
 و لایله زرد و آمله منقحی بهلیله از هر یک سه توله و کشینه خشک یک توله و برگ سرهپوکه
 و افیمون و برگ شاهتره از هر یک یک نیم توله و زاراقی مدبر پهنه و نیم توله برابر همه دو
 جمله الکوفته و پیچیده و منقل و توله محلول آب یا در عسل خالص خمیر کرده حب بقدر خود بنهند
 آن یک حب با خالص شروع نمایند بعد پنج بیفزایند تا دو ماشه و زیاده ازین بخور
 یا آب شاهتره یا بنقوع دیگراد و به مناسبه بخورند و غذایان نخورند بر روغن بسیار دارند
 و از مولدات ماده موجب برهنه دارند و نیز میفرمودند که برای جمع مفاصل کنند
 حلوا می صبر نیز مفید و مجرب است صنعت آن مغز صبر تریک سیرادر سه سیر شیر گاوی
 بجوشانند تا آنکه همه شیر جذب شده ماده گردد پس آرد گندم یا نخود بریان یک پاؤ
 را بر روغن گاوی یک پاؤ بریان کرده با صبر و شیرادر آن آرد و بعد شکر سفید
 دو سیرادر قدری آب حل کرده در آن انداخته بدینطور حلوا سازد و بالای آن منقل
 و اجولین دانه الکچی کلان ساییده بر آن اضافه نماید و توله زان خورده باشند نافع باد
 و واضح باد که استادی مرحوم می نگارند که جمع مفاصل با استعمال چوب چینی رفع می شود
 و وزن چوب چینی در نقوع چهار ماشه دارند و استعمال نقوع را انداز یک پاه دارند چهل و
 یکم و بیش و تقلیل نمک دارند و شربت انا رد و توله در نقوع انداخته باشند و همراه بخور
 نگاشته می شود و استعمال ازند صنعت آن مروارید ناسفته و پوست بهلیله کابلی و تخم کشینه

چون در مفاصل تو باشد از خون و رطوبت دیگر باعث این عارضه شد	رباعی ۲۱۸	خون کن بطریق فصد از تن بیرون میجوی ز بهر تنقیصه غاریقون
شرح و تحقیق		
نام مرض	تعریف	سبب
وجع المفاصل در دیند با	در رموی و صفراوی	سرخ و زرد و موضع درد در رموی فصد
و در بلغمی و سوداوی است سفید و سیاه بی هفت اندام بیست		
<p>و در دیگر اخلاط غاریقون باید خورد و طریق اختیار کردن او را ما تن مرحوم برد و طریق نوشته است یکی آنکه سنای یکی پنج شقال گل تیا و فرو گل سرخ و پرسیاوشان بادلیا و تخم کاسنی نیمکوفته از هر یک و شقال سورنجان نیمکوفته یک شقال نیم و پستان سی هند و آلو بخارا پنج عدد و بهار ادریک سه آب جو شانند چون به نیمه یک صاف کنند شانزده شقال شیر خشک در آن حل کرده صاف نموده یک شقال غاریقون سفید بموئینه پیژگندار اضافه نموده نیم گرم بیاشامند و غذا آب بخورند نیمکوفته و مرغ جوان ماش نقشه و کشیده تر کنند و دوم آنکه غاریقون سفید بموئینه پیژگندار به یک شقال شیرت بنفشه سرشته غلو لها سازند و سحر فرو برند هرگاه که دو ساعت بگذرد و در صفراوی سنای یکی پوشت یک پنج درم و تخم کاسنی نیمکوفته و بنفشه گل نیلوفر و زرشک گل خطمی سورنجان نیمکوفته از هر یک شقال تهرندی و آلو بخارا از هر یک شقال همه ادرسی سیراب جو شانند تا نزدیک بهفت سیر صاف نموده دو نیم سیر شیر خشک در آن حل کرده صاف نموده نیم گرم بیاشامند و در بلغمی سنای یکی بهفت درم و انجیر پنج عدد و تربد نیمکوفته چار درم و عنب الثعلب و سورنجان نیمکوفته از هر یک و درم همه ابجو شانند و صاف کرده گل کنند عسلی در آن حل کرده نیم گرم رخت کنند و در سوداوی سنای یکی و هلیله سیاه نیمکوفته و پوست هلیله کابلی و افیتون در لته بسته از هر یک پنج درم و موسیر منقی ده درم و اسطوخودوس سیاه و شقایق</p>		

سوی بیرون	و سیر و موضع علت قمار و کت و هند پس سسل
-----------	---

آن استقرانج بتدریج و دفعات نمایند بادویه که سخت قوی نباشند مانند پنج بادیان
و پنج کفرس و پنج اذخر و انیسون زیره و تخم سداب و ناخواه بچو شانند و صاف نموده و غن
بیدباخیر اضافه کرده بنوشانند و گاه که در و صطکی و انیسون بود سودمندست فانه
سبب تولد حدیه کودکی نیست که او را زود و طعام دهند پیش از آنکه وقت طعام خوردن
رسد بآن سبب خلط او غلیظ گردد و بیشتر سرفه و ضیق النفس رخه و هر مهره و از جای
خویش بیرون رود و درین وقت علاج ربو و ضیق النفس باید و لعوق اسفیل دهند و ضمما
باز و بهای محلل سازند مثل جاج و شیر و مقل و اشق و بکینج و حلبه اکلیل الملک
و دار و بهای قوی بآن مرکب سازند مانند برگ سر و جوز الس و اقاقیا و گلنا
و ابل و راسن و کیفیت طلا کردن قصبه لزریره بقول ما تن به حمله آنکه و را بگویند
و به پزند و بجسل سرشته نیم گرم طلا کنند و هندی قصبه لزریره چراتیه است

از بلغم اگر شد و جمع الطهر عیان	رباعی	باید که دهی علیس را مسهل آن
باشند چو زبر و داشتن مار گران	۲۱۶	مالیدن روغن گلش نافع دکن

شرح و تحقیق

نام مرض	تصریف	سبب	علامت	علاج
وجع الطهر	در دکر و پشت	بلغم	سردی و انتفاع بجرکت	منفج مسهل بلغم
		بوشن با گران	ما تقدم	روغن گل یا بیدالید

حلوای صبر نیز مفیدست صنعت آن مغز امیکوار یک سیر و شیر گاوسه سیر آرد نخود بریا
یک پاک و شکر سفید و سیر و دارچینی چار توله و جوز بوا و بیا سه عاقر قرحا و دانه الاپی کلان
و قه نفل و مغز انگن از هر یک دو توله و زنجبیل چار توله و مغز بادام و مغز پسته و مویز منقی از
هر یک پنج توله و نارجیل دریائی و مغز اخرو و اسگند ناگوری از هر یک یک توله و فلفل توله بدستور حلو سازند

و بزرگ و نامزد یک تولد است اما یک ساییده خوب بقدر دانه موخه سازند یک
حب هر ماه سه تبه در شیر مرصعه ساییده بنوشانند برای رفع مسامح دیگر برای مرض پسلی
که آنرا در بیماری بدلی هم گویند مغز جالگوته پوست سبز آن برآورده هم وزن مغزند کور
پنج سیاه هر دو را در خون خرگوش حل نموده برابر دانه موخه خوب بنهند برای بچه خرد
یک حب برای بچه کلان و حب انی شیر مرصعه بدهند نافع باد

بیان آسانی در زره و تدبیر رفع دشواری زائیدن

گیرد چو بدست چپ زن آبستن	رباعی	سنگی که بخا صیت رباید آهمن
تزدیک بوضع حمل اگر باشد زود	۲۱۵	فرزند زاید و زهدن خرن

شرح و تحقیق

خاصه مقناطیست که اگر زن مالک که وقت زادنش قریب سیده باشد بدست چپ خود
گیرد فوراً فرزند زاید و از در فتنه نجات یابد و نیز حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی
می فرمودند که بسدد و تولد اوران چپ ن حامله گیرند فوراً زاید و همچنین اگر پوست
نمرالمتاس ابرو را از چپ ن حامله بندند فوراً مشکل و آسان می شود و تعلیق نیچه هم
در عسر و لاوت بغایت عقده کشا و دستگیر است

بحث علاج الامراض التي تحدث في الظاهر والورك الید والرجل

ای از حربه قدر تو خم همچو کمان	رباعی	بر پشت تو قبضه از ورم گشت عینا
میکن قصب الزریره هر روز طلا	۲۱۶	تا تیر مدوامی تو آید به نشان

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حب	کوزی پشت اعنی برآدن	رطوبت قیون یا رطوبت	الکر و عن بانشف	بعلال فاجع گوشت
بفختین	مهرهای پشت از جای خود غلیظ یا با غلیظ	انگه و گرافنی اعضا	اول منضج بلغم	

بروغن بسته گذاخته در آن آمیزند قدر شربت یک مثقال هرگاه که بچه زاید تا هفته موقوف
 دارند باز بخوروش هفت گویم که تجربه یازده بار یافتیم که بهر زن که بخورایند دم دختر پیدا شد
 لهذا مناسب است که طبیب جزای میل با وزان میل فراید بسیار مضر نباشد و در چینی و در
 الپچی سفید و ونیم مثقال و عود خام پنج مثقال و ابریشم خام هفت و نیم مثقال با عود و نیم مثقال
 امیب که فرزند نرینه پیدا شود و دیگر جوارش لولوی که مقوی معده و اعضای میسه است
 و مصلح حال جنین رحم و در حفظ جنین از اسقاط مجرب فقیرست صنعت آن و از نایافته
 و عاقره حاز هر یک یک گرم و زنجبیل و مصطکی از هر یک چهار گرم و زرنبا و درونخ و عرق
 و تخم کرفس و شیطرح هندی قاقله و جوزبوا و بسیار مضره الطیب که هر یک دو گرم و بهمن سرخ
 و بهمن سفید و فلفل و دار قاض از هر یک سه گرم و در چینی پنج گرم و شکر سلیمانی سه چندادویه
 علی الرسم جوارش سازند قدر شربت یک مثقال و در حفظ اسقاط جنین با و مت با جوج آب
 باید نمود مجرب است گویم اگر در بین نسخه صندل سفید و تخم خرفه و پنج انجبار از هر یک سه گرم
 و صندل سرخ و تخم تر بر و طباشیر از هر یک چهار گرم و کوفته و بیخته مع روغن گاو خالص تازه
 هشت تواله فرایند بهتر باشد که مزاج نسخه گرم و تر با مزاج مرد و وفق خواست ترکیب و مسلمان
 بطور طلسم اگر کسی آنچه ترید باید که اندر زچ خانه یک و زاین فیتله بسوزد و چون تعالی بچسبند
 ماند صنعت آن جهان میل و چال هر دو بهت کثانی خرد مع پنج و گل و بار و پاچک و شتی از هر یک
 دو و نیم سیرمه ارینه ریزه نموده در مشک پیر کرده و در آن بگل حکمت بسته ستوانی رخت
 آن نموده پیاله چینی بر آن نهاده بطور پتال جگر نهاده در یک بن پاچک و شتی آتش در
 پس از آن روغن که بر آید پنبه را آن تر کرده و در سایه خشک نماید بطوریکه سایه زن بر آن
 نیفتد پس یک فیتله از آن پنبه بر چراغ روشن نماید و پیش از آن چه نهد تا فیتله تمام بخوبی
 شود و اندر زچ خانه یک و ز سوختن کافی باشد انشاء الله القدر بر آن بچه اثر سازد
 انصاحه علی احمد خان دهلوی سلمه به مرگ چره یک عدد و بقیه شمیری یکت و برنج ساشی

گر گوش کنی سخن بوجه حسن	رباعی	گویم بتو تند بیرزن آبستن
باید که بوقت حمل پیش کنی	۲۱۲	از رگ زدن و دار و مسهل خوردن

شرح و تحقیق

هر چند حوامل را در جمیع ایام فصد و مسهل و غیره ممنوع است ولیکن قبل از ماه چهارم و بعد از ماه هفتم شدید المنع است و در جاییکه توقف در فصد ضروری اجل متوقع باشد در ایام متوسطه که از ماه چهارم تا هفتم است حکم بقصد نموده اند و نزد قبض شدید استعما یلینات مناسبه باید کرد و گلقد و جنین خوردن بسیار فائده می بخشد اگر سکنجبین نباشد و خوابهای پریشان بیند باید که گلقد را با سفوف یا شیر بادیان بخورد و اگر زنی پیش از وقت بچه را می اندازد و حملش قرار نمی گیرد و اگر اجیان نامی آید بچه زنده از دال نمی زید و از مرض ام الصبیان و غیره هلاک می شود پس باید که چون حمل سه ماهه شود این معجون حافظ الجنین از آن بخوراند که جنین محفوظ ماند مگر می جناب حکیم طالب حسین صاحب رجوی مغفور تجربه خود می فرمودند که در حمل پنج ماه بدون شربت غوره نیز خورائیده ام بعنایت الهی عم نواله و شفاؤه جنین محفوظ مانده است فلذا این معجون را بحافظ الجنین نامیده اند صنعت آن مروارید نارنگی و کرمهای شیمی و بسدر محرق و صندل سفید و صندل سرخ و طباشیر و زوی ستر و در و رخ عقرنی و عود صلیب و عود خام و ابریشم متقرض و پنج پنجه و گل رینی از هر یک و ونیم شقال و مغز تخم تر بو تخم خرفه از هر یک پنج شقال و ورق طلا و ورق نقره از هر یک بست عدد و عنبر اشمنب و درم و شربت غوره هفتاد و پنج شقال نبات سفید یک صندل پنج شقال و عسل خالص پنجاه شقال بدستور متعارف معجون سازند یعنی اول شربت و نبات و عسل امقوم سازند پس از دیگران برآورده ستر نموده سوا مروارید اول دو نیمه مسحوقه با تخم خرفه آیینند قدری قدری انداخته بجزیره مروارید پیاده داخل کنند پس از آن ورق نقره و طلا یک یک کرده خوب حل سازند پس غیر سودده خواهد

این معجون را در ایام متوسطه که از ماه چهارم تا هفتم است حکم بقصد نموده اند و نزد قبض شدید استعما یلینات مناسبه باید کرد و گلقد و جنین خوردن بسیار فائده می بخشد اگر سکنجبین نباشد و خوابهای پریشان بیند باید که گلقد را با سفوف یا شیر بادیان بخورد و اگر زنی پیش از وقت بچه را می اندازد و حملش قرار نمی گیرد و اگر اجیان نامی آید بچه زنده از دال نمی زید و از مرض ام الصبیان و غیره هلاک می شود پس باید که چون حمل سه ماهه شود این معجون حافظ الجنین از آن بخوراند که جنین محفوظ ماند مگر می جناب حکیم طالب حسین صاحب رجوی مغفور تجربه خود می فرمودند که در حمل پنج ماه بدون شربت غوره نیز خورائیده ام بعنایت الهی عم نواله و شفاؤه جنین محفوظ مانده است فلذا این معجون را بحافظ الجنین نامیده اند صنعت آن مروارید نارنگی و کرمهای شیمی و بسدر محرق و صندل سفید و صندل سرخ و طباشیر و زوی ستر و در و رخ عقرنی و عود صلیب و عود خام و ابریشم متقرض و پنج پنجه و گل رینی از هر یک و ونیم شقال و مغز تخم تر بو تخم خرفه از هر یک پنج شقال و ورق طلا و ورق نقره از هر یک بست عدد و عنبر اشمنب و درم و شربت غوره هفتاد و پنج شقال نبات سفید یک صندل پنج شقال و عسل خالص پنجاه شقال بدستور متعارف معجون سازند یعنی اول شربت و نبات و عسل امقوم سازند پس از دیگران برآورده ستر نموده سوا مروارید اول دو نیمه مسحوقه با تخم خرفه آیینند قدری قدری انداخته بجزیره مروارید پیاده داخل کنند پس از آن ورق نقره و طلا یک یک کرده خوب حل سازند پس غیر سودده خواهد

شرح و تحقیق

دارونی که چون ن بخورد او را هرگز آبستن نشود

و آن روش فیصل است بفتح رای ممله که سرگین پیل باشد اگر باشد بخورد یا حمل آن سرگین نماید هرگز حمل نگیرد و پنج بخور مریم را در منع حمل مجرب دانسته اند

داروهاییکه فرج زن تنگ و معطر کند

گر سوده بزور و در دوزن	رباعی	چون غنچه شود و بر که اش تنگ هن
در سنبل سوده را در و دخل دهند	۲۱۲	خوشبوی شود چو نافه مشک

شرح و تحقیق

طریق استعمال آن بزور و در سینه و در پیم بکوبند و به پیرند و انگشت میانه را بگلاب تر کرده بدان آلوده و در فرج نهند و تاب داده بیرون آرند

علامت شناخت آنکه سپست یا دختر شکم دارد

بشنو سخن بی علی صاحب فن	رباعی	در ماده که زن بود آبستن
فرزند گرش نرینه باشد اول	۲۱۳	ظا هر گردد عظم تبدی امین

شرح و تحقیق

شیخ مرحوم می گوید که اگر در پستان راست بزرگی اول ظاهر شود باید دانست که فرزند نرینه خواهد بود حال آنکه این علم مخصوص بحضرت باریست جل شانکه بکلمه آ فی الاکام می فرماید علامت حسب تجربه باشد بعض می گوید که اگر زن حامله هنگام فتار و ایامی راست را بردارد فرزند نرینه بود و در نه دختر و الله اعلم و دیگر سید صدق زهر مهر خطائی نارجیل دریائی مروارید ناسفته ورق نقره همه در آب سه و ز ساییده خوب بسته یک یک هر روز بجای بعد ظهور حمل خوراییده باشد چه نرینه شود و سلامت ناند برای سنگ و انتقال خورجوی تجویز کرده خوراییده شد

آغشته حمل سازند دفع ورم کند حمل منقح رحم از حکیم صاحب جوم کتاب این پس قبول را
باریک ساییده در شهد و روغن گل آغشته حمل سازند.

کراتیحه بوی طبر بردارد زن رباعی وانگاه رسد بر در وجه حسن
چون در تن زن مرد دره یابد آب ۲۱۰ بنود عجیبی که زن شود آبستن

شرح و تحقیق

ذکر داروینکه چون زن بعد طهر آنرا بر دار و او را فرزند آید

انفخه یکسر همزه و سکون نون و فتحه فاء و حامی ممله مخففه یا شقله بفتح اول کسره فایز آمده
شیری باشد که منجمد بسته شود و در شکم به سینه شتر یا میش یا بز و غیره بسته طیکه آن سینه تا حال گایه
نخورده باشد پس شکمش شکافته شیر مذکور را که بر زدی مائل میشود بیرون می آید و
کرده بدو با بکار می برند خصوصاً حمل آن بعد طهر معین بر حمل است طریق برداشتن آن
این است که در سایه بگذارد تا خشک شود پس بگویند و به پیرند و غسل سرشته فرزند کنند
و بعد از آن که از حیض پاک شده باشد بردارند و حضرت استاذ می گویم حکیم نجیب آبادی می فرماید
که اگر بعد طهر زن حمل بر آورده و ندانند ان فیل نماید اگر عقیده و فرزند یابد دیگر می فرمودند که شکم
یکتله اسوخته با بر آورده و ندانند فیل که همچو آرد شده باشد با آب بخوراند بمرد رسد گویم چون
زن بر آورده و ندانند فیل یک شقال خواه نیم آنرا با شکر بعد طهر نوشد حامله شود بگویند لعین لعین
اگر حامله در شب چاردهم ماه حمل ورق نقره در آب یا در شیر یا در شربت و در گلاس شیشه یک
یک انداخته حل کرده بنوشد بچه قوی و خوب صورت پیدا شود و بصحت و سلامت متولد
گردد و اگر این سه بار در سه ماه کند بسیار خوب باشد اگر زن بعد ایام حمل نیتی در ایام نفاس
و طی لوبیا در گوشت بلچینی خورد بچه و مادرش سلامت می باشد از نواب حسین خان نصیر می گویم

در منع قبول حمل یک نکته زن رباعی بشو که نکه ترست از در حد ن
هزن که بروش فیل شد شن ۲۱۱ هرگز نشود ز بیس که آبستن

وان لحظه که خلط و گرانندگی سببش ۲۰۹ نافع باشد اگر دمی دافع آن

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم الرحم	آماس بدن	خون	تب و سرخول مع دیگر علامات	در ابتدا فصد یا سلیق یا کیره ضامه
		صفرا	تب تیز و شدت در روز	بر عانه باید نهاد و هم بر سر
		بلغم	قاروره مع دیگر نشان	و رعایت بهر خلط باید کرد
			نرمی آماس و سبک قاروره	و آبرزن نیز باید نمود و در
			و عدم تشنگی و ترش مزاج مع دیگر	بلغمی و خونی این معجون بسیار
		سودا	تیزی قاروره و محکمی صفت	محرم صفت آن با لچهر
			مع سایر علامات آن	و مر و سلیقه و قسط از هر یک

دو درم فقاخ از خردار چینی از هر یک یک درم علی السهم در شنبه نیم پاؤ معجون سازند
 خوراک یک درم و این ضامه هم مجرب صنعت آن رد جو و سعد و گل رمنی زیره و حب الاس
 از هر یک یک توله پشاک بز چار توله بهار الکوفه و پیخته در سه گاه پیخته نیم گرم ضامه نمایند
 و این نطول هم مجرب است صنعت آن شنبه و کرنف اکلیل الماک و خطمی بنفشه و بابونه
 از هر یک و پیتهقال و مزنجوش یک توله در آب جوشانیده نیم گرم بر ورم نطول سازند
 دیگر ضامه که مجربست مقل و میعه یا بسله از هر یک و پیتهقال و اشق یک نیم توله حلیه بابونه
 از هر یک و پیتهقال و ورق کرنف یک توله کوفته و پیخته اول و غن بابونه چار توله اگر کم
 کنند و در آن یک توله موم خالص اگر از آن چون گداخته شود او و به مسحوقه را در آن آینه
 و لعاب کتان شش باشد اگر گرفته در آن آینه و خوب بسایند تا مانند مرهم شود و پسین ورم
 ضامه ساخته باشند جمول ورم جم از حکیم طالب حسین صاحب جوئی حمله که منقرض است
 کل سبز عنب الثعلب خشک تخم خطمی همه اباریک ساییده پیخته در آب برگ ملوئی سبز

زن را برحم تشنق کرد و چو عیان	رباعی	بیند المی که در نیاید به بیان
سود شدن ارد ملین از راه دوا	۲۰۷	لیکن نرسد ز قابضش غیر بیان
شرح و تحقیق		

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تشنق الرحم	شنق شدن	سبب ذات بود	درد و اضم و بخون آلوده	ملین مفیدست صفت آن
زهدان	یا از لاله بکارت	شدن کرد و وقت مبایع	بنفشه و خطمی خبازی از	
هر یک پیچرم و سپستان سی واته همه ادریک پیاله آب جوشانیده چون به نیم رسد صفا کنند و به ده مثقال ترنجبین سفید شیرین کرده نیم گرم بپاشانند و غذا ساگ پالک باشد				
از ریش رحم زنی که آید بفسان	رباعی	زان پیش که از تشنق و دماغ توان		
چون پاک شد از ده تشنق فرجه باز	۲۰۸	از کند و گلنار و قشور مان		
شرح و تحقیق				

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرحه الرحم	ریش زهدان	ضربه باشد یا عسر لاوت	درد و خروج یکم	صفت فرجه ماتن
		یا کشید بچرمده یا محضراً	و زرد آب است	مرحوم گفته است
کند و و مثقال گلنار و قشر مان از هر یک نیم مثقال همه اکوفته و بختی باب شتر فرجه با سازند و در میان ششم پیچیده در فرج نهند و قرص که با آب با رنگ پیداد و اگر حاصل ساقط شده باشد یا بچه مرده افتاده باشد مناسب که نقیم رحم نمایند و این نقوع را با شمع آرنج نقوع با دیان خطمی اسطوخودوس از هر یک یک نیم گرم مشک امشع و گاؤزبان از هر یک دو درم در آب نیم گرم تر نموده مالیده صاف نموده و در سر ما و مقام مخرج جوشانیده صاف کرده بشربت بنفشه یا شکر سمرخ یا قند سیاه شیرین کرده بنوشانند علی را می الطیب				
آماس رحم اگر خون گشت عیان	رباعی	فصد صافن همان مان نافع دان		

و با قلا و عدس یافتن تقع این چیزها آنیسون و تخم کرفس
 بادشکن چون بادیان و آنیسون و شبت و سداب
 و صغیر بالسوی کوفته و بخته بعسل سرشته فرجه کنند و یک یک ابر دارند حمل دیگر
 صنعت آن از یانه و برگ سداب آنیسون و تخم کرفس و صغیر از هر یک یک درم همه را
 کوفته و بخته بشهد خالص یک توله یا دو بالا سرشته پنبه کمند آلوده حمل سازند
 هر گاه که ز بیماری صفرا در تن ربا عی ۲۰۵ خار در رحم زن بنگر قوت زن
 و انگاه بقدر قوتش مسهل ۲۰۵ تا باز دهد دلش بصحت زحزن

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عکته الرحم	خاریدن بدن	صفرا	گرمی حم با سار	بعد دادن منفع
			علامت صفرا	صفرا مسهل آن
لرد و چوبوا سیر رحم عارض زن	ربا عی	وردم پی فصد او طلب کن زن		
و انگه ز پی و هین در بان حمش ۲۰۶		میکش لبوب خوخ و شمش و عن		

شرح و تحقیق

دهن بفتح و ال مهله سکون های هنوز بالیدن و عن باشد آب و بضمیتین حج لب که مغز
 تخم باشد خوخ بفتح و هرو و های معجبه شفت الو بود شمش یکسر بر دو نیم و سکون
 هر دو شین معجمه در فارسی زرد الو که آنرا خوبانی هم نامند و آن میوه است شیرین

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بواسیر	بوزن انچه	خلط سودا	هرگاه که بان فرج کشا شود	از خلط سودا می بدن را
رحم	برگنا و زدن		چشم دیده و بهانه یافته	پاک یکر دو قصد باید گرفت
و تدبیر با تن مریوم باید کرد و رنه قطع بحدید یا علاج آن به نسخه اکسیر سیر فافهم				

اور از پی جماع در بیگه و گاه ۲۰۳ مردی باید قوی و پیر و روجوان

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
اختناق الرحم	مرضی است که چون عارض شود زن را فوراً پیچیدی دست و حالت مجنونانۀ طاری میگردد	حبس منی	راحت یافتن زن سیلان رطوبت حم در وقت ظهور علت و واجب العمل است فرق میان صرع و این قضیه اول باید فرمود درین علت عقل کلی ضایع نشود و گفت بدان نیاید عدم امکان شرح	رای بان مرتحم واجب العمل است

زهر القطن نیز مجرب است و دواء المسک نیز برای اختناق صرع بی نظیر است صنعت آن مروارید ناسفته و مرجان قرمزی و کهربای شمع و درنج عقرنی و ابریشم مقرر و زنباب و بهمن سبز و بهمن سفید از هر یک دو درم و زعفران مصطلکی و صندل سبز و صندل سفید و طباشیر سفید و کشنیر خشک مقشر از هر یک یک درم و قرقاشنه و سنبل الطیب و انیسون و سافور هندی و دارچینی و جندبید تر از هر یک یک درم و عنبر اشب یک درم و مشک تبیی خالص نیم درم و نبات سفید و عسل مضفی بالنصف سه وزن مجموع ادویه بدستور معجون سازند و در ظرف چینی نگاه دارند و بخوراک از یک درم تا یک شقال معجون و باه متعالی نماید

از باد رحم چو مضطرب گردد وزن رباعی زان سان که زگر و باد نسیمین
باید که بشکل غنچی ترتیب کنند ۲۰۴ پر زری که بود چو بادیان باد شکن

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نفخة الرحم	باد زهدن چیرهای باد انگیز خور	در زیر ناف و متضرر شدن از	صفت فیروزه که با	رحم را نافع است

علاج
راحت یافتن زن سیلان رطوبت حم در وقت ظهور علت و واجب العمل است

بهر زن که تنوی رحمش گشت عیان	رباعی	باشد چو رطوبت رحم باعث آن
از بهر ازاله اش بر روزی و سه بار	۲۰۱	میکن قتلش غایبه غایبه دان

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نتوال رحم	پیش آمدن زردی	افتادن زن از جای بلند	در عظیم در عانه و مقعد	صفت غایبه
زردی	بر سرین خود یا فرغ شده	در رشت تنیگاه عارض شود	شرح رباعی	کفید
	یا رطوبت بلغمی لرحبه	و اعضا لرزیدن گیرد	و سبب و وقت	

نوشته شده است از آن جا باید گرفت غایبه که حمل آن نافع است برای او رام صلبه و او رام بلغمی رحم و او را راحیض کند و نافع است از برای اختناق رحم و میسل رحم و تنقیه رحم میکند و مستعد میکند از رحم را از برای حمل صنعت آن سگ صلی مشک و عنبر در روغن بان یا روغن نیلوفر حل کرده سگ مشک اسوه داخل کرده قدری کافور قیصوری مسحوق بان مخلوط کرده نگاه دارند و هر وقت بکار آرند نافع باد

از باد غلیظ اگر رجا گشت عیان	رباعی	نویسد مباحش بشنو این بهر نهان
گردست دهد که در کشتی بار اصول	۲۰۲	بینی زرد و آره مرض ایپایان

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
رجا	احوالی است بعضی زنان به هم شیر شبیه	گاه باد	بفشردن	تدبیر صنف محرم باید
	بآبستن از تغیر لون احتیاط است و انضمام	غلیظ بود و مایلیدن	صفت مازال اصول	
	فرم رحم گاه سختی و احساس کنی مانند حرکت	آرام معلوم	شرح رباعی	چهل
	جنین است و چپ حجم مانند آن نیز می یابد	می شود	گفته شد را بنجا باید	

زن اچو شد از حبس منی در زردی	رباعی	رنجی که ز خود رود بهر چن از آن
------------------------------	-------	--------------------------------

در بعضی نیمه شب بیدار می شود از سیدی استادی حکیم نجیب بادی دیگر از حضرت مرحوم سندرس
 لک مغسول کتیرا دم الاخوین همه اباریک سوده و با رنگ مسلمان میخسته پنج ماشه از آن
 همراه شیرها آله بخورند و دیگر مرکبی بود پخته گوپی ابل برک سداب خشک میزدانه بنین کرده
 همه اگرفته بر بهره گا و آینه بر چپا رچه پاینده سرشته حمل نمایند و در رطبت کند

چون حیض شود بسته ز افراط سمن رباعی باید که کنی بجو ع تهریل بدن
 از سده اگر بود پی نصیحتش ۱۹۹ می ده ز مفتحات در سده و علن

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
احتباس الطمث	بسته شدن حیض	افراط سمن یا سده بود از بلغم	وجود سبب یا سده	تدبیر ترن مرحوم
			و سبب بنفش و سبب بنفش	باید کرد و سمن

بفتح اول روغن گا و و بکسر اول فتح میم یعنی فریبی و هو المراد همتا و تهریل لاغر گردانیدن
 و متعده و الی بود که ماده را که سبب سده شده است دفع کنند مانند کرفس و کاسنی پس
 برای دفع فریبی از فاقه بهترند بیری نیست و برای کشادن سده مدر و ملطفت
 که مراد از سده است باید داد و بحمول که مراد از علن است باید کشاد

هرگاه زرق نا توان گرد دزن رباعی مردش نتواند که شود ضربه زن
 می دان که علاج آن بنزدیک حکیم ممکن نبود هیچ بغیر از آهن

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
رتق	پرده که بر دهن فرج حاد	التحام یا انبات	منع کردن	بال آهنی که بر آ قطع است
	گرد و مانع جماع شود	گوشت بود	ایلا ج	گوشت منوصوع و تنکاس

فرمایند یا علاج با سور نمایند بر وضعی و احتیاطی که در رساله با سور نوشته ام

اما طریق طلایی لو و خراطین آنکه زلو و خراطین آب پاک بشویند و بسایه خشک کنند
و بگویند و به بنزند و بروغن کنجد سرشته هر صبح و شام طلا کنند که عظم پیدا شود

بحث علاج امراض مختص بالنساء

در کثرت طمث چون بود حجت عین رباعی
بارقت دم مغاظش کردند ہی ۱۹۱
چیزی نبود چو قصد و شدت بدین
بسیار بود سیل دم و گرد و دشین

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
کثرت الطمث	بسیار آمدن خون حیض	امتلا می بدن از خون و دفع طبیعت	امتلا می جسم و برآمدگی رگها	فصد یا سلیق یا یزد
<p>الشد بفتح شین معجمه تشدید دال ممله لبستن باشد و استوار کردن و التدی پستان و مغاظد وانی یا غذائی که ماده را غلیظ گردانند چون هر سیه گوشت گاو هنگام قوت خون باید داد و ضماوی که فراط حیض را باز دارد صنعت آن عدس مقشره پوست انا ترش برگ سور و خشک هر یک جزوی کوفته و بیخته بسره سرشته بر شکم و پشت و بر عانه ضما کنند ضما دیگر هر زنی را که خون حیض یاده از عادت آید و بند نشود جنطیانا می و می انرم بگویند و با حنا بسته شد و بر کف دست ضما نمایند آمدن خون حیض را بند کند و باز دارد اگر زن حامله ادرار حیض شود این قرص همراه آش برنج ساطی بد صنعت آن سبزه مصطلکی گلنار صمغ عربی بریان تخم خشتی شش عفران همه اسایند و بیخته بلعاب پیغول سرشته اقراص سازند و هفت هفت باشد از آن بهر دو وقت با شربت پی یک حب جواهر شامل کرده داده باشند نافع با و از حکیم غلام دستگیر خا نصاحب حوم دهلوی دیگر که ربای شمی گلنار فارسی گل رنی دم الاخوین همه کوفته و بیخته با شیر مر بای پی آبیخته بلیسند نافع با و برای بند کردن خون جهت حفظ اسقاط گیر و کشته برک سفوف نمود</p>				

سایده طلا سازند از ملا شیرجی یکی مهاجر برگ سمندر سوکمه آورده بر جانب اندرون آن
که سبز باشد جو را آب ساییده ضا کرده نیم گرم نموده بر خصیه بندند در سه روز و درم آن کمی
از قرصه کسبیکه بر ذکر دیدالم رباعی اگر زانکه بود پاک از اصناف ورم
فرما که کت زمرتک سرکه و موم ۱۹۶ در روغن گل بحسب زمان مرهم

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرصه الغصیه	ریش زکری	پوشیده بودن آن از هوا و باین گرم شدن آن متراشیدن بعرق و باین و دستغشیدن	سرخ شدن در رو نمودن و شق گردیدن جسد	صفت مرهم تک یعنی مرد اسنگ موم کافوری را

ده درم در روغن گل سنی روم پنج درم سرکه حل کنند و حب لمرمان مقلوب یعنی انار دانه برین
کرده و مرد اسنگ از هر یک هفت درم کوفته و بخیته بران اضافه نمایند و صلایه کنند تا نرم
شود دیگر بهر وزه بالو هر دو را با هم آمیخته خوب مال که یک جسم شود بعد در ظرفی پر
کرده ظرفی دیگر همچو دود یک تنه و بالا نموده آن از ظرف زیرین انداخته بند نمایند و در
در یک بالائی نصب کرده بر دیگر دان نهاده روغن کشند و یک قطره از آن در
بتاس نهاده تا پانزده روز بخورد سوز آن رفع شود اگر بجای بالو خاکستر چوب کبریا بنشیند بهتر

چون زفت نمی برد ذکر از بهر عظم	رباعی	گرد عظم شش پیدایی رنج و الم
و زفت میسر نشود بهر طلا	۱۹۷	میجوی عسلق را و خراطین بهم

شرح و تحقیق

طریق طلای زفت آنکه بقدر حاجت بگیرند و بکار گرم کرده بر روی کمر یا پس آینه دیده
بچسباند و مفرش کنند و نیم گرم طلا کنند و بگزارند که سرد شود و بچسبند پس سختی و تنگی
بردارند و باز نیم گرم طلا کنند همچنین هر روز ده نوبت طلا نمایند و بزارند تا عظم پدید شود

و فرود آمدن در کس خوردن پیاده پاترن بدست آنرا بالا برد باز و شکم را بحرار
چینک از شکم کرد و قراقرس کند و رطوبت نرم کند

انرا بر پهنیز و طلای سیاه و دران نیز مفیدست صنعت آن بنیل و سوزن هر یک یک نیم
و مندل سفید لایچی کلان از هر یک و نیم و سیاه و دران یک مثقال همه استوه بخته آب مورد
بر زهار قضیب نیم گرم طلا کنند اگر سیاه و دران هم نرسد مورد و مثقال ران اندازند

در خصیه صفرا چو عیان گشت درم رباعی باید که خور می منفع آن مسهل هم
بسیاری خون اگر بود موجب آن ۱۹۵ فضا و طلب کن که کف خونت کم

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
درم الخصیت	آماس کیسه	صفرا	زرد می آن مع دیگر علامتش	منفع و مسهل آن باید داد
		سودا	سختی و سیاهی رنگ مع دیگر نشانش	قوی کند نمایند ملینه باید نهاد
		خون	سرخ می آن مع آثار آن	مگر فصد با سلیق باید گرفت
		بلغم	سپید آن نرمی ملس و کمی در مع دیگر نشان آن	بعد قی فضا و محله باید نهاد و طحال درم خصیتین صنعت آن

صندل سبز و گل رنی و شیا فامی و رسوت و پوش در بندی که قرصی است که از اسن
می آید در رسوت افزایند از هر یک چار ماشه و کبریا می و ملتانی می و بیضه سنگ شست
و آرد با قند از هر یک چار ماشه جمله دوی آب کاسنی تازه و آب غلب لعل و آب کاهو سر که

علت مشیخ	مصاحبت و تفریح از زنان نامحرم و راحت یافتن و تفریح و سرگشته شدن	انابه
یا حصول خلل عاقل و رسائی مستقیم	است از جماع و لذت و بضر و حبس و تنگی	

چاره جویند و تنقیه ماده مویجه کوشند و صفت حب صبر صبر سقوطی یک ریم و تردید و التماس و انیسون از هر یک نیم دریم و شحم خنظل و نمک هندوی مقل از ررق و کیترا از هر یک نیم دریم و همه ابگویند و به نیزند و غار یقون نیم دریم بمویند و نیزند و اینده اضافه نموده باب تخم کرم من خیسار زند و صوب بعسل و غیره سازند غذا آب نخود نیم کوفته و مرغ جوان ماش مقشره و اسفاناخ

هر کس که از وعده ریبه کرد و مفهوم	رباعی	بر لوج بیسان گنم علامتش مرقوم
مکسور کنی چو ماز و لیش بهر شیاف	۱۹۳	مرفوع شود علت و صحت مضموم

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عذریه	مرضی است که چون حبش مجامعت کند غایطش بوقت انزال دفع شود	حد و شایرین علت ازستی عضلات مقعد بواسطه طاهر کثرت لذات است	از تعریفش	از روی سبب که سوراخ نداشته باشد بقدر حاجت بگیرد

و بگویند و نیزند بشریت حلا سخمیره شافه سازند صبح و شام بر دارند غذا لیش سحاق باشد

بر صاحب قنق نزد عقل است حرام	رباعی	اقبال مرغیات حتی ابحام
تا علت ندکوز زیاده نه شود	۱۹۴	باید بر فاده بستنش وقت قیام

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
الفتق المشعش	شکاف تن صفاق است	حرکت مغرطه بجمیدن	اندک اندک پیدا شود و با سینه همیشه بر فاده	
بباده الفتق	حراق یا کشاده شکم یا با رگدان بر دشتن	بجائی نرود اگر چه بجا رگدشتن	کرده بسته دار	
مجرایکه بالامی نشین	یا جز آن طعام با نگو	خود باز چسبد و اگر مشقت و خیر نیکه عصب		

نقص عین
مطلوبه در کمال
ذات کمال
و سکون کمال
تتمه تحقیق
مطایع مصله
مربوطه

که اگر درونی و روانی آن سبب باشد باید که این سفوف استاذی مرحوم حکیم نجیب بادی
را بخورد صنعت آن سپستان گلوئی از هر یک سه توله دست باز در دو توله بنات هشت
که برابر هر سه باشد هم را ساییده سفوف سازد اول باید که یک نیم پادشیر گاوی را نیم پاوی
آب آبیخته و در آن پنج عدد خربانه اخته آنقدر جو شانند که سرخ از آن برود صاف نموده
بشیرینی مناسب شیرین کرده بعد سفوف بکشد که خورده بالای آن شیریند که نوشند و اگر
جریان بود استعمال این سفوف نماید صنعت آن صمغ عربی و صمغ دهاک و صمغ چرسین است
و ست گلو و طباشیر صمغی و آرد خسته خرما میهندی که ابل باشد بریان نموده و کشته قلعی
مساوی زن کوفته و بخیته و برابر همه شکر سفید گرفته یک توله از آن همراه پاوی شیر گاوی تازه
هر روز خورده باشد و ترکیب کشته قلعی که در ورق القنب یا در سداب میکنند مشهور است
یا از قرابادین گیرند و اگر کثرت سیلان منی و ودی و مذی بود یا سیلان طوبت بکثرت از
ارحام و فروج زنان بود این سفوف مجرب است صنعت آن گل انبه گل فوفل گل پسته و اگر
گل پسته یافته نشود بجای آن پوست پیرون پسته گیرند و صمغ دهاک از هر یک سه ماشه شکر
سفید یک له پسته کوفته و بخیته با شیر گاوی بخورند باقی شش بالا هم نوشته ام خصیته الثعلب هشت درم
دارچینی سه درم قاقله صغیر چار درم طباشیر سفید چار درم تالمکمانه چار درم صمغ لطیف
چار درم قمر نفل عاقره حاکو که و بهمن سفید ریگ های جاوتری کبابه شقاق از هر یک دو درم
زعفران یک درم بنات سفید دو درم ادویه را جدا جدا کوفته و بخیته وزن نموده با هم سفوف
سازند با شیر گاوی یک پاوی دو و دو ماشه صبح و شام بخورند

ای علت آن از خصالت معلوم	رباعی	محمود بود علاج امر مذموم
گر یک دوسه بار حب صبرت ببرد	۱۹۲	موجود بود صحت و علت معدوم
تشریح و تحقیق		
نام مرض	تعریف	سبب
علامت	علاج	

صاف نمایند و در آن بسل و قند سفید آمیخته بپزند پس در آن خود بریان بر روغن گاو بریان
نمایند هرگاه که خوشبو و دمایه شتر و گاو در آن اندازند که حل شود پس در آن مغز پیسته مغز بک
شیرین مغز گردگان مغز بچیل مغز خنجره مغز فندق مغز پنجه و آن مغز حب الزهر حب لقاقل
کبجی مقشر خشک سفید همه اکوفته با یک نموده آمیزند پس نجیل در فلفل و اسپینی
شعلب بصری جوز بوا بسپانه رنبا و کوفته بجنه در آن آمیزند اگر در آن نه روی بیضه صرغ
جوشانده آمیزند مقوی و لذیذ تر شود نسخہ ماء اللحم مقوی از مولانا محمد سمیع اللہ خان فضا
دہلوی یافتہ گوشت جلوان از رگ ریشہ پاک کرده گوشت چوچہ مرغ گوشت کبوتر و در آن
گوشت کنجشک بازیرہ سیاه و دانه الاچھی کلان در آب نجی کنند بعد از آن گل سرخ با کوبیده
و گاو زبان کیلانی گل گاو زبان بر ششم خام بهین سفید بهین سرخ برگ پان صندل سفید
کشنه خشک مقشر تخم خرفه سیاه تووری سفید تووری سرخ این همه دو به اکوفته شب
آب نجی ترکند صبح ہفت آتا عرق کشند و بوقت عرق کشیدن غبار شہب زعفران
طباشیر خیر بوا بسپاسہ مشک در پوٹلی بستہ بردہن نیچہ بندند قدر شر بت

در کثرت احتلام خوابی چو طعام رباعی بازیرہ و زنجبیل خور فرخ حمام
از یابس و حار میل میکنم ۱۹۱ و ز بار دو و رطب مختلر با شل مدام

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
کثرة الاحتلام	بسیاری از نزال در خواب	افزودگی منی است و قلت جماع و مولدات منی بسیار خون یا بسیاری رطوبت یا ضعف قوت ماسکہ	عیان اچہ بیان	مصرف شرعی آن پیدا باید بود یا صائم باید بود یا از معجون خرقہ

و کد و کد بار و رطب است احتراز کند و حار یا بر کد مانند زنجبیل است خورده باشد و فلفل

دیگر خشک شود پس خوب بقدر دانده ماش طیار سازند و یک یک حبّه بخت و زنجیر
و هر قدر روغن گاوی خوردن توانند بخورند اشتها و باه لا انتهای آنند کلمات العرباتی مانند
دیگر خوب برای سوزاک که در یک روز نفع بخوردن و در صفت آن طباشیر سفید چار توله
مشک خالص یک نیم ماشه عطر صندل و توله با هم ساییده یازده حبّه سازند و بکند یک
سبوحه گلی که در آن آب پر کرده صافی پارچه بردهن آن بندند و بر آن حبّه بناده و قشرب
زیر آسمان نهند صبح یک حبّه پس شبت اعطازند و ده حبّه در تمام روز یک یک کوه
با یک کثوره آب بعد یک یک ساعت بخورند و غذا هیچ بخورند وقت شب کچرمی بخورند
یک روز از مرغ سمنج و ترشی پرهنند اگر در ربول شود صحت گردد و اگر اسهال شود
نافع نباشد دیگر گفته که باه بسیار در صنعت آن شقاقل یک ام و خولجان چار ماشه را
بنمکوب کرده مع چار عدد خرما و نیم سیر شیر خوش هندی چون نصف مانند شقاقل و خولجان را
دور افکنند و خرما بخورند و شیر بنوشند و دیگر سفوف که مغلظ منی و دافع رقت آن دور کنند
جرم نیست صنعت آن دال ماش پنج توله ادر عرق پیاز شب تر داشته صبح مالیده مقشر
ساخته خشک کند و آرد سازد پس موصلی سفید پنج توله و تخم ترهنده می مقشر و نیم توله
و خسته خرما یک توله پا و بالا را و آسیا یا در باون بادسته خوب باریک کوفته و بجنه
با آرد دال بند کور و شکر سفیده توله بیا میرد و نگاه دارد وقت خفتن یک پاس بعد از
طعام خوردن یک توله زین سفوف با شیر ماده گاوی و پا و سیر نوشته باشند دیگر سفوف
که در تقویت باه مجربست ممسک مفرح و نشاط آور و مقوی اعضا می بیسته و دافع عت
انزال صنعت آن بسبب سینه زعفران و انه هیل و او قرضل و دارچینی و همین سفید بهمن
و شقاقل مصری و خولجان از هر یک یک مثقال و مشک خالص و عنبه اشبه و ورق طلا
از هر یک یک دانگ و چرخ خالص سه مثقال نبات پنج مثقال کوفته و بجنه سفوف سازند
و نگاه دارند قدر شربت آن یک دانگ و نیم حلوای گداز بریزد و شیر گاوی بچوشانند پس مالیده

برشته که مارگزیده بود از مودم و سه توله آدم آرام یافت و یکضاد اگر هست اصلی بود
و تا هفت ماه استعمال در بفضل الشافی شفا یابد صنعت آن پیاز نرگس نه راسه در رویش گاو
ترور و پلیر اسایند تا هفت ماه قضیب ضما کند دیگر حب که اگر بعد از جماع خورد باز قوت
میدهد و قوت اصلی می آرد گو یا که حرکت نفسانیه نکرده است صنعت آن مصطلکی سدرم
و بادیان یک رم هردو بار یک ساینده با چوبه مصطلکی برشته خوب بندد بقدر فلفل
قدر برشته از دو حب تا چهار حب دیگر سفوف که برای جریان و تقطیر نافع است صنعت آن
ثعلب مصری و سپاری چکنی از هر یک سه توله الاپی خرد و طباشیر و موچیرین و کمرکس
یک نیم توله مصطلکی دست گواز هر یک یک تله نبات سفید و وارده توله در شیر خرت و تقطیر
یعنی بزرگ کرده خشک نموده جمله دویه اکوفته و بیخته سفوف سازند قدر برشته آن شش
در شهادت میخته خورده باشند سفوف دیگر برای تغلیظ منی و جریان و ضعف مثانه مجرب است
صنعت آن ثعلب مصری و دانه هیل خرد و تاج و تال کهانه و بیج بند بجرانی و تخم تر بنند
بریان مقشطر طباشیر و منقرکول گشته و موچیرین پوست خام مولسری و سبوس اسبغول
و نخود بریان مقشطر و بهمن سرخ از هر یک یک توله بیه دویه اکوفته و بیخته و در مغز با جیل
پیر کرده بالای آن شیر بزرگ دو توله اندازند و بالا ایشان از آرد گندم ضما کنند بعد در خاکشتم
نهند تا که بچته شود باز در آوند آهن بدشته آهن بگویند باز کشته قلعی که بد نیک کرده باشند
و ست بهروزه از هر یک یک توله و کشته صدق و کشته بیضه مرغ یا پنج مرغان محرق از
هر یک شش باشد و نبات سفید است توله که پاؤسیر باشد در آن شامل کرده بیه اکوفته
سفوف طبایر سازند خوراک رسه شسته تا شش باشد همراه نیم سیر شیر گاو تازه خورده باشند
دیگر حب برای باه صنعت آن سم الفار سفید یک توله را در عرق سه صد لیموی کاغذی
کحل نمایند تا تمام عرق در آن جذب شود بعد که کته سفید و آرد سنگها را از هر یک دو توله
را بار یک ساینده در سم الفار سحق نکور انداخته باز اصل سازند تا عرق شصت لیموی

باقند مقوم نیم پا و بسته شد و حب بقدر نخود سازند دیگر حب که قوت مجامعت بخشد
و بالتذ اذ رساند و سرعت انزال را هم مفید اگر یک حب قبل از جماع بخورد و یک در همان
نگاه دارد نهایت قوت و لذت بخشد و اگر یک بعد فراغ بخورد همان وقت کسل را نابود
کند و عجیب است صنعت آن قاقله و جوز بوا و دارچینی از هر یک سه گرم و فلفل گل سرخ از
هر یک دو گرم و صندل سفید و مشک از هر یک یک انگلی نیم همه اکوفته و بخیته در گلاب
یا عرق بید مشک سرشته چوب بقدر نخود سازند و در سایه خشک نمایند و با استعمال
آرند و اگر درین یک تنی کشته طلا داخل سازند کمال تقوی گردد و صنعت آن بموجب شفا
مولانا حکیم عبدالقادر صاحب مغفورا ولد هندی آنکه شرفی سکه کمته زر خالص بر آورده
بسو همان نماید اندر مکان محفوظ و در نیم پا و گلاب سه آتش در کمر سماق بساید و قدر
قدری از گلاب نداخته باشد چون تمام گلاب جذب شود و زربانقادر رسد بکیه آن
بسته در دو سگوره نهاده گل حکمت خفیف نموده یا لب بهر دو بار و گندم گرفته و بهفت آتش
پا چکد شتی در مکان محفوظ آتش دهد هر گاه که سرد شود از آن بر آورده باز در گلاب بهمان
ترکیب در همان قدر گلاب ساییده آتش بهمان طور بدهد و همچنین در یکسیر پا و بالا و نیم گلاب
بساید و یا زده تا پا زده مرتبه آتش دهد باز بساید و باز آتش دهد همچنین و همچنین آتش بعد سو
در نیم پا و گلاب داده باشد که بر او خواهد رسید برای تقویت باه و اشتها و تقویت اعضا
رئیس و تقویت نهایت مجرب است و اگر برای تقویت معده یا طباشیر و ست گلو و دانه
الایچی و صطکی دهند نهایت نفع خواهد بخشید یا با شربت به بدهند قدر شربت آن
از بهفت برنج تایک سرخ است دیگر اگر رقت منی بود باید که پنج موال اکوفته و بخیته سقو
نموده یک توله بایک پا و شیر گاؤ بخورد تا هفت و از ترشی و بادی و قربت و تلخی بیاض
پرهیز کند و از خوردن روغن سیاه هم احتراز دارد و در سه روز فائده بین ظاهر شود و درین
تقویت باه هم میکند و اگر بارگزیده همراه آب سرد یک وقت تا سه روز خورد و دفع آتش کند

ولبان ذکر سه درم لبان ادر و روغن خیر می و روغن یاسمین و روغن نیکل هر یکی ده درم
 بگذارند و باقی ادویه را کوفته بچینه در آن خلط نمایند و در قارور رها کنند و سرش را بپزند
 و بوقت حاجت استعمال نمایند دیگر طلا صنعت آن فلفل سیاه و جندبید سترون گوزنه هر یک
 نیم درم مغز بهار نه درم و مشک یک شته همه ابر و روغن بنفشه و یاسمین سیاه و قهوه
 طلا نمایند دیگر خود بهر بیان مقشتر پنج درم و شکر سرخ برابر آن یک جا کرده و وقت
 بخورد کمال نفوذ می آرد دیگر همچون شیشی که مانع تقطیر البول و دافع سرعت انزال است
 صنعت آن کباب چینی و فوفل و قرقفل و سنبل الطیب و صیبه الثعلب ناختوا از هر یک
 سه درم عسل سه چند ادویه جمله و با را کوفته و بچینه بشهد یک قوام کرده باشند آینه زنده
 شربت آن از یک مثقال تاد و درم غذا کباب یا آب گوشت یا تخم نیم برشت منقول
 از بیاض مرحوم قاضی نجم الدین علیخان صاحب کور و بیست غصه الله له دیگر جوارش
 عطالی صنعت آن شقاق مصری و قاقله صغاری و دار فلفل و تلخجان و دار چینی و زنجبیل
 و قرقه الطیب از هر یک پنج مثقال و بهمن سرخ و بهمن سفید و تودری گلگون و تودری زرد
 و تودری سفید و تخم بونچه و تخم شبت و مغز تخم خرنبره و تخم جرجیر و تخم پیاز سفید و تخم
 پلیون کثیر و تخم شلغم و تخم کرفس از هر یک سه مثقال همه را کوفته بچینه و ترنجبین سفید
 پاک کرده سه زن ادویه اول ترنجبین یک شب در پنج سیر شیر گا و پنجسانه گنج
 بدست مالیده بگذارند که اگر خالی در آن مانده باشد ته نشین شود پس صافی را بچوشانند
 تا غلیظ شود پس از آتش فرو آورده بگذارند که حدت و حرارتش شکسته شود و در نیم
 ادویه آب بشنند و بطرف چینی نگاه دارند قدر شربت آن سه مثقال با بغیر گاو تازه و شیده
 دیگر حب که نفوذ تمام آورد و در بطوی انزال افتری تمام دارد صنعت آن عود قاری
 و قرقفل و فلفل از هر یک سه درم و زعفران نیم درم بالنکو و درم و دار فلفل و تخم
 بابونه و مر و اریدنا سفته از هر یک یک درم سودنی را سوده و کوفتی را کوفته و بچینه

و دیگر پوئلی باقیه با استعمال آرد و بعد تکبید ضماد فیون و مویزج و چند بیدستر از هر یک
یک شته هر سه اساییده بروغن بابونه آمیخته بر عضو معلوم سوای تارک د وخت آن
ضماد نمایند و برگ بیدانچیر بر آن بندند و برشته خام پیچیده دهند نافع باد و حضرت استاد
مولانا احمد علی حیرا کولی رضی الله عنه این طلا تجویز میفرمودند صنعت آن مرغ سیاه و
عاقه قره خا و کباب چینی و لونگک سونخته از هر یک شش ماشه و کافور دو ماشه هم را گرفته و
بیخته گولی بقدر کنار و شتی در شهد خالص بندند و از آن طلا ساخته باشند و چند روز
از آله مرض خواهد کرد بفضل الشافی و نیز میفرمودند که سفوف کنندش بطرزیکه در بحث
نسیان نوشته بسیار مفید دیگر اگر خشک آن را در شیر تازه دو شیده سه بار بچخته خشک
کنند و سفوف نمایند و تلخ و درم از آن خورده باشند در تقویت نظیر ندارد و دیگر مرحوم
استاد می حکیم نجیب بادی کشته نقره را بسیار مجرب میفرمودند صنعت آن یک چاک
کلان خشک از کار و در آن کاواکی نموده فلفل و پیچ و دو توله و گوهر و یک توله ساییده پر
نموده بر آن رو پیچ نقره خالص میهند و بالای آن سه توله دوامی مذکور انداخته یک چاک
مانند آن میهند و دو پاچک از چپ راست نهاده آتش دهند چارده بار و در مرتبه اول و پیچ
یک شته خوب سیما ب مالیده بهر که بطریق نوشته دهند باز در دیگر آتش دادن سیما ب موقوف
دارند و از پاچک مراد پاچک مصنوعی است نه دشتی و واضح باد اگر انزال نمود شده باشد
پس بر امی امساک منی حب فیون باید خورد که بس مفید است صنعت آن از حکیم مر سگه
استاد سکنه آباد می افیون چار ماشه و زعفران جاو تری از هر یک نیم توله و جای پهل
یک عدد و مشک یک شته و نخود مقشر بریان یک توله و خرما دو عدد و افیون او خرما
پخته هم را در گلاب ساییده خوب بقدر بخورد و بندند یک حب پیش از مقاربت همراه
شیر شیرین کرده بخورند و اگر در قضیب ستر خا عا در شود و تزوج جامع روغن لبان بر آن
مالند کمال تقویت بخشد صنعت آن تخم انجیره و چند بیدستر و حلیت از هر یک و درم

باشد چو ضعف جگر بول الدم	رباعی	ضعف توازان زیاده گردد هر دم
گر شربت زرک آب خرغوله خوری	۱۸۹	قوت شودت فرون خض گردد کم

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بول الدم	آمدن خون بطریقی بول	ضعف جگر	بودن بول رقیق	باید که شربت زرک یا عنباب نگ سیدرد یا آب پیغول یا بزرنگ

بحث علاج الامراض التي تختص بالرجال

باشی چو ضعف باه دخیسته مدام	رباعی	کارت نرسد بوقت صحبت تمام
هرگاه که خاطر کشد سوی طعام	۱۹۰	مغز سر عصفور خور و بیض حمام

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ضعف الباه	نقصان قدرت بر صحبت	رطوبت باله منی	دشواری خروج منی است مع و گاهی باید کرد آما محوم	تدبیر یا تن مرحوم

استاذی حکیم نجیب بادی چنین تجویز میفرمودند که زردی و سفیدی بیضه منع یک عدد و هر قدر که در آن بیضه گنجی بگیرد از روغن زرد و آب پیاز و شهد و آب ردک که هر یک از این جدا جدا بقدر گنجایش بیضه باشد و هر پنج جزء مساوی باشد آن را با هم آمیخته بر آتش ملایم پخته حلوی ساخته وقت صبح تایک ده یا اربعین خورده باشند و از روغن و جعفرات و حمله ترشها خصوصا از سرکه پریز دارند و بر عضو مخصوص حوالی آن تمکین کنند کما و صنعت آن بیار و دندان فیل دو توله و پیه کرده بز و پیه شیر و تخم بید انجیر و لنگانی و السی و گنج از هر یک دو و دو توله هم را کوفته سه پوئلی یا چهار پوئلی بندند و بر تابه گرم کرده تمکین عضو مخصوص حوالی آن کنند تا نه روز و دو پوئلی از آنها تا چهار روز بعد آنرا بکنند

وزهر مدا و اخوری از بر شعثا ۱۸۷ دانگی دم صبح و دانگ یک در شام				
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
البول فی انفرش	بی اختیار آمدن بول	از تنگی عضله مثانه	سوزی ز بار	بر شعثا که بمعنی بر شعثا
در خواب بر بستر	بواسطه غلبه طوبی	و نیزنگی قاروره	است یعنی شکر	
در ساعت بقول تن مرحوم باید خورد و صفت آن در شرح رباعی یک صد شصت و پنجم				
نوشته شد اما مرحوم استاذی حکیم نجیب بادی همچنین دست عمل خود تجویز میفرمودند				
صنعت آن دار فلفل و دایمی و بنطیان و سلیخه و چند بیدستر از هر یک چهار درم و فقاخ				
وزراوند طویل از هر یک هفت مثقال افیون یک مثقال و یک انگه نیم و زعفران یک درم				
و اینسون و تخم کرفس و زرا و بنج سفید از هر یک پانزده مثقال فلفل سیاه بست و مثقال				
و نیم و قسط تلخ و فو و اسارون از هر یک ده مثقال و نیم و زنجبیل و فودنج خشک از هر یک				
هفت درم و روغن بلسان ده مثقال یا روغن زیت برابر آن و عسل مصفی چاقد				
و پنجاه مثقال بدستور مقرر مرتب سازند و بعد شش ماه با استعمال آرند				
ای بوده پی علاج مرض دائم	رباعی	اگر آمده بعلم حکمت عالم	۱۸۸	باقلیه که و ده هفت درم حصرم
فرمای که صاحب یا بیطس				
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
فویا بیطس	عطش مفرط و	سود مزاج	تشنگی بسیار بدون تب	تدبیر مصنف مرحوم کنند
آب خوردن دائم	حار کرده را	و آب از یک طرف میرسد و دیگر	صفت رب حصرم آنکه غوره	
و جزو شکر اند که	نابود ضعف	طرفه رفع میشود و زنگار	ترش و شیرین افشوده	
بی آنکه متغیر گردد	ماسکه	سینه قوام فیتق می شود	اصاف کنند و جوشانند تا غلیظ	

و کثیرا و نشاسته و گل رمنی از هر یک یک مثقال و ریونند خطانی نیم درم همه اساییده
 سفوف سازند و درم از آن در یک توله شربت بنفشه آمیخته هر روز صبح و شام
 خورده باشند دیگر برای قرحه فرسوده این سفوف مفید است صنعت آن صمغ عربی و تخم
 حماض بریان و تخم گندرو گل رمنی و کشینه خشک و درم و مغز شاه بلوط بریان چار توله
 همه اکوفته پیچته سفوف سازند نه مانند از آن همراه آب خورده باشند نافع باد از مجوی
 حکیم نبی بخش صاحب کبر تور سی سله به اگر زچره قبض یا حرقة البول یا کسی در دگرده بود
 این نسخه را عمل آرد صنعت آن زیره سفید را در پارچه سفید بسته و در ظرفی
 انداخته در آن پوئی انداخته ظرف را بر آتش نهد و بریان کند تا آنکه پوئی خود آتش گیرد
 و در آن آب انداخته بنزد هرگاه که رنگ آب سرخ گردد و برداشته قدری قدری از آن بگیرد
 بنوشد قبض برطرف میگرد و اگر در بول زچره سوزش بود کشینه را همراه زیره سفید کند
 و اگر دگرده کسی بود و آبچی سفید بکوفته در آن مل کند و این نسخه برای در دگرده همه مفید است

چون در سلس البول کند و درم	رباعی	از سعد برابرش نه افزد و دونه کم
سانی و بقیه سوده اش میل کنی	۱۸۹	آسوده شوی رهی بصحت از غم

تشریح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سلس البول	بی اختیار آمدن	معدوی مثانه بود	عدم تشنگی و بزمیدن	تدبیراتن رحمه الله
			شاشه بی سوزش	باید کرد همچون سلس

که از برای سلس البول امساک بول و منی نهایت نیکو و نافع است صنعت آن سعد کوفی
 و سنبل الطیب و اسطوخودوس و کندر و بلوط و کمون کرمانی از هر یک یک مثقال و کوفته پیچته
 با سه زن مجوعه ادویه غسل مصفی بشنند هر صبح و شام یک یک مثقال از آن خورده باشند
 و خواب کنی چوبول آن بیکام

رباعی	پیر هینر کنی ز کثرت میل طعام
-------	------------------------------

و جنطیانا و حب بلسان و اقراص فیون و متقال زرق زهر یک هفت دم و سدایت دوم و اشتق
و سبیل و می مصطکی و صمغ عربی و فطر اسالیون و قد مانا و بادیان زهر یک پنج دم و نیسون
و مروج و مویسکینج و اسارون سه دم و نیم افیون و غنچه گل سرخ و مشکط اشع زهر یک پنج دم
و فو و اقیانو و سر قفقور و ماهی و بیان و هیوفاریقون زهر یک سه نیم مثقال شراب سیحالی و فو
در آن صغها راجل کنند و محسل مصغی و چند وزن دویه باید که صمغ را نیم کوفته یک شب در آن
یاد طلا می طبوخ نجیسانند و زعفران اعلی به بسایند و باقی ادویه اکوفته نجیته با محسل مذکور
در پاتیل قلعی کرده بسرخند و خوب مزوج و مخلوط نمایند پس سرد کرده در ظرف صینی گلاب
بطریق قی که ثلث ظرف خالی ماند بعد از ششماه با استعمال آن رند یک رم یا هر قدر که مناسب

هر کس که زخم بول گردید و دلیل	رباعی	بر سر و مزاج سردیابد چو دلیل
بولش بکشد و آید از راه علاج	۱۸۴	اگر بوره ارمنی کنی در احلیل

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عمر البول	دشوار آمدن مثانه	سردی مزاج	عدم تشنگی و بترن	اگر بوره ارمنی میسر
			بعض و سپید بول	نشود نمک نیشاپور

را بصورت خسته سنجیده تراشیده در سوراخ ذکر گذرانند و دانگ نلوزه را در نیم پال شیر
ماده حاصل کرده نیم گرم غبث نمایند و سنگ غبث روغن نیز مجرب است و تا بناف در آب نیم گرم نشستن
هم نافع و یا آب نیم گرم مانان بزرها و قضیب و خیمین نجستن نیز مفید و غذا آب مزج جوان یا
آب نخود نیم کوفته و شیر و تخم معصر خورائیدن نیز نافع و چون حاجت بول شود بر پاشی خنجر
تا باستانی کشاده گردد و واضح باد که حضرت مرحوم استاذی حکیم نجیب آبادی میفرمودند که در
بول و المزاج جد و انهایت مفید و بادیان اینسون و کرفس و افق مزاج سفوف یا شیر
کرده دادن در رمی سازد صنعت آن سفوف که افق حبس بول و سنگ است مجرب

مستانه	بعد از وقوع ضرر به نقطه ششیت خروس که نامی مرغ باشد هر صبح یک رم صلایه کرده همراه سی درم آب نیم گرم خورده باشد تا نفیض اسی گشته گرفتار بتقطیر البول	رباعی	زاندیشته این مرض دولت اندر هول
میخوز پی علاج اطر فیصل	۱۸۲	در شام و صبح یاد میدار این قول	

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تقطیر البول	چکیدن مثانه	سردی مثانه	سپیدی بول متضرر شدن بجزایای سرد	اطر فیصل کبریا خوردن صفت آن پوست

بلبله کابلی و بلبله سیاه و پوست بلبله و آمله منقی و فلفل گرد و دراز فلفل از هر یک سی درم و زنجبیل و بوزیریان و برباز و شیطرح هندی شقاق مصری و تودری زرد و تودری سرخ و بهمن سفید و بهمن سرخ و لسان العصافیه و تخم خشخاش از هر یک ده درم همه اکوفته بخیه بروغن بادام یا گاوچرب نموده در سه چند عمل که کف گرفته باشند بستر کنند از یک شقال تا دو شقال خورده باشند و غذا از کباب سازند

ای گشته گرفتار بتقطیر البول	رباعی	زاندیشته این مرض دولت اندر هول
هر روز بنهشتا ز مشرو و بطوس	۱۸۳	میخوردی و یاد میدار این قول

شرح و تحقیق

صفت مشرو و بطوس که دوا می بخات دهند است از ضرر آنکه بگیرند زعفران مرصافی و غار یقون زنجبیل و دارچینی و کثیر از هر یک ده درم و نهل الطیب و کندر و خرف و او خرف و عود و لسان اسطوخودوس و سیسالیوس قسط تلخ و کما فیطوس و قنه و علك البطم و دار فلفل و عصاره الحیة الکبیر و جنبدیدستر و سادج هندی و میعه ساله و جادوشیر از هر یک ده درم و بلبله سیاه و فلفل سفید و فلفل سیاه و سورنجان و جعد و میخوردی و قند و اکلیل الملک

ن
عنه بپزد آن
حمامه

چون در مثانه شد ز نفخ حاصل	رباعی	یک دم مشو از طریق حکمت غافل در کشش که خدا دهد شفای غفل
بامداد الاصول روغن بیدانجیر	۱۷۹	

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
رج المثانه	باد مثانه	اغذیه نافعنه خوردن بسیار در دو عصر بول تند صلاح تن صحرما بودن رطوبت در مثانه بعد مگرانی و حرکت کنند و طریق مضمّن وضعف دران در مثانه روغن بیدانجیر		

همانست که بشکجه و عصاری کشند و رنه تخم بیدانجیر را کوفته در آب جوشانده تار و غن خود را باز دهد و بقاشق اندک اندک از روی آب پروارند باز آب باقی بسوزانند و السلام نزد فقیر واجب که بیت خور و یا حب شک در بر آوردن رج از عمق بدن عجیب النفع است

ای از جرب مثانه گردیده ملول	رباعی	باید سخن مرا بجان گرفت بول میخور لبین الا تان و ما دم که شود
	۱۸۰	ما مل تو از علاج مقرر و محمول

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جرب المثانه	جرب مثانه که غلظت فضلات حاده ناله خاریک مثانه آن بود که ثور را در مثانه پدید میآید و بول بول یا چهل ریائی در آب نوشیده باشد			

یابد چو مثانه تو از خلع خلل	رباعی	نزدیک جرب که کند دفع خلل خاکستر حلقوم خروست چو پونه
	۱۸۱	واقع شود از راه ملا و محمل

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خلع المثانه	از جای خود رفتن خرفه سقه پشت عصر بول است از خاکستر جنجره			

اگر است علی عطار خورجه تخم خیارین را فی خرفه گوگرد و جبر الیه و تخم خربوزه شربت بنزدی
 از ریش مثانه ات چو کرد حاصل رباعی
 چون پاک شود مثانه از زده بده ۱۷۸ در شربت ریواج سفوف مدخل

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرحه المثانه	ریش مثانه	سببی از اسباب نفی قیاسا	خروج ریح و خون طبعی	اول مثانه را از زده
		باشد یا آتاسی خفته شود و ریح کثیر یا نیکه مانند سبوس پاک کنند پس کتبه		
		پارگی بطرف دیار سیدن بود در بول سواک یک توله وینکه تنه و		
		خسار مراری اکال بود و بدبوی پیشاب و شاخ گوزن سخته		
<p>از هر یک و ماشه و کندر و افیون از هر یک یک کاشه و شادنج و گل مختوم و گل کهریا و سفیده کاشغری از هر یک چهار ماشه همه اساییده دو ماشه از آن گرفته در سه توله لعاب که از هفت ماشه پیغول برآورده باشند و سه توله شیر خردان آمیخته بمزقه کرده عمل زرق نمایند بکذا قال ستاذی الطیب النجیب بادی حمله و استعمل بناوق البزوه نیز در سوزاک سفیده است و در حبس بول شنج که بول کشا و مد راند و در بحث حصاة مثانه و کلیه نوشته ام آنها را نیز با محال رند صفت شربت ریواج آب ریواج یک بن چون نیم من هر دو را بجوشانند تا بقوام آید یا نیم من قند سفید و در نیم من آب جوشانند غلیظ شود پس سه سیلاب ریواج بر آن اضافه نمایند و رب ریواج را بدستور رب نار و بهی بگیرند و صفت آن در رباعی یک صد و چهل و پنج گذشت صفت سفوف مدخل مغز تخم خیار مغز تخم بادرنگ مغز تخم خربوزه از هر یک پنج مثقال و گل ارغی و گل مختوم و نشاسته و صمغ لوز و تخم خرفه و طباشیر از هر یک یک درم و ریوند چینی یک و نیم درم همه را بکوبند و بیزند و هر صبح و دو مثقال از آن در ده مثقال شربت ریواج بیا میرند و بخورند</p>				

و آتش از تور برآورده شب بگذرانند و صبح برآورند و تنور بسیار گرم نباشد که خضر تمام خاکستر شود و باید که خضر نر باشد و علامت نریو نش آنکه ضعیف و لاغر باشد و این نفوذ نیز مؤثر است صنعت آن مغز تخم بهند و آنه و خرپوزه و خیار و تخم بلبلون و خار خشک یک سه شقال و کاج و رازیانه و تخم کرفس از هر یک یک شقال و حجر الیهود ساییده و دو شقال همه الکوفته بپخته با نجبین و آب پر سیاوشان بنوشند نافع باد و دیگر اگر تخم پھوڑی شش شقال و خیارین و دو شقال و در یک نیم پاؤ آب ساییده صاف نموده بشکر خام دو توله یا بتاشه شیرین کرده هر دو وقت چند روز بنوشند از آله مرض می شود مجرب است و دیگر کشته طلق که برک سفید یا سیاه باشد بقدر یک تی یا دورتی در بتاشه نهاده با شیر و تخم خیارین یک توله و تخم خرپوزه و کاسنی از هر یک شش ماشه گوگرد و درم به نبات یا شربت نروری شیرین ساخته بپزند و دیگر اگر کثرت ریگ باشد آب ترب زنج و شاخ میف و مفتت حصاة است و دیگر پنج ماشه شوره یا زائد قوی مزاج را در آب حل ساخته بپزند اگر حبس بول بود نافع باشد طریق کشته کردن ابرک سفید آنکه بگیرند طلق را نیم پاؤ و در دیگ طین یا ناخته و بشوره یک پاؤ بته و بالا گرفته سردیگ آب گل بنده نموده بلکه گل حکمت نموده حسب ستور آتش دهند که سفید در یک سیاه در چپ آتش کشته خواهد شد و سیاه را در عرق گل و رنده دور و تر میزنند فقط طریق خوردن کشته ابرک سفید آنکه از یک تی تا نه رتی برای صرع باطبخ ورق گاوزبان و بادرنجبویه و ابریشم خام بدهند و برای علت بادی با عرق بادریان و اجوائین و برای فربه کردن افزونی منی با ماء اللحم یا بیضه نیم پرشت و برای هضم طعام بانگ سلیمانی و زنجبیل و برای رختن ریگ سنگ گرده و مثانه بآب ترب شیر و تخم خرپوزه و خار خشک و سوده حجر الیهود و برای هر نوع اسهال با شیر و بارتنگ شربت حسب لائق رب میو سبب و برای نفوذن حرارت غریزی باشد و برای استسقاء و سوءالتین بآب تربین است که از خضر حکیم نجیب بادی جمله بشیافته ام برای اخراج سنگ از حکیم نبی بخش صاحب براسه

ای از ورم مشانه در عین و بال	رباعی	بر عارضه تو عسر بول آمده دال
گرفت نیست بغیر خون و صفرا ببلش	۱۷۶	اخراج مواد کن بقصد واسهال

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم المشانه	آماس مشانه	خون	تب و بی خوابی و در دهان و در بول آلودگی ببول	فصد با سلیق کفایت
		صفرا	تب تیز و هذیان و درد زبانی و چو که گویان شود	منفج پس مسهل حسب خلط

از سنگ مشانه ات چو بد گرد و حال	رباعی	هر دم امت کند بجان استقبال
از بهر علاج این مرض نزد حکیم	۱۷۷	بنود حجر الیه و در آشفته مشال

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حصاة المشانه	سنگ مشانه	رطوبت خام و ظهور ریگ سفید یا خاکستری	طریق خیار کردن	
		لرزج	رنگ در بول ست	حجر الیه و در بول

ما ترق جمله شد این ست طبعی باید که تخم تخم و تخم کرم و سبب الطیب بهر یک در مشال
در پانزده سیر آب جوشانند چون به پنج سیر رسد صاف کنند و ده مشال نبات یا قند
و یک مشال صمغ آلو یا صمغ عربی در آن حل کرده یک رم حجر الیه و دو کوفته بر آن اضافه نموده
نیم گرم بیا شامند غذا نخورند و پنج روزه حضرت استاد می فرمود حکیم نجیب آبادی میفرمودند که اگر
در وقت پاپوشن بر پاشنه نعل آهن در انداز ریگ کرده و مشانه در ریگ لافضل الشافی لمطلق
در امن باشد و با نخا سمیه محرب ست و خاکستری عقب از یک انگ تا یک رم بحسب مزاج و وقت
وسن با دوی مناسبه خورانیدن محربست و دستورا حراق اینست که عقب نده را در ظرف
آهن یا مس خواه گل که سفال باشد انداخته سه شش انجمه محکم گرفته و در تنور یک ز نیمه گرم کرده با

تخم کشنده کشنده مغز تخم که در خشتهاش سفید را در آب پیچیده بر آورده و نشاسته اندازد که
 حریره شود بنوشد برای تقویت کرده و خشونت سینه و بیس دماغ و وجع مفاصل
 که بسبب یوست بود موثر از مولانا سراج احمد صاحب خورجوی مغز پیچیده مغز تخم که در
 مغز بادام شیرین نبات سفید همه را سفوف نموده بقدری آب ساییده بلیسد
 چون گرده ورم کند نباتی غمناک رباعی کارت چو بود برسم اهل دراک
 گزیده خون بود و اگر غلط دگر سم ۱ از وی تن خویش بیدت کردن پاک

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم کلیه	آماس گرده	خون	تپ تیز و درد و پری رگها و نرمی بطن	فصد کنند
		صفرا	تپ تیز و فراشا و بخیالی و زردی قاروه	و بعد از تسهیل
		بلغم	گرانی قلت و درد و سپید قاروه و لذت هر یک دهند	
		سودا	و غیره رقت قلت بول بسیار بی رنگ و تخراب خلطها	

ای آنکه ز ریش گرده باشی بنگ رباعی در بول تو قشرها بود کمی رنگ
 تا خنگ تننت کند بصوت آهنگ ۱۷۵ یک چند مده رشته و اگر از چنگ

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرصه کلیه	ریش گرده	خلطها و مواد مرار	خروج ریم و خون و ظهور	تعدیل خلط کنند
		یا بورقی	تشنه و رخی در بول بود	و فصد از جانب

موقوف نمایند و درین تافع و مسهل ضررست الا بلین سبک مجوز پس از تعدیل
 و فصد حسب حاجت اول بسبیل عمده مدروهند پس مدخل و قشرها گنج تافع
 و بنا دق البروز مفید و در جمیع اقسام در و گرده آن بن نافست

و تعب و سفر و سوار تازره شست باشند با فلیج حکیم
 باید خورد و صفت آن قنصل و بزرالنج از هر یک ه دریم و اقیون و دو دریم و چند بیدتر یک دریم
 و زینباد و درونج عقربی نیم دریم و مشک مر و اریدنا سفته از هر یک نیم مثقال همه را بکوبند
 و بسایند و بپزند و به نیم من غسل سرشته هر صبح دانگی از آن خورده باشند و غذا بیضه نیم است
 بصنع عربی سوده خورند و برای لاغری گرده حلوای بادام شیرین نافع صنعت آن
 مغز بادام شیرین مقشتر مغز ناجیل مقشتر مغز فندق مقشتر مغز لسته از یک یک و شیر نیم است
 و قند سفید یک نیم سیر بدستور حلو سازند و نان مانده روغن و کاه بزر و کله گوسپند
 یک ساله نافع دیگر ترنجبین اسانی یک پا و ادریک سیر شیر گا و بچو شانند تا بقوام عجول
 رسد پس دارند و گاه بارند از یک توله خوردن شروع کنند تا احتمال طبع و امر و سیاه
 که معجون نیست نافع از برای ضعف معده و گرده و کبد و طحال و اورام صلبیه این اعضا
 و برای درد معده که از سردی و ریاح بود و مقوی باضمه است و کاسه ریاح ضیق النفس
 و ربوراکه سببش ریاح غلیظه بود و سود دارد و برای تقویت باه و شهوت طعام مفید است
 و مفتوح سد و مدبر بول و مفتحت حصات است و بجهت استسقا عظیم النفع و دافع
 جمیع امراض بل رده است و بدن را قوی گرداند گرم است در دوزخ خشک است در بوم
 صنعت آن دو قو که تخم خیر بری است و زیتون کربالی و قمر دمانا و عود و بلسان مسلیخ و سیاه
 و نقاح اخضر و تخم کرفس از هر یک یک دریم و قنصل سفید و دار فلفل و قسط تلخ از هر یک
 نیم دریم و صافی نیم دریم و حب لغارده عدد و دوج ترکی و زعفران ساردن شامی
 از هر یک دو دریم مجموع را کوفته بجنه اجسل سفید و صفی یک پا و یعنی سه زن او و به
 معجون سازند خوراک بقدر یک فندق که نه باشد آب گرم بپزد و ماه حشره
 از محی فارع شاه صاحب جو جو قدس که کمال مقوی و مانع و گرده است
 صنعت آن نشاسته را در روغن گا و بریان کنند لیسبات مصری مغز بادام شیرین

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سج الکلیه	باد کرده	اخلاط غلیظه که در اجزای ناریضه عمل کرده باشد	انتقال از موضع مجوسی و عدم گرمی و درد و تپش باید نوشتند	در شرح رباعی چنان نوشته شد و بسبب دیگر حرمل یعنی اسهال یک مثقال اعلی ای در شب تا بستر روز خوردن مرصع حکیم نجیب بادی مفرح ابریشم معتدل و دیگر فواید مجرب می فرمودند صنعت و عود سه باشد گل گاوزبان شش باشد و همچنین گل سرخ و زرنبا و تخم و در رنج عقربی و زعفران معینه است و ترنجبین و ابریشم مقروض است بوزن ولایتی پنج توله و نبات نیم سیر و گلاب باعرق گاوزبان پنج توله وقت صبح خورده باشند

چون گرده شود ضعیف بی گشت و در	رباعی	از بهر و افلونیب آری بچنگ
کمر مستی اگر قضیب چون موم بود	۱۷۹	از قوت گرده سخت گرده چون بنگ

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ضعف الکلیه	لزوری گرده	کثرت جماع یا کثرت استعمال بول غلیظه بود و رنگی نارنجی	درات یا رسیدن ضربه تشنه شدن دو نیم است	

و دیگر چون بجای صنعت آن تخم ترب مغز تخم خرنوزه و خار خشک تخم شبت و تخم کرفس
 و برگ سناب و برگ مازیون مدبر و حبالت و انیسون اجوائین حرف از هر یک یک درم
 و دانه چینی یک درم و تخم خشخاش یک درم و زجاج محرق مثل غبار ساییده یک ام عسل اصل
 دوازده توله و نبات سفید هجده توله بدستور همچون سازند هفت ماشه ازین معجون هفت
 باب بخود سیاه یک توله و خار خشک و مثقال و پسیا و شان و مثقال و شربت بنوری
 مذکور و توله وقت صبح بخورده باشند صفت تدبیر برگ مازیون آنکه برگ شتم کبیر سفید
 مازیون بگیرند و دوشبار و زرد سر که بخیسانند و دوسه بار سرکه اتفیه دهند پس شسته
 خشک کنند ترکیب حراق زجاج آنکه آگینه صاف را نرم ساییده در سکوره طین کرده
 آنرا محکم بسته در تنور بسیار گرم گزاردند تا آنکه سرخ گردد پس برآورده مثل غبار سایند
 ترکیب حراق حجر البه و آنکه حجر البه و راد آب ترب ساییده تا دو پیاس بعد یک پیاس بسته
 و قمر ص آن ساخته خشک نموده در ظرف گلی که بران گل حکمت کرده باشند نهاده با تشر
 از پاجک شتی دهند سوخته مانند چونه خواهد شد بقدر یک قی همراه عرق غلبه لثعلب
 و شربت بنور سه مذکور خوردن نافع است دیگر اگر سنگ حبس بول بود حجر البه و
 و سنگ سمرهای در عرق بادیان و کاسنی و شیر تخم خرنوزه و خیارین خوردن آنجا
 بسیار مفید است و دیگر نمک ترب ماز و از هر یک یک ماشه در یک برگ سالم پان کرده
 بخورون و اوان مدرقوی است و در صورت قبض طبع استعمال شربت دنیا یا را و دانه چینی
 بوزنی و ماشه یا سه ساییده و رگ کنند دهند دیگر اگر حبس بول بود و شوره راد آب ترب محلول
 گرداناف خمیر نهاده در آن اپناشتن فو را در بول میکند و دیگر و توله بخود خالص خصوصاً
 سیاه را و ز نیم پا و آب تر کرده نقوع آن یا طین آن نموده بمزین اوان در ارقوی می تاش
 در کرده کس چوباد کرده و مد رک

نافع باشد کما داسبوس نمک

رباعی

هر روز بناشتا خوردن مای اصول

بیمار درین مرض چو افتد زیرک

۱۵۲

بیماریهای کلیه شانه

یا سنگ سمرهای را یک درم آب استوده همراه آن طبخ حب لقات بیاشارد و دستور طبخ آنکه
حب لقات هفت و نیم توله را بشب نیم سیر آب بخیسانند صبح بچوشانند تا بریج رسد
و مرقوم استادی حضرت حکیم نجیب بادی میفرمودند که استعمال این لطول نمایان
صنعت آن بابونه و اکلیل الملک شبت و حله نمک شور از هر یک ^{و مثقال} و در دو
سبوی آب بچوشانند چون به نیمه سد نیم گرم لطول نمایند و آب آن کنند و اگر مریض
طفل بود نمک بیکرتی را بنقوع سبوس خود یک توله که در چار توله آب کرده باشند بند
و دیگر سفوف صنعت آن مغز تخم خرپزه و ناسخواه و تخم کرفس و تخم تربت زیره سفید و مغز
بادام تلخ و مغز تخم معصفر و حب لقات و زعفران از هر یک چار ماشه سیسالیوس
شش ماشه همه را ساییده نگاهدارند و یک مثقال زین گرفته بآب پر سیاوشان دورتی
حجر الیه و محرق و بشریت بنفشه شیرین کرده و دو توله کیوڑه در آن انداخته خورده باشند
نافع باد دیگر خوردن کچری که دستنویس باشد خام بود یا پخته در بول و مفتت حصات
خصوصا خام آن بشرط مداومت چند روز از آله مرض حصاة کند دیگر شربت بزوری
صنعت آن تخم کاسنی و بادیان و تخم خرپزه و تخم کدو و تخم معصفر از هر یک پنج مثقال
و پنج کاسنی و گل خافت و تخم خطمی اصل السوس مقش و با چم و بنفشه و گاوزبان از
هر یک چار درم و مویز منقی شش توله سوای مویز همه دویزه را در دو سیر بچته آب بشب
تر دارند صبح بچوشانند چون بریج رسد مالیده صاف نموده در بنات نیم سیر انداخته
بقوام آرند و مویز منقی اوقت جوش دویزه انداخته دهند و نگاهدارند و دیگر سیاه
دو درم انجیر چار عدد و مویز منقی یازده دانه و بادیان چار ماشه و تخم معصفر یک توله را
در یک نیم پاؤ آب جوش دهند چون بسوم حصه سد مالیده صاف نموده بسه توله شربت
بزوری ندکور شیرین کرده و سفوف که بالا نوشته ام یک مثقال خورده نوشیده باشند و دیگر
شاخ گوزن سوخته را در عرق تربت ساییده خوب بقدر بخور دهند یک حب روز خورده باشد

در خوردن مسهل چو صفا باشد				
۱۴۰				
تقصیر مکن بقول یاران شفیق				
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم المقعد	آماس سفه که غیر با سور بود	خون	سرخ بود با درد و التهاب	فصد با سلیق یا مابض یا صاف کنند
و سپیده خای مرغ را باروغن گلر باون بچالند تا سیاه بود و طلا کنند و مرهم کافوری بهم بزنند				
	صفرا	زردی رنگ و	بعد نفخ مسهل	ضربان و خارش باید داد بقول اراتن
مرحوم صفت آن سنای یکی سه نیم مثقال تمهندی چار توله سپستان سی عدد و نوبت و گل سرخ و تخم کاسنی نیکوخته از هر یک و مثقال همه ادویه یک سماع جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و بست مثقال شیر خشک در آن حل کرده صاف نموده نیم گرم بپاشانند				
بحث علاج امراض الکلیته و المثانة				
چون سنگ درون گرده گردد مدک	رباعی	از درد زنند گرده چو نابوک تیرک	خاکستر چوب تاک در آب حبسک	باید که نباشد تا خورد صاحبان
۱۴۱				
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حصاة الکلیته	سنگ گرده	خلط النرج غلیظ از برآمدن یک دانه یا بلیز چوب خست	بلغم یا ریم یا خون یا سبز یا بول یا گورا و در ظرف	سفالی کرده برافروزند بر آتش تا سوخته شود و بسر حد را و بیت رسد پس برداشته نگاه دارند وقت ضرورت از خاک خشک شش نشسته و پنج توله آب شیر به برآورده هفت از خاکستر مذکور خورد و بالا ایشان شیر را نوشیده باشد یا تنها خاکستر خورده باشد

چون خوب حل شود برادر و نگار دهنج ماشه از آن خورده باشد نافع باد ترکیب تیریر
خشب الحیدر آنکه لچین و توله را در دو سیر شیرگا و پنهان تا آنکه سوخته شود برداشته سحق
بلیغ نموده نگارند بر چنبد که کمنه گردانق تر باشد دیگر لچین که براده آهن باشد آنرا
در عرق پوست جامن خواه خود و عرق جامون غرق کرده در آفتاب نگارند که گشته خواهد
در دیگر ترکیب بر کرد نشانی که براده آهن را که لچین بود و توله یا براده خبث الحیدر را در خرب
گا و یک سیر انداخته در ظرفی کرده با قناب نگارند تا آنکه خشک شود پس سحق بسیار نموده
بردارند اگر بوی آن تنفر طبع بود آنرا در آب پهلای ساینده بکوبند و قرص ساخته در ظرفی نهاده
بر آن گل حکمت نموده آتش دهند باز بر آورده ساییده با استعمال آن مقدار شربت کبکج

در مقعد اگر پدید شد رنج شقاق	رباعی	بیمار ترا که شد بصحت مشتاق
باید که ز قابضات پرهیز کند	۱۴۸	چون سیب بهی و زرنک لیمو و سماق

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شقشقق المقعد	شق شدن پاره	یبوست یا حرارت	درد و برآمدن خون	ملینات باید خورد
	گردیدن سر سفره	و غیره باشد	بود	و از قوابض پرهیز

باید کرد و لعاب به دانه را با شربت بنفشه شیرین کرده بنوشند

هر گاه که سر سفره کس گردد و شقاق	رباعی	کوهان شتر باید و مقل از ررق
هر روز نهوم زرد مرهم کردن	۱۴۹	صحت پس از آن طلب دن از حق

شرح و تحقیق

صفت مرهم مقل سوم زرد نیم سیر ادرسه سیر روغن کوهان شتر حل کند و سر عرق بر گ گندنا
که در آن پنج درم مقل از ررق حل کرده باشند و در آن شامل کرده چندان صلا یکنند که مرهم گردد
مقعد چو درم کند سبب کن تحقیق

رباعی	رگ زن چو ز خون بود که نیست طریق
-------	---------------------------------

علاج
باشد که ترکیب
یک باشد و
در مقعد

و اگر قوت دادن منظور باشد سنای مکی پنج مثقال را جو شاند و صاف نموده بران
افزاینده طریق گرفتن را بحین نیست که یک کاسه شیر بزرد و از رقیق چشم را گرم کرده بسمه
قاشق سرکه کنند آمیزند و لبت کنند تا زردیش از پیره جدا شود و صاف کنند اینست تقیه
ماتن مرحوم در شرح او اما طریقی استاد فقیه که در اخذ ما را بحین است انشاء الله الشافی
در بحث هنر المصطفی خواهد آمد رساله جداگانه نوشته ام در اینجا بیاورم و بدعای حسیه
یا دشمن و جناب مدوح مرحوم میفرمودند که خبث اکید مدبر صاحب بواسیر
خونی را در بیهیم نیم برشت بدهند و طباشیر و ماشه و سوده مروارید چار سمرخ و ست گلو
دو ماشه را در آله مربی با ورق طلا و نقره باشیره بارتنگ شربت انار بخوراند و شربت
انجبار نیز برای جس خون نافع است صنعت آن پوست پنج انجبار هفت مثقال
و قوط شامی پنج مثقال و صندل سمرخ و صندل سفید بگلآب سوده از هر یک یک مثقال
باقی ادویه را نیم کوفته یک شب رآب نجیسمانند و صبح بچوشانند و پالایند و در طول شب سفید
در آن داخل کرده بقوام آورند فقط و بر ثایل از قوفل رآب بسایند و بوزن آن کافور
و سفیده بیضه مرغ و روغن گل بهمان قدر افزوده نیگام ضاد سازند اگر موسم و مقام
سرد باشد که دفع وجع خواهد کرد و دیگر ورق خیال ادر شیر گا و جوشن اده بر با سور بند
دیگر برگ کنند یا پیاز در روغن زرد چخته اگر بر مسه بندند زرد لپه گردانند مگر بخت که ناسو
افکنند فافهم دیگر بخیل سلخ الجیه خوب گلان و تخم گندمان نیز نافع دیگر بر سوت و مغز تخم بکاین
و تخم ترب هلیله سیاه و تخم گندنا مساوی وزن گرفته کوفته بخیل بگلآب سرشته بهیچ نخ جو
سازند پنج عدد از آن همراه عرق کیوڑه پنج توله و شربت انجبار و دو توله خورده باشند اگر
بجای مغز تخم بکاین مغز تخم نیب بود نهایت مؤثر تر باشد دیگر حب نقل نیز سفید صنعت
آن هلیله زرد و هلیله و آله منقی از هر یک یک توله همه را ساییده و سه توله نقل از رقیق را
در دو توله عرق باویان تر کرده صاف نموده بدو توله روغن گاو اندک اندک حل کرده کوفته با

که در وقت سال یکی از او دو صد و شصت و پنج بجر می در طبع جام میشد می بقا
میر طبع شده بود احوال مکرر و عبارت فارسیه در سال یکی از او دو صد و هشتاد
و چهار سال است در خور جعلی تحریر پوشیده عالمی را بغیض صحت رساند و عاصی
عبد العلیم نصر الله خان احمدی خوشگی خورجوی را بشواب منفاض گرداند آمین ثم آمین

در ریج بواسیر عیسی صادق	رباعی	چون گوشش کند قول طبع صادق
مخطوط بحسب مقل چندان کرده	۱۶۷	کز دیدن خال دلبر خود عاشق

شرح و تحقیق

هرگاه که بواسیر خون ندهد و قبض باشد و غلبه ریاح بود و گاهی در دهم گردد مع دیگر
لوازم که آنرا در عرف عام بواسیر ریجی نامند آنرا حسب مقل هم مفید بود و صفت آن بقول
ماتن حمه پوست پهلبله کابلی و پهلبله سیاه از هر یک ه دریم یک پنج سیرم خردل سفید
و دو دریم همه ابگو بند و آب گندانه توله پاؤ کم را در مقل زرق پاتر ده درم حل کنند و او تو
مسحوقه را در آن برشته خوب بندند و هر صباح از آن هفت ماشه خورده باشند غذا
ممنوع جوان و ماشه مقشره و اسفناخ دارند و ماتن مرحوم میگوید در شرح خود که درین باب
اطریفیل مقل نیز نافع است صفت آن بقول که سی درم باشد در آب گرم حل نموده
صاف کرده بهشتاد و شتال غسل گداخته بقوام آرند و پوست پهلبله کابلی و پوست
پهلبله زرد و آمله منقی از هر یک ه شتال کوفته بخته آن سرشند از یک شتال تا دو شتال
خورده باشند و بزعم بعضی از نا مجربان خوردن افیمون ابماء الحبین مطلقاً نافع است از هر
تدبیر سابق گوئیم افیمون محذور و صفر اوی مزاج را مضرت کیفیت خوردن افیمون
بقول مصنف مرحوم این است که افیمون پنج شتال را در خرطیه کرده در بهشتاد و شتال
ماء الحبین گرم تر ساخته چندان مالند که مره خود را بتمام باز دهد پس است شتال شیر
را در و حل کرده صاف سازند و سه قاشق آب لوبخارا را اضافه نموده نیم گرم بیا سند

و گیروی گوالیاری و بازنگ زهریک و شقیال و ساق و حب لاس و کربای شمع
 و اسد و دم الاخوین کشینر خشک زیره سیاه از هر یک شش ماشه و کتیرا و طباشیر از
 هر یک چهار ماشه صمغ عربی سه ماشه و کندر و گل محتوم از هر یک پنج ماشه و آمله منقی
 و بلیله کابلی و گل نار و پوست پنخ انجبار و شاخ گوزن سوخته از هر یک و درم همما
 باریک سائیده خوب بقدر کنار دشتی باب بند دیک حب زان خورده بالای آن
 تخم بازنگ و تخم مری از هر یک شش ماشه خورده بران شیر لخته التیس یا برگ جهاو
 یا برگ گوبی خنک یکی توله را در آب نه توله بر آورده صاف نموده نوشیده باشد نافع با
 حالبخون از مزاج غفار بیگ مرحوم چاکسو و رسوت و کتیرا و نرچور از هر یک
 سه ماشه گرفته در آب تر کرده بشنم نگاه داشته صبح زلال آن بنوشد و دیگر سفوف که
 خون را بند میکند که با و گل محتوم و بتیس که آنرا اتیس نیز گویند از هر یک و ماشه گرفته
 بیخته سفوف ساخته بینی بند نموده بخورد و بالایش آب نوشد که خون ایند خواهد کرد
 دیگر برگ شاه پسند پنخ ماشه را با چار عدد مرچ سیاه و شش ماشه شکر سرخ پنج توله آب
 سائیده بنوشد هم رافع قبض است و هم حالبس خون همچنین اگر سه ماشه تخم شاه پسند را
 سفوف نمایند و برابر آن شکر سرخ در آن آمیخته همراه آب خورند خون بند کند و رفع
 قبض نماید اکنون که این ساله حسب مرشیر پرتدیر قدر دان اهل هنر جناب اب
 سید تراب علی خان سالار جنگ بهادر مختار ملک بندگان وزیر با توقیر اصفیای نواب
 نظام الملک جناب خاتم زمان قدر دان حکما و صلحا و مربی امرا و غیا افضل الدوله بهاد
 فرمان مای ملک کنان ام الله طله ما برج احسانه در سال کناره رود و صد هشتاد و دو و هجرتی نبی
 صلی الله علیه و سلم نقل برداشته شد بجامعیت رسید نفع رسان خلایق باد آمین

خاتمه الرساله

احمد که این ساله نسخه کسیر علاج بواسیر بیل ز تجربه ده ساله بعد تریم رساله زبان اردو

در آن بسیار آید باید که برومال نشستن کن و بمنشفه از آن بر چین و صاف خشک نموده
 با شاره دست هسته هسته بجایش ساند علامت جدا شدن بواسیر جای خود آنکه هرگاه که
 مسها از جای خود بیجای شدن جراحی شوند و غده معلومی شود که آنرا در فارسی غلغلیج
 گویند خصوصاً روزیکه می افتند و این علامت شفاست که طبیعت مدبره بدن شی زایل را
 میگذارد زیرا که بمقابله دوام مرض حسرت خورده است پس هرگاه که بواسیر پیفتد باید که
 بر زخم استعمال مرهم نماید که شافی حقیقی کمال حرم نماید بیان استعمال مرهم کافوری بعد
 افتادن مسها بر زخم آنها هرگاه که مسها پیفتند بر آنها استعمال نسخه چهارم نماید و هر روز
 بر زخم مالیده باشد تا آنکه زخم باند مال سد و یقین که اگر موسم علاج سر یا محل سر
 خواهد بود زخم در هفته باند مال خواهد رسید و خشک خواهد شد فائده اگر بعد استعمال مرهم
 هنگام وزیدن هوای مشرق دردی در زخم پیدا شود باید که اول زخم را تکید بخش گرم
 نموده زخم جهال دو سنج را در مسکه بخام یک ماشه الوده بر فاده پنبه نهاده بر زخم نهند
 که تسکین خج دهد بخشید و اگر زخم بر سیدن دوا با طراف سه عرض شود یا زخم بکدامی سبب
 عمیق گردد باید که دوائی مرهم بطف تمام اند زخم رسانیده باشد و پنبه را بر هم آلوده اندر
 زخم نهاده باشد تا زخم را باند مال رود و صحت رو نماید و اگر در زخم جهال رورال آیند
 و کات سفید افزاید زخم زود باند مال میرسد اگر سه ماشه فوفل و کافور و روغن گل را در سفیدی
 بیضه مرغ ساییده بر بواسیر نیم گرم طلا نمایند از آنه در میکنند بنسب بعد در شدن اصل
 مرض بواسیر طبیب معالج را می باید که علاج دیگر عوارض مرض بقوانین طبیعیه بمراتب فقیر
 که در شرح رباعیات طب یوسفی اکثر نوشته ام نماید و شفای مرضی جوی که جمیع عوارض
 شریعه را نسخ از ممرات مفصل نگاشته ام عائد که اگر فقط کسی را خون بند کردن منظور
 باشد و از آن آن مدعابند و استعمال نسخه اولی اگر یک روز کند تا سه سال خون نیاید و اگر
 استعمال جویب مغر جفت بلوط کرده باشد هم خون بند کند صنعت آن مغر جفت بلوط

زنده در آن روغن باندازند و با تش نرم خوب بسوزند که شکفته شده سیاه گردد و از آن
چوب نیب چنان حل کنند که در روغن بیامیزد و در ناصور چکانند خواه از فیتله برسانند
بیان اسباب پیدا شدن ناصور گاهی صاحب ناصور که مضطرب می شود و قطع مسها
میکنند و بسبب عدم حفاظت زخم ناصور پیدای شود و گاهی بسبب استعمال دوائی حاد
آبله بر سبزی افتد و در آنجا هر روز آب یا عرق میسر پس زخم متعفن شده ناصور پیدا
می کند مریض باید که گاهی دوائی تیز حاد را مثل شنگرف و زرنیج و آهک توتیای بنر
و سم الفار غیر مدبر و زاج را در ناصور استعمال نیاورد تا از آبله فتاد و بر آمدن زرداب
و ریم و خون از آن محفوظ ماند فرق میان ناصور و خروج مقعد آنکه این فرونی گوشت
بر سبزی گاهی مقعد و آن خود بر آمدن جسم مقعد است پس معالج میان هر دو تفرقه کند
نشود که بدون تشخیص استعمال و ابر خروج مقعد کند اگر چه این دوا که قتل قلیل باشد برای
خروج هم نفع میکند اما ضرر زیاده از نفع دارد پس باید که در خروج مقعد سفیدی بفضیه
منع را بدست مالیده باز بر مقعد مالند و آنرا درست کرده و شرج را چیده با شماره دست
آهسته آهسته از زیر بر بجا ی خود رسانند بچنین کرده باشد که درد و سبه با محکم خواهد
و اگر باین طریق محکم نشود باید که بنگ نیم پا و پو پست اخم غیلان یک پا و راد نیم شیر گاو
و یک پا و آب بظرفی که گوی دراز دارد انداخته جوشانند هر گاه که دوسه جوش آید آنرا از
دیگران فرو داده بر جای فراز نشسته مقعد را در گوی ظرف کرده یا مقابل آن نمود
ببخار آن بمقعد آنقدر رساند که گرد آن عرق آید و چون عرق بمقعد آید آنرا بر و مالچیند
و بفشارد و پاک کرده آهسته آهسته مقعد را با شماره دست بجایش رساند تا نشاء الله التکلیف
بمکار این عمل چند روز صحت حاصل خواهد شد و دیگر بلدی و با بزرگ اجوائن و سبب کرم
مساوی وزن یک یک توله را بر روغن کنجد یا تلخ یک توله آمیخته نگاهدارد شش ماشه از آن
بر پاچک بر آتش انداخته و خود را با پیازچه ملفوف کرده بخور آن بمقعد رساند چون عرق

لنگ کشیده باشند و هرگاه که مسه را در آن دوائی حلوا آسان داده باشند باید که آن
 نیم گرم باشد و اگر سرد شود باز گرم نمایند باین دوا رشتن مسه از بدن بدانکه تکیه ده
 وقت کنند یعنی پنج روز این برای افتادن مسه مدت قلیله است و زیادت آن بوقوت
 بر قوت مرض است و در سه روز از تکیه مسه اصول خود را از بدن میگذارند و رشتن پرتیه
 از طرف جدا شدن را آغاز می کنند پس از آن فرو میریزند و همچو خرمای خشک شده می
 و تا وقتی که مسه بتدریج بر بدن خود بخود از بدن و محل خود جدا نشوند بچیزی همچو مقراض
 تراشند که این تراشیدن احتمال دارد که ناصور پیدا کند و علاج ناصور بسیار مشکل
 پس معالج و مریض باید که قبل از افتادن مسه هر کجا که ورم و سختی دیده باشد بهمان
 گرمی که کما و کرده باشد تا آنکه بجهت باسانی ریزند لحاظ علاج را پیش از شروع علاج
 دریافتن ضرورت است که آیا مریض ناصور در دیانه اگر داشته باشد باید که چند روز ناصور
 را با آب گرم خواه آب جوشانده برگ نیم شسته و صاف کرده همان روغن حیات که در
 شرح رباعی چهل و نهم گفته آمده ام قدری مالیده و طلا کرده باشد یقین که ناصور
 بفضل الشافی در دو هفته دفع شود بعهده علاج بواسیر نماید و اگر صاحب بواسیر سبب
 خروج خون بسیار صاحب فراش شده باشد باید که ول و را تقویت به بیضه نیم شست
 و ساگودانه و هانی چک معاجین تقویه و حب جواهر و غیره دهد و پس از حصول قوت
 که در دو هفته دست خواهد داد علاج با سورش کند درخت بهون آنکه که آنرا تپال آن مله
 بهم گویند آورده خشک نموده سفوف سازد و شش باشد از آن مع دو عدد در مرغ سیاه
 در آب ساییده بست و یک و زنبو شد خون بند خواهد شد از بابو حاجی نواز ش علی خا
 مغفور علاج ناصور حکیم عبدالسلام صاحب بلخ آبادی روغن کتان نیم پا و برگ نیب
 دو توله باریک ساییده قرص بسته در روغن مذکور انداخته با نش ملایم چندان بنهند
 که اندرون قرص ری خام باقی ماند بالکلیه سوخته نگردد و قرص ابر آورده سما گچو کیا

و خود غرقی و دو درم و سنای کمی و گل سرخ و تربید سفید تراشیده دو و نیم درم و عسل
خالص نیم پا و و نبات مصری یک پا و و نبات و عسل را در گلاب یک پا و بقوام آورده
ادویه مسحوقه را در آن بسوزند قدر شربت آن یک توله و اگر چشیدن و معصن باشد مر بای بلبله
و دو توله بخوردن و هند و بالای آن دو توله شیر مر بای بلبله شربت کرده بنوشاتند و از
غذای قابض احتراز دارند و بخوردن ندهند بلکه غذای بلبله داده باشند همچو مزور و گند
و برگ سفالناخ و برگ شاه پسند و بقل سمرق و گز و شلجم هم خوراندند بیان انگباز
مسسه مرده معلوم شوند و با متحان سوزن چسبید بجان دریا بند باید که بر روز ششم
دوای نسخه اولی بدستور بر مسه مالیده ادویه نسخه دوم را در آب یک سیر یا دو سیر
بجوشانند اگر در شیر گاؤ بود اولی باشد چون بیک و جوش سرد از دیگران بر آورده جزی
فراز شسته بخار آن که نه بسیار گرم بود و نه بسیار سرد بلکه اوفق باشد بر با سوز رسانند
آنقدر که برگرد سرین و گرد مسهانی بجله عرق آید آنگاه موقوف نمایند و این عمل را بر
دو سه بار تکرار کرده باشند تا دو یا سه و زیاده انگباز و امی نسخه اولی مالیده باشند
و بر آن بدستور پنجه گسترانده رفاده نهاده فیه کشیده باشند بیان تکمید اگر دو یا سه و
دیگر بر استعمال نسخه اولی در انگباز نسخه دوم گذارند استعمال نسخه ثالثه شروع کنند
و عمل نسخه نخستین و چسبیدن موقوف دارند گذارند و دستور تکمید آن که جمله
ادویه مذکور و نسخه سوم را دو حصه کرده در پارچه بسته دو سه توله روغن زرد را و با پتله
انداخته گرم کنند و هر دو گرچه را که پوئلی باشد در روغن انداخته گرم کنند و بان نیم گرم
کما دکنند و بر مسه نهاده باشند و بر طرف بواسیر گردانند و ده بار آهسته آهسته تکمید
کنند و نگاه دارند که گرچه بر بدن صحیح نرسد و هر جا که در مقعد سختی و ورم معلوم شود
آن جا را تکمید کرده باشند و تا بودن ورم از تکمید باز نمانند و از آن دست نبرد دارند
پس گرچه را کشاده مسه را در آن دوا که حلوا مانند باشد نهاده بالای آن رفاده مانده

بیرون پسته و دانه الائچی از هر یک یک شقیال بسند که با و مزارب ریخته از هر یک نیم شقیال
و عود یک شنبه یا قوت سرخ و ورق نقره یک شقیال شربت انار چهل و هشت توله ادویه
ساییده در قوام شربت انار بدستور آمیخته معجون سازند و نگاهدارند یک شقیال از این وقت
صبح بخورده باشند و بتدریج تا دو شقیال سانت و بقیه این بحث در آخر رساله تمام کرده
خواهد شد ان شاء الله العلیم از مرحوم حکیم نواب مبارک علی خان صاحب خیر اندیش خانی میرخی
پوست بلبله زرد پوست بلبله کابلی بلبله سیاه پوست بلبله آله از هر یک یک تله همه اکوفته
بیخته نگاهدارند و مقل از رقی دو توله راد عرق برگ کرات یک پا و حل کرده صاف نمایند
و سفوف مذکوره را در آن سرشته شصت جوبان زنند یک حب زان صبح و یک شام ریزه
ریزه کرده همراه آب تازه خورده باشند که افع قبض و عابس خنک است و یک سقل از رقی یک توله
بروغن گل پنج توله زردی بیضه مرغ یک فیون یک شانه این همه ابروغن گل آمیخته هم
سازند هر صبح و شام بر بواسیر طلاء کرده باشد از آله دور میکند بیان استعمال تریب و ندر
دوا و غذای قابض اگر سبب حدت دوا و شدت حد در گرما حرارت در مزاج یافته شود
باید که تا رجیم ریانی را بقدر یک سرخ و پنج توله آب ساییده بشربت انار شیرین و توله
شیرین کرده کیوڑه یا عرق بید مشک یا عرق گاؤ زبان یا عرق ابریشیم با گلاب افزوده
بدهند یا دوع گاؤ اگر منافی مزاج نباشد بدهند و نارنجی و سنگه و نارنجوش اگر صفا
بشوران و مانعی نبود بدهند و دادن شیره تخم خیارین شش شانه و کاسنی دو درم و خرفه
شش شانه نیز مجوز است و اگر قبض بود لیسیدن شربت بنفشه خوردن مویر منقی کشمش
نیز مفید است که افع قبض است و نیز سه شانه تخم شاه پسند را کوفته با ریک کرده در آن
سه شانه شکله سرخ آمیخته دادن قبض کشاست و جوارش عود بلین برای طرح ریا ح
و تجوید هضم و اشتها مجرب است و جهت رفع قبض آن زوده صنعت آن بادیان مصطلک
و انیسون و دانه هیل پودینه خشک از هر یک یک پیم و دارچینی یک نیم درم طباشیر

و حب لاس پوست زرد اترج و ساق منقی و مصطکی از هر یک دو نیم درم قاقلیک بار و گلینا فاک
از هر یک یک رم همه اکوفته پیخته در قوام رب به سه چند ادویه که در یک پاؤ گلاب کرده باشد
آمیند قدر شربت از سه ماشه تاد و مشتقال یکدجرب جواهر مستعمل براد توامی مرحوم حکیم نجیب
خو رجوی خوشیگی نیز جالبس خون مقوی اعضای نیمه مجرب صنعت آن مر و اید ناسفته
سه ماشه و بسد و ونیم ماشه و شش و عقیق سرخ از هر یک یک نیم ماشه و نارجیل ریانی
و زعفران از هر یک یک ماشه و ورق نقره سه ماشه زهره خطائی یک دریم و یاقوت سرخ
و یاقوت زرد و فیروزه از هر یک و ماشه و پاؤ بالا همه در یک پاؤ گلاب بحق بلخ نمایند چون
خشک شود خوب بقدر نخ و سازند قدر شربت از یکتا دو عدد تنها یا با بد رقه مناسب
و دیگر اگر نخ و ج خون بسیار ضعیف عارض شده باشد این معجون حکیم شفاء الدوله بهادری فیض آباد
را بهیند صنعت آن عجمه شربت و ماشه که بای شمع و بسد احم و شش و مر و اید ناسفته
و طباشیر سفید از هر یک سه ماشه و ابریشم مقرض شش ماشه و ورق نقره سه توله ادویه کوفته
پیخته و جواهرات بعرق کیوره سه و زکمرال نموده رب سید شیرین پنج توله نبات سفید
ده توله راد عرق کیوره و گلاب که نیم نیم پاؤ باشند حل کرده بقوام آورده ابریشم را بقسمی
بریان کنند که سیاه و سوخته نشود و گلاب بسایند و اول عنبر حل کرده و ورق نقره را
حل ساخته ابریشم و ادویه دیگر آمیخته معجون سازند قدر شربت از دو ماشه تا سه ماشه
و دیگر معجون مفرح اعظم معتدل که به نسخه استاوی مرحوم حکیم نجیب بادی ست نیز منصف
خون و جالبس آن زیاده کننده فهم و مقوی اعضای نیمه است و اعیان و کسالت و بلاد
و توحش اد و رکن و نفخ شکم را بر دواشتهای زیاده نماید و اقسام حقائق ادافع و ضعف را
نافع و بیج اخلاط فاسده را دفع کند صنعت آن شاه تهره و بادرنجبویه و گل گاوزبان
و تنبول بهمن سرخ و بهمن سفید از هر یک پنج مشتقال و لاجورد و طباشیر و گل مختوم زعفران
و درونج عقربی و کبابه زرنب از هر یک دو درم و پوست پیلله کابلی و ابریشم مقرض پوست

بهفت ماشه بارتنگ دو توله شربت انار شیرین بخورند که خون بند خواهد شد و دیگر حب لومی
هم حالبس و هم مقوی صنعت آن زهر مژه خطائی و صندل سفید و مروارید ناسفته از
هر یک یک که گرفته در نیم پا و عرق کیوڑه و نیم پا و گلاب اصل حل کنند تا آنکه خشک شود
پس حبوب بقدر یک یک ماشه بندند و در سایه خشک نمایند و دو حب لادن بوزن تقریب
یا طلا بچیده خورده باشند یا در شربت انار یک توله ساییده لیسیده باشند محجربست
دیگر اگر مناسب وقت و حسب حال بیمار دانند این حب جوهر بند دهند که در حبس و تقوی
اعضای میکره محجربست صنعت آن مروارید ناسفته شش ماشه و لیسید پنج ماشه
و لیشب سبز و عقیق سرخ و لاجورد از هر یک سه ماشه و نارچیل دریایی و زعفران از هر یک
یک نیم ماشه و ورق نقره دو مثقال و زهر مژه خطائی دو دریم و یا قوت سرخ و یا قوت
و یا قوت کبود و فیروزه از هر یک یک مثقال و ورق طلا دو ماشه و مشک شش سرخ
و عنبر شش ماشه و عرق گلاب عرق کیوڑه یا عرق بید مشک هر چه پیشتر شود یک پا و
باشد حل کرده ساییده خشک کرده حبوب بقدر خود سازند و بدستور بالا خورند
و دیگر جوهر مژه هم مستعمل صنعت آن لعل و یا قوت سرخ و یا قوت زرد و یا قوت کبود
و ورق طلا از هر یک یک ماشه و چهار سرخ و عقیق بینی و لیشب لیسید و فیروزه و جدوار
از هر یک یک ماشه و پنج سرخ و کد باد و ماشه و مروارید یک ماشه و چهار سرخ و نارچیل
دریایی و لاجورد از هر یک سه ماشه و فاد زهر و مشک و عنبر و ورق نقره از هر یک
شش سرخ و کافور چار جو و موسیانی دو و سرخ و افیون یک سرخ و قرص فعی شش ماشه
و زمر و چهار ماشه همه اجزاء بر سنگ ساق با گلاب نیم سیر حق بلیغ نمایند و آب صمغ بی
مهره بندند و بوزن طلا بچیده بسایه خشک نمایند قدر شربت از دو سرخ تا چار سرخ
دیگر اگر صعود و اجرة صفراویه و ضعف معده بود این جوارش طباشیر با استعمال آرند
صنعت آن طباشیر و گل سرخ و صندل سفید و آمله منقی و کشمش خشک از هر یک پنج دریم

بیان آتعال و اگر مسه خرد و بزرگ باشند معالج به شیاری لازم و ضرورست که اگر بعض
 خرد و بعض کلان باشند باید که اول دو ابسه های خرد را که اول اگر بر سه های کلان
 دو خواهد رسید ساینده مسه را بوزن خواهد آورد و نگاه مسه های خرد در آن نرم غانج خواهند شد
 و این مسه های خرد بسبب رم تحت مسه که باز خواهند درآمد و بالفعل کامل معدوم خواهند نمود
 اما هرگاه که مسه که باز دفع خواهند شد و ورم دور خواهد شد بعد چندی این مسه صغار
 باز بروز کرده و خواهند نمود و صورت مرض باز پیدا خواهند کرد پس علاج و لا علاج
 هر دو برابر خواهد نمود این سخن معالج را لائق یادداشتن است بیان میعاد آتعال و انشی او
 و پنجم تا پنجم روز اعنی ده وقت مستعمل میشود چنانکه بالا گفته شد که بعد آبدست صبح و شام
 دو از ابسه های ساینده باشند بیان دریافت و امتحان مسه که یا زنده اند یا مرده بعد
 پنج روز در مسه سوزن خلالتند و به بینند که خون می بر آید یا نه اگر می بر آید بدانند
 که هنوز زنده اند و اگر سوزن از مسه گذشت و درد معلوم نشد و نه خون از آن بر آید بدانند
 که مرده اند و دیگر فائده خلالتیدن اینکه باین تقریب نفوذ و واهم با حسن تدبیر آن می شود
 هرگاه که بعد خلالتیدن بر آن مسه و اما اند پس انکبا نجا بند چنانکه ذکر شد می آید و هر موسم
 این علاج پسندیده موسم برای این علاج مقام سرد و موسم سرماست یا شروع گرم
 میان ملک و آب گنگ حین یا آخر بهر شکل و رنه بنظر ضرورت هر وقت و وقت علاج
 اگر بعد از قوت یا بنده و رنه اول باغریه و ادویه قوت دهند و خون بند کنند پس از آن
 علاج نمایند حسب سندر من جهت بند کردن خون صنعت حسب سندر من که بواسیر انش کنند
 و خون انده نماید و هضم طعام کنند سندر من قشر بنفشه و شیطرح و تخم کند نا از هر یک سه شانه
 و خبث الحیدر مدبر یک نیم باشد در آبیکه پنج ماشه مقل که اخته باشند سرشته خوب زنده
 از شش حب هفت حب نهار خورند و تسخیر دیگر که حابن خون است صنعت آن کشته مرغان
 سه سنج و طباشیر یک باشد در یک عدد و مربی آمله آمیخته همراه شیر انجبار پنج ماشه و لعاب

بروغن بسیار و نان گندم و پیرمیز از سرخ و شیر و دال مونگ سیر و شیرینی کند از تقاربت
زن نیز محترز باشد و اگر موسم و مقام سرد بود و جغرات را نیم گرم کرده خورند در یک چوب
انشار الله الشافی صحت یابند و قوت این حب یاده از شانزده سال نمی ماند و سنو تراختن
اصلیت سم الفار آنست که سم الفار سفید را در پارچه جگر بر تاد و ساعت نگاه دارد اگر گلاب
بریزد و صیل باشد و در نه مغشوش فقط تسخه و دیگر حب ترکمان است که از حضرت استاذ می خوا
حکیم نجیب بادی مجرب یافته ام آن هم در زاله این مرض خبیث آتشک مدیم التلست
صنعت آن سم الفار سفید و الیچی خرد و کافور و کات سفید و گل سفید که از اکرم یامشی گویند
همه مساوی الاجزاء را کوفته بخته بیک پاؤ گلاب سحق بلع نمایند و خوب بقدر جو طیارش
یک حب همراه چار توله گلاب قند صبح میخورد و باشد با بعد یک و زنه هر روز پس از ده حب
باشد و در بست خود و زنه این قدر و زاله مرض بس باشد بفضل الشافی اگر خفقان این مرض
باشد حب با عرق گاؤ زبانه و عرق کیوڑه باید داد و فقیر در غلیان خون همراه عرق شاهتر
داده است اما در موسم و مقام سرد و بر و بالفعل ارفع باید کرد و یک قند خفقانی را بعد
دو ساعت از خوردن حب یک نار شیرین باید خورایند و وقت دیگر یک یا دو سیب باید خورد
تا تقویت با عضای رئیس خصوصاً بقلب بد و زاله خفقان کند و اگر جریان بود از دست
دو ماشه و طباشیر است سلاجیت از هر یک یک شمشه سوده در شربت انار شیرین استعمال
نماید و اگر استغامی اعضا باشد و رغن یا سیمین البشمول مصطکی و سنبل الطیب همین که در
و صاحب فارسی را ضرورت که از ترشی و از غذای غلیظ مولد خون و بلغم و باورنگینگی
استعمال این و این پیرمیز نماید و نان گندم بار و رغن و فو قست و تقلیل غذا بهتر و فقیر با نان کند
دال مونگ بار و رغن خورده است و در هفته یک و ز گوشت بز خورایند اما بدون میوه و مرغ
و حببات و لایح باد که در استعمال این هر دو نسخ مرصع و ن آمدن بان بغیرتی و اسهال
بلا تکلف صحت از آتشک می یابد و او را با سانی حصول شفا میشود بفضل الشافی و عونه

علامت رسیدن دوا یا رطوبت آنست بیان در در که بعد استعمال بین دو انحسوس می شود
و حال بدل کردن فاده البته با استعمال نسخه اولی مخصوصاً پنجم سوزش و حرارت معلوم
میشود اما نه آنقدر که آدمی بیقرار و بیوش گردد یا از کار دنیا بی کار گردد بلکه کیفیت آن
مشابه نر لوج سپیدن باشد یا برسیدن مریح بر زخم مانند میشود اگر مریض سوزش ناگوار
داند باید که قدری روغن زرد بر فاده مالیده به بندد و یاد و توله برنج ساخی را باریک
ساییده کرده آن ساخته بر پنبه معلوم مانده به بندد و یا از گل ملتانی خواه از گل هند می
گرفته بچو کرده و نان خود درست ساخته بر مسه بندد که فوراً تسکین سوزش خواهد کرد و آب
از مسه با استعمال این هر دو نسخه جاری میشود که فاده دم بر دم تر میگردد و پس باید که
مریض بعد یک یک ساعت فاده را بدل کرده نون داده باشد هر قدر که آب یاده بر آید
زود صحت شود و هر صبح و شام بعد استنجا که آبدست باشد استعمال و ابر مسها کرده باشد
بیان آبدست مناسب که مریض آبدست بآب گرم کرده باشد و آب سرد استنجا نکند که استعمال
آب سرد در آبدست در و در با سوری می کنند و تیرک میزن و هنگام آبدست گرفتن پنبه
از مسه و کرده باشد بیان فضله گوشت که مانند مسه بسبب آتشک بر سر مقعد می بر آید اگر چه
ماده این گوشت زائد ماده با سورت و دوی با سورت و آتشک مگر فقیر حقیر را بی این صن
جیست دوائی دیگر دارد که مخصوص جهت مرض آتشک است در دفع گاهی تخلف نکرده است
و نمی کند یکی نسخه خوب که زعم امجد خویش حافظ محمود خان صاحب حمه الله علیه یافته است
مجموعه صنعت آن سم الفار اخیل یک توله در یک سیر یا و بالاعرق کیلی که و بار آنرا
صاف کرده باشند بسایند و قدری قدری عرق را بر آن ریخته حل کرده باشند تا آنکه همه
عرق در آن یک توله خشک شود پس خوب آن بقدر ماش طیار سازد یک حب در بالای
جغرات گا و نموده خورده باشد بطوریکه دو ابدند آن نرسد نه بدندان ضرر میرساند و بالایی
آن نیم سیر جغرات خالص بهتر که از شیر خالص و ساخته باشند بنوشد غذا دال ماش مقشر

بآن موی دوا آلوده بسته و پدیا آنکه شسته ریشمی را بدوا آلوده و بآن مسها را بند و بیا
 رشته را بند ریه سوزن اندرون مسه در آرد بطوریکه هر دو طرف مسه سر رشته آویزان باشد
 و هر روز یک طرف سر رشته دوا آلوده اندر مسه کشیده باشد تا دوا می جدید هر روز
 اندرون مسه سیده باشد و روز دوازده مسه تمام کند و طریق دوختن مسه نکه سوزن را
 در مسه ز پشت به پیش یا از پیش طح ف پس بگذراند و چار انگشت رشته را گوداده آویزان
 بگذارد تا بواسطه آن روزانه دوا را اندرون مسه ساینده باشد و اگر احتمال بالا رفتن مسه
 باشد قطعه خرقة را بتابد و پیچ دهد و آن رشته را که بآن مسه اوخته است در آن خرقة
 تا فته بسته دهد تا باین تدبیر مسه جانب بالا نرود ترکیب استعمال نسخه اولی بر مسها بر نی
 باید دانست که دستور استعمال دوا می نسخه اولی بر مسه درونی خرد سابق گفته شد جمیع
 آن بعمل باید آورد اما بر مسهای کلان برونی که همیشه بیرون می باشند یا گاهی وقت ضرورت
 بی اراده بی تکلف بر می آیند باید که از دوا می نسخه اولی بقدر یک و بهر پنج بانگشت نر
 گرفته بر مسها تنک و باریک هر طرف طلا کنند اما دوا را از زیر مسه چنان نرسانند
 که بشرج رسد و نه بشرج زخم خواهد انداخت صرف دوا بمالیدن مسه تمام مسه نفوذ
 میکند پس از تهیه قدری باریک کرده گسترده تر نموده بر آن مسها چسپانیده دهد و بالا
 آن رفاده نهاده قیزه بندی کند و لنگوٹ کشد و اگر مسها چنان باشند که همیشه بیرون
 می باشند و اندرون نمی روند بر آنها باید که از دوا می نسخه پنجم قدری بآب سوده بر
 باریک باریک طلا کند و پنبه رفاده را بدستور بر آن نهاده قیزه بندد و این دوا بسیار
 تیز و حادث لائق میزامنشان نبود و استعمال این دوا کمال احتیاط ضروری
 است که این دوا سوای مسه بدیگر عضو نرسد اگر ناگهان بر مقعد یا قریب آن بر خیزد
 یا سیرین غیره برسد خواه رطوبت که از مسه می بر آید بر عضوی رسد و سوزش یا خارش
 معلوم شود فوراً آن عضو را که غیر مسه باشد بر روغن زرد چرب کند همین سوزش و خارش

معالج آنها را طیار دارد و بر وقت او با استعمال آورده باشد تفصیل آن نسخه نخستین
 خافق الخلق یکت که اگر بد بر بود به باشد و پنج شمالی سه باشد و الاصل لما کول یکا شنه همه را
 ذر و در سازند هر چنانکه گفته گردیده باشد و هم مادر پر یان آفته یک پا و چیت یک تفل
 ورق نوشی یعنی یک توله همه او را آب بچوشانند اگر آب پیش و سیر شیر گاؤ بود اقوی و الهی با
 چای خطائی ۱۲
 چون یک جوش سرد با استعمال رند چنانکه گفته خواهد شد اگر دین نسخه هفت عدد پوست
 خشکی شش شش باشد فیون و نیم پا و پنج کنار شتی افزوده شود نسخه قوی تر گردد و در تنی پر
 و از آل در دسوم چیت پت و توله و پنج خورده و توله و پیاز ترشید و شش شنه هر دو
 اول را کوفته بخته باریک کرده در نیم پا و مانده و آیمخته یک یک توله زمان در دو پارچه بسته بولی
 ساخته در چار توله روغن گاؤ نیم گرم نموده ده ده بار با آن بسته آهسته مسها را کماد نمایند
 پس بولی کشاده همان حسلو اسار بر مسها بسته باشد چهارم ارض الحجاد اللاهی از هر یک
 سه باشد و دانه از چار عدد الیچی سفید هر سه ابار یک ساییده در روغن گاؤ چار توله بریان کنند
 تا آنکه شعله دهد پس از آتش فرود آورده شمع و کافور از هر یک شش شنه در آن اندازند و پنبه بند
 و بردارند و این ادویه های مرهم به هم که نامند و مرهم کافوری که از قزبادین جلالی است
 هم مجرب فقیر است صنعت آن مردانگ سفید و سفید راج رصاصی از هر یک سه شنه
 کوفته بخته اول روغن گل هشت استار اگر کم کنند پس ران سوم دو استار بگذارند بعد
 او و نیم مسحوقه رادر آن آمیزند و بسته بند پس از سرد شدن سفید یک بقیه مرغ رادر آن
 داخل کرده بسته بند بعد کافور شش شنه سوده در آن آمیزند و بدسته باون خوب بمانند که
 هموار شود این برای شگافگی لب مقعد و با سوز را که با سوزش بود نافع و برای خنکی
 آتش هم مفید و مجرب پنجم در با جمال ابرم تمام با الحیات رسانیده محبوب سازد ترکیب
 استعمال نسخه اولی بر مسهای خرد بد آنکه اگر مسه خرد خرد باشند معالج را می باید که وقت آمدن
 آنها زد و اسه نسخه اولی بقدر یک نخ گرفته در موی یال یا دم اسپالیه مسه

در علاج بواسیر
 نسخه اولی
 نسخه دوم
 نسخه سوم
 نسخه چهارم
 نسخه پنجم
 نسخه ششم
 نسخه هفتم
 نسخه هشتم
 نسخه نهم
 نسخه دهم

با حترق آن و بسیاری بعد اخراج الدم که مدبر بدن ضعیف میگردد و لهذا اعراضی چون
 مستولی میشوند و اعراض غالب میگردد پس بعضی اشخاص را اجزای خون بطریق دوره
 می شود و بعضی همیشه جریان الدم می باشد که بآن ضعف معده و نقاهت بدن و
 نایبانی و ورم جگر و تپ و ورم طحال استسقا و ضعف قوی و کمزوری عضامی ریسه
 عارض میگردد و طبیب تیزهوش می باید که در عین علاج اصل مرض نظر و لحاظ بر عوارض
 دیگر هم دارد و طبع را قوی و تقویت داده باشد تا بر عوارض غالب آید و انشمنان قهنگ
 و عاقلان هند و حکمای یونان الی الان در پی تلاش چنین علاج بوده اند که بآن وال
 این مرض تمامه شود و از پنج وین منقطع گردد و با این همه تجسس هنوز آنرا نیافتند حق جل شفاؤه
 بکرم عظیم خویش از شفاخانه نجیب این عاجز را این نسخه حسب ادب بخشید که از حکیم امر سنگه
 متوطن سکندر آباد که قریب بی این قصبه واقع است بدست رسید و حاصل گردید و این نسخه
 یکتای روزگار محض بجهت خود بلاد خواست این فقیر را تعلیم فرمود و تجارت بسیار حل
 عقود این علاج که بسن از کست نمود احوال استعمال آن اصل این مرض هر چند که گمنه باشد
 در سه هفته بعون الله الشافی تبدیل فقیر منقطع می شود و بقیع میرسد باز عود نمی کند
 الا ما شاء الله زیرا که پیداشدن اسهال جدید پس پس هم رسیدن ماده بعید نباشد
 چنانکه جامع این اوراق را پس از سه سال علاج یک مسه درونی خود باز پیدا شد باز
 بهمین علاج دور شد اگر چه کاتبی بجز این نسخه و علاج مرضی از رکتیه صرف آورده است
 مگر الحمد لله که جزای این عمل بهمین دارنا پایدار یافته اعنی بسیاری از بندگان خدای کریم
 صحت یافتند و انشاء الله الحکیم انقراض عالم بهار با مردم شفا خواهند یافت و فقیر نیز
 بعنایت کریم و زندگی خود از فرد خود بهره برداری شود و محروم نخواهد ماند ع بر کریمان
 کار بادشوار نیست و خوبی درین نسخه آنست که مرض قد گمنه باشد و دوا عتیق بود و شفا
 این و ذرائع میگردد و بی شبهه کمی تکلیف و باید دانست که درین علاج پنج نسخه اند

بدستور بیرون افتاده باشند و آنکه بیرون می آیند یا بسبب برداشتن چیزی گران
یا باونی خم گردیدن مریض یا بسبب آب گرم یا چیزی گرم خوردن یا بسبب گرفتن آب سرد
بآب گرم بیرون می آیند در صورت مریض را میباید که اگر تواند و وارا بدست خود بران
مسما را ساند یا پنبه شست جای خد و بر هر دو پا فراج نشسته دم خود را بند کرده مقبوعه
زور دهد تا مسما بیرون آیند آنگاه دو اقلیل مقدار از شیشه اولی بر آنها بدست ساند
و اگر نتواند بدست دیگری برساند و اگر احتمال این شد که بیرون نخواهد ماند برشته و سوزن
دوخته دهد بطریقی که می آید و اگر دان که بسبب جریان خون و ابر مسه قرار نمی گیرد پس باید
که قدری پنبه بر سر چوبی تنگ دو آنرا بدو می نشخه اولی آلوده بدست دیگری بر سر مسه
برساند و تا دیر پنبه را با مسه ملصق دارد که مسه شود و ارا قبول کند و در مسه ورم رسد
و خون آن بند شود پس بر دارد فقط و دانستنی است که اصحاب بواسیر اگر گاهی خون جاری
میشود و گاهی طوبت سفید لزج یا گلایی برنگ عنساله گوشت می بر آید و وقتی بند میشود
درین وقت طبع را کمال قبض و شکم را نفخ و قراقر میگیرد و بدست و پا بلکه در تمام بدن خش
پیدا میشود و با سوز خون دهنده را دمی گویند و آنکه خون ندهد آن را عیانا نامند
و طریق شناخت بواسیر خونی آنکه چون خون می بر آید مانند تار شیر می بر آید یا قطره قطره
میچکد و گاهی همراه براز خون می بر آید هر دو صورت اولیین بالیقین خون با سوز بود
و در صورت اخیر احتمال است پس مسما که همیشه درون جانب بالا باشند بطوریکه از
خارج دو آبان سیدن نمی تواند علاج آن دشوار است و عسیر لا بر له و اینچنین بواسیر را
نیز عیانا نامند آری اگر مریض چند روز آب گرم آب دست کرده و اشیای ثقیل را برداشته
و چیزهای گرم خورده باشد عجب نبود که مسما بر آیند و باین حیل و و با آنها رسد البته علاج
صورت گیرد و شفا رو نماید و صحت پذیرد و واضح باد که بواسیر امراض است بسیاری
امراض آن پیدا میشوند زیرا که بعضی ثوران و غلیان خون حادث میشوند و اکثری

الحمد لله الحكيم الاحد والصلوة على رسوله الشافي الا واحد الذي اسما لمبارك
محمد وعلى اله واصحابه من الازل الى الابد يدانکه بواسیر جمع باسورست وآن
افزونی گوشت بود بر سر مقعد که بر گهای سفه بسبب غلظت دم سوداوی بهم رسد
آن را دریندی مسنه مند و آن گاهی پیچودانه انگور نیلگون یا سبز رنگ گاهی بقدر
دانه نخود و بعضی گاهی مثل نخیر و انبه و گاهی باناز که توت و وقتی مانند ابله و خرما و جالی
چون گل نیلوفرین اندیاد و یاسه دانه یا چهار دانه یا پنج دانه یافته و دیده شده است
و هر یک بسبب مشابهت بهمان نام مشهورست و آنچه باد با قراقر کند و اندر ناف
و زهار و قضیب و ضایع تان شستگاه میگردد و این را باد بواسیر نامیده اند و از اعراض
این مرض است که گاهی در ابتدای این مرض گاهی بعد و گردن بواسیر و بند نمودن
خون اگر با سهال فصد تنقیه بدن نکنند پنچین باد با پیدای شوند گاهی بزحیر و بخت
بهر ساند و گاهی این باد های گرم تا بگردد و کتف و سینه و گردن و گاهی از گردن تا انگشت
بهر رسد و اسهال خون کم کم می کنند سبب آنکه وال مسه می شود اگر مسه خرد که از علاج
باقی مانده باشد یا نحو حادث شده باشد در خون می کند ورنه فقط اسهال طبع میکند
و گاهی نسکم ایچیکه و بد و بقراری سازد و گاهی در دزانه و عرق النساء و لقرش مسج منقا
و طپش قلب غیره می آید و قتی که تنقیه بدن کرده نشود پس طبیب نیزهوشن باید که روش
مناسب فوراً فصد با سلیق یا پفقت اندام گیرد یا چاره بسهل و جویب معاجین کاسر
ریاح و قبض کشا جوید و حسب عرض علاج کند فقط و مسه های بواسیر که گفته آمده ام
کسی اندام از مقعد بیرون می باشند و کسی را همیشه اندرون سفه و کسی البعض انه
بیرون و بعضی انه اندرون و کسی که اندرون میباشد گاهی بیرون می آید و بیرون
گاهی نمی آید بلکه همیشه بیرون میباشد اگر بیرون می آید خود بخود بعد استنجا اندرون
میرود یا بتکلف با عانت دست بمقعد در می آید و بالا میروند و اگر اندرون میزند

بواسیر فرموده آری مصلح آن البته انار ترش باشد چنانکه سنجیدن ساده مصلح آنست فقیر جمیع
 این اوراق در علاج این مرض زیاد از زیاده نسخ یا کزده تجربه یافته که لی الآن از حکمای
 یونانیان عقلای انگلستانی کسی نسخه که میراث این امراض باشد بهم نرسیده است
 هر چه در کتب طب ایشان نوشته اند افاقه دهند است نه از آنکه کند و این ولیده بسیار
 درین مرض خونی زیاده از بیست سال کزده ماند و انواع انواع کالیف برداشته
 بالاخر فضل الهی عم شفاؤه و دستگیری فرمود که نسخه اکسیر در علاج بواسیر هم رسید که بان
 بسیاری مردم از بهند و مسلمان و عیسائی شفا یافتند و بسیار از شائقان از اطیبین
 و ترکیبان دستور استعجالش رسیدند اما نیازمند درگاه الهی جل شانہ گاهی به بیان آن
 لب آتشان کزده چه و انایان فرنگ در باب علاج مامور و ناوان و بدسلیمه مطلقا
 میخوانند و میدانند و نمی دانند که دانا و نادان در هر قوم و هر ملک کجا که در کابل خرباشد
 و در یونان خفیف العقل نبود و دانش مخصوص بقومی نه و عقل خاصه بمردم ملکی ندارد و آری
 بد اقبالی همه میگویند و در مصر و روم از اسلامیان مصری و رومی تجربه ملاحظه
 و در کشمیر مصران بیان درینو لا سخنان دانش و آزمایش بشنوند و انصاف را از دست میدهند
 فقیر که همیشه به پیشینه چاکری نظم مالی لقمان خورده اما با وجود قلت فرصت و در حالت
 بلازست انگریزی برای رفع الزام معترض تکمیل فن طبابت کرده تجربه بهم رسانیده
 درین مرض خاص محض برای فائده عامه بر ایاد نفع رعایا بلا اتباع شخصی تجربه خود
 رساله و حیره نوشته است که حرف بحرف درینجامی نگار و مطبوع اگر صاحب اسیر باشد
 فازه بامتدای ماده بود این مطبوع نوشتار شده شود صنعت آن گامی سبز نیکو فتنه چرخ
 خالص بود خشک تر و آب یک نیم سیر خوششانند هرگاه بنصف رسد صاف کرده بعد از
 شدن تمام و ز بعد چهار ساعت پنج تخم توله نوشیده باشد باستعمال چند و ز دفع خواهند

فوائد جالبینوس

دال بزرگ منقشه و سنبه پالک بعد تلکین طبع چون تخم ریحان و کنوچه بارتنگ اسپغول و امثال آنرا بشربت قند و گلاب خوردن نفع دهد و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی بر این مرض عجراش جالبینوس بسیار می ستودند که صنعت آن در شرح رباعی بهیچ تم گذشت از ایجاد ریابند این جوارش برای زحیر و خلفه و دامیل مجربست و دافع است لقل معده را و باضم طعم است و دافع نفخ و مقوی معده و امعاء و جگر بود و سیاهی موندگار دارد و گرده را گرم کند و سرفه بلغمی و صداع رطوبتی قدیم و حدیث را مفید و روشنی چشم را بیندازد و خلط خام را از مفاصل و رگها و عقل و باه را زیاده کند و آواز را قوی گرداند و وزن را محو نماید و بوی هین خوش گرداند و ریاح بواسیر را نافع و رنگ اصفاف کند و قروح بدن را نیک کند و دانه و جهت قوبا و تقرق و بهق و نسیان و درد گلو و کثرت بول شبان نفع و سنگ گره و شش را بریزاند و هر که است و یک وز بر خوردن آن او مت کند از امراض زمین گو یا تر قیست که عدل خود

بحث علاج امراض المتعده

در ریخ بواسیر طبیب حاذق رباعی هم خرپزه هم انار و اند لا یوق
فصد صافن کند نماید بنحو ۱۶۶ مرغ و اگر او آب زرش قاتق

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بواسیر	دانه بچند بود بر سه سفر جمع بواسیر است چون نواصیر جمع ماصو	فساد و خونیست بغلطت یا اختلاط صفرا با خون لذع و لیل خون است	سوزش و درد و لذع نشان خون صفرا و کثرت و خلط کثرت وجع ثقیل و قلت حاجت خون گیرند و از خربزه مراد	رگ صافن یا باسیلوس یا با بصر نند حسب حاجت خون گیرند و از خربزه مراد

خرپزه هندی باشد که تر تر است و رنه پیش مجربان شجیل بصفرا و خون گردیده مریض را کمال تکلیف میدهد و اندام مصنف رحمه الله فقط خبر بوزده را چگونه خلاف تجربه لائق در ریخ

و به پزیرند و با نیم من غسل سرشته نگاه دارند هر صبح و آنکی از آن فرو برند غذا برنج نطف
 داده و زیره بوداده سفوف زنجبیل بادیان بیل گرمی نبات مصری سفوف نموده هر وقت
 همراه آب بخورد این خوراک یک وقت است بادیان زنجبیل هر دو نصف خام و نصف پخته یا
 پخته سیاه بریان بروغن همه اکوفته پیخته برابر همه در ویه شکر سرخ در آن آمیخته پنج ماشه
 از آن همراه آب نیم گرم صبح و شام خورده باشند در هفته زحیر دفع شود غذا کچری یا
 دال مونگ مقشرو برنج با جغرات باشد اگر تشنگی بود اسپغول سلیم در آن آمیزند نافع باد
 بادیان گاوزبان عناب نبات در آب شیر بر آورده تخم ریحان پاشیده نیم گرم بنوشند
 دیگر اسپغول در آب بشب ترداشته صبح روغن مسکه در یک لایچی خرد گرم کرده اسپغول
 مذکور در آن داغ کرده شکر سفید در آن شامل کرده سرد نموده جرعه جرعه بنوشند هر دو وقت
 غذا کچری مونگ ملایم نافع باد

عارض چو شود زحیر و بنود صادق	رباعی	میدان که نزدیک طبیب حاذق
از خوردن معجون بنفسج گردد	۱۶۵	بر ماده مرض طبیعت فائق

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
زحیر کاذب	پیشتر دروغ	بلغم یا صفرا یا سودا	پس از قبض طبیعت پدید شود و اقباض و جابجایی هر چه زودتر تخمها بنوشانند و قبل از زوال سبب نیاید و علامت هر یک طبیب بافتد ممنوع و چون طبیب	
از آله آن کرد مجازست صفت معجون بنفسج پاشیده پاؤ کم دو زده توله و تربد پاؤ کم شش توله رب لسوسه درم محموده در چهار درم بادیان سه درم و انیسون بهمان قدر همه را بکوبند و پزیرند و بجسین پاؤ کم چار توله و قند چارده توله که قوام کرده باشند در آمیزند بکار برند هر صبح پنج درم خورده باشند و عقب آن قدری آب گرم نوشیده باشند غذا				

با شربت بهی دهند و نان اندر شیر سنگتاب کرده شریک نموده بدهند و پشت جو سودا در
و در باقی منخرن خروط بریان کرده سه گرم و اجوائن یک گرم و کنیز نیم گرم کوبند و آب گندم بپزند

سبب سیدن سرد و باد سرد یا شستن	حالت تقدم	حب لشرشاد و بون
بر زمین سرد یا بسیار خوردن خیرهای سرد	وال باشد	کرده ناله و فته باب

گرم باید خورد و بر نمک گرم کرده باید نشاند و روغن شبت و روغن بابونه گرم کرد و طلا کنند
و حضرت استادی مرحوم حکیم نجیب بادی از مجربات خود می نگارند سفوف صنعتیان
هالون بریان سالم و اسپغول بریان سالم و هوویر بریان و زیره سیاه و تخم کنار و تخم
خشخاش و اینسون از هر یک دو درم سوای هالون و اسپغول همه را بسایند و این هر دور
مسلم در آن آمیزند و یک مثقال از آن بالعاب ایشه خطمی شش باشد بانبات یک مثقال شش
کرده داده باشد دیگر سفوف مقلباتا هم مجربست صنعت آن هالون سالم همیشه در تخم زیره
که در سر که پرورده بریان کرده باشد پنج مثقال تخم کنار و هلیله سیاه و روغن بریان از هر
دو مثقال کند یک نیم باشد و السی بریان دو مثقال سوای هالون همه را بسایند و با هم
آمیخته گاه آرد و دو درم از آن آب خورده باشد سفوف یگا اسپغول بریان و صمغ غلی
بریان و گل ریشی از هر یک یک توله گوشت کیک و گل ریشی را بسایند و با اسپغول سالم بپایند
و پنج مثقال از آن بالعاب ایشه خطمی بخورند و تغذیل غذا درین مرض مفیدست و کتبه با آب
ریشه خطمی مطبوخ بعد زوال سنجاست و آب گرم هم مفید اما با استعمال این حوا بس و آب سرد
خوردن با استعمال و روغن بر روغن برنج خوردن فوراً و رم می آید بهر حال سبب این حال
و شرط احتیاط طبیب ملحوطه دارد و قدر و واضح باد که مکرری حکیم طالب حسین صاحب جوی
مغفور از اسرار طباطبائی فرمودند که خورائیدن شیر گاوی یک پا و با گلاب نیم پا و انفع است
و صفت بر شش بقول مصنف مرحوم اینست فلفل سفید و بزرالبنج از هر یک بست مثقال
افیون ه مثقال عصاره بنج مثقال عاقر قرحا و فریون از هر یک یک مثقال همه را بکوبند

صنعت آن سیلاب یک توله و کبریت اصغر مصفی یک تله هر دو را بجای سازد و پوست پایله از نو
 و بلیا و آله و زنجیل و پیل و مرج سپاه و چیت و زرنج طبقی و بیضا که در دو شیر گاوی و بر
 کرده باشند و بهمن سرخ و بهمن سفید و راوند چینی از هر یک یک توله و جالگو طه و شربت
 همه ادویع بنه گره تا شانزده پاس صلایه نمایند بعد به جوب بقدر موطن بستند و در
 اصل نسخه بجای همین مید و همایند است بوزن بهمنین اگر از گولی اسهال مطلوب بود
 باید که حبابه رقه شیر تخم معصر یک توله و شیر بادیان شش شش باد و توله شکر سرخ
 سازند که در دو معده و قولنج را رفع میکند و برای وجع مفاصل احتباس بلع و حصا
 تخم خیارین یک تله و تخم خر بوزه شش شش بادیان چار ماشه و کاسنی پنج ماشه و در آب شیر
 بر آورده به دو توله شربت بنفشه شیرین کرده بدقت سازند و طریق تدبیر حبلملک است که پس
 افکنده ماده سچ گاومیش یعنی در گو بر گیس آب آبیخته بچوشانند و بشویند و پاک کنند و بعضی
 در شیر می جوشانند پس بر آورده آب می شویند بعد متقشر کرده شق سازند و دو پاره
 نمایند و ورق سبز که ملاصق هر دو پاره باشد آنرا از میان بیرون کشند و قوت این حب
 بست و پنج سال باقی می باشد و بعضی چیت و راوند و زرنج و بهمنین نمی اندازند بلکه
 سهاله لاهوری می اندازند و حب عرق مو صند چهل بان که با مصالح باشد ساییده بر آورده می نمایند

از گرمی اگر بود ز حیر صادق	رباعی	رب بهی و برنج باشد لائق
باش چه ز سردی توان مانع شد	۱۶ م	گر بر شغلا و به طبیب عاذق

شرح و تحقیق

تاریخ مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
زحیر صادق	پیش راست	خاطتیر و نفوذ	بعد از لاین طبع عارض شود	علاج مانتن مرخوفم یا کرد
		یا بلغم صفراوی یا	و تشنگی و غیره علامت صفرا	و پیچول بریان کرد
		و بلغم شور بود	بر و غن گل حریخه	

بو اسیر	یک حب	۴۳	اگاس پیل را یک ریم در آب ساییده حب باشد آن تابست و یک روز بخورد یا با کشنه در دو روز
بستگی بول	یک حب	۴۴	اگر با کشنه ریم زیره سفید بخورد بول بسته بکشد
دفع زهر	دو حب	۴۵	اگر کسی هر روز یک حب صبح و یک شام خوردن را مداومت کند زهر کار نکند
سرخ چشم	یک حب	۴۶	آب گندم در چشم کشند گویم اگر در عرق گل گندم بکشد
پنڈ روک	یک حب	۴۷	با میتی دو درم تا هفت روز خورد
مارگزیده	یک حب	۴۸	چند چینه بر موضع مارگزیده بزنند تا خون آنجا برآید بعد حب را سایید در اسنجا طلا کند خدش روزی یک بار
سوخستگی آتش	یک حب	۴۹	آب آله ساییده بر جسم خسته مالند و نوش و تر شود و نکند
کایا کلب	یک حب	۵۰	با یک پول شمره فلفل دراز نیم دانه نهار خورد و یک واچنی تا هفت روز روزانه خورده باشد
برای رفع تشنگی	یک حب	۵۱	با نیم درم زیره سیاه بخورد در رفع عطش کند
برای دفع مسمومیت	یک حب	۵۲	با سفید کبوضه مرغ سه قسطی بکشد مراد انگلی افزاید
تب و لرزه	یک حب	۵۳	با شیره بهنگه بخورد
هضم	یک حب	۵۴	با جوائن سه درم بخورد
مجنون	یک حب	۵۵	با نیم درم شیر گیاه از چهل روز بخورد دفع جنون بکشد
برای دفع قبض آوردن	یک حب و اگر طفل یک ساله تا ده ساله و چهار تا پنج ساله	۵۶	اول شکر کپوری بخوراند اجازه آن روز بکشد و بالا آن آب گرم بسیار نوشیده باشد برگ بنول خورده باشد
برای دبی طفلان	نیم یا یک حب	۵۷	همراه شیر و ساییده بنوشانند باقی ترکیب پیش می

بستن حیض زن	یک حب	۲۹	اگر زنی را حیض بسته باشد باید که بایک بقیه مرع تا چهل روز نهار بخورد و بآب گرم غسل کرده باشد کشاده گردد و نیکو شود
درد چشم	یک حب	۳۰	بازیره سفید و آمله آب ساییده بالای چشم در شب طلا کند و تمام شب نگاه دارد و دفع شود
باد و فرنگ	یک حب	۳۱	باد و درم برگ نیب چهل روز بخورد و از ترش می با و تقاربت احراق نسیا صحت یابد و جوشن با نخا کرد
قی	یک حب	۳۲	باسه حله نگوزه گرم کرده نهار بخورد و بند شود
سنگ مثانه	یک حب	۳۳	باینم سیر شاهی کرتی تا چهل روز نهار خورد بشود
سرخ باده	یک حب	۳۴	باینم درم زیره که آب ساییده باشد بخورد و صحت یابد
چماجن	ده حب	۳۵	در نیم سیر و عن میشن باده درم سند و ریامیز و مریض بقدر یک گرم یا زیاده حسب حاجت گرم کرده بمال شود
زکام	یک حب	۳۶	بایک درم زنجبیل تا هفت روز بخورد
درد کمر	یک حب	۳۷	باینج قرفن و درم ادرک بخورد
درد ناف	یک حب	۳۸	باینج قرفن و نخل بخورد و نیکو شود
پنیرس	یک حب	۳۹	با چهار پیل گرم ساییده و در بینی اندازد و نیکو شود
زحیره	یک حب	۴۰	اگر زخم چشمت بلب غش و آفتون بود بایک درم زحیره و یک سیر شاهی شیر ماوه گا و گرم کرده تا هفت روز بخورد
شستابن بوانورد	یک حب	۴۱	بایک درم کشنیزه هفت روز بخورد و برای کردن مقعد
عقیقه	یک حب	۴۲	با چهار حصه حب فوری بخورد و بدون استغراق از زرد زردی

حب کوره را بایک گرم سفوف مذکوره تا بست و بکوبد بخورد و بشود گوشت وزن سفوف علی امی الطبیست در نه آن بسیار گرمی خواهد کشید بعضی با سفوف کوچک و کشیده مساوی موافق وزن مذکور هزار میخورند و از ترشی و تندی با دانه های میکی تا چهل روز			
با سدرم و عنخشتی یا بشیره ادرک بخورد	۱۴	یک حب	باؤسول
با شخوان گربه سوده بر ناصور بحال دنیکو شود	۲۰	یک حب	ناصر
اگر کسی را موی ز بدن ریخته باشد بایک درم گوئی و بابک مدی هفت روز بحال موی بر آیند	۲۱	یک حب	روئیدن موی رفته
بازیره سفید حل کرده در چشم کشند اما اول تا دو هفته بمیل شوره او را بخارند	۲۲	یک حب	ناخن
اگر کسی اشکم نرم بود یا سدرم اجوائن بخورد	۲۳	یک حب	اسهال
با دودرم قند و نیم درم موچرتن هفت روز بخورد	۲۴	یک حب	اسهال خون
با نیم درم زنجبیل یا شیر زن سحق نموده در گوش چکانند درد رفع شود	۲۵	یک حب	درد گوش
با نیم درم کشالی بنجاید و همچنین بر دندان لینده پس نیکو شود یا با پنج عدد گل کتکی بر دندان بشکند	۲۶	یک حب	درد دندان
هزار باب و همن بر کف خود حل کرده تا سه روز بچشم کشیده باشد صحت یابد	۲۷	یک حب	شبکوری
با تخم چیره یک درم و یک درم هزار خورده باشد و بالامی آن برگ مقبول خورد به شود	۲۸	یک حب	حب القرع

روح مفصل و گرمی و طبع شول	۸	بایشته بهنگه چاراشه تاسه و زنجور دیا باده مچ سیاه و یکی ریم دار چینی و پنج پیل دراز سه و زنه زنجور و اگر محسل آینه و بهتر باشد
پرمیوکه از قسم سوزاک و جریان منی است	۹	باده درم شیر گوسفند چند و زنجور و صحت یابنده اگر بایشته برگ سببها لوسه ریم تا هفت و زنجور و صحت یابنده
سنیات ^{۱۲۲} قرابادین کبیر ^{۱۲۳}	۱۰	اگر کسی اسپنات زده باشد که هیچ خبر از اندام خود نداشته باشد با پیل دراز باب سوده و چشم کشند فوراً آهوشیار شود
بخیر یعنی بد بونی دهان	۱۱	بایسه درم قند سیاه هفت و زنجور و وبالاک آن ادرک خورده بایشته یا برگ تنبول
اجیرن یعنی تخم و درد اندام و سستی آن	۱۲	بایشته برگ پنوار خورده و زاله مرض کند و اگر کسی از
درد تمام سر یا نیم سر	۱۳	یک حب بایسه نیم پیل خورده و دیگر بار و غن تلخ بر سر باله
جلند هر	۱۴	بایسه درم موند می هفت و زنجور و بعضی برم و ند می گفته
باه و امساک	۱۵	بایکد رشمه خالص وقت شام بخورد تاسه و زنه شود و انزال نشود یا با برگ تنبول بخورد و اگر با سقیه بقیه مرغ حل کرده بر قضیب طلب کند لذت ده
دوار یعنی گردیدن سر	۱۶	یک حب باد و درم پنج و زنجور و دیگر با بایسه نیم پیل
صرع	۱۷	بایسه درم فلفل که رسا شده و برینی مصرع دهند
دلغ سقیه	۱۸	تخم کونج و تخم دها توره مساوی کوفته بخیته بجا بدارد

الدود الذی اگر شبیه بود	بروده مستقیم بهمان طوطی خاییدن سر سقره و ظهور	علاج مصنف موم
یشبه برود نخل	بکرم سرکه	بلغیم است که در حیات گفته آن با جابت طبیعت کنند و نیز بر غن

نیب پنبه تر کرده بطریق شافه در مقعد گذاشتن فائده دارد و میفرمود مرحوم حضرت استاد می
حکیم نجیب بادی که بآب برگ شتقا لوپا رچه تر کرده آنرا در مقعد بطریق شافه نهادن مفید است
و دیگر شیافات موافق کتب طبیه طیار کرانده استعمال آوردن از مرض نجات یافتن است
و اگر حبوب بقدر دانه نخود از مغز تخم بکاین مغز تخم نجیب پنبه سیاه و سوت و مقل
همه مساوی وزن گرفته کوفته و بخته طیار نموده چهار حب زان هر روز خوردن مداومت
بران نمودن مفید مرض است و اگر تارپین که و عن باز بود چار درم و کاستریل که و عن
خروج بود سه توله خواه چار و نیم توله با هم آمیخته در آب سه توله خواه شیر بهم سرشته خواه تنها
بنوشانند مگر بست برای بر آوردن دیدان و گویند که اگر شونیز و و درم را در آب حنظل شتر برنا
ضماد نمایند کرم را خارج کند و دیگر حب سود که مشهور بحب مسکین نواز و معروف با هوای چرمی جم
از حضرت پیر محمد گیسو راز رضی الله عنه است بر اجماع اقسام دیدان بسیار دیگر امراض شفا میبخشد

نام مرض	تعداد حب	کیفیت استعمال
سنگری که مراد از اسهال کند	یک حب	۱ بادفع گاو و بخورد و اگر دونه را آهن تا کتب بسیار مفید باشد
درد شکم	یک حب	۲ با عنق کتا که از کیشی و تنگی گویند یا با برگ تنبول بخورد
اگر بول شسته با طعام خورده باشد	یک حب	۳ با سه نرم نجیب یا فقط با برگ تنبول بخورد به هم خورده
حیات که کرم در راز و ترکش	یک حب	۴ با شیر و ادو رک بخورد
گزیده کرم	یک حب	۵ با نجیب که به کتک است یا مانند حل که در موضع گزیده باشد
تپ دیرین	"	۶ بروغن کتان یک پیچ نه تا سه روز به
تپ سه روزه	"	۷ باز بر سفید ماشه یا بالاد شکم و درم سوه تا به روز و اگر با برگ تنبول شش یا هفت عدد پیل کرد بخورد نیز دفع

اجتناب باید کرد مثلاً برنج و دودغ است و در حال اسهال نفوف کشینز خشک و دودغ سست و مجرب

از بهر که دودانه بدستور سلف	رباعی	خسرا و بزرنگ مغر خور آر بگفت
معاون کنج وقت خواب سبیلش فرما	۱۴۲	کاین ادویه را درین فن نیست

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حب القرع	که دودانه	همانست که در حیات گفته شد خروج وی با جابت طبیعت	نسخه که علامت	

مغفور گفته بالا نوشته شد بشرح استاذی مرحوم اما ماتن جمله امده چنین نوشته است صفت نفوف که دودانه بزرنگ و مثقال مغر خورده درم خرمای هسته برآورده پنج مثقال و ماتن قدس سه تربدیک مثقال بدستوریکه از استاذ خود دیده بود اضافه نموده می فرماید که جدا جدا گرفته بهم آمیزند وقت خواب میل کنند و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب بادی می فرمودند که قنبیل را با قند سیاه و بزرنگ را در منقعی نهاده خورایند و برگ شفتالو را با آب ساییده شیرین کرده دادن و پوست انار را جو شایند شیرین کرده نوشایند یا تخم ذهاک را مع غلاف جو شایند شیرین کرده نوشایند نفع کمال دارد و بکلم انیز دومی الجلال صحت آورد دیگر با بزرنگ قنبیل و مغر بادام و خرمای مقشتر مساوی لوزن گرفته و بجنه ازان یک لیق همراه شیر گاوی بخورند دیگر بزرنگ بلی و دوج را سوده در عسل یک جبه مخلوط کرده بقدریک لوزن نهاده خوردن چند روز حب القرع را می اندازد دیگر حکیم المی بخش صاحب مظهر نگری سلمه الله تعالی میفرماید که اگر شکم اسهال سوخته در قدری عسل آمیخته بمیزند هند جمله حب القرع فروافتند مجرب است

در روده اگر پدید شد کرم ضعیف	رباعی	خار و همه دم موضع مخصوص لیف
چون شاف کنی ز صبر و شونیز رید	۱۴۳	از کرم ضعیف بسم بیمار نحیف

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
---------	-------	-----	-------	------

الحیات	کرمهای راز که همچو مار	رطوبات بلغمیه در	از طعام چسب	سفوف او و نه نگو
	در امعاء پیدا می شوند	امعاء متعفن میشوند	نفرت بود و داشتند	تغییل و بزرگ تر
	و آنکه با تن جمعه در	و بسبب حرارت	و چسپیدن ناف	و ترس از هر یک
	معده گفته پس یا غریبه	و رالین	و خشکی لبها و ایک	و حب العلیل
	عاطی تا قلان بایا که	کرمهای پیدا می گردند	بیداری و آب	و ترید و قسط و شیخ
	بسیار نبال کرم که در	رفتن از دهان	یعنی در سینه و ترکی	
	معده بر آخوردن شوند	در خواب دیدن	از هر یک نیم درم	
	نسبت معده کرده	مار برویا	کوفته بچینه یک سیاه	

شیر گاؤ آینه بخته نیم گرم بیاشامند و حضرت استاد می فرمود حکیم نجیب بادی این سفوف
محب می فرمودند برای دیدن هر قسم که باشد بزرگ یا منقشر و خریای دانه بر آورد
و منقشر دکان از هر یک دو درم کوفته و با هم آینه بخته یک توله از آن وقت خواب خورده با
انفع است سفوف دیگر نمک هندی چهار و نیم سرخ و قنبیل و سرخ و حب العلیل یعنی
و ترس از هر یک دو درم و ترید سفید مجوف و بزرگ کابی منقشر از هر یک یک و نیم درم و ترید
دو درم کوفته بچینه سفوف سازند از آن هفت باشد با شیر سه پا و و شکر سه توله آینه بخته
یا سفوف بخورند و شیر و شکر ایران نوشند دیگر بزرگ نیپ با بزرگ کبیل از هر یک دو درم
کوفته در غسل پنج توله آینه بخته و سه و زهره آب برگ شققا لو بخورند و دیگر بزرگ کبیل
و نمک سیاه و آسنیتین از هر یک دو درم و ترس و کندش از هر یک شققا لی همه اکوفته
و بچینه در آب کریمه بسیار ساییده نگاه دارند شققا لی از آن خورده باشند وقت صبح باب
نقوع آسنیتین یک شققا لی و پنجین ساه و دو توله دیگر نوشیدن سرکه بی نمک و ترید
بقدر برداشت مزاج مثلا از پنج یا شش شروع کنند و بتدریج موافق تحمل مزاج
سرکه افزیند که این دافع و قاطع ماده دیدن است چون ماده دیدن بلغم است پس غذا بلغم

از هر یک پنج مثقال همه با کوبند و پینند و بست مثقال بنفشه که با پنج مثقال محمود نشو
صلایه کرده باشد آمیزند و بچهل مثقال روغن بادام چرب کنند و بصدر مثقال مغز خیارشنبه
سه شته بصدر مثقال شکر منج قوام کنند و صید مثقال عسل خالص گنداخته در آن ضم سازند
و است کنند که بهم سه شته شود و قدر شربت آن از پنج مثقال تا هفت مثقال با هر چه بر رای
طبیپ باشد و حب ملوک هم قولنج را بکشاید و بادهای غایطه را دفع کند صنعت آن
صبر سقوطی پنج درم و تربید برده درم و پوست پلیده زرد و پوست پلیده کابلی
از هر یک سه درم و نمک هندی دو درم و مصطکی و زعفران و ساذج هندی و قسط
و سیلخه سیاه و ریون چینی و سنبل الطیب و زنجبیل و اینسون و تخم کرفس و قنفل و خیر و او و اجنبی
و کتیرا و قافله از هر یک نیم درم و سقمونیاد و مثقال مشک انگلی کوفته بخته بگللاب سه شته
جوبان زنند از آن سه درم خورند و عجب بقیضت برای قولنج بلغمی و یبسی شور بای بد و بکرا
ریحی در آن تولل گرم افزایند و در آن روغن گاواندازند و بان دلغ نمایند و محبی حکیم
بنی بخش صاحب کیرتوری سلمه الله تعالی از مجربات می فرماید که روغن خروع و شیر
ماده گاواندازد یک نیم پا و آمیخته نیم گرم دادن قولنج بلغمی و ریحی مفیدست و جوارش کمنی
نیم فست صفت آن زیره کرمانی مد بر پانزده تولد فلفل سیاه چار نیم تولد و سداب زنجبیل از
هر یک شش تولد و بوره ارنی یک نیم تولد همه اکوفته و بخته در عسل مصفی سه چندان آمیزند و حضرت
استاد می مرحوم حکیم نجیب بادی میفرمودند که مغز تخم کرسچوه یک عدد و نمک سانه خواه نمک
سیاه از آن آمیخته با آب منخواه عرق بویان بنوشانند فوراً قولنج را بکشاید و بر آگشتن که شکم نرم شود
از بهر علاج گرم معده چوسافت

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
باز بهر وقت و سرخس و ترس و شخ	رباعی	قبیل و بزرگ حب نیل آربکف	۱۴۱	میکوب بشیر گاواند میخورد شغف
شرح و تحقیق				

از هر یک دو نیم درم مشک بختی یک درم کوفته بختی با غسل سه چند صافی بقوام آورده بدستور مقرر بخوارش سازند قدر شربت در دو درم

سودا	نظم و سودا با بابت استحکام کثوت مسلم طبیعت باشنج و یکریک شکیال ابروین نشان آن بادام چرب کرده
------	--

در سبب و بیان

همه عرق گاوزبان پنج توله بخورند و شربت دینار برای اخلاط ثلث مذکوره نافع قولنج ترا سخت از بهر شیان ربا عی باشد که بود بوره و فایند گنایف ظاهر نشود چو از شیان عملی ۱۶۰ خود را ز عمل نمی توان است

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قولنج	مرضیست آلی که دمای بلغم یاریح غلیظ بهم میرسد با وجع و درد بسیار که برآمدن فضول شوار می شود	بی رغبتی و ورزش غلیظه محتقنه دل تشنگی و قی و درد اندرون و قبض	بیان فرموده صفت آن سببی می پنج شکیال طبیعت	صفت عملی که جمیع انواع را ماثن همه آن

در سبب و بیان

و انیسون و بادیان و تخم کرفس و شبت و حلبه از هر یک سه شکیال و بنفشه و گل خطمی و مغز کاج نیم کوفته از هر یک دو شکیال آب چقدر پنج توله پاؤ بالا همه ادراجه و نیم توله جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و شکر سنج و مغز فلاوس از هر یک دو شکیال بوره ارنی یا سماق فستیک در آن آب حل کرده صاف نموده در روغن بادام دو شکیال میخته نیم گرم حقنه نمایند و یکبار شور بامی خروس کهنه خوردن بهم نافع و چون قولنج بکشاید بمعجون خیارشبر استیصال آن کنند صفت بمعجون خیارشبر تر بد سفید محوف پانزده توله بر روغن بادام چرب کرده و نمک هندی و رب السوس از هر یک هفت شکیال و بادیان و می مصطکی و بادیان

وانکه شراب آس یا شربت سیب ۱۵۱ کن میل که در منفعتش نیست خلا

شرح و تحقیق

صفت شراب حب آس در شرح رباعی یک صد و سی و شش جویند و صفت شربت سیب آنکه آب سیب شیرین مثلاً یک پاوست نصف آن که نیم پاو باشد قند سفید انداخته بجوشانند و بقوام آرند و سرد کرده گاه دارند اگر ریش جدید و نو پدید است و اندر روده با بار یک ست لعاب پیغول و لعاب بیدانه و تخم خیر می دهند اگر خیارشور اندر آب کشیده آب لعاب باندکی زعفران دهند بسیار نافع است و اگر کج گشته باشد به اسهال جلاب ایارج فیترا پاک باید کرد و چند بار ایارج فیترا باید داد و شب تاز آهین تاب کرده بنوشانند

باشد چو تراز باد پیچیدن ناف رباعی ۱۵۹ بهر تو بود شربت دینار کفاف در ماده بلغمی است یا مخلوط دگر از دارو کارت نتوان داشت معاً

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
مغص	در روده و گرد ناف	ریح	تواتر شکم و انتفاع بخروج ریح	حبوب کبریتا که در شرح رباعی پنجم و رباعی یکصد و بی دو نوشته ام بخورند
بلغم	صفا	تشنه و شدت درد	تخم بارتنگ و اسپغول خورند	باقی و خفته کنند و جوارش کوفی خورند و جوارش را چینی هم مفید است و نشسته دیگر علامات بلغم آن در شرح رباعی یک صد و سیست و ولزوم در بیکای بود چهارم بنیند صنعت کوفی کوفی ملنی
			مع دیگر علامات صفا	
			خروج ریح و پیید	

مدرده در من زنجبیل و دارچینی و خولجان از هر یک چهارم قرض و عود هندی و بسباسه

و لایح باد که اگر طفل را بر از سبز و زرد بر آید این حب بد است صنعت آن تخم خرفه و پودرم
 و انار دانه و سماق و زرشک مغز تخم با و بزرگ کابلی و پوست بیرون پسته از هر یک یک نیم
 و صمغ عربی و طباشیر و صندل سحر و صندل سفید و تخم کاه و از هر یک سه شانه به هم مار
 بریان کنند و کثیرا و نشاسته و گلنار فارسی و تخم مورد و زهره خطائی از هر یک یک
 و نیم شانه و مغز بادام شیرین یک عدد و کوفته بیخته بلعاب بهر آن حب خرد بند و یک آن
 صبح و یک شام داده باشد و اگر بچه را بر از سبز آید این حب ابد است صنعت آن غنچه گلنار
 شش شانه بادیان و بابرنگ کابلی از هر یک و شانه همه اباریک ساییده بقدر موزنگ حب
 بند و یکی از آن بصبح و دیگری بشام میداده باشد دیگر سفوف مجرب است امی جسد سهال
 اطفال صنعت آن گون ببول سفید بریان و کپور کچری بریان و مازومی سبز از هر یک
 سه شانه همه را کوفته بیخته نبات سفید نه شانه در آن آمیخته یک یک شانه از آن صبح و شام
 خورانیده باشد و اگر بچه برای جسد سهال اطفال صنعت آن زهره خطائی و کرباسی معی
 و بسد سوخته از هر یک یک شانه همه را کوفته بیخته سرمه سا کرده بشربت خشنخاش یک قوطی
 سرشته بخورد بالا ایشان ز حب لاس بریان و مغز بیل بریان و انجبار و برگ کیکر که هر یک
 سه شانه باشد در آب شیر بر آورده بشربت بهی یک قوطی شیرین کرده بنوشد حب دیگر
 برای رفع اسهال سبز اطفال صنعت آن زهره خطائی دو شانه و برگ نیف کت سفید
 و خذف آب نادیده از هر یک یک نیم شانه افیون دو سحر و سنگرف چار سحر همه در آب
 ساییده خوب بقدر مو طه بندند اگر طفل بسیار کودک باشد حب بقدر جا و رس بندند
 یک آن بصبح و یک بشام داده باشد و شیر نوشانیده از حکیم غلام دستگیر خان مرحوم
 و دلموی اگر سفیدی پخیال کبوتر را در سه چند مویز منقی ساییده خوب بقدر موزنگ سازند
 و یک صبح و یک شام بچه را داده باشند بر از سبز دور می شود و شفای یابد

در قرحه روده امی زرد انش زده لاف ریاعی خشنخاش سبوشان و نکوسان زشتا

ودانه الاچکی خرد و زنجبیل و زعفران و دارقلف و دارچینی از هر یک یک روم و اگر نیم روم
و قرفل یک شانه یا و بالا کوفته بجنه طیار نمایند نبات پنج توله را قوام نموده ادویه ساییده
در آن بپايند پس از آن شربت لیمو شربت انار شیرین و شربت انار ترش و سکنجبین ساده
و مرهمی بهی از هر یک چهار توله درین جوارش بپايند و نافع بود قدر شربت یک شقال مسخه
حکیم عبدالسلام صاحب تخم مؤنیز بر بیان صمغ عربی بریان پوست بیرون پسته حب الاس گرد سماق
مصطکی رومی گلنار فارسی کفنه بجنه سفوف سازند چار شانه زین سفوف کاهه عرق گاوزبان بخورند

ای قرحه روده از دلت برده فراغ ربا عی روزت شده از شب مرض جوی زانغ
تأییدگی شب مرض دور شو ۱۵۴ از شربت انجبار افزوز چسراغ

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سحج	ریش روده	مواد صفراوی	ظاهر شدن خون باجتا	اولی و بارده لعابیه
		عاده	طبیعت و دردی کولی تا	مثل نر قوطونا و تخم ریحا
			بدون نشان بواسیر	و تخم بارتنگ تخم خماض تخم تخم

بعده این نسخه با استعمال رطوبت خسر و ماشه و کشنیز خشک و بنتر بالاد و صندل سفید بپزند
چار ماشه در نیم سیر آب بجوشانند چون بوزن چار دهم بچینه مانند بوشانند هنگام شام تفضل و را
مکروه هند طبع و دیگر در آتش چون هنگام بختن مغز بیل خسر و گوی نیم کوفته و مومته که سعد کوفی باشد
و کشنیز خشک نیم کوفته از هر یک شانه شانه اخل کرده پزند پس صاف نموده طباشیر کبوده
پاشیده بشربت نیلوفر سه توله شیرین ده عرق کیوثر چار توله اضاف کرده بوشند انفع است

بلغم الح بورتی بر آید بن بلغم و سپیکه هار یا بعد بر آید بن بلغم تخم
بیرنگی غایط و کثرت یلح و قمر ریحان بارتنگ بخورند

و شربت انجبار از ریحان رباعی یک صد و هجده گذشته از انجبار باید گرفت

فلفل سیاه سازند یک حب آب بدهند نافع با دانه ملائوتاب صاحب مهاجر سلمه ربه
 کشنیه بلبله سیاه سولف زنجبیل کوفته بخته بروغن گاویریان نموده سفوف سازند
 و بالای طعام دو ماشه از آن خورده باشند نافع با دانه شاه محمد فارغ خورجی قدسی
 اگر بلبله کابل کلان را در گلاب مع نمک سیاه برتابه ساینده بلیسانند اسهال معدی
 فائده می کند سفوف از برادر توامی برای طعام و رفع اسهال صفراوی نمک سیاه را
 ریزه ریزه کرده در ظرفی نموده بر آتش نهند و بر آن سرکه خالص قری قدری اندازند
 و بخیمری حرکت دهند تا آنکه همه سرکه در آن جذب شود پس در آن ناردانه ترش سیاه
 زرشک تخم کشنیه کوفته بخته در آن بیا میریزند خوراک از آن از دوری تا چهار ماشه زنجبیل
 برادر توامی سلمه ربه معجون مقوی معده و دفع ضعف و نافع هیضه صفراوی و دفع
 اسهال که زنان را بعد ولادت فرزند می شود غذا و آل مونگ یا شوربای چوبه بانان گندم
 صنعت آن دانه الاچی کلان دانه الاچی خرد زنجبیل و ارغفل ارچینی عطران از هر یک
 سه و نیم ماشه اگر قرغفل کوفته بخته وزن نموده سفوف نمایند نبات سفید را قوام نموده
 سفوف در آن آمیزند بعد در آن سکنجبین ساده و شربت لیمو شربت انارین شربت
 مربای بهی از هر یک چهار توله درین قوام آمیزند قدر شربت چار ماشه از حکیم غلام دستگیر
 دهلوی حوم دفع اسهال و سنطاریا از حکیم لانا عبد السلام قناریه زعفران اسپغول مسلم
 تخم بارتنگ تخم خرفه سیاه مقشتر تخم خبازمی مقشتر نشا سیه بریان صمغ عربی بیدان کل
 سوای اسپغول بارتنگ همه را نرم بگویند و جمله آمیخته سفوف سازند و شش ماشه ازین
 در آب گرم لت کرده روغن گل خالص سه ماشه آمیخته بنوشند یک مرتبه صبح و یک مرتبه شام
 بخوارش محبی حکیم غلام دستگیر خان صاحب دهلوی مد ظله برای تقویت معده و رفع
 و اسهال صفراوی مجرب اسهالیکه بعد ولادت فرزند زنان را افتد و اسهال هیضه صفراوی
 را هم نافع است غذا و آل مونگ نان چا پاتی یا شوربای چوبه دفع صنعت آن دانه الاچی

نجیب الله خان صاحب مغفور از فقیری هندی و جوی مجرب برای سنگ بهی یافته بودند
اینست صنعت آن الایچی سفید و لونگ پیلله سیاه و صرغ سیاه از هر یک ده عدد
و برگ کرونه پنجگلی و برگ پیل برگ سوری که دیا هم گویند شان از هر یک بست و پنج عدد
همه اقدری آب در آن انداخته بسایند و غلوهها مقدار کنار جنگلی سازند و یک صبح یک
شام از آن خورده باشند و غذا از برنج تینی که آنرا اُپسالی هم گویند با جفرا ت گاو سازند
و اگر طفل اسهال بود این ضما و را بعمل آرند مجربست جای پیل مهرنج ساسنی و گره بانس یا نرس
و برگ گلم غیلان و افیون و استمجا من و استه ابنه از هر یک یک شانه گرفته جمله را ساییده
بر همه ناخنهای دست و پا ضما و سازند و بر پا چنهاده از یک تیگانه بر اینا قاتی بگذارند
بچسپانند که فوراً قبض خواهد کرد و با دیان یک شانه و الایچی سفید یک عدد و گل قند سه شانه
را در قدری آب ساییده بنوشانند و واضح باد اگر اطلاق طبع و رفع قبض منظور بود
کر بلا و زهره بز و نشک موش اساییده و پرخال کبوتر و شهد آمیخته بدست و سابق ضما و
کنند که فوراً طبع مجیب آید و برای اسهال خونی و صفراوی این سفوف که از قاضی
حکیم آملی بخش صاحب مظفر نگر میسلیمه به یافته ام بسیار مجربست صنعت آن تخم حاض
و حب لاس و گل سمرخ و صمغ عربی و مصطلی و نشاسته و طباشیر و انار دانه بریان از هر یک
سه شانه همهارا کوفته بخته سفوف سازند خوراک طفل همراه شربت انار و ماشه و برگ
کلان شش ماشه با شربت انار یک توله بدین دیگر از ایشانست برای حبس شکم و حبس خون
اگر چه خون صرف آید صنعت آن تخم خرفه بریان و گلنار و تخم حاض و طباشیر و گل ارمنی از
هر یک چهار ماشه و گل سمرخ و شادنج و حب لاس و نشاسته و دم الاخوین از هر یک و ماشه
و کندر و افیون از هر یک یک شانه همه اباریک ساییده سفوف سازند مرد کلان از آن
یک شانه همراه آب طفل را نیم ماشه از آن بدین دیگر حب هم از ایشانست صنعت آن بازو
و مایین از هر یک و ماشه افیون یک شانه و گوند ناگوری و صمغ همه اکوفته خوب بقدر

بخیساشند یک شب و صبح آنرا بجوشانند تا بنصف رسد صافی نموده نیم سیر نبات در آن
 داخل کرده بقوام آورند بشریت دوا و قیامت که شش قول باشد اما علی ای الطیب است
 حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب بادی حب و ارید میدادند صنعت آن وارث یافته
 شش باشد اگر نبات صدق آن گیرند و بسد چهار توله در گلاب خواه عرق کادی نیم سیر سوده
 و حل نموده خوب بقدر مایش بنهند یک حب همراه آب اگر طفل بود همراه شیر مادر بنهند
 نافع باد و در الکمون جهت رفع اسهال خصوصاً لطفال که نزدندان برآورون عارض
 میگردد و در او اعل حبس نباید کرد و در او آخر خصوص که شدت نماید بسیار مفید و مجرب است
 صنعت آن زیره سفید بپزند مقداری دوسه رتی تا چهار رتی غنچه ناشگفته انار یک عدد
 برگ درخت میلمان تازه رسته مقدار دوسه رتی باب نرم سوده صاف کرده ماهفت روز
 بحسب احتیاج و کبیر السن بحسب عمر آن در اوزان ادویه بپزایند و حب پنج جوز
 مثل جهت امراض بعضی زنان که بعد از وضع حمل عارض میگردد از لینت طبع و حمی
 خفیفی وضع مزاج که بپندری پرسوت گویند نافع است و مجرب صنعت آن پنج جوز
 مثل سیاه دو توله را با چند دانه فلفل سیاه که شش باشد نیم سوده خوب بنهند مایش
 سازند از یک حب تا سه حب بدینند باید دانست که اگر در اجابت خون برآید آنرا اسهال
 و موی و ذوسنطاریا نامند آن دو نوع است یکی کبدی که اکثر بشباید و آنچه برآید مقدار
 زیاده بود و دوم موی که بیشتر روز واقع شود و قلیل المقدار بود و خون باشد یا یکم یا چند
 و این خون از روده آید بسبب کشاده شدن و بان رگ از امعای غلیظه یا دقاق بدو
 علامت بواسیر ماست حمه الله علاج مشترک چنین نوشته است که هر صبح تخم خرفه
 پنج مثقال اتفاده شیر کشت و بشریت صندل ده مثقال شیرین کنند و آبیکه در آن
 انجیر یک مثقال نیم کوفته و حب لاس پنج مثقال جو قند اده باشند آن صاف نموده
 در آن میخته خورده باشند غذا برنج بپزند و با یکمیده جغریه بخورند و برادر تواسی حکیم

ناری چود را اسهال مداوا ملحوظ	رباعی	میبارز باد سرد خود را محفوظ
از غسل آب سرد هم دوری جوی	۱۵۵	باشد که ننت شود و صحت مخطوط

شرح و تحقیق

باید دانست که امعاء جمع معی است و آن روده است عدد آن شش باشد اول را نام
 اثنا عشریست که بطول دوازده انگشت صاحب خود باشد متصل بقعر معده و او را دهاقی
 نزدیک معده که آنرا ابواب نامند مندفع می شود غایط از معده بسوی شش روم را صائم نامند
 متصل است باول اکثر اوقات خالیست سوم سسی است بدقاق یا دقیق متصل است
 بدوم چهارم را آنغوز نام دارند که کجیهای بسیار و یکایه دارد و این روده واسع است
 پنجم اقولون گویند که با عورت متصل است و وقوع قولنج در همین روده می شود که برادر نجبا
 محتبس میشود ششم استقیم اطلاق کنند و این اوسع رودهاست و یکطرف فوق
 ازین متصل بقولون است و تحت متصل بدبر و منفعت اینها دفع فضلات طعام
 بتدریج فقط پس سیکه اسهال داشته باشد مصنف مرحوم می فرماید که خود را از باد
 و آب سرد محفوظ دارد تا تن ناتوان از اثر آب و هوا محفوظ و بصحت مخطوط باشد
 اما جانی تجربه خلاف آن مشاهده شده است فافهم علت

اسهال ترا که شد ز صفرا واقع	رباعی	بهر تر شراب زرک نبود وافع
از اغذیه گریه رخ تف دوده خوری	۱۵۶	همزوج برب زرک باشد نافع

شرح و تحقیق

نام مرض	تقریف	سبب	علامت	علاج
الاسهال	بسیاری اجابت طبیعت	صفرا	زردی آنچه با اسهال آید و تشنگی و سوزش اندرون خوردن نافع است	شریت زرشک
صنعت آن آب نر بار لیس و اگر زرشک نباشد نیم سیر خشک و نیم سیر آب چهاروقیه گلاب یعنی زرشک تازه				

گوارنده آن است چنانچه شیرین که هم بدرقه طعام است هم باضم و دافع ریح صنعت آن
 ایچور عرق قند سیاه جوش دهند و مانند صاف کنند پس در آن سیراباریک ساییده
 در آن آمیزند بعدد مریح سبز نمک سیاه پودینه خشک یکلو پنج همه را ساییده باریک
 نموده در ایچور آمیزند و بنظر چینی یا لعاب از نگارند گویم اگر درک و بادیان و چینی
 و دانه الیچی کلان از هر یک پنج پنج توله کوفته بچینه در آن آمیزند نعم الطعم گردد

چون باد سپرز شد و لذت راضا غلط	رباعی	از باد و ترا بقره باید عنایت
باید که خوری شربت دیناری را	۱۵	زان پیش که قوت تو گردد و ساقط

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نفوذ طحال	باد سپرز	برود مزاج سپرز چون بدست وضع طحال	صفت شربت	
		و بسیار سود دارد	بفشردن در دم شود ریج گردد و دیناری بشرح	

رباعی یک صد و سی و دو گفته شد از آنجا باید دریافت و عرق جها و جوب برادر تو می
 مغفور حکیم نجیب الله خالست صنعت آن برگ جها و و پور و کاسنی و تیکه و اینجیز رود
 گیسوار و ادرك از هر یک نیم سیراب و بزرگ سه پا و پودینه و شهد و سرکه ساده از
 هر یک یک سیراب و بالا و زمین قند سیاه و زمین قند سفید و مندی و بلبله زرد و اجون
 و اجمود و لسن یک پوتیه که سیریک نه بود و جرانکس هر یک یک و و کچری و چمال نیم
 و چمال فالسپهال سپستان بنگره و بلبله سیاه و لچن خاک چرچیه از هر یک نیم پا و کالی
 چار تو لمینال کونده یک سیر سرکه تازی دو و نیم سیر کوفتنی را کوفته شب در آب بست سیر
 تر داشته صبح شربت آمیخته سیر عرق کشنده نیم پا و از آن نوشیده باشند نافع بادست
 را در آب جوشانیده باشند خالص شیرین کرده لعاب تخم را بنوشته و دفع نفوذ طحال کنند

بحث علاج امراض الاطعمه

و اگر دوا می ساینده خشک شده باشد باز در آن سرکه انداخته نرم و گرم کرده با استعمال
آورده باشد و ضماد فسنجین نیز مجرب است برای طحال صغیر و سوداوی صنعت آن
فسنجین و می و مایه خرد و بابونه و اکلیل الملک و گل همه مساوی وزن در سرکه سیاه
بسایند و بر ورم طحال نیکو می گذارند در چند روز بفضل صحت روی خواهد نمود و عرق
نیز مفید است صنعت آن عنب الثعلب سبیل قطی و انجیر زرد و اسطوخودوس پوست
پایله زرد و پیلله سیاه و شاه هره از هر یک نیم پاؤ و مله طی یک چنانکه برگ جها و یک
و جو غشتر سپاؤ و کوفتی را کوفته شب را آب تر دارند و صبح عرق بهفت سیر بکشند
پنج توله زان نوشیده باشند نافع باد و مجرب سیدی مرشدی حضرت شاه عبدالعظیم ضا
لوپاروی رضی الله عنه است که نه برگ خشک موز که کیده باشند و بهفت بال تا خشک
هر دو را بسوزانند و در یک سیر آب مقطر صاف کنند هر بار که صاف کنند نیز تر باشد
بعد چند بار صاف کردن در بوتل بگذارند نه بار سه توله از آن خورده باشند نافع باد
ضماد دیگر آنکه یک عدد انجیر را بر سر که ساینده ضماد بر طحال که چون نفع دارد و دیگر حب
سهال که نیز نافع صنعت آن سهال که زرگوری یک توله و صبر دو توله را با هم ساینده حب
بقد کنار دشتی سازند یک حب روز بآب جها و خورده باشند دیگر خردل چار باشد را
همراه آب خوردن نافع گفته اند که قال الطیب النجیب بادی رحمه الله و آب پیاله چو
جها و نوشیدن نیست از آله مرض میکند مجرب است و چینی شیرین که باضم طعام و دافع
ریاح از حکیم نبی بخش صاحب کیم توپری سلمه به صنعت آن پودینه سیر و پنجهیل و دیگر
باویان نمک سیاه که شمش قند سیاه انجور سرکه مرچ سیر کشنیز خشک و ارغنی
کوفتی را کوفته بیخته وادرک سیرا ساینده انجور را در سرکه شب تر کرده صبح مالیده
قند سیاه را در آب قوام کرده بجوشانند و در عین جوش شیر قند بیامیزند و بنهند
پس از دیگران فرود آورده ادویه بالا بیامیزند و نگاهدارند که هم بدرقه طعام هم

سپرز نهند و فشارند و در زیر پاره شود شربت بنفشه و درم
باقی علامت هر یک را موافق آن یاد آید با عرق بادریان بقیه
یا شیره آن و در سوداوی با سکنجبین بروری دو توله و در صفراوی با سکنجبین ساده و در خونی
بعرق کاسنی و مکه بخورند صنعت آن پوست بخیج کبر بخیج درم و زراوند مدحج یا طویل
و درم و فنجکشت و فاضل سیاه از هر یک یک ^{یا شیشه} ام همه را کوفته بخیجته در سرکه که گفته شد توله
که در آن اشق چهار درم حل کرده باشند خمیر کنند و اقراص سازند و هر صبح یک قرص از آن
بدستور یک نوشته آمده ام خورده باشند و درم طحال ورم جگر را این نقوع نیز مجرب است
صنعت آن شاهتره و پنج از خرد عافیت و ایندسون و اشنه و تخم زایانه از هر یک یک درم
همه در نیم پاؤ آب نیم گرم تر نموده پس از یک ساعت صاف نموده بشربت زرافاد و توله
شیرین کرده بنوشند بست روز صفا و اشق که مجرب فیه و برادر توامی مرحوم است اگر سه بار
آنرا بعمل آرد انشاء الله الشافی اثری از مرض طحال باقی نماند صنعت آن اشق یک نیم
و کثیره و صمغ عربی از هر یک و ونیم باشد و زراوند مدحج یا طویل پنج باشد همه او شش توله
سرکه انگوری ورنه در سرکه رسمی که بسیار تیز نباشد ساییده بر پاچه که برابر ورم بود
نماده نیم گرم نموده بر ورم طحال چسباند پس هر قدر که ورم تحلیل خواهد یافت پاچه از
بدن جدا خواهد شد و طرفه این که پاچه دو آلوده اگر بر موضع صحیح از طحال چسبیده نخواهد
نخواه چسبید همان قدر را بمقتضی تراشیده باشد هر روز هر قدر که ورم تحلیل خواهد شد
پاچه از بدن جدا خواهد شد همانقدر تراشیده باشد تا آنکه در هفته تمام شود و بران
پاچه آب غسل و غیره نرساییده باشند و بعد تمام شدن پها با لحاظ کنند که در عمق بدن
قدری ورم باقیست یا نه اگر نمانده باشد شکر گوید ورنه باز بر موقع ورم باقی که هنوز
یافته است عمل با شکر را کنند در سه مرتبه زوال مرض خواهد شد انشاء الله الشافی و اینقدر
دوا که نوشته شد برای هر سه بار کافی است و این تمام جدا شدن پاچه و هفته خواهد شد

بکتاب شریقه قص سازند خوراک از یک روم تا دو روم صفت شربت بزوری بارد
 تخم کاسنی و تخم خیار بن و تخم خربوزه از هر یک پنج درم پنج کاسنی ده درم همه اینها بکوبند و
 در چاه صد مثقال آب جوشن بپزند تا به نیمه رسد صاف کرده با سه صد مثقال شکر سفید
 بقوام آرند و تجربه محمد و حسین شربت بزوری معتدل مفیدست صنعت آن پوست
 پنج کاسنی و گل غافق و تخم خطمی اصل السوس مقشتر سینل الطیب بنفشه و گاؤزبان از هر یک
 سه مثقال و تخم کاسنی و تخم رازیانه و تخم خربوزه و تخم کدو و حب قرطم از هر یک پنج مثقال
 نیم کوفته همه را در پنج رطل آب یک شبار روز تر نمایند و مویر منقی بسیت درم در آن داخل
 کرده بجوشانند هرگاه که دو رطل یعنی یک سیر ماند صاف نموده قند سفید یک سیر در آن
 داخل نموده بقوام آرند و ریوند خطائی دو مثقال خوب باریک ساییده بالای شربت
 بعد قوام پاشیده بعمل آرد بسیار مفیدست اگر سه از بلفم و مجرایکه از مراره صفا با معا
 میریزد افتاده باشد همراه چای خطائی نوشیدن این شربت بسیار نفع بخشیده است
 آنادرین ریوند نبوده است صنعت سنگجین دیناری زرشک بزرگ زرد از هر یک شش درم
 و تخم کاسنی پنج درم و پوست پنج کاسنی و پوست پنج کبر و پوست پنج کرفس و پوست پنج بادیان
 و بادیان از هر یک سه درم نیم کوفته همه ایک و زو شب در یک سیر آب و سی مثقال سکر
 تر داشته صبح بجوشانند چون به نیمه آید صاف کنند و یک سیر قند سفید قوام نمایند

بحث علاج امراض الطحال

آماس سبز اگر تراش عارض	رباعی	پر هیز نماز هر چه باشد قابض
باقصر کبر سنگجین خور که شود	۱۵۳	بر جان توفیض تند رستی قابض

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم الطحال	آماس سبز	انحطاط اربعه باشد	چون شمع وضع	در بلغمی قرص کبریا

و پوتی لمسن یا زرده عدد و مرغ سیاه یا زرده عدد و همه البسایند و نه شب از یک آن
پس مرتباً اندازند و از هشت یک یک کرده باین طریق بخورد که آرد جو را بنفشه آب
ساییده سه عدد نان شتی سازد و در آب جوش داده بر آورده مسکه گاو و بسترش گرفته
حب خورده بران قدری قدری از آن نان خورده باشد چون تمام شود و شیر شیر
آورده جوش داده شیر را گرفته شیر را نگا دارد هرگاه گرنگی آید از آن شیر نوشیده باشد
و نان یا خشکه همراه آن شیر خورده باشد و اگر تشنگی معلوم شود از آن شیر نوشیده باشد یک
و یک شب که بلغم با سهال خارج خواهد کرد و این بر روز یکشنبه کند بد و مرتبه دفع خواهد شد
بفضله بعدتی و اسهال اگر قدری ورم باقی ماند این سفوف با استعمال آرد صنعت آن
فسر اسیدون بدل آن که فنیکی زیری اجوایی لسی زیر دجوب فتمون کوفته پیخته شده
سازند شش از آن صبح و شام همراه آب گرم نوشیده باشد از حکیم مزاج حضرت حسین بنی

در علت زردی چه عوامم چه خواص	ر باعی	جویند باب کاسنی راه خلاص
هر که که خلاصی نبود حاصل از آن	۱۵۲	نوشتند بنجین دیناری خاص

شرح و تحقیق

آب کاسنی بنمروق و آب عنبل الثعلب بنمروق از هر یک چار چار توله و قرص گل
چار باشد و شربت بزوری بار دیک نیم توله و بنجین دیناری یک نیم توله را با هم آمیخته
خورده باشد صنعت قرص گل گل سرخ یک ام و عصاره غافث چار درم و عنبل الطیب
یک درم و طباشیر و درم رب السوسن و درم همه اکوفته پیخته باب یا زرده دانه مؤثره
که در آن جوشن داده باشد آمیخته و سرشته قرص سازند خوراک و درم این مستعمل حکیم
طالب حسین صاحب حوم خورجو لیست آن نسخه دیگر که مستعمل محیی حکیم بنی نجش صاحب
کیرتجو لیست سلمه الله تعالی اینست صنعت آن مصطلکی و طباشیر از هر یک یک درم
سنبال الطیب سه درم اصل السوسن مقشر یک ام گل سرخ ده درم همه اکوفته پیخته

مستسقی طبعی و زرقی را شیر براده شتر بجای آب نوشیدن اگر تب نباشد
و میان شتران مانند دوابی عجیب لنفع است و بس

بحث علاج امراض المزمنه

بهر کس یرقان ر بود صبر از جانشر رباعی اسهال فی و عسرق موافق دانش
بهر روز پس از آب انارین بده ۱۵۱ مرغ و نخود و قشق حب ماش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
یرقان صفرا	زردی چشم	کثرت صفرا یا امتناع استفراغ صفرا	تقدم حیات صفراوی و الم در احشاء و غشیان و تلخی دهان و خشکی طبیعت ظهور این در ایام باجور باشد اگر قبل از بهفتیه در تب خلاف عادت بود و در کوباشند	تداوی غیر موصوفه بعمل آریز و آب انار که تدریجاً با سکنجبین ممزوج کرده خورده باشند

و آب برگ تربی و قینج توله و شکریه خام یک توله و تمر هندی چار توله خوردن نیز نفع دارد
و آب گاسنی مرق با سکنجبین یا شکر سرخ نوشیدن یا گل چاندنی را با شکر سرخ دو توله
در آب ساییده نوشیدن را نیز مجرب یافته ام و موثر منقح پانزده دانه در سر که ترک کرد
خورانیدن نیز از آله مرض می کند اگر در چشم زردی ماند هفت دانه از شونیز و شیرین
یک ساعت بخیسانند و بسایند و در بینی قطور نمایند از آله آن نماید در مدراس
و حیدرآباد یرقان سفید می شود که چشم و بدن و ناخن سفید میگردد و ناتوانی
و بخار یعنی تب خفیف و بد ذائقه زبان و درازی شکم و بیوست بر چهره می باشد
و مستی اعضا و عدم گرسنگی نشان آن است سبب آن افراط بلغم است این حب
که نوشته می شود بسیار مفید می شود صنعت آن برگ بیدانجیر نوریسته دو و نیم عدد

و ورق مرزنجوش و کرفس و اینسون و رازیانه و ایرسا و سعد و سیلین و کندر و سیاه
 و مرکبی از هر یک درم و جوش شیرین و درم آنچه باید که اخت بر وزن سداب یکدانه
 و مجموع درم آبیخته در بادون بسایند چند آنکه همچو مرهم شود بر شکم نهاد نمایند و خواست
 کمونی علویجاتی تافع است برای سردی معده و جشامی حاضق و پتهای باغمی
 و سوداوی و سردی انشین و قیل و ریجی و فواق امتدانی و نفخ معده و شہوت
 کلبی و قولنج ریجی و استسقامی طبلی صنعت آن زیره کرمانی مدبر بر بیان یک یک طبل
 فلفل سیاه یک و قیہ نیم و زنجبیل و قیہ برگ سداب سایه خشک کرده و سیلین سیاه
 و دایچینی و قرقه الطیب و حب بلکسان و مصطکی و می و سنبل الطیب و هر یک درم و مجموع درم
 پنج درم کوفته آبیخته با سوزن دویہ غسل مصفی بقوام آورده جوارش سازند باینطور
 که اول بوره ارنی را داخل کرده برهنه نهند بعد دیگر دویہ مستحقه را قدری قدری
 انداخته آبیخته باشند پس نگاها دارند قدر شربت آن از سه ماشه تانه ماشه واضح با
 که هر جوارش و معجون که در آن بوره بود آنرا سخاوند بلکه بلع نمایند که بدنشان ضرر
 برای تفریح و تولید خون عرق نبات بسیار مفید صنعت آن نبات مصری را
 در آب شیرین انداخته گذاشته عرق یک سیر کنند که بسیار تند خواهد بود و خوراک زد و تولد
 تا شش تولد از حکیم جعفر حسین بنارسی کنجبین خود بخوبی کمالی اضم و مقوی معده
 و قاطع بلغم است صنعت آن سرکه خالص عرق ادرک عرق پودینه سبز و سرکه سرخ
 آبیخته قوام سازند از حکیم مرزا جعفر حسین بنارسی شربت انار برای تقویت جگر فیض
 عرق انار بشکر مرخ آبیخته به پزند و قوام آرند

هر کس که بود علت استسقا	رباعی	آبش بده و شیر شتر فرماییش
از روی دو اگر میسر گردد	۱۵۰	دائم بمیان شتران کن جایش
شرح و تحقیق		

پس بسیار اعضا رسد	در ضربل سرگین اسب
این انا سندلجی و اگر ماده	دفع کند بعد برآورده
ریق و رحم در معده و کبد	برآمده باشد صاف نموده
واسعادر آمده شکم منتفخ	نگاه دارد هفت توله از آن
و در این اطبل گویند که	و حب و نذ انواع استسقا را
هنگام دن و از سچو طبل	نصبت صنعت آن او نشود
میدهد و اگر ماده غلیظ و ک	و نوشاد راز هر یک شش
مابین پوست شکم صفاق	بآب ساینده جوبت بخورند
بالکند نشو میان شب	یک بصبح و یک شام
بفتح شامی شده و سکون می	محل عرق بادیان خورده باشد
که چادر است شحمی بر معده و	و غذا نخورد آب خواهد ناکند
محیط شده فقط یاد در میان	بادال مونگ مقشر خورده
تر و اسعادر آمده شکم را بزرگ	و بجای آب عرق عنب
کنند این رقی نامند که مشابه	و عرق بادیان
بجک پر آب می شود	نوشیدها شدند

شیخ ابوعلی رحمه الله میگوید که زنی را دیدم که استسقای رقی داشت و ضعف بران
مستولی بود و نارشترین بسیار خور و خلاص یافت و ساهر گفته که بسیار کسان بخوردن
ورق ترب بقدر نیم ربع سیزین مرض نجات یافته اند و هم بعضی رین شکر و توله
می فرایند و صاحب ستور میگوید که سن بلنا و آب بآب سنجین آبیخته و آدم
کسانی که بدوست آن درین خل وند نفع کلی دیدند و اما دیکه انواع استسقا را نافع
این ست صفت آن نوشاد و الکلیل الملک اشنه و حمام و ورق درخت غار

جگر خوردن این سفوف نبشت الحیا نیز مجربست صفت آن پوست پایله رود پوست بلبله
و آمله منقشه و ریخته و فلفل سیاه و فلفل دراز و قند سیاه از هر یک یک توله و نبشت الحیا
دو توله کوفته بچخته سفوف سازند از شش ماشه تا یک توله با جغرات اگر سرفه نباشد ورنه با غسل
واده باشند بر آبی سودا القینه و ورم باطن از برگ کبک و ابله و نمک سیاه و سیاه چینی
سازند و بانان منته و ده که در و کهنی زبان آنرا را گی یا دچمنه گویند خورده باشد و اگر
برگ کبک را کوفته عرق گرفته در آن داج چینی و ریخته و پودینه و بادیان و نمک سیاه
سایده حبوب بنزد بقدر ریختن بچه را یک و کلان اچار بپزند و اگر پیشاب بند باشد
پنج ماشه عرق برگ آن بار و غن بیدار بچمنه بنوشانند و بالای آن بعد یک ساعت
آب گرم بنوشانند و در او سه سال کند از خواب حکیم حسین الدین صاحب حرم حیدر آباد کرم الله

مستقی اگر طلب کند در مانش	رباعی	ریوند و سنگچین مناسب دانش
در ارج و کبوتر بچاش ساز غذا	۱۲۹	وز میوه با فراط بد در مانش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
استسقا	در آمدن ماده	ضعف قوا	چونکه این مرض منقسم	دوای استسقا می طبعی
	بارد و غویب	جگر و بروی	بسه قسم است فلان علامت	و زقی آنکه در تحت با و جان
	در خلل اعضا	مزاج آن	هر یک جدا گانه است	برای امح و برگ
	و بر آمدن آنها		اعنی اگر ماده رقیق	شمر پار دو و ریزه ریزه
	بان		بقدرین ساقین متن	کرده پنج سیاه و دو سیاه
			و شکم و زیر چشم در آن به	تف سیاه و دو و نیم سیاه
			ابتدای رم کند بعد از آن	در آن نه اخته و نهین و دو
			پشت است و سها و سها	را محکم بسته بهشت روز

از هر یک سه توله و شکامی و باد او را ز هر یک یک نیم توله و یک چار درم و ز رشک
 دو توله و صندل سفید و غافق و فسنجین دو و نیم مثقال و اسارون یک مثقال و ^{۱۳۸}دو
 کوفتی را نیم کوفته در آب بسیار گرم یک شبار و زردارند به صاف نموده سرکه خالص
 و گلشن از هر یک یک پاؤ و آب لیمو چارده مثقال را ننداخته در نبات دو و نیم سیر
 قوام سازند و از آتش فرود آورده ریوند چینی و و مثقال ساییده در آن نداخته نگاه
 دارند و توله نان باب برگ کاسنی مروق و آب برگ عنب الشعلاب و ق از هر یک پنج توله
 و عرق کیوڑه و توله یک قوت دابه باشند و واضح باد که اگر غلبه صفر باشد آب لیمو را
 باز دارند و در با سور سرکه را هم و قرص مبارک اهرم بسیار موثر می فرمودند صنعت آن
 گل سرخ و ترنجبین و مغز تخم خیارین از هر یک پنج درم و طباشیر و و مثقال تخم کاهو
 یک توله و مغز تخم خرزوزه دو و نیم مثقال و تخم کاسنی چار درم و مغز تخم کدو دو درم
 و رب السوس یک مثقال کافور هفت سرخ ترنجبین و عرق کیوڑه مالیده صاف نموده
 ادویه را کوفته بخته در آن آیسخته قرص بقدر یک مثقال بنزد یک قرص همراه آب کاسنی و آب
 عنب الشعلاب و عرق کیوڑه بشهرت انا و دو توله شیرین کرده یک قوت خورده باشند صبح باشند
 و پس از یکت سفازهر معده بی یک ماشه و بسد محرق پنج سرخ با عرق کیوڑه خورده باشند نافع باد

هر کس که ز سود قنیه بینی اثرش	رباعی	فرمای ریاضت بطریق سفرش
چون منشأ این مرض بود ضعف جگر	۱۳۸	باید که دهی مقویات جگرش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سود القنیه	فساد مزاج جگر است که با بر جگر ضعف مستولی می شود و نیم توله است	برودت	رنگ و می بدن بزرگ و سپیدی می گردد و بدن تهیج می شود و پیاده فتنه می شود	بهترین علاج سفر

و جوارش را چینی برای ضعف کبد مجرب فقیرست صنعت آن دارچینی و عود و هندوی
 و راسن زهریک یک ^{پاش} و قرفل و فلفل سیاه و دار فلفل و سنبل الطیب و اسارون شامی
 از هر یک پنج ^{پاش} و زنجبیل ^{پاش} و دریم و غلغل خشک بهشت دریم و میل و قرفله الطیب
 یا کبابه زهریک و دریم و انیسون و مصطکی و زبر زریا نج و سلینجه سیاه از هر یک ^{پاش}
 همه اکوفته بخته بعسل مصفی سفید سه چند مجموع ادویه قوام نموده بسترند و در ظرف چینی
 نگاهدارند یک شقال زان خورده باشند و شربت زرک اگر زرشک باشد همچو شربت انار
 میخوش سازند که گفته شد جوارش را چینی از حکیم نبی نجش صاحب ارچینی آمله ^{پاش} منق
 بسیار مصطکی قرفل جوزیو فلفل سفید زنجبیل ترید سفید سقمونیای مشوی نبات ^{پاش}
 برابر ادویه و عسل و چندان جوارش طیار سازند قبل طعام یا بعد از آن سه شعله خورده
 اگر تشنگی معلوم شود در آب شیر بادیان یا لعاب گاؤزبان چار ماشه برآورده بنوشند
 نوشداروی مقوی معده و جگر و مفرح آمله تازه را تخم برآورده در شیر گاؤزبان کشند
 صباح بآب شیرین چند بار شسته در آب بچوشانند چون ثبت رسد بآلیده و در غزال آینه
 صاف کنند و در شش شکر سفید قوام کنند هر گاه که قوام درست شود سفوف طباشیر کشتیز قرفل
 دانه الاچی سفید بسیار جوزیو ^{پاش} کلچین کچورگل سرنخ زعفران راسائیده در آن میزد
 اگر سرد کوفی و اذخیره مصطکی افزایند بهتر باشد قدر شربت

هر کس که شود پدید ضعف جگرش	رباعی	از ضعف جگر بچهره بینی اثرش
فرمای خورد انار و بسکن نخورد	۱۴	نارنج که بی شبهه رساند ضررش

شرح و تحقیق

حضرت سیدی استاذی مرحوم حکیم نجیب باومی درین مرض شربت هندو بار بسیار
 می ستودند صنعت آن پوست پیچ کاسنی پوست پیچ بادیان از هر یک نه تولو تخم کاسه
 و ثمره طرقا عنی بایسن گاؤزبان اصل السوس مقشر و تخم کشوث و تخم خیار و تخم خطمی

بدن در روز هشتم از بیماری ناشی سسمل و قوس کبیر تشنگی بطن بخوراند با عرق منکوحه شربت برنج			
از گرمی اگر نمود تشویش عطش	رباعی	از راه علاج آن قدم باز نکش	
از اغذیه اش بغوره رغبت میکند	۱۴۵	وزا شربه شربت انار میخوش	

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
العطش المفرط	تشنگی بسیار که از حد اعتدال گذشته باشد	گرمی معده یا گرمی جگر	آب سرد زیاد شود و از بهوش رخت	علاج مصنف هم
		بلغم شور در معده	با جوشن القه بآب شربت انار میخوش آنکه گرم خوردن و شوره قند سفید نیم سن	

در نیم سن آب انار میخوش بقوام آرنه اما گرم آف تا اثر بقدر سته رتی در آب پنج توله آمیخته و بیک تله نبات مصری شیرین کرده نوشیدن از آله تشنگی میکند اما در بلغم شور اگر سودا گیرتی و ایستد یک تی را در سه توله آب آمیخته فوراً بنوشند رفع تشنگی بلغم می کند و این هر سه در در شفاخانه انگریزی و کاکین سوداگران انگریزی بسیار یافت می شود

ضعف جگر آنکه برود صبر از جانش	رباعی	از شربت زررک و دکن در انش	
ترقیب غذا کن چون خورد شربت را	۱۴۶	از مرغ و مویز و زرب زاناش	

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ضعف الکبد کمزوری جگر	سودا مزاج یا سده یا ورم	زردی از کویرگی رنگه ادویه اغذیه	و بی رغبتی از طعام ذی عطر	
	یا شق شدن یا بمشاکت عضو دیگر	وغالی بودن بول بکار برنده و هرقو		

که ضعیف شده باشد موافق آن علاج نمایند و از آله سبب و اصل علاج مزاج کنند

و کشنیز بوداده تیکر سرخ را در گلاب ساییده نیم گرم چند بار نوشانیدم بعد سه کوفی
 را در نیم سیلاب جوشانیده چون نصف سیده نیم پاؤ گلاب اخل کرده هرگاه تشنگی می شد
 می دادم چون تشنج شد بخور موم خالص خام در پارچه رو بر آورده موضع پایی که محل
 تشنج بود و ادم و تکمید کردم خواب سید و صحت یافت الحمد لله ثم الحمد لله
 برای رفع تشنگی بهیضه و دفع سمیت مجرب است دو نوبت در در آب بسایند و نبات
 مصری شیرین کرده نیم گرم بدهند فوراً تشنگی را دفع می کند دیگر حب رشک رشک
 سیاق انار دانه ترشد اپینی سبک پوری پیل مرچ سیاه و عرق لیون جویبار
 بقدر مرچ سیاه خوراک چارحب باب تازه اگر تشنگی بود

بحث علاج امراض الکبد

آنرا که جگر ورم کند از خوش در ماده اش خلط و گرده است	رباعی سم سم ۱	رگ زن که رسد نفع جدا فرودنش مسئل طلب کن بدن بیرونش
---	------------------	---

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم الکبد	آماس جگر	دم	تپه ای در دو گرافی و فیض خشک و کج	فصد با سلیق باید کرد و بعد نفع مسهل حب خلط باید داد
		صفرا	تپه تیز و زردی زبان و بر آمدن صفرا بقی	و واضح باد که حضرت استاذی مرحوم حکیم
		بلغم	زردی آماس و سپیدی زبان قاروره محکم بن	نجیب بادی می فرمودند که در ورم کبد و درد جگر
		سودا	و کودت بول ترشی ذوقه	فصد با سلیق و اسهال است
راست نماید و مسهل از خیار شنبه و عرق کاسنی و عرق عناب و شربت انار بشمول و عناب				

سعی ام هر سه را نیم کوفته در ظرف گلی که نه که آب زان مقرر نشود نمایند و آب شیرین و چند
 بران انداخته در ظرف مستحکم بسته در سرگین بنهند تا سه هفته پس بر آورده صاف نموده و در
 نگاهدارند از یک انگ تا یک نیم دانگ زان خورند و والد با جرم محرم فقیرین قن سیاه
 برابر جملادویه و شیره گیسو وارد داخل کرده جامه را در راه دفن می کردند بعد از چند هفته
 بر آورده عرق آن می کشیدند و در قرا بهمانگاه می داشتند و بهنگام ضرورت استعمال
 می کردند و آل مغفور صاحب هیضه را این نسخه مرکبه التجویزی فرمودند عرق بادلیا
 و گلاب زهریک پنج توله هر دو را نیم گرم کرده بکنجبین ساده دو توله شیرین کرده گلندر
 دو توله خورنده بالایش می نوشانیدند و چند باری دادند که مرض بفضل الشافی صحت
 می یافت و حب پیارا رنگ نیز مجرب است صنعت آن پیارا گاسه شسته و ناخواه و زنجبیل
 و بادیان و پنج شیطرج هندی و فلفل سیاه و نمک ب نمک سیاه و نمک پیارا گاسه از هر یک
 یک لوبکه همه سفید و صج ترکی و راج بریان از هر یک یک لوبکه کوفته بخته آب لیمو تا
 نه ساعت کامل سخی نموده حب بندند و بقدر خود وقت ضرورت یک حب آب نیم گرم
 فرو برند و حب حیات که بر باغی یک صدوسی و دو نوشته شده است نیز مفید است
 و جمعی مولانا عبدالرزاق لکهنوی که از ارشد تلامذه اوستاد بنده مولانا احمد علی چایا کو
 مغفوران این نسخه را مجرب می فرمودند صفت آن سعد کوفنی یک توله را نیم کوفته در نیم
 آب بچوشانند چون بنصف رسد در آن نیم پاؤ گلاب میخته بنوشانند برای هیضه امتدانی
 مجرب است و نسخ پیارا رنگا مجرب برادر توامی مغفور است برای هیضه طوبی صنعت
 آن پیارا نگاو و سرخ قرنفل سه انه فلفل سیاه بست و یک انه نرم سوده پیتا و سرخ
 ساییده در آن داخل کرده نیم گرم جرعه میدادند فوراً رفع مرض می نمود و برای رفع هیضه
 صفراوی کشنیز بوداده راشیه بر آورده نوشیدن مفید گویم اگر بکنجبین و توله افزایند عمل قوی
 می گردد بر خورد و حرکت الله خالق هیضه و بانی شد بهتم رجب شسته هجری سعد کوفنی

الشهوة الكلبية	بسیاری میل بغذا	انصباب سودا	تیرگی رنگ و خشکی	تنقییه سودا باید کرد
و عدم سیری بآن	بکثرت برقم معده	و بان ترشی آروغ	بمطبوخ فیتون	
و بقصد باسلیق دست چپ یا اسلیم	و از ترش و تیز پر پیسند باید کرد			
انرا که بود میل گل و امثالش	رباعی	بینی بره مرض و گرگون حالش		
هر خلط بدی که باعث آن شده است	۱۴۲	از معده برون کن بقی واسهالش		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
فساد شهوت	میل بگل و مانند آن کردن	اجتماع خلط رودی معده	از قول شایع تنقییه معده	
بقی و سهل از ماده فاسده نمایند اگر بیا از حواصل نباشد و رنه بر طبعش گزارند و خاییدن	استخوان کبوتر بچپ و دراج و تدر و و بچپ مرغ خانگی بریان کرده و آبش	فساد ویردن فائده دارد و زیره و ناسنخواه را خاییدن و آبش سرد ویردن نفع دارد		
از هیضه کبیکه شدتی واسهالش	رباعی	شمازتی واسهالش گرگون حالش		
در ماشین و برنج بال مرغشده و سا	۱۴۳	از رحمت این عارضه فارغ باش		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
هیضه	حرکت هوا و غیره ضمه	تغیر و فساد طعام	قی یا اسهال با هر دو مع	علاج این چنین است
فاسده که بقی میسهال	برشی یا شدت	کرب معده یا قلبی غشی	رباعی یکصد	
دفع شود	حرارت معده	و تشنگی بسیار و قی تلخ و	وسمی دو فصل	
		باریک شدن بینی و سردی طرا	گفته شد مگر	
عرق آهن برای هیضه و جمیع امراض معده و کبد و استسقا و امراض بلغمی سوداوی				
را مفید است صنعت آن اجوائن پوست پلیان زرد از هر یک بست دام خبث الحمید				

معمولاً افق قبضه امی و ملین برگ سنای یکی مدبر پوست بلیله زرد بلیله سیاه پوست بلیله
ترید مجوف رخیل بی ریشه همه اکوفته بیخته بروغن بادام حرب نموده در شیر مرغی بلیله
و شیر گلقد آفتابی و خمیره بنفشه یا گل بنفشه و شیر مرغی و شهد خالص ام ساخته
بگذارند وقت حاجت یک توله با عرق بادیان بخورند دستور تدبیر سنای یکی آنکه سفوف
نموده در گلاب تر کرده خشک نمایند پس در مارا بچین تر نموده خشک کرده بروغن بادام حرب نمایند

هر کس که بود علت جوع البقرش	رباعی	هر لحظه شود ضعف بدن بیشترش
خوش حالی و افزون شود روز بروز	۱۴۰	می سوسن اگر دهند شام و سحرش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جوع البقر	گرسنگی جمیع اعضا	بلغم زجاجی که	شور می ل عدم	صفت می سوسن
	یا متفرعه از طعم	بفهم معده ریزد	تشنگی و رطوبت دها	گل سوسن چهل عدد

و قسط و قرض و قصب از زیره و اسارون و سنبل و مصطکی از بهر یک و در رم و مسک نیشاپور
و سیلحه از بهر یک سه درم عود بلسان سه مثقال جدا جدا نیم کوفته زعفران نیم درم و مشک
یک نیم باشد بروغن بلسان یک درم یا روغن زیت یک نیم درم و مثلث چارمن همه را
در شیشه کنند و شش ماه گذارند صفت شراب مثلث شیر انگور را که نه من باشد بچوشانند
تا بسه من آید شش من آب صافی را بران اضافه نموده باز یک و جوشش دیگر دهند
و در خم کرده گرم بنوشند تا بجوشش آید و از جوشش باز ایستد و بگذارند تا برسد

در شهوت کلبیه ترا گویم فاشش	رباعی	آب بخورد و شیر چه و اگر افخورد و ماش
هر چیز که شور یا ترش یا تیز است	۱۴۱	از صحبت آن چیز اگر نیران می باش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
---------	-------	-----	-------	------

و نمک سفید و نمک سوخته از هر یک و ششقال جو اگر در دو درم کوفته بخیته سفوف سازند
گویم اگر در عرق پنج عدد لیموی کاغذی خوب سازند بسیار خوب بود و چنانکه مستعمل فقیرست
و حضرت استاد می فرمود حکیم نجیب بادی جوارش مصطلکی ساده را بسیار مقوی معدده
می فرمودند صنعت آن مصطلکی و گل سرخ از هر یک ششقال هر دو را ساییده شکر سفید
سه پا و رادر گلاب توله قوام کرده از دیگران فرود آورده در آن آمیخته نگاهد از دیگران که از آن
خورده باشند نافع باد و حب حیات جهت تقویت معدده و درستی باضمه کسریاح و دفاع
قراقر و نفخ شکم و تقویت دماغ و تصفیه حواس و تفتیح سرد و ماندگی اعضا و سستی آن
نافع صنعت آن نمک سیاه و نمک سینه و نمک هوری و نمک مجروح و هلیله سیاه و آمله قتی
و زنجبیل و فلفل و دار فلفل از هر یک یک توله و ناخواه شیطرح هندی از هر یک ماشه و قمر نفل
و دارچینی و زانه بیل از هر یک چهار ماشه و عود هندی مصطلکی و بسا ماشه از هر یک ماشه همه را
کوفته بخیته بآب لیمو و یا بشبم نخود خوب سازند از یک ماشه تا دو ماشه خورده باشند تعوق
خوشن الله باضمه طعام و دفاع ریا و مفرح صفت آن امچور تازه عرق نعناع خواه که
وقتی سیاه هر دو را در سکه تر کنند شب تر نمایند صباح بسایند و بخوشانند و در آن صبح سیاه
زیره سیاه برگ بودینه خشک یا تر لونه ای که الاچی خرد و دانه الاچی کلان کشتن املی با و یا
اورک ارجنی نمک سا بنه اورک املی را ساییده باقی را کوفته بخیته همه را قوام سر که خواه غشاع
ند کور یا مینر و کلونگی سالم و کشتن سال در آن سرشته بعد بخته رغبت نمایند که هم چینی
و هم معجون است تجویب که بهضم جید کند بودینه خشک بودینه تر نمک هوری صبح سیاه
زنجبیل همه او عرق لیمو کاغذی قدری قدری انداخته که ل نمایند هرگاه تمام شود
خوب سازند و بسا خشک نمایند یک عدد بعد طعام خورده باشند سفوف مقوی معدده
و ارجنی مصطلکی سعد کوفی طباشیر دانه الاچی سفید نبات مصری سفوف کرده در مربای
خسته بر آورده آمیخته دو ورق تفره بر آن پیچیده بخورند و بالای آن عرق بادیان بنوشند

چون معده شود ضعیف گرداری هوش	رباعی	تحقیق مواد کرده در تنقیه کوشش
چون تنقیه خود تمام حاصل گردد	۱۳۹	تعدیل مزاج کن معده دل می نوش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ضعف معده	کم نور شدن تو	سوء مزاج معده	دیر گذشتن طعام از فم معده	بعد از تحقیق
	هاضمه و تغیر یا اجتماع خلط	و شور شدن و ثقل	مواد تنقیه آن	
	فاسده در آن در معده باقی دیگر نشان	و تعدیل مزاج باید		

و معده آن بی خوراند و این حب باید خورد صنعت حب باضم زنجبیل یک پا و ونک سیاه
دو توله و مرج سیاه شش ماشه و قرض فلان ترده دانه و پیل دوازده دانه همه اکوفته بخیمه بقدر
کنار خوب بندند و یک هر روز از آن خورده باشند و برادر ممر حوم حکیم فیض الله خاتما
باین وزان نوشته اند حب باضم زنجبیل و پیل و راز و لونگ از هر یک یک تله و مرج سیاه
ونک سیاه از هر یک شش ماشه و اکوفته و بخیمه خوب بقدر کنار دشتی طیار سازند
گویم اگر بشنم خود سازند خوش طعم و نافع بصغری مرکب هم باشد فافهم و حب پیارنگ
نیز مجرب است صنعت آن پیارنگ یک ماشه و این سولف و بابرنگ و نک سیاه از هر یک
یک تله را در عرق ده عدد لیموی کاغذی ساییده خوب مثل خود سازند و با استعمال آن
از یک ماشه دو ماشه بعد از فراغ طعام روز و شب هفت خورده باشند و دیگر جوارش
جالینوس و نک سلیمانی که ذکرش گذشت و همچون فلاسف که نیز گفته اند بسیار مضیت
فندبر و سفوف مقوی نیز باضم خصوصاً اصحاب اسیر پیضه صنعت آن انار دانه
دو توله و ساق و پوست بلبله زرد و پوست بلبله آمله و منقی که چرمی زنجبیل از هر یک
یک تله و دارچینی و قرض فلان و پودینه خشک و عود غرق و زرباد از هر یک ماشه و شیطره
و قاقله صغار و ناخواه و گل سرخ و زرشک با و دیان از هر یک شش ماشه و نک سیاه

برتابه گرم نموده و جوز انداخته بخوراند قی بلغمی بند خواهد شد برای قی و بخار و تهوع
اطفال مفید است پس فلفل را زهره و راد و عرق بادیان ساییده بنوشند

امی قی دمت فگنده در بیم و هرس	رباعی	گویم سخنی که ختم داری پاس
صنم عزلی و کمر با سوده	۱۳۷	نعبت یسکن بشرت حب لاس

شرح و تحقیق

بیان صفت شربت حب لاس رباعی بالا گفته و نوشته شد و سفوف مالاخوین نیز مفید
صنعت آن تخم خرفه بریان و گلنار و تخم حاضق طباشیر و گل زمینی زهر کج را شسته گل سرخ
و شادنج و حب لاس و نشاسته و دم الاخوین از هر یک و ماشه و کندر و افیون از هر یک یک ماشه
همه را با یک ساییده سفوف سازند قدر شربت جوان یک ماشه همراه آب طفل اینم باشد
برای حبس خون مجرب است از حکیم قاضی امی بخش صاحب نطفه نگری بقا هم آمده است

از امتلا آنکه کچھ گرد و یارش	رباعی	باید که کنی یقینی در کارش
و از آنکه بود کچھ استفراغ	۱۳۸	بگذر ز علاج او مجو آزارش

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
فوق	کچھ که چھکی باشد	امتلا	تقدم خوردن طعامها	یا قی و مایند یا پودینه
در هندی	در هندی	استفراغ	غلیظ و گران معده تقدم	رادر آب نادرش
			و اسهال امثال آن	بخوراند شیر و روغن

باوام نوشاند و حریره ای لینه خوراند خدا شافی است جل شانه و طبیبی هندی ادواکشن
او جها ساکن سعد الله پور علاقه که روال ضلع سلطان پور از ملک دده می گفت که منسلا
و مونگا و سکنه نابی و پمپل از هر یک یک سرنج کوفته بچته و در شش سرنج شله آمیخته
بنوشاند دیگر یک دانه پمپل را سوده در نیم پاؤ عرق سنڈی آمیخته نیم گرم بنوشد

شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تقي	حرکت معکوب و دفع چیزی سود خارج از راه دهان	صفرا زردی آنچه بقیه نماید و تلخی و تیزی آن	آب بصد مثقال صاف او قند سفید	صفعت شراب بهی
		بلغم	سپیدی رنگ آن	نیم من قوام نمایند
		سودا	سیاهی آن	چون نیک غلیظ شود
<p>نگاه دارند صفت شربت لیو شرح با عی می ام نوشته شد صفت شراب به آب یک می که در شراب یا بدل آن نیم من بچوشانند چون به نیمه سد قند سفید یک من در آن انداخته رنجبیل و قاقله و قمر نفل و عود از هر یک یک ریسم را کوفته و در لته بسته و در آن انداخته بچوشانند تا بقوام آید پس مصطکی و مشک و زعفران از هر یک انگلی در گلاب آب حل کرده اضافه نمایند و دوسه جو شرف بگیرد دهند صفت شراب حسب لاس که در هر یک تخم مندی خوشبوداری گویند و در فارسی مورد دانه نامند پنج سیر و در یک من آب بچوشانند تا به نیمه سد صاف کنند و در نیم من قند سفید حل کرده بچوشانند تا بقوام آید فائده برای دفع کثرت تقي آب نقوع کشنیزه باشد و آله شش باشد و شربت لیو یک لاله انا ترش و طهائیر و شربت امار و آب برگ و چوب انکور ساییده و زهره خطائی نافع و مجرب است الغرض سبب تقي در یافته حسب آن تدارک نمایند بادویه و اغذیه منقول از استاد مرحوم فائده پوست و دخت پیپر اگر از تنه خود جدا می شود و آتش سرنخ کرده و در آب اندازند چون سرد شود آب لالش خوراند تقي بند خواهد شد و دیگر ریشنا جیل سه ماشه سوخته و در یک لاله شهد آیمخته چند بار از آن بلیسانند دیگر یودینه خشک سه ماشه ساییده و در یک لاله شهد آیمخته بدهند و دیگر برگ تبخول را</p>				

وقاتی که بار و بز باز و قرفه و جوز بود و سبیل و زرنب زهر یک و مثقال کوفته بخیه
به هم آمیزند و زعفران پنج مثقال و مشک نیم مثقال باندک قند می صلایه کرده در قند کلاب
شسته آفریند از یک مثقال تا دو مثقال غلظه بسته فرزند و این حب که بیت نیز برای جمیع امراض سودا و
و بلغمی نافع است صنعت آن گوگرد مغسول و فلفل سیاه از هر یک پنج درم و بزرگک بلی
و دار فلفل و نمک سیاه و نمک ساینه از هر یک و نیم درم همه اجزا را کوفته و بخیه آب لیموی کاهیده
خمیره خشک نمایند و تا هفت بسته تجدید کنند پس بقیه رنخ و حب ند و خشک نمایند و یک حب آن را در

چون معده کن از سبب آن آماس	رباعی	خون کم کن و رده مدده بخود بیم و هراس
و رده ورم کند ز خلط دیگر	۱۳۵	بجز تحقیق بدن مدا و امشنا س

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم المعده	آماس معده	خون	تپ در دوشیرینی و بان سخی آماس و سبیل یا پردا	حسب خلط بمضج و سبیل یا پردا
		صفرا	و پینگی تپ تشنگی و بی غبته از طعام	و در رموی صفرا فصلد سلیق باید کرد
		بلغم	زخمی ماس و سپیک زبان قاروره	فائده اگر و رده و بیله سبب هم
		سودا	نحلی مض و آماس و سیاهی ورم	پیدا شود باید که المیاس از عرق

مالیه صاف نموده شیرت بنفشه شیرین کبوده و مرغین و چرنوبه و بنوشانند نافع باد از اسهال و مریض است

در علت قی گنی چو صفرا احساس	رباعی	چیزی چو شراب به لیمو شناس
در خلط دیگر بقی بر آید بنو	۱۳۶	بهر شراب یبیه و حب لاس

پیش از این سیاه نمک سیاه نمک پوری بوزن مساوی گرفته در عرق گیکوار سه بار
پرو کرده خشک نموده سفوف با جوب سازند قدر شربت دو ماشه عرق با ضمیم دفع یا
و مضرخ و شاهی و بیسی از فرزند خرد استناوی مغفور حکیم نجیب بادی اعنی حکیم سید علی
صاحب سلمه الله الا که قمر نفل در چینی گل سرخ پوست ترنج دانه الاچکی سرخ زنجبیل از
هر یک سه توله طباشیر و چترلیه از هر یک شش درم سازد هندی سه توله دانه الاچکی
شش ماشه زعفران یک نیم ماشه بادیان سه توله برگ تنبول پنجاه عدد همه را در آب
شانه زده آتش شسته تر کرده صبح چار سیعرق کنند

در علت درد معده چون باشد کس	رباعی	کاین رنج را انصباب سودا شد و سیر
باید که خورد مسهل و پیریز کند	۱۳۴	از لحم قید و شبیه آن مثل حدس

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع المعده	درد معده	سودا	ترشی دهان سوزش فم معده	تنقیه منبج و مسهل

کنند و تعدیل مزاج بر واد المسک حلو کنند صفت آن مروارید ناسفته که برای شمع و مزاج
سفید ابریشم مقرر در زرباد و در رنج عقرنی از هر یک یک مثقال و بهمن سرخ و بهمن سفید
از هر یک نیم مثقال و سنبل الطیب قافله صغار و قمر نفل و سازد هندی و اشنه و جبیه
و دار فلفل و زنجبیل از هر یک نیم مثقال مشک همه اکوفته بخیته بسجده عسل گداخته باشد
خوراک از یک مثقال تا دو مثقال مزاج را بنوشند و تعدیل نمایند صفت شیره آمله ماد
از این آمله است که یک شیار و زان سوزش گاو تر کرده باشند بعد در سایه خشک نموده
در حبه صد مثقال آب بجوشانند تا سه صد مثقال اند یعنی یک ثلث باشد صاف نمایند و بعد
مثقال قند سفید صاف کرده و بهشتاد مثقال عسل گداخته بیک قوام آرند و برگ گل سرخ
شش مثقال و سعد کونی پنج مثقال و قمر نفل سه مثقال و اسارون سه مثقال قافله صغار

شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع المعده	در معده	صفرا	تشنگی و تلخی زبان	در صفرا مسهل آن
			وزردی زبان	باید گرفت و در بلغم
		بلغم	آبله زبان فتن	استعمال رس کنند
			و عدم تشنگی	که نسخا بهندی است

صفت آن بیشتر سیلیک یا چغندر باشد و زنجبیل و دار فلفل و عاقر قمر و مویزج از هر یک یک مثقال نبات هفت مثقال و بعضی گویند که تیلیا مدبر یک مثقال و زنجبیل و فلفل و مثقال و نبات شش مثقال همه اکوفته بخیمه هر صباح یک سمر انگشت میل کنند و واضح باد که حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب بادی اگر اختلاج معده می بود بعد استفراغ خلط این معجون ابا نقوع چوب صینی می خورد.

صنعت آن مروارید ناسفته و پوست هلیله کابلی و تخم کشنیز از هر یک یک مثقال و تخم حاضن گل گاؤز زبان و پوست ترنج از هر یک سه ماشه و نبات شش توله نبات را در گلاب اقوام ساخته سودنی را سوده و کوفتنی را اکوفته و بخیمه او و به ندره در آن آمیزند و نگا دارند و سه شش ازین معجون با نقوع چوب صینی چار ماشه وقت صبح خورده باشد.

غذا موافق مزاج باشد و از لبنیات و بقولات و حموضات پرهیز دارد و از بادیهی شن او و هاسفوف سوخته کلپی ای رفع ریح و قطع بلغم زنجبیل سفید بوزن نسبت یک تنگ نمک سوخز بوزن هفت تنگ جعفرات گاؤیک سبز زنجبیل را مسلم در جغرات اندازد و نمک را ساییده در آن آیند و تا هفت روز در سایه نگا دارد و بر وزن نیم زنجبیل را از جغرات بر آورده کوفته در سایه خشک کرده باز ساییده بخیمه شش ماشه از آن بصبح و تا بین قدر بعد طعام شب خورده باشد نافع باد و سفوف هندی

از بقیه اران حیات و عمر هر که خورد و صحت یافت لهذا الشفا صنعت آن هلیله زرد
 و کابلی و سیاه و بلیله آمله منقی و گل سرخ و زیره سیاه و کشنیز خشک و دانه قلفا
 و فلفل و نانخواه و بادیان و زنجبیل و شیطرح هندی و دانه چینی و هیل و او هیل کلان
 و نغاع باغی و نغاع کوهی و نمک لاهوری و نمک سیاه و نمک ساینه و جوا کهار
 مساوی اجسرا همه آسیاده در سر که خواه بعرق نغاع خوب بقدر کناردشتی بنده
 یک حب بمیزین هند و بعد در همان سال میان هر هیفته تپ مرکب صفا و بلغم کمتر
 می شود و حب مذکور را فایده و اثر کمتر یافته شد فلیند حب دیگر تجر به در آمده که همه
 موافق طبع افتاد صنعت آن قرقر و قاقا و نارمشک و زرشک سعد کوفی و صندل
 و فلفل و ساق هفت هفت ماشه مثلاً از هر یک مساوی اجرا گرفته کوفته بخته باب
 سرشته خوب بقدر کناردشتی سازند یک حب زان بجوان باب گرم بخوراند نافع با
 و این حب برای تپ لرزه هم بسیار نافع آمده است خصوصاً تپ را که بالرزه و درد
 شکم و قی و اسهال باشد و حضرت مرحوم استادوی حکیم نجیب بادی حب کبریت را در هر هیفته
 باغی بسیار مجرب میفرمودند صنعت آن نمک سنگ سوری و پوست بلبله چاردرم و کبریت مغسول
 دو دام و بایزنگ و اجمود و جوا کهار از هر یک دو دام و نمک سیاه و فلفل دراز
 و کف دریا از هر یک یک ام همه اکوفته بخته و ریشه ادرک خمیر کرده هشت پاس باب
 لیمو صلایه کرده اگر در آن آمیزش صفا باشد خوب بقدر بخورند نهایت باضم
 و دام بوزن بست و یک ماشه باشد خمیره اسطوخودوس مقوی دماغ و معده و مخرج
 صنعت آن اسطوخودوس و زنجبیل و کشنیز خشک کوفنی سنبل الطیب و زنجبیل
 صندل سفید و عود و عنبر اشب و عرق گاو زبان مکر کشیده نبات سفید و نمک لیمو

از مسهل آن بمقتضی صحت رس	رباعی	که موجب رومعه صفا شد بوس
اخراج کن و مداومت کن بر رس	۱۳۳	و باعث آن رامی بلغم نبود

و نمک سیاه از هر یک یک توله و زنجبیل یک نیم توله و بهینگ و ونیم سنج و لونگ
و ونیم عدد هم را ساییده و در عرق لیموی کاغذی خوب بنهند و اگر در معدره
بسبب قبض بود و سبب آن بلغم باشد این حب ملین بدهند که طبع را نرم نماید و قبض
کشاید بی تصدیق صنعت آن صبر سقوطی زرد چا و شتقال پوست هلیله زرد و پوست
هلیله کابلی و هلیله سیاه از هر یک پنج شتقال و سنبل الطیب و مصطکی از هر یک شتقال
و زنجبیل و نمک هندی از هر یک و شتقال کوفته بخت با آب سرشته حب سازند و در
پیش از طعام و بعد از آن خورد و نسخه امل بید نیز مفید است صنعت آن پوست
هلیله زرد و پوست هلیله کابلی و پوست هلیله و آله منتقی بادیان زیره سفید و دانه
الایچی خرد و کلان ناخواه و زنجبیل و دار فلفل و مرچ سیاه و زنجبیل از هر یک شش باشد
و نمک شور و نمک سیاه و نمک سانبه و نمک بوری از هر یک و توله و پودینه خشک
شش باشد و سها که بریان نه باشد کوفته بخت و در عرق امل بید سرشته و بریان امل بید
پرسازند و نگا دارند و بعد چهل روز با استعمال رند و دیگر نسخه امل بید که از سیه طالب علی
بجنوری الکنوی یافته ام بسیار مجرب است از برای عوارض شکم مانند قبض و نفخ و درد
و سوء هضم و برای پید کردن گرنگی صنعت آن پوست هلیله زرد و پوست هلیله کابلی
و هلیله سیاه و پوست هلیله و آله منتقی و زنجبیل و فلفل سیاه و فلفل و زنجبیل شش
و سها که بریان نه باشد و قرفه و پودینه خشک قاقله کبار و صغار و پوست شیطرح هندی
از هر یک شش باشد و انجیر و لایتن شش آن و انجیر هندی دانه و عاقر قرحا و چون
خراسانی و اجوائن و سی کل سنج و بادیان و درک بسیار قرفه و انگور و زیره
گرمانی و چاب نوشاد و نار و دانه و کپور کچری و پیپلا سور و شکار و کاکرا سینگی
و بهارنگی و سیاه دانه و زیره سفید و زیره سیاه و زنجبیل از هر یک شش باشد و نمک هندی
و نمک سانبه و نمک سیاه و نمک شور و نمک پانگا و نمک جواکهار و نمک کنی و نمک چلو

یعنی آنرا در ظرفی کرده سرش بگل حکمت مستحکم بسته و ز تور گذارند و بعد از سرودن
 آتش از آن برآزند پس بگیرند نمک سبیده و نوشاد و وکیلون و تخم کرفس و مرچ سیاه
 و از خربری که آنرا در بند می چریا کنند یا گندم بیل گویند و مرچ سفید و افیتون و سنبل طبیب
 و هینگ زرد سیاه و داجنی و تخم گز که عوض کشم است و منجر تخم معصف و سوخته
 متشکر اینست هر یک اجزاء کوفته بجنجه وزن نموده با نمکهای مذکوره موزونه
 مخلوط کرده در ظرف چینی یا شیشه ای سفال بنوعی بدار کرده در آب جودفن کنند هر چند
 گمنه شود بهتر باشد در سه مایک باشد در گریا چار سرخ باید خورد و سید می استادی
 مرحوم جناب مندری مندری را نیز مجرب میفرمودند که برای درد معده و درستی
 باضمه و شکستن باد بسیار مفید است صنعت آن گل که در فضل سیاه از هر یک و توله
 مساوی ساییده خوب بقدر مرچ سیاه طیار سازند یک گولی از آن با عرق بادیان
 پنج توله خورده باشند و حکیم امرنگه سنگدر آبادی ترکیب آن چنین گفته اند که مرچ سیاه
 و شگفته عشر و نمک سیاه و زنجبیل مساوی اجزاء کوفته حب یک یک باشد از آن بند
 و یک حب همراه شیر بادیان شش باشد که در نیم پا و آب کشیده باشند و او باشند
 و حکیم طالب حسین صاحب خورجوی مد ظله صنعت آن چنین میفرمایند که مرچ سیاه یک
 و گل ناشگفته عشر سه توله و نمک ساینه یک توله را با هم سوده خوب بقدر کنار دشتی
 بندند و برای صفراوی مزاج با گلاب و توله و با عرق بادیان در بلغمی یک حب
 بدهند و محمی حکیم نبی بخش صاحب بخوری که از ارشد تلامذات حضرت استادی
 مغفور اند اجزای این حب از حضرت ایشان چنین نقل می کنند گل ناشگفته عشر
 و پیل و مورچ سیاه از هر یک یک توله و نمک سیاه شش باشد در سه توله عرق لیمو سیاه
 خوب بقدر کنار دشتی بندند و این برای هیضه و بالی سمی نیز مفید و مجرب است
 فقط و ترکیب احمد خان مرحوم خورجوی اینست گل ناشگفته عشر و مرچ سیاه

ریونده بشربت دینار شش ۱۳۲ پر هیزد هشت ز مثل اگر او عدس

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع المعده	درد معده	باد	انتقال درد از موضعی بموضعی	شربت دینار باید
<p>صنعت آن تخم کاسنی نیکو فته گل سرخ پوست پنج کاسنی گل نیلوفر گاوزبان تخم کشوث همه ادویسی سیراب جوشانند تا نزدیک بثلث رسد صاف کنند و نیم آتار نبات مصری یا چینی که شکر سفید بود در آن آمیخته قوام سازند هر صبح سه و نیم توله زان در هفت توله گلاب حل کرده ریونده چینی یک مثقال کوفته بر آن اضافه نمایند و نیم گرم بپاشانند و غذا نخود آب خورند و بعد از تسکین در بمجموع کوفنی مداومت نمایند صفت آن زیره سیاه یک نیم پاؤ و یک نیم چنانک بر که یک شبار و زرد سر که گذاشته در سایه خشک کرده بریان کرده باشند یعنی صد مثقال و فلفل سی مثقال و زنجبیل و سداب با پودینه با چهل مثقال و بوره ارنی یا شک ده مثقال همه را کوفته بختی بچسل گذاشته سه چند اذوق بسرشد خوراک از یک مثقال تا دو مثقال و تسخه و سفوف حکیم مرحوم مولوی خدا بخش سر ایمی که برای حضرت سیدی مرشدی شاه عبدالعلیم صاحب لوهاروی ضی الله عنه تجویز کرده بودند از برای ازاله این مرض بسیار نفیست صنعت آن نمک بود و غاریقون و نمک سیاه و تخم کشوث و ریونده چینی اسطوخودوس از هر یک یک ماشه و سیاق و زیره سفید و بلبله سیاه از هر یک ه ماشه و برگ سناسی یکی دو توله و جلا پی زرباد و بلبله کابلی و اینسون از هر یک شش ماشه همه را کوفته بختی نگاهدارند یک مثقال ازین سفوف آب گرم خورده باشند و اگر همراه آب سرد خورند و کسیکه اسهال داشته باشد فورا قبض آن میکند و مولای استادی مرحوم حکیم نجیب بادی نمک سلیمانی را خوردن درین باب بسیار می ستودند صفت آن نمک لاهوری یا سانبه و سیرا خوب بپاشان</p>				

	خون	سرخ آماس	گل خطمی آرد و چوباقلا
حضض	کعبه الثعلب	سرخ را با آب مکوی ساییده روغن گل افزوده نیم گرم ضماد نمایند	۱۱۰
بلغم	سفیدی ورم	پودینه خشک شده	۱۱۱
بسیار	نیم گرم	ضماد سازند یک زبان گندم خشک شده و آرد با قلا و آرد جو و حبه خطمی از هر یک	۱۱۲
هفت	باشه و زعفران	با یک دو ما کوفته نرم بخیته باز در یک تخم بخیته روغن گل با کواشده و بر پستان	۱۱۳
و گوگل	وزر و چوب صندل	سرخ و نیله توتهای میته گی و میساوی اجزا کوفته بخیته	۱۱۴
باب	سرشته نیم گرم	ضماد نمایند و دیگر فوفل سوخته دو ماشه و عاقر قرحا سه ماشه سفید کا	۱۱۵
شش	باشه و آرد با قلا و آرد جو و رسوت	و صندل سرخ و صندل سفید و گل ارمنی	۱۱۶
و گل	خطمی از هر یک سه ماشه	کوفته بخیته در آب مکوی سبز و آب کشیده از هر یک یک توله	۱۱۷
و سرکه	و روغن گل از هر یک شش ماشه	آلوده ضماد سازند	۱۱۸
چون کم	شود شیر بود طعمش تیز	رباعی	۱۱۹
آب جو خور	بشربت نیلوفر	۱۲۰	۱۲۰
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
قله اللبن	کمی شیر	ماده گرم و	علاج
ماتن	رحمه الله نمایند	و دیگر خیره خوراند زیره سفید برنج ساشی لوده پشه‌ای از هر یک	۱۲۱
هشت	باشه هر سه	مساوی وزن باریک ساییده در شیر گاویک و نیم پاو	۱۲۲
حریه	ساخته بخوراند	انفع است	۱۲۳
از باد چود	در معدده	شده عارض کس	۱۲۴
بشنوز من	ایک داشتی	پاس نفس	۱۲۵

۱۰۶
بیماریهای پستان و معدده
علاج ورم پستان و کمی شیر
۱۱۰
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵

بسیار مفید و صنعت حبث کوره می آید و خمیر گاوزبان عنبری نیز مقوی دماغ و مفرج
قلب و دفع وساوس انواع مایه خلیا و خفقان را بسیار مفید صنعتها گاوزبان گیلانی
سه توله و گل گاوزبان کشتیه خشک متقشر و ابریشم مقروض بهمن سفید و تخم بالنگو و صنعت
و تخم فرنج مشک هر یک یک قهقهه طباشیر نه ماشه و عنبر اشوب ماشه سوای طباشیر و عنبر
همه ادویه یک سیرب شبت داشته صبح بخوشانت چون سوم حصه آن باند صاف نموده
بانبات یک سیر و غسل خالص یک پاؤ بقوام آورند و در آخر قوام طباشیر و عنبر
جدا جدا ساییده داخل نمایند و ورق نقره شمش ماشه و ورق طلا و ماشه بر آن
اضافه نمایند و مر و ارید ناسفته و یا قوت سنج و زهر مره خطائی و زمره از هر یک یک مشتقا
سوده در آن آمیزند هر چند حل کنند بهتر باشد قدر شربت از یک درم تا سه درم

در علت غش دیده و دانش کن باز	رباعی	بنگر که سبب چیست مکن دور و دراز
گر خون سببت فی المثل یا مضرا	۱۲۹	گر ماده دگر بود بدفعش پرداز

شرح و تحقیق

علاج حسب سبب بضد باید کرد و در غلط نباید افتاد

بحث علاج امراض لثدی

پستان چو ورم کند بدفعش بوز	رباعی	غافل تو مشو مکن سخن دور و دراز
روزی دوسه بار با قلا را میکوب	۱۳۰	وانگه بسکنجین ضماوش می ساز

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم لثدی	آماس پستان	صفرا	زردی رنگ بشره و تشنگی و زردی ماس	مصنف رحمه الله علاج آماس صفراوی فبر بوده است و زبان قاروره و غیره باقی معالجات حسب علاج

مثل بومی نیلوفر پس آن سردست در حد و ثانیه دال است بران مفید می ننگ آن نند آو
 بومی آن رازاله امراض صفراوی که چاره یا بسند و ترست دران ال است بران طوالت
 اخسان آن سرعت جفاف گل آن لزوجت گل آن نافع است جمیع امراض حاد و مزمنه از
 و حرارت و یبوست ساذجه مثل صداع و زکام و جمعی نزل و عطش و حرقة البول و ذیابیطس
 و ضعف باه و ضعف معده و دفع بخار و تخم خام آن منقشر نموده هفت توله در یک
 گوشت بزغال بطریق قلیه خپته در تقویت باه محو رین نفع اغذیه است و قدر شربت از
 گل آن که تازه باشد تا دو توله با یک توله نبات شیر بر آورده آب بقدر تشنگی آنرا اخت
 ناشتا بنوشند و بدل آن گل شکنا رو گل توری بقدر آن نیز گل شکر قند است و گل کبک
 صفت غالیه عنقه قند مشک همه ابسایند و در روغن بلسان یاروغن نیلوفر آمیخته صلا
 نمایند صفت روغن نیلوفر برگ گل نیلوفر تازه پانزده مثقال بر روغن بادام صفت مثال
 در شیشه که ده چهل وز با قلاب از نریا برگ گل نیلوفر خشک شستی در یک ساله آب بجوشانند
 تا به نیمه بر صاف کنند و نیم ساله روغن بادام اضافه نموده بجوشانند تا روغن ماند و با استعمال

از غش دل کس کند چو سستی آغاز	رباعی	بر زنگیش در خطر گردد باز
باید که زنی گلاب سردش روی	۱۲۸	باشد که روان تری بخود آید با

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
غشی	بیهوشی	غلبه خفقان	بیشتر موجود بودن خفقان	اگر خفقان مضر شود غشی از مریض ملاک

شود تدبیر صنف حمله باید کرد و قی کنایند در اکثر انواع غشی مفید است نه در اکثر عرق

اسهال منظر یا آید	ما تقدم دال باشد	خواب خورن با شربت
خون بسیار و جز آن		بهی یا با شربت غنا

خفقان	طپش و دل	صفرا	خشکی هان و تشنگی و سحریت	ادویه مذکوره را
			بنفش زرد و س قاروره با هم ساییده حل نمود	

اطلا نماید بر حوالی دل هنگام خلوص معده و سیدی استاذی مرحوم حکیم نجیب بادی می فرمودند که خوردن گل قند گل چاندنی دو توله و زانه بسیار مفید است صنعت آن گل چاندنی یک ربع سیز تاره را در نیم سیر قند بالیده با قصاب نگاه دارد و از آن یک توله خورده باشد و این خمیره را که نوشته می شود برادر مرحوم فیض الله خا نصاحب دریا ضرخود بسیار مفید نوشته اند صنعت آن زهر مره خطائی و مر و اید ناسفته و کربابی شمعی و شیب سبز و طباشیر کبود از هر یک شش ماشه را در یک پا و کیو طره که ل نماید و بسایید و گل گاوزبان سفید و گل سیوتی و برگ گاوزبان اکو بد پس قند سفید پانزده مثقال ابقوام آورده ادویه مذکوره را در آن آمیزد و خیسر زرد و ورق نقره چهار ماشه در آن آمیزد و خوب حل کند قدر شربت آن یک مثقال

از خون چو ترا طباک دل گردد تیز	رباعی	شیرین صنی طلب تما شور انگیز
خوش خوش بر شن و کش و هر دم گیر	۱۲۷	در حقه او ز شاخ مرجان میسوزد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علاست	علاج
خفقان	طپش و دل	خون	برآمدن گها و تهدد آن و ثقل و کسل و امتلا از خون و بگینی بول	یا فصد با سلیق از چپ کنند

یا علاج فصد بوده مصنف رحمه الله نمایند حضرت مولائی استاذی مرحوم حکیم نجیب بادی درین مرض صفراوی و صفرا نکاس لقمه بسیار می فرمودند آن درخت چاندنی است و آن گیاه میست مانند دیگر گیاه با مجموع وجوه الا آنکه برگهای آن نرم تر است از آن و گلش بسیار سفید بقدر پیا له چینی سفید که در آن نصف رطل آب گنجد و در روز دوشنبه قمر گل بسیار می کنند و در گل بولی هست و تر

	سودا	محکم نفس و تفرغ و حالت همچو بالیخولیا سفوفیکه من ضرا
<p>مفید است با استعمال آن رزق طلایه عدد و ورق نقره شش عدد مشک خالص کافور قیصوری از هر یک سه سنج و حماما و قسط شیرین از هر یک یک باشد و شب یمانی بریان هفت باشد و زرباد و قرض و گل گاوزبان بادرنجبویه و روج عرق از هر یک هفت سنج کوفتی را کوفته بیخته سفوف نموده سه حصه کرده بغره ماه یک حصه از آن برکت نهاده بران قدری نبات گذاشته بگلاب حب بسته دو ورق نقره و یک ورق طلا را بدان پیچیده صبح از خلق فرو برند و بران عرق بید مشک بنوشند همچنین باقی حصص را بپانزدهم و آخر ماه بخورند بآن زلاله مرض شود بعون الله الشافی مهلول وانی الکا بلبله کابلی پوست بلبله آله ارجنی تگرفل سیاه جایفل کباب صنی ورق طلا شریف منق کوفته بیخته در قوام شریف منق ایخته حب بندند و بقدر یک یک باشد و بر ورق پیچیده سکاها از هر یک حب کافی است نام این معجون الحبوبت یک حب صبح و یک شام بخورده با برای نسیان مجربست گل سیوتی گل نیلوفر گل نفشه گل سطل خود و س برگ گاوزبان گل گاوزبان آله میقتدر آب عرق کشند برای ورشی حواس تقویت آن عشته مفید ابریشم خام صندل سفید آله ساییده مغز تخم خیارین تخم کاسنی بادرنجبویه کشیده خشک مغز تخم کدو مربای سیب شربت انار شیرین تخم کاهوز هر چه خطالی در کمرل ساییده سنگ ایشید بگلاب ساییده ورق نقره صفرج سازند برای تفریح و رفع کج خلقی و ورشی حواس عشره در که بفضل شافی مطلق مفید است از حکیم علی اصغر بر حکمت الله خا</p>		
<p>۱۰۱ ان خفقان گرم در آتش تیز کافور و گلاب آب سیب صندل ۱۲۶</p>	<p>رباعی از هر طلا بیک کدگر می آمیزد</p>	<p>آبی زره دو ابرین آتش ریزد</p>
شرح و تحقیق		
نام مرض	تعریف	سبب
علامت	علاج	

بمردم لطیف و آهسته برای تقویت اعضای بیسته افزایش روح و حرارت بخیزد
و دفع خفقان و جمیع بیماریهای قلب نافع صنعت آن با زهر معدنی که مهره با
شش روم مر و اریزنا سفته و بسد و کمر با و لا جور و یاقوت احمر و یاقوت کبود و یاقوت صفر
ویشم و زمرود و عقیق سبز و ورق نقره و مصطکی از هر یک دو درم ورق طلا و جدوا
و نازیل دریایی و عنبر اشهد مشک موسیایی از هر یک یک مثقال و چهار بار یکسانند
با زرد گلاب یک پا و سیر سخی کرده بقدر کنار حبوب سازند و با سنگ خری مهره نمایند
و ورق طلا بر آن چسبانند و قدر شربت از دو سیرج تا دانگی در اثر به مناسبه برای خفقان
و توجش و سواس و پیش قلب ابتدای جنون و احتناق رحم نافع صنعت آن گل گشته
در آب باران یک شب روز تر داشته پس آب با تشلایم بچوشانند تا ثلث ماند مالیده
صاف نموده باشکری سفید قوام نموده با خر زعفران سوده اضافه نمایند قدر شربت

ای کرده ز سر دی خفقتان	رباعی	بشنو سخن من و بخود می پرداز
می بوی قشور اترج و عنبر و عود	۱۲۵	وز غالیه بر سینۀ طلائی می ساز

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خفقان	بیقراری دل	بلغم	نرمی بعضی سپیدی زبان و زنگ سوری	بتدریج مصنف رحمة الله علیه

و سیدی سازی مغفور حکیم نجیب بادی شراب هر القطن را بسیار نافع درین باب
می فرمودند صنعت آن گل پنبه تازه نیمه آتار را در دو سیر آب باران یک شهاب روز
تر و درند پس با تشلایم بچوشانند تا آنکه ثلث آب ماند بعد مالیده صاف نموده
با یک سیر قند قوام کرده فرود آرند و با خر مقدار نیم مثقال زعفران سوده اضافه
نمایند بست درم با گلاب عرق بید مشک و عرق گاو زبان پیاشانند نافع باد

و بمسئله نباید پرداخت چنانکه میگویی اگر وجع الصدر بسبب بلغم بود نسخ آن در یک صدقه			
ای آنکه گنی بقوت علم نظر	رباعی	اخلاط زیاده از تن خسته بدر	در شصت و ذات الریه ذات الصدر ۱۲۴
		حقنه کن و نام داروی کار مهر	

شرح و تحقیق

درین هر سه مرض در وی مسهل انام نگیرند بلکه حقنه را که نسخه آن تن مرحوم در شرح خود نوشته است بعمل آرند زیرا که مسهل مواد را تحریک میکند شدید و آنرا در میحاج می رود پس خف می شود که چیزی از مواد متوجه بقلب نگردد و صفت حقنه بنفشه نیلوفر جنازی عناب لشعلب و گل خطمی از هر یک و شتیال عناب پیستان آلومی بخار از هر یک پانزده دان و مغز تخم گداز نیم کوفته ده دریم آب چقند پرینج توله پا و بالا همه را در آب نیم سیر و نیم پا و نیم چنانک جوشانند چون بسوم رسد صاف کنند و شیه خشت می نیم توله در آن آمیخته بروغن گاو پنچ دریم اضافه بر آن نمایند و بدو بار حقنه نیم گرم کنند و سید می ستادی مرحوم حکیم نجیب بادی برای ذات الصدر و در سینه شربت بنفشه را بسیار می نوشند صنعت آن عناب پیستان بنفشه از هر یک سه توله هر سه در آب سه ربع سیر بجوشانند چون نصف رسد در نبات سه چند بقوام آرند

بحث علاج امراض القلب

ای در خفقان بسته طریق پرهیز	رباعی	بشنو ز من این نکته حکمت آمیز
هر جا که قضا آتش غم اندر وز	۱۲۴	بر خیز شال دود از آنجا بگریز

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خفقان	طپیدن دل	فوت یا موت عیال یا چیز دیگر از امور خارجیه مؤثر بر قلب	فساد فکر و حوش	سیر سفوف شوقی بامو و صحبت

صاف کرده و قند نیم پائو و پاد چنانک قوام سازند و در توالی از آن همراه عرق نیلوفروند		
احوال توأم ز شوصه چون او خیر	رباعی	گویم که چه کن تاری از خوف خطر
بکشارک با سلیق و رغبت میکن	۱۲۱	آب عناب شربت نیلوفر

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شوصه	آماسی ده در نوا	صفرا یا دم	تپ ای متنگی نفس و ضلعه پهلو	فصد با سلیق
وذات الجنب	پهلویست نزدیک سینه	صفراوی	و نبض منشاری و سوز خشک	یا سر و باید کرد
			در ابتدا پس نفث الدم میشود	و شربت نیلوفر

را با آب عناب باید نوشت و اگر بعد فصد با سلیق و گرفتن خون که حسب قوت باشد استعمال این فیروطنی نماید که بر روغن بنفش ساخته می شود نهایت مفید مجربست و در روغن بنفش نیز فایده عاجله بخشیده است صنعت آن هم بنفشه عناب است و اصل السوس منقش و با بونه و پوست خشنا شود با قلابی تازه از هر یک کفی در آب نیم سیر جو شانه صاف نموده پیه کرده و بزنج شقیال و روغن گل پانزده شقیال و روغن زرنق پنج شقیال و روغن بابونه سه شقیال را داخل کرده باز بجوش آرند تا آب بکشد و در روغن بماند و در هم سرشته نیم گرم بماند

ای درد تو در سینه را اندازه بدر	رباعی	از علت ذات صدر در عین خطر
از اغذیه جوی آب کشک و ماش	۱۲۲	از اثر به خواه شربت نیلوفر

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ذات الصدر	آماسی ده سینه	صفرا یا خون	تپ و اسه	دوا و غذا حسب قوت
ترویک پهلوی		صفراوی	و درد سینه	مصنف حمه الله باید کرد

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سسل	جراحت شتر	ورم تشن یا ورم پیلو	تب دم ای و بزدن یک سببه	یا تن مرخوم و
		یا زکام یا ذرد آمدن	و فرق میان یکم و بلغم آنکه چون آب جو و شیر خرا	
		نوازل بسیار از سر	یکم را بر آتش نهند بوی بد دهد	سجوز میفرماید
		یا سرفه شدید و طولیه	و هرگاه که بر رو آب اندازی نشیند	و مولای او شایسته

مغفور حکیم نجیب با وی هدایت میفرماید که طبایع شیر و سست گلو و رب السوسن و کتیرا و نشانیست و برابر جمله نبات همه اکوفته بخته سفوف نموده خورده بالاسی آن شیر تازه بزور پاچه دو شیده نوشیده باشند و چند روز مداومت این نمایند و سفوف خشکی شتر نیز برای آلات حاره و سسل و سعال و خشونت حلق و سینه و نافع است صنعت آن تخم شتر پنجه درم صمغ عربی نشانیست یا آن هر یک درم و تخم خطمی سفید کتیرا سفید تخم خبازی هر یک دو درم و تخم خرفه مقشقه درم و طبایع سفید یک شقیال مغز مبدانه و رب السوسن هر یک دو شقیال اکوفته بخته سفوف سازند نه ماشه از آن همراه شیر تازه یا نیم گرم خورده باشند حب سسل صنعت آن سریش بهروزه خیارین کشنیر بهر اساییده حب بسته همراه آب گرم خورده باشد یا در آب گرم ساییده هر روز خورده باشد و کوب

در ذات ریه آب گل نیلوفر	رباعی	مفروج بشریت بنفشه میخور
و آن لحظه که خاطر کشدت سوغی	۱۲۰	از آب جو و ماش و حدس در مگذر

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ذات الریه	آماس شش	ماده حار و موی	تب و دائمی و تنگی نفس و عدم تدبیر مصنف	
		یا صفرا و س	قدرت بر تکیه کردن الایست	مرحوم باید کرد
صفت شربت بنفشه هر بنفشه و توله و پا و بالا را در یکتال آب جوشانند چون به نیم رسد				

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نفث الدم	برآمدن خون از گرمی کشاده خوردن شی گرم و مرطوب شربت انجبار باید	شدن دهان با سعال بطنم شور یا عاف خورد و صفت آن	دهان از گلو و یا از قصبه ریه رگ یا چرت و سحرخی و یا صفت شفت یا از انجبار نیم گرفته سخت که باشد یا قی سخت نموده با در یک سال آب	شربت انجبار باید
<p>جوشانند چون به نیمه پدید صاف کنند و بقصد قوام نمایند و سیدی ستادی مرحوم حکیم نجیب بادی میفرمودند که مریض اباید که نیم سیر بخت شیرین را بچمن باد و غ ترش پاریده صاف نموده بشربت انار شیرین نموده دو دفعه وقت صبح استعمال نمایند و فصد صاف گیرند که ماده بعضو بعید شود و استعمال را بچمن پنج شش روز کرده باشند اگر موفق مزاج آید یک نیم ماه کرده آید و در پیشانی کمی شیر طلیب مختار است و سهل پنج مرتبه دهند یعنی از خیار شنبدر را بچمن بالیده صاف کرده نوشانیده باشند و سه که تر بچمن از آنها با استعمال نیازند و غذایان خمیر گوشت بزغاله یا پلا و باشد فقط اگر نفث الدم مع السعال باشد باید که این حب با استعمال آرنده که نفع کامل خواهد بخشید بفضل الشافی صنعت آن گل رشتی شاخ گوزن سوخته و کثیر اورب السوسن طباشیر از هر یک سه ماشه و صمغ عربی و دم الاخوین از هر یک و ماشه و نشاسته و تخم خطمی از هر یک باشد و پنج انجبار و اصل السوسن متقشر از هر یک پنج ماشه هم را گرفته بخت بار یک ساییده لعاب بهدانه سرشته جنوب سازند بقدر نخود و هر وقت در دهان دارند و لعابش فرو برده باشند</p>				
بحث علاج امراض الصدر والرئة				
از علت سبل کسیکه شد زار و زار	رباعی	آب جودش نیز خورده او را ز نهار	از بهر تسلی زد و او دست مدار	از علت سبل کسیکه شد زار و زار
هر چند که این مرض مداوا نشود	۱۱۹	از بهر تسلی زد و او دست مدار	از بهر تسلی زد و او دست مدار	هر چند که این مرض مداوا نشود
شرح و تحقیق				

نمک چرچبه و خراسانی اجوائن اجوائن بیسی که ناخواه باشد و نمک سمنه و ماهی بهور
از هر یک نیم پادگل کبله که موز باشد برابر جمیع اجزای همهارا کوفته در ظرفی نهاده گل حکمت
نموده در پیاچک شتی پانزده سیر شب آتش دهند صبح بر آورده ساییده نگاه دارند
یک شانه از آن خورده باشند دیگر گشته شجر که از پیر پیران حضرت شاه حسان علی صاحب
پاک تنی بواسطه شاه عبدالکریم خان صاحب سلام مگری قدس همایافته ام بس نصیه
بلکه برای جمیع امراض بلغمیه و ترصعت آن شجر یک توله پیل دراز و توله هر دو
سه در صلایه کنند و خوب سخی نمایند آنگاه بشیر تازه گاومیر کرده گیده اش ساخته
بروغن گاوپر و و بریان کند که جاب بر آمدن از آن موقوف شوند این قول بر
صحت خان صاحب مغفور است اما شاه رحم علی صاحب سهارن پوری رحمه الله
میفرمود که آن قر بریان کند که سیاه شود پس یک طرف آن کرده را بگرداند
تا آنکه چون دل بار شود پس بر آورده ساییده صلایه کرده و زسیل نگاهش دارند
و یک سنج از آن در برگ پان خورده باشند و از موصات و اشیای بلغمیه پرهیز

تنگی نفس اگر بکس گردد یار	رباعی	و شمن بودش بوی بد و دود و عبا
از بوی بد و دود و عباش بتر	۱۱۷	آب خنک و تملو و نوم نهار

شرح و تحقیق

ضیق النفس ابوی بد و دود و عبا و آب خنک خوردن و شکم پر از طعام کردن
و بروز خفتن بسیار مفرست از جمله پرهیز باید کرد و محترز باید بود تا از تکلیف
دور باشی و از آن محفوظ مانی

از نفث دست چو کار گردد و شوا	رباعی	از آب جو و عدس غذا کن ز نهار
وز تهرت انجبار و نجت میکن	۱۱۸	با سوده صمغ و کبریا و گلزار

شرح و تحقیق

ر بوشی که ضیق النفس بهر سبب باشد	عدم تشنگی و ضرر یافتن آب	باید که سبب گرمی
نفس کشیدن به آن سبب	مرد و نفع یافتن آب گرم	نیم پاوراد آب

نیم سیر بچو شاتند چون به نیمه سد باد ام شیرین هفت عدد و مخر تخم که در حی شیرین
هفت ماشه ساییده در آن انداخته آنرا بر وزن گاو پنج ماشه داغ کرده به نبات آخر
شیرین که دو نیم گرم نوشیده باشد نفع می بخشد و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب
میفرمودند که کشته زرنیچ گاو دومی برای امراض بلغمی مانند سرفه رطبه کثرت بلاغم
و دمه پیران می شود و در ریخی بسیار مفید است و اشتها هم زیاده میکند از دودنیج
تا یک تی یا زیاده از آن حسب ت مریض قدر شربت آنست در برگ تبخول خوراند
و برای تنفخ گلو که آنرا در می کنند گلیکها گونید نیز نافع است خشک بقدر یک ماشه
از آن بر ورم گلو مالیده بر آن پنبه کهنه شکست انبند و بالای آن صفت سرب را
پهن کرده بندند و تسمه چرم بودار بر گلو بندند صنعت کشته زرنیچ بهر تال گاو دومی را
چار توله آرند و بر آن نین پهل پشت عدد را ساییده ضما د سازند و آنرا بر یک پاکتی
نهادند و با چاک بدست می سازند راست و چپ آن ستاده کرده در گوشه با حقی
آتش به پر که سفید می چونه خواهد شد و دیگر عرق انبه شیرین نخته را درین باب بسیار
انفع میفرمودند و می ستودند صنعت آن دو صد انبه شیرین متعین عرق که شیرین است
باشد می کشند و می بر آزند و در آن پرسیاوشان اصل السوسن از هر یک نیم پاور
انداخته عرق آن بقرع و انیسق کشند صبح و شام یک یک چنانکه آن نیت شده باشد
و لعوق کتان این درین موثر میفرمودند صنعت آن کتان بادام شیرین از هر یک توله
هر دو را ساییده در غسل خالص از ده توله سه چندادویه آمیخته نگاه دارند و یک توله
از آن خورده باشند و سفوف سیاه که از غلام نبی خان صاحب آباد می فرزند از جبر کو
غلام جیلانی خان صاحب در مرحوم ام پوری یافته ام بسیار مجرب است صنعت آن

چون ثلث سرفه صاف نموده با نبات یک پاؤقه ام آن سازند و چون که در سال یکصد و هشتاد و دو صد و پنجاه و هشت هجری صلی الله علیه و سلم در مرض سرفه مبتلا شده بودم حکیم عظمی نگینوی این شهر بهت خشخاش تجویز فرموده بودند که نفع بسیار بخشیده بود صنعت آن پوست خشخاش مع تخم یعنی گوینا رسلم مع وانه پانزده عدد و مایه می مقشر کوفته و دو توله شب در آب غلیظ ساینده صباح جو شاییده صاف نموده شکر سفید یعنی پوره نیم پاؤان اخته قوم آن نمایند پس از آن شکر کوفته سفوف کثیر اهفت باشد صمغ عربی نه باشد و نشاسته یک توله در آن آیند و بردار در روز پنج شش مرتبه بقدر دود و داشته از آن لیسیده باشد نافع باد بر اسعال بلغمی صفراوی این جنوب مفیدست صنعت آن با لیسوس شکری تیغال صمغ عربی کثیر نشاسته تخم خجاری تخم خطمی پستیان عناب خسته برآورده کوفته بخفته در عرق آلوئی بنجا خمیر کرده جنوب بقدر دود خود سازند و در دهن نگاهدارند از مزاج محوری و زیر حکیم لکنوی سفوف که سعال بلغمی مفیدست و اشتها می افزاید صنعت آن نمک شور نیم آثار را در ششیر عشره تر کنند که یا لایش بگذرد و تاسه و زنگاهدار و بعد هر گل حکمت نموده در ششیر پاچک شتی آتش بد بعد سرد شدن برآورده ساینده نگاهدارد و وقت خلوص معده یک دور تی خورانیده باشد مغز بادام شیرین با لیسوس صمغ عربی کثیر اهما را کوفته بخفته بلعاب اسپغول سرشته جنوب بقدر خود سازند و هر لحظه بدان از نه خصوصاً هنگام خفتن

تنگی نفس تم اچو سازد و رنجور	رباعی	یا بد از وی بصحت راه دستور
از بلغم اگر بود بده آنچه شده است	۱۱۴	در عارضه زکام باروند کور

شرح و تحقیق

حال این در شرح رباعی هشتاد و دوم باید دید اما هنگام خفتن بطوریکه می نگاریم
سبوس نوشتند نافع آید بفضل الشافی

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
---------	-------	-----	-------	------

زعفران از هر یک داشته لایچی سفید کشنیز از هر یک یک نیم داشته مله‌پی چار داشته جابوئی
یک شته جابوئی یک شته پاو بالا افیون یک تله اول فیون اد عرق پان یک تله حل کنند
بعده ادویه را کوفته پیخته در آن حل کرده گولی بقدر سخود بندند و بحسب سن مزاج
با استعمال آن رند و بوقت شنبه ده باشند و بگرست لوبان کشند باشد خوردن در
پان افع سعال و قهقش و دفع فضلات و دفع اخلاط الزهیه سینه است قدر شربت
چار قیاط است یعنی دوازده جبهه یگر سفوفی از حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی
کتیرا و اصل السوس صمغ عربی از هر یک یک پیم و نمک و سه یعنی پیا باشند و در م
بهارا ساییده سفوف سازند قدر شربت از آن یک شته است و لوز چای را نیز
بسیار پیغند میفرمودند صنعت آن چای خطائی و بادیان خطائی و پودینه از هر یک
یک توله پوست ترنج شمش باشد همه اش آب یک نیم پاو تر داشته صباح حله رجوش
واده صاف نموده بانبات یک و قوام نموده عینا ششب یک شته و قرضل و دارچینی
از هر یک شته و دانه لایچی سفید دانه لایچی کلان از هر یک شش شته مصطکی یک تله
بسیار می چکنی و غوغرقی از هر یک شش شته شک یک شته جمله اساییده در آن حل
کرده لوز بوزن شش شته سازند جالینوس میگوید که رماضی مایع علاج از غوغا کنند
پس برای سرفه بلغمی نه لی این نسخه غوغه را بر مجرب از حکیم الهی نجش صاحب نظفنگری یافته ام
صنعت آن کاهو و بنبرالنج و کوکنا و حب لاس از هر یک توله نیم کوفته در سه پاو آب حله
چند بار بآن غوغه سازند و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی همچنین تجویز فرمودند
غوغه مایکین پنج شته اصل السوس مقشره و کوکنا از هر یک رما شته همه اد آب نیم سیر
چوشانده غوغه کنند و حضرت ایشان برای سرفه خشک میفرمودند که شیر بر ایک و
آهن تا که به ده بشربت خشکاش ساده یک تله شیر یک و ده نوشیده باشند نافع باد صنعت شربت
خشکاش ساده پوست خشکاش یک چنانکه کوکنا باشد آنرا در آب سه پاو چوشانند

نیم آب جوشانده تا غلیظ شود پس بپایمیزند و دوسه جوشن دهند صفت شربت
 خشخاش پوست خشخاش تخم خشخاش از هر یک نه ماشه و آب یک پیچ جوشانده
 تا به نیمه آید صاف کنند و نیم من قند سفید در آن حل کرده بپوشانند تا بقوام آید
 هر روز نیم گرم هفت مثقال تا ده مثقال بپاشانند سید می استادی مولانی
 مرحوم حکیم نجیب آبادی برای سرفه بلغمی این لعوق تجویز میفرمودند صنعت آن
 مغز تخم کدوی شیرین مغز بادام شیرین نشاسته کثیر اصمغ عربی تخم خشخاش از هر یک
 یک توله و نبات مصری هیجده توله اول نبات را بقوام آورده ادویه مذکوره را
 کوفته پیخته در آن آمیزند و بقدر شنه ماشه از آن چند بار لیسیده باشند نافع باد
 و حب با قلا تجربه فقیر رسیده که بسیار نفع می بخشد صنعت آن کثیر اصمغ عربی
 اصل السوس مقشر رب السوس تخم خشخاش مغز تخم کدو و مغز تخم با قلا همه اکوفته
 پیخته بلعاب سفوف سرشته خوب سازند و هر وقت از آن در دهان آرند اگر سبب
 ضعف مانع ریش نزل باشد این حریره بنوشند حریره مغز بادام مغز تخم کدو و قلا
 مغز تخم با قلا خشخاش نبات حسب ستور حریره سازند لعوق دیگر از مغز تخم پیپه
 که برای سرفه بس مفیدست صنعت آن تخم خشخاش و نشاسته و صمغ عربی مغز تخم کدو
 شیرین و مغز تخم پیپه از هر یک یک توله نبات پانزده توله اول قوام نموده ادویه
 مذکوره را کوفته پیخته در آن آمیخته لعوق سازند و قدری قدری از آن لیسیده باشند
 دیگر تخم خطمی و جازمی و کثیر اصمغ عربی و رب السوس و مغز بادام شیرین و کشمش خشک
 مقشته و مغز تخم با قلا و تخم خشخاش و مغز بادام و گاو زبان و مغز تخم کدو و نبات از هر یک
 شش ماشه و گل ارمنی سه ماشه همه اکوفته پیخته بآب سرشته خوب بقدر نخود سازند
 و هر زمان بدین از آن نگاه دارند دیگر حب لبند از حکیم عطا اشرف صاحب گپوری
 مجرب آورده امی نجیب النعمان صاحب غفورست صنعت آن طباشیر هر مهره خطائی و

		برودت و رطوبت	پیدامی شود و هنگام وزیدن این جنوب ابدان گاهها هوای شمال باشد و خشک فلفل گرد فلفل دراز کبابه والحم بنا شد	از عنبران قمر نخل و ابر چینی
بنای سفید هم را ساییده باب برگ قبول خوب بقدر نخود سازند و بدین مدام نگاه دارند خمیره اسطوخودوس مقوی دماغ و معده و مفرح اسطوخودوس با درنجویه کشنیر خشک سعد کوفی سنبل الطیب فرنجشک صندل سفید و مخمیر زعفران عرق گاوزبان مکر کشیده بنایت سفید نبات را در عرق قوام کرده ادویه کوفتنی را کوفته پیخته در آن آمیزند پس عنبر و زعفران اسوده در آن آمیزند و نگاه دارند قدر شربت				
در سرفه تر قبول اهل تدبیر		رباعی	سیکن تو طلب طبعیخ ز وفا و بلبل ترتیب کن ز خوشیتن باز بلبل	و خشک بود سرفه شراب خشنک
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سعال	سرفه	خلط غلیظ لزج محبس در ریه	بودن آن بعد کام و خروج آن بعد	طبعیخ ز وفا باید خورد صفت آن وفا
ز راه حلقه رسا و شان و تنگ کردن پوست پنج کرفس بادریان پوست پنج بادریان و تنگ آنجوه و فرا سیمون که گندنا کوه هست همه ادویه سیراب جو شانه تانزدیک صفت سیر آید صاف کرده به شقال نبات صحر یا گل قند بنفشه در آن حل کرده نیم گرم بیا شامند گویم از گل قند بنفشه شربت بنفشه اولی است که کثیر الوجود است و لطیف ترین ملک همین موجود است صفت گل قند بنفشه گل بنفشه تازه نیم آثار در قند سفید به و چند آن مالیده با هم آمیزند و چهل روز بافتاب نگاه دارند و یا گل بنفشه خشک اسه سیر بکنند یا بدست بماند و بعرق گاوزبان یا آب کرده تاده ساعت بگذرانند و نیم آثار در وقت سردی				

ورم المری	آماس مجرای طعام از حلق تامعه	خون	درد در میان و شانه بجای قسم بدست پری رگها و نرمی نبض	در هر دو سبب کحل با کشش و اشربه بارده را باید نوشید و صندل را در گلاب ساییده
		صفرا	تب و سرعت نبض وزردی زبان قارو و تشنگی بسیار و تلخی دبان	در میان هر دو شانه ضیاع باید کرد و آرد جو و بابونه و بنفشه و خطمی و آرد برگ عنبه ساییده ضماد کردن نفع دارد
		بلغم	بول سفید و رطوبت پنی و ثقل و نوزاد خشکی دهان تیرگی تنگ	در این دو سبب جو شانه شربت و بابونه و گلاب و تخم کتان با میخچه پخته
انگوری جریحه خورده نباشند و واضح باد که اگر وجع الصدر بسبب بلغم بود که آنرا ماتن حمله ترک کرده و بیان فرموده است پس استادی حکیم مرحوم نجیب آبی این نسخه تجویز میفرمودند غنایت سپستان بنفشه زهرکیت توله هر سه را در سه پاؤ آب بجوشانند چون ثلث شد نبات یک پاؤ و یک و نیم چنانکه قوام سازند و دو تواله زان لمسیه بکشند نافع آواز تو چون گرفت پندم بنذیر رباعی جزوی نبات و جزوی از مسکه کیم امیر بیکد گرو میلش فسر ۱۱۴ گودشمن اقبال تواز غصه بمیسر				
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بخته الصوت	گرفتگی آواز	گرمی خشکی	بسیاری میل آب خشکی دهان و تشنگی	مسکه را با نبات باید خورد که نفع زیان و سردی در ریه است

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نشدن استخوان	نشدن استخوان	حرص آكل و غم و كرم و غشی	تدبیر باتن مرخوا	که میفرماید باید کرد
والشوک فی الحلق	یا خار در گلو	غفلت آن		
و آن است که اگر در خلق کسی نیره استخوان یا خار بماند باید که لقمه گلان در حلق بشکند				
فرو و بخورد که باعث آن استخوان نیره و خاف و در و باقی حیل دیگر کتب نوشته اند باید دید				
سوزن چو فرو بری و گردی بخور	رباعی	تدبیر تو چون نباشد از حکمت و ده		
باید در می سوده مقناطیس است	۱۱۲	خوردن ز پی دوا باب انگور		

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بلع الابرقة	فرو بردن سوزن	غفلت آكل	در و در و مبر آمدن آن بر لب	شک آهین باره
کوفته بنجته صلا کرده بیک شق شراب خواه سر که انگور می سنجته ناستا خورد و بعد				
نیم ساعت بخومی سنای یکی گل سرخ بنفشه پیستان همه را در یک پیاله آب				
جوشانند چون به نیمه رسد صاف کرده شیر خشت پانزده مثقال در آن حل کرده				
صاف نموده نیم گرم بپاشانند و بصورت بشیاف مد کنند تا چن بار طبع				
مجیب شود و سوزن بجنب مقناطیس بیرون آید باذن الله الشافی و پس از				
خروج سوزن شربت قند یا گلاب و تخم ریحان نوشانند و غذای خواب خورد				
مجرای غذا بجانب معده اگر	رباعی	آماس کنند موجب آماس نگر		
چون موجب آماس مشخص گردد	۱۱۳	تدبیر سنا سبش کن امی انشور		

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
---------	-------	-----	-------	------

و نرم در آب برگ مکو ساینده نیم گرم ضماد سازند که برای در بجه هم نافع و مجرب است
و غرغره کشیدن نیز مجرب است صفت آن کشیدن خشک و غلبه اصل السوس
مقشتر نیم کوفته کوکنا رو در حب الاسن برگ شستوت و پنج چهارمی که کنار شتی
باشد از هر یک یک چسناک و دو نیم آتار آب جوشانیده بر آن پیچیده ساینده
پاشیدن مدام هشتاد روز غرغره نمایند

ای خون گلویت زرد و داده خبر رباعی	خون آمده هر دم از گلو تو بدر
گر غرغره سازی آب خردن نمک ۱۰۹	چیزی نبود از آن ترانفع تر

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
و غلغله حلق و الحاق و آمدن گلو	در آب ساینده نیم گرم ضماد سازند که برای در بجه هم نافع و مجرب است			
باید کرد و بخوردن تا کوفته را جدا می شود و نمک تا کوفته را جدا می شود و نمک تا کوفته را جدا می شود				
و گوشت که اگر بسیار بسیار در ریه با روغن باغل نموده بدان غرغره نمایند و کوفته را جدا می سازد				
چون شد ز گلویت ریش ای نقد رباعی	گویی سخنی از خشم در مگذر			
تخم و گل از روت میکوب از آن ۱۱۰	اندک اندک بموم روغن بخورد			

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرحه حلق و ریش گلو	مواد عاده در دو بیرون بدن نیم تخم			
و آب سرد بخورد بموم روغن با زردی بضمه باید خورد و صفت بموم روغن بموم کافور				
را در روغن گل حل کرده از روت و تخم گل کوفته بخت اضاف نمایند				
چون بینه استخوان بماند یا خار رباعی	در جوف گلو کس با مجرب			
هر لقمه کنج را زرد و بیرون او ۱۱۱	تشویش سد مفید باشد بسیار			

شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
استرخاء اللهاث	سستی شدن ملازه	بلغم	نرمی ملازه و پسیک آن	صفت غرغره
خود نیم کوفته در یک آن آب جوشانند تا بنماید صاف کنند و پس بچینند آبیخته نیم گرم غرغره کنند				
چون سستی لوزیتین حادث گردد	رباعی	احوال توازن حدوث آن بد گردد	ظاهر شود فائده یسیر و عدد	۱۰۷
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
استرخاء اللوزیتین	سستی شدن لوز که در دو جانب مقعر اند نزدیک پنج زبان	بلغم	درد و پسیک آن	تدبیر مصنف رحمه الله باید کرد
درد و گلو چو فصد کرد می بیند	رباعی	آب آلو بشربت نیلوفر	هر چند که بیشتر بود نیکو تر	۱۰۸
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خنثاق	درد گلو	خون	سرخ چشم و روی و پیرگما و شیرینی دهان	فصد سرار و کنند بدفعات و رگ زیر
زبان را نیز کشانند بعد از آب ساق و آب زرشک شاهی و غوره و سرکه و انار ترش نیم گرم غرغره کنند و خوردن و آبک نرمی بطوریکه بالا نوشته ام درین مرض نیز بسیار مفید و مجرب است و ضماد زهرمه نیز برای خنثاق و خناری و ورم گلو و زهر و بن ران را تحلیل میکند صنعت آن جد و از نفش زهرمه خطائی و کشین تر از هر یک قدری مساوی و زرباد نصف وزن و اگر بار و مزاج بود زرباد را نیز مساوی				

درمندی کاکانند	آن و سوزش باندگی درد و غرغره آب سرد	
<p>و سه که باید نمود که مفید است آب غناب شیر خرفه بلعاب سیغول و عرق شاتر و عرق مگوب آورده و ریخته و سوسن اخل کرده و خواه شیر اصل السوسن را آن بر آورده نوشند غذا اکثر بشیرت نیلوفرو دال خشک لبی روغن ترکیب غرغره سماق در آب جوشانند چون بپزد رسد صاف کنند و ده دیهم گلاب اضافه نموده زمان زمان نیم گرم بآن غرغره کرده باشد</p>		
صفرا	<p>نیزک و نریمان آب لاله تمر و کدو شیرت و سوزش بسیار طبع را باید کشاد و غرغره عطش و خشکی و آب گلاب ب توت و بسیار جگر و از خونی در و یاد را و شیر تازه مالیده غرغره نشاند</p>	
بلغم	<p>رخاوت و تمهج غرغره بسکنجین و خردل آن پیچیده رنگ و مرهم باید کرد</p>	
<p>و نیز بگویند و گل سه سون و نیر البنج و عناب و شلب خشک و حضض ملی و عدس مسلم در آب جوشانیده غرغره نمایند و نمک ساینه را در آب جوشانده غرغره کردن نیز نافع</p>		
سودا	<p>زنگ و ملازه غیره بمطبوخ افیمون و لاله سیاه بود و سستی تنقیه بدن باید کرد و شیر</p>	
<p>تازه غرغره می شاید و گویم که جمیع اقسام ورم الالهات را و هم برای خناق و کبک نریسی که وای هند لیست و آن بیاره باشد که اکثر در جنگل قدیم برد رختهای کهنه پلاس می پیچیده یافته می شود و نهایت تلخ می باشد خصوصاً آن بقدر یک برتبه مع چار عدد و موی سیاه بد و تواله آب ساینده در سه یا نیم گرم و در گراسته نوشانیدن مجرب</p>		
سستی ملازه گرترا عارض شد	<p>رباعی ۱۰۶</p>	<p>بلغم جو بود ده اش بی رد و زد خردل بسکنجین از مالا به</p>

برگاه که سوزش زبان است باشد	رباعی	آتش بدل خسته ازانت باشد
باید که لعاب تخم پیوسته	۱۰۴	باشیره خنک و در دهانت باشد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حرقه اللسان	سوزش زبان	غلبه صفرا	تلخی دهان زبان و تشنگی	بموجب فرموده
			و عنت نبض در گردن	ماتن مرجم کرده

و کشنده تر در دهان دارند و مغز تخم خیارین و مغز تخم کدو و مغز تخم تر بر خورند و ناصیل ریائی را ساییده و نوشند و آنرا با شربت لیمو یا شربت انار ترش یا رب انگو نیم خفته کنند

چون حال خشکی زبان است باشد	رباعی	اگر باعث آن حرارتی بجد شد
از مضمضه کردن بلعاب سیور	۱۰۳	باشیره خنک بر طرف خوابد شد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جفاف اللسان	خشکی زبان	گرمی خشکی	بسیاری میل آب و محلی نضار	تدبیر که یاقوت حرمانه
			وزر روی زبان قارور فرموده است	باید کرد

و آنچه بالا گفته ام یا هر چه دافع صفرا باشد بعمل باید آورد و ترطیب تبرید باید کرد

بحث علاج امراض الحلق

امی از ورم ملازه احوال تو بد	رباعی	اگر ماده خون بود رگت باید زد
و انگه ز سحاق بایدت غرغره	۱۰۵	چند آنکه شوی خلاص ازین علت

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم اللهاة	آماس ملازه که آنرا	دم که خون با	سرخ بودن ملازه استفراخ	فصد و رزم باید

کمزه چیزهای نایاب	نبض و بی رنگی قاروه و وجبت قایا کنند		
ای آنکه گرانی زبان باشد	رباعی در چهره ز بلغم چو نشانت باشد چند آنکه درین مرض توانست باشد	۱۰۰	بیاید که کنی غرغره خردل و خل
شرح و تحقیق			

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تفل اللسان	گرانی زبان	بلغم	عدم تشنگی و آب فتن از تنقیه خلط باید کرد و سبب	دوران سپید زبان قاروه علاج غرغره فندک و استعال
وجوب از اراقی بخورند و جوارش را چینی نیز مفید و تریاق فاروق مجرب				
آماس زبان اگر زخونت باشد	رباعی گر رگ تری و نشنوی قول حکیم	۱۰۱	سرمخی زبان ز حد فرونت باشد	نزدیک خردمند جنونت باشد
شرح و تحقیق				

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم اللسان	آماسیدن با	خون	سرخی بان گرانی آن	فصد قیفال نند و بگیرند
			و شیرینی و بان	آب و رق عنب الثعلب
یا آب کشیده تر یا آب مویا کلاب یا طبع پوست نا شیرین یا آن غرغره نمایند اگر ورم از گرمی باشد				
هر کس که تشق زبانش باشد	رباعی باید که کثیرا و لعاب سببوس	۱۰۲	تشویش به سخن از انش باشد	حل کرده مدام در دها نش باشد
شرح و تحقیق				

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تشق اللسان	شق شدن	اضرایا	خشکی بان و تشنگی و تلخی با	علاج مذکور باید کرد و خیار یا خور
زبان	یابس و داغ	وزبان بی غبتهی طعام	و رغن بنفشه بر مالند و مالش شیر	

بن دندان		استعمال منقح و سهل هر یک کنند
صفرا	سوشن تیرک	حب لاس و پنج غلب الثعلب در هر یک
	زردن	جوشاننده مضغه نمایند
بلغم	سفید می می	بشند مضغه کنند پس بطبخ بابونه
	آمان بر دوت	واکلیل الملک و فرنجی و حله کتان
سودا	سیاهی ورم	نمایند بطبخ برگ شمشاد و عدس مضغه کنند

چون خورده شود لثه اتامی نیکو عهد	رباعی	بشنوز من از بهر طلا از سر جسد
کندر بکف آورده بکوب پس از آن	۹۸	تخمیر کنش سرکه و عنصل و شد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تاول لثه	خورده شدن گوشت بن دندان	ماده خورنده	چرک کردن گوشت و کم شدن گوشت	آنچه مضغه حوم
			لثه و خالی شدن بن دندان	فرموده است

بعل آلودگی این سنون نیز مؤثر است مر جان سوخته و صدف سوخته از بهر یک دو ماشه و زرد چوبه و مازوی سبز و جوز السره و تو تپای سیر بربان و شنبلیله و دودم الاخوین و گل ارمنی همه اکوفته بخیخته سنون سازند و بحالند نافع باد

بحث علاج امراض اللسان

هرگاه که حشرف و ق باطل گردد	رباعی	در یافتن هر مزه مشکل گردد
اخراج کنی چو خلط غالب بدن	۹۹	اندیشه مکن که زود زائل گردد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بطلان الذوق	باطل شدن حس	ماده سرد و تر	رطوبت دهان و تر	تنقیه و نافع با یا قح

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
استرخای لثه	سست شدن گوشت پیچ دندان	رطوبت خون	رطوبت زبان سرخی زبان گل و گلنار را گرفته و بزرگی نبض و لین آن بیخته برین دندان	
بشپ مالیدن فائده دارد و مضمضه آب زاک و نقوع قشقرام غیلان و حب لاس نیز مؤثر و اگر موسم سرد باشد یا محل سرد پس به نیم گرم کنند و مالیدن رسوت خالص در گلاب حل کرده بر لثه و لعاب دبان انداختن نیز اثر دارد و نافع باد				
چون لثه وانیه شود عارض مرد	رباعی	از بهر سنون بدست باید آورد	عفص و عدس و قاقیاد کند	۹۶
گلنار و شب سیمانی و بزرگ آورد				
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
لثه وانیه	بن دندان که از گوشت پیچ دندان	کثرت طوبت خون	سیلان خون از او ویه را که ماتن گوشت بن دندان رحمه الله تعالی	
فرموده است بگویند و سنون ساخته بر لثه مالند و دیگر خشت زرد را ساییده در آن قدر نمک سبز و مرچ سیاه سوده انداخته سنون ساخته مالیدن خون ایند میکند و این نسخه مجوزه حضرت استاد و نا محمد و عالم مولانا احمد علی خاچریا کوئی است قدس سرهم و جناب محرم استاذی حکیم نجیب آبادی میفرمودند که سنون اچ و مصطلک یک یا شته بر اجس خون دندان مجرب				
آنرا که ز خون شده و روم لثه پدید	رباعی	اگر رگ ترند بسی الم خواهد دید	خواهد زد و امی مسهلش نفع رسیده	۹۷
وان لخته که باشد سبیش خلط و اگر				
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم لثه	آماسیدن گوشت	دم یعنی خون	فصد قیفال چاررگن تند و باقی	

۹۷
نافع در دندان
مالیدن نیز
نفع رسیده

در سوداوی ناچیل در یانی را آب سوده بشریت عذاب شیرین کرده نوشیدن فایده		
دندان ترارسد چو تشویش زود	رباعی	نوسید بمباش از شفا بخش و دود
تا هر چه بود زود و ساقط گردد	۹۴	پیه بز تخم گندنا میکن دود

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دود السن	کرم دندان	تغفن طوبت با	تغیر رنگ دندان اگر ضرب	پیه بز تخم گندنا
			نباشد بسبزی یا بزرگ	رادی و دود کردن آنرا
			خواه بسیار	بدندان کرم خور

رسانیدن تا کرم همه بر آید و ساقط شوند و سیدی مولای مرحوم استاذی حکیم نجیب آباد
میفرمودند که کبلی را بریان نموده نیم گرم بردندان کرم خورده نهادن بفشاردن کرم
دندان را می میراند و مرضی می باید که این سنون را با استعمال روپشگری بریان
میصلی رومی تخم کشین بریان رو چوب بریان پوست درخت لیکر گرفته پیخته سنون
سازند و وقت شب مالیده خفته باشند و باین مضمضه عامل باشند صفت آن اسپند
مرحبا کنند با برنگ برگ خنثی سفید را در آب جوشانند چون نصف سرد صاف نموده
بآن مضمضه سازند نافع باد دیگر بردندان کرم خورده روغن بارز و چند قطره انداختن
از آن کرم آن در ساعت میکنند مجربست لیکر فون یک جز با سها که سه جز با یک سه و ده
از آن پخته نهاده مثل علو که کرده در سوراخ دندان گذارند یا زیر آن نهند دیگر و دوا
بدندان کرم خورده دادن نیز مفیدست لیکر استعمال مسکین غار و درین مضمضه چنانکه می

از سستی لثه هر که شد حالش بد	رباعی	بد حالی او تا که نگر و دمت
باید که بگو بد گل و گلزار و از آن	۹۵	هر شب قدری برین دندان باشد

شرح و تحقیق

دندان و نه ورم باشد آنکس سوده دران
 آینه بر دندان مؤف نالیده باشند یا نیم کوفته جو شایند صاف کرده قدری سرکه و گلاب
 انداخته نیم گرم بآن مضمضه کنند و شور بای کبوتر بچه یا دراج یا تهویا یک یک بداجینی
 و زعفران خورند و سیدی استادی مولای مرحوم حکیم نجیب بادی میفرمودند که برای
 درد دندان اگر از حرارت باشد و راحت باب سرد حاصل شود فصد سردار و گیرند و مضمضه
 بگلک عرق عناب لشلب کنند و اگر از برودت باشد باب جو شایند و می چایا کنند مضمضه
 سازند و اطریفل کشنتری اسطوخودوس شامل کرده خورند که برای امراض هر چشم
 و گوش دندان پس مفید است و اگر از دندان خون آید زاج و مصطکی ساییده سنون
 سازند که بند خواهد شد دیگر عاقر قرحا و پاه مساوی ساییده شب نالیده بالایشین بگ تنبول
 خورند دیگر برگ تپاک و نمک سنگ سنون سازند و بعل آند دیگر عاقر قرحا و کونار و عسل
 مسلم و عناب لشلب و کشنتر خشک هر یک یک نام همه را در آب یک سیر جو شایند پس صاف
 کرده بآن مضمضه نمایند نافع باد دیگر در حالت سردی چ یا هفت عدد مغز بادام خرد و در آن آله و در آن

دندان تو چون کند شود بی زرد در	رباعی	باشد تخم شیندل از مالا به
از خوردن تخم خرفه کن و در علاج	۹۳	زان رو که بدست مرض اگر می شد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خرس	کند شدن دندان	خامیدن چیزهای ترش	خوردن اشیای طاهر باشد	تفتیه معده بلغم
دندان	وقایض بلغم ترش سودا	باقی از علامات بلغم و سودا باید کرد	سودا باید یافت	و علاج مایع و جامد
تیز فیه که زردی بیضه گرم خورده و درین میل خرس است و دیگر در بلغمی اسهال و بازنگی بر رالنج و عاقر قرحا و نیم سیر جو شایند چون نصف سد صاف کرده نیم گرم مضمضه سازند و دیگر				

اول باید که سینه در دهان انداخته قفل دراز چند چند انداخته بدسته ضربهای
چند رساینده باشند تا آنکه همه تمام شوند باز همچنین کار قفل تمام کند که چند چند
دانه انداخته بغیر مهای چند کوفته باشند تا آنکه قفل تمام شوند و سینه خاکستر
گرد پس آن همه را بچینه باریک ساخته نگاهدارد هر روز از آن برون آید باشد فایده

دندان تراچو گیر داز گرمی در	سرمه بگلای مضمضه باید کرد
از اثر بهات سکنجبین باید جست	۹۲
	وزان غذیه ات ماش و کدو باید خورد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع السن	درد دندان	گرمی	راحت یافتن بک سرد و درد	سرمه و گلای را
			بسیار و تکرار در دهان سرخی باشد	با هم سرشته مضمضه

کنند سکنجبین نوشند صنعت آن قدر سفید نیم سیر را با آب نیم سیر جو شاند تا غلیظ شود
پس سرمه که پنج سیر بر آن اضافه نموده دو سه جوشن آده بقوام آورده نگاهدارند صبح
یک قاشق از آن در پنج قاشق آب حل کرده میل نموده باشند بیکر نیل تهوتنه بریان
وزیره سفید بریان و کشنیر بریان زنجبیل و مرج سیاه و کته پاپری مصطکی و روغنک
لاهی می مساوی زن مثلاً از هر یک یک شگ گرفته کوفته بچینه سنون بازند دیگر سنون که بخت
مصطکی و روغن زنجبیل و مرج سیاه و طویای سبز بریان زیره سفید بریان کته سفید چکن
سوخته و پشکری و دانه الائچی کلان نمک بهرگز از هر یک شش شانه و تخم سرسین کتوله ها
کوفته بچینه سنون بازند و شب لیده بالایشان با مصالح خورده بچینه باز تا صبح استعمال نکنند

یا سردی باشد	نفع یافتن از چیزهای گرم و مستقر زنجبیل با عاقر قرقا
	شدن از چیزهای سرد و سوسن یا خردل این کوفته
	و دان نباشد و نه در گوشت کزانی و بخیه و بقدر آن

از سردی اگر قلاع پیدا گردد	رباعی	اسباب منسردگی مهیت اگر گردد
پاشی چوب و خنا و شبت سوده	۸۹	بنود عجیبی اگر رسد اگر گردد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قلاع	بر آمدن آبله بدان	بلغم	سپید آبلهها	خنا و شبت اسوده بر آنها پاشند دیگر گیاه بخندان مرغ نهار
		سودا	سیاهی آبلهها	خاییدن زیل آن و دیگر کشنده خشک کردن و پاشیدن کوفته باب کشنده بر منسردگی

چون آب سردی از دهان تو رود	رباعی	چیزی که بود سرد مفیدت نبود
باید که خوری گوارش نین و عود	۹۰	تا آن وقتی که این مرض رفع شود

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سیلان الماء الفم	آب فتن از دهان	بلغم	عدم تشنگی سایر علامات غلبه بلغم	جوشان سرد
بنات نیم سیر را در آب سه پا و جوشانند تا نیک غلیظ شود پس یک از دیگران خود آورده زیره که در سرکه پرورده باشد و بوداده و زنجبیل و فلفل بپزند و این همه را کوفته بخیته و این اندازند و ولت کنند پس دارند و نگاهدارند صفت جوارش عود پوست ترنج و عود قمار می و قرنفل و زیر باز و صطکی از هر یک سه پیچ و قاقله و سنبل و زعفران از هر یک دو درم و زنجبیل و دار فلفل و جوز بو از هر یک یک درم کوفته بخیته در قوام نبات مصری بدستور جوارش سابق جوارش سازند و واضح با که خوردن جوارش پس از تحقیق بمسهل که در اخراج بلغم کوشیده باشد انفع باشد				

که در مرضهای دمووی نافع است تمبرهندی غناب شب در آب گذاشته صبح
 صاف کنند و بقتله سفید شیرین کرده یا بی قند میل فرمایند و غذا را مثل مقشه و اگر او کشنیتر
 تمبرهندی خورند اما وزن علی راسی الطیب است زیرا که قدر شربت و تاسی شقیال

بحث علاج امراض الفم

از گرمی اگر قلاع گردد پدیدار یاعی از راه علاج بر نباید گردید
 گلنار و گل سرخ و ساق سوده بروی گه و بیگاه باید پاشید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قلاع	جوشش در دهان	خون	سرخی آبلها	دور و گلنار و گل سرخ
و ساق بر آبلها پاشند دیگر در دهان گل نشین گلنار کتبی کافور به آب یک سوده و در دهان پاشند				
		صفرا	زردی جوشها	بگلان به کتبی

نمایند و دیگر ضمضم نمودن آب قشرا غیلان جوشانده و زراک سفید ساییده بران
 پاشیده نیز فایده بسیار دارد و قند سرار و برای هر دو قسم مفید دیگر مردنگ را
 در آب برگ تلخی تر کرده خشک نموده سرکه سا کرده اندک اندک در دهان پاشند و دیگر آن
 دور و نیزه مفید صفت آن تخم کشنیتر در دور و گل سرخ کتبی سفید طباشیر کافور از هر یک
 سه سه شانه گرفته کوفته بخیخته در و سازند و قدری بر قلاع در دهان افشانده باشند
 نافع باد و اگر قلاع از بلغم بود و خاییدن برگ شاهسفرم که تلخی بود و فیل آنست
 غرغره برای قلاع دمووی و صفراوی کشنیتر ملهشی به لاس کاه و صندل سرخ همه را
 جوشانده غرغره نمایند بر روز بهفت بار و لشب هم طباشیر لایچی سفید کتبی سفید کبابه
 سفوف ساخته بر قلاع پاشند اگر قلاع دمووی یا صفراوی بود و مغز آلتاس و در آب
 کشنیتر گداخته ضمضم سازند در دوسه بار استعمال کردندش دفع می شود

گرماده صفر بود از مسهل آن ۱۵ بردفع چنین مرض توان قادر شد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تشقق الشفة	شق شدن لب	صفر	تلخی دهان و خشکی لب و درشتی زبان	بمطبوخ بلیله مسهل گیرند

باقی مسهل صفر را از بختان گیرند که گذشت و استعمال این قیرو طی نمایند صفت آن که پیوسته سفید شسته کافور و صندل و روغن گاو و اول و عنبر و صندل و ادغ نمایند بعد از آتش فرو آورده که نه نه کور را باریک ساییده در آن نجرب حل نمایند باز بر آتش نهاده که گرم کنند بعد فرو آورده که فوران آیمخته نگاهدارند و استعمال آن در مجربست اگر قدر روغن گاو و صندل و عنبر و مال در سه روز بفضل الشافی از آله مرض میکند

هر کس که تشقق لبش آزار دهد رباعی باید که زپیه مرغ و اسفیده روی مرهم کند و بر لب خود بگذارد

شرح و تحقیق

مریض را باید که پیه مرغ را که آخته و سفیده روی را در آن آیمخته بر لب و مانده باشد و نزد تجربه فقیر و ورق نایجل دریایی را در سه قوطی آب سوده بشربت انار شیرین شیرین کرده چند روز بنوشد مجربست مؤثر

هر کس که زخون لبش ورم خواهد کرد و گرم نکند خون و ملین نخورد رباعی صد گونه شکایت را الم خواهد کرد بر خولیش درین مرض شتم خواهد کرد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ورم الشفة	آماس لب	خون	خمیازه و شیرینی دهان و پیری گها	صفت ملینی

تخم کرفس تخم کاسنی عنباب سیدستان تمر بنندی الوی بنجارا همه ادویه یک کاس آب
جوشانند تا به نیمه رسد صاف کنند و بیست مثقال شیر خشک در آن حل کنند و صاف
کرده بیاشامند و غذا نخورند و نیمه و ماش مقشع و مرغ جوان کشتیز تر کنند و آصیح باد که تا بن جگر
بخت کشد اینجا نکرده آورام آورده فقیر اینجا ذکرش چیزی نمی یسم افشار الله تعالی آنجا تمام می شود

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شری بفتح	دانه های است بعضی کوچک	بنجارا دم صغرا	اگر در روز ظاهر گردد	ترپله شب آب
شین منقوطه	و بعضی بزرگ و پهن با نل	یا بلغم بورقی	دفعه دوم می بود	ترپله صبح
	بستر خنیا شرف کربس	سرخ رنگ سوزا	آب لال آن	
	که دفعه ظاهر گردد در تمام بدن	باشد و اگر شب باشد	گرفته بسکنجین	
	یاد اکثر اعضا باشد از پستی	و سفید رنگ بود بلغمی	و و توله شیرین	

بنوشند و دیگر گیر و و صندل سرخ و اجوائین هم وزن باریک ساییده بر بدن بمالند
و دیگر رشته که آنرا در بنندی سویی و بغاسی آنرا با چوب گویند بقدر یک چشمانک آب جوشانند
آب لال شنبه بنوشند نفع کمال دارد گویم اگر اثر آب شربت عنباب شیرین کنند بهتر باشد
و دیگر اگر تخم بادیان و تخم شبت را آتش بسوزانند و و دوشن جسم سانسند نیز از آله مرض میکند
اگر از تخم بادیان شیر و آب آورده بسکنجین یا شکر سرخ شیرین کرده بنوشند فوراً دفع می شود
از اسفادی حکیم نجیب آبادی جمله آینه این چوشانده می نمودند که شخصی جوش خون
میداشت و شور بر چهره اش می نمود و نیز گونه سوزش بعد میداشت صحت شد و پادشاه
شاه تیره سمرقند کاتر پهلای عنباب گلقتی و آب جوشانیده صاف نموده بنوشند و دیگر
شاه تیره چراتر پهلای گلقتی و آب جوشانیده چون بنامند صاف نموده بنوشند نافع باد

بحث علاج امراض الشفتین			
ای آنکه شقاق بر لب ظاهر شد	ریاعی	باید بعلاج آن ترا حاضر شد	

صاف کنند و بست متقال شیرخشت کرده متقال گلاب حل کرده باشند بر آن
اضافه نموده نیم گرم بپاشانند صفت ترتیب طلا آنکه صندیل سرخ و صندیل سفید
در بست متقال آب کشیده تر حل کرده بپاشند کتان گشته آلوده زمان مان طلا کنند
و سیدی استادی مرحوم حکیم نجیب آبادی می فرمود که با پچی را نیم پادور
بول گاوناز این سرخ رنگ بست و یک وز تر نماید بعد خشک نموده ساید با
پوست نیم که نه پوست کبری که پنجه دشتی باشد از هر یک نیم نیم پادو ساید سفید
سازند و با عرق جها و پنجه ماشه خورده باشند و عرق را با شربت شیشم شیرین نمایند
اگر قبض و برگ سنامی کمی در شربت آمیخته باشند دیگر برگ شپا هتیه و تخم کاسنی و آب
تر کرده مالیده صاف نموده بشربت اپار شیرین شیرین کرده اسپغول هفت ماشه
خورده بالایش نوشیده باشند که برای دفع این مرض نافع است برای جوش خون
و قروح متعقنه از سیدی حکیم نجیب آبادی سلمه الله جوشانده عناب حرا پسته گاوزبان
براده چوب شیشم در آب جوشانده صاف نموده گل قند آبیخته باز صاف نموده
کتبه انبات سوره سردار و نموده بنوشند نسخه کرم ابيض کافور سفیده کاشغری نیم
روغن گل معوم را بر روغن گداخته سفید آبیخته و کافور اسنوه هر دو در آن آمیخته بعمل آید

آنها که گرفتار بادشنام اند	ریاعی	اگر رگ نزنند در خوردش نام اند
مطبوع بلبله بعد از آن که نخورند	۸۴	در طوطی و بقی پخته کاران جام اند

شرح و تحقیق

تاریف	سبب	علامت	علاج
سرخي مل بکده و که در کواض شود	احتراق خون	فساد جلد و کواض اطراف	فساد قیال
پایله خوردن آن	پایله سیاه و پوست پایله زرد و پوست	پیدا شدن قروح	بعد از آن مطبوع

پوست پنج بادیان پوست پنج کبر پوست پنج کبر فسل بر سایر پیر و شیان بنجر همه او یک
 پیاله آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و به قند و شکر و شکر قند سفید صاف کرده
 بقوام آرند و دو توله از آن همراه عرق گاوزبان و باد بادیان یا پامی بنوشند و اشع باد
 اگر طفل را مرض عطاس رخساره باشد حضرت استاد می مرحوم حکیم نجیب بادی می فرمود
 که برگ نو برآمده بکاین و برگ خار را ساییده قرص بسته بر سر آن بمقامی که در تارک
 بمقدم دماغ خالی باشد و جانی فرو رفته باشد ننهند و دیگر نمیمی از برگ آمله باشد
 انگور و ماشه در آب ساییده زرد و زرد نیم ماشه بر آن پاشیده بنوشانند و دیگر مایه
 طفل را عاب بیدار در آب بر آورده به نبات دو توله شیرین کرده بدهند و غذا
 مادرش برنج با ماست که چنانچه باشد کنند و دیگر مایه مده خطائی را بقدر دو برنج در آب
 ساییده بطفل نوشانند طریق شناخت مایه خطائی که اصیل است یا غیر آن اینست
 که اول رو چوبه را بساید پس بر آن مایه را بساید اگر رنگ آن سرخ گردد اصیل باشد و اگر

بحث علاج امراض لوجه

باشی چو با مشری نباشی نو مید	رباعی	باشد که رسد ز صحت زود نوید
خون کم کن و مسهل خور و تا روز سوم	۸۳	میساز طلا ز صندل سرخ و مسهل

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ماشری	آماس سرخ که تمام روی پیشانی را درگیر خالی که بر صلبت او فرو گیرد	گر می صفرا و غلیان خون در رگ خالی که بر صلبت او و اندوه و برآمدن خفیف خورند آن تا بدوی میرسد	تشنگی تب نیز و پیشانی و روک	فصد قیصال

و اگر می بخار از هر یک نشی شکر چند آن آب گذارند که از بالایش گذرد و سحر

کله است
چاه چاه
ما چاه چاه

راساينده در بيني دمنديا باب کشينه بچکانند و دال مقشره سن اسايئده بر سر
و پيشاني خضاد نمايند ديگر قدري کافور را در آب کشينه تر سوده در بيني انداختن نيز
نفع ميدهد ديگر برگ امرو و سايئده بر پيشاني خضاد کردن خون را بندي کند

واروي رعا ف انچه مشهور بود	رباعي	گر با تو نگويم ز وفادور بود
اقيون و دقاق کند و زاک	۸۰	گلزار و اقا قيا و کافور بود

شرح و تحقيق

از اين دويه مجوعا خواه فرادي باستعمال آرند خون افور را بنده خواهد کرد بفضل نگاه
آنرا که زکام گرم حادث گرديد رباعي پس فلانده از شراب نيلوفر و يد
چون ساخت پس از شربت بن کونرا ۸۱ از ماش و جو مقشر افتاد مفيد

شرح و تحقيق

نام مرض	تعريف	سبب	علامت	علاج
زکام حار	فرو آمدن طوبت از گرسه	انچه از دماغ فرو آيد	شربت نيلوفر	
	دماغ بچانگ و يا بيني	گرم بود و سوزش گل و بيني	بنوشند صفت	

آن نيلوفر را در آب جوشانند تا به غيه آيد صاف کرده در نيم آتار قند سفيد
قوام نمايند و وتوله از ان با عرق بيد مشک يا کيوژه يا لعاب بهدانه بنوشند

دانا چوزکام را ز سردی نگرد	رباعي	از ان شربه جز شربت زوفا نخورد
وزاغديه ترتيب نمايد نخود آب	۸۲	تا نفع دهد و اين مرض را ببرد

شرح و تحقيق

نام مرض	تعريف	سبب	علامت	علاج
زکام بارو	ريزش طوبت	سردی و طوبت	گراني سرد و و انچه از دماغ آيد	شربت زوفا
	دماغ بيني گل	سرد باشد و ديگر علامات بلغم	صفت آن زوفا	

سینه در استیقا قلیما فضا سر به حرق همرا کو فیه بخینه دروغن گل کرم که هم آمیزه هم سازم

مخلوط محترقه	خشک نشسته باشد	در صورت استعمال
--------------	----------------	-----------------

این مرهم ابریشین باید فرمود که صفت آن بشرح رباعی بنفشاد و دوم گزشت و اگر ندرت
بینی تدبیر بر روغن گل خواه روغن نیلوفر یا بر روغن کنجد کنند مفید باشد و اگر ناز جبین یا
سه سرخ را سوده در آب دو توله بخورند هم با رفع آن مجرب است و استعمال سوم روغن
تیز مفید و اگر مراد از این مرض بواسیر لائف باشد باید که اول فصد قیفال گیرند و بعد
و شپا پترو را در آب نیم پاؤتر کرده مالیده صاف نموده بشربت عناب شیرین کرده
سپهون هلیله سیاه خورده بنوشند و تا چلا استعمال نمایند نفع خواهد بخشید یک حرکتی
را در آب کلیان ساییده فیتله آن تر کرده در بینی نهند و در صورت امکان
علاج این علاج بواسیر خواهد بود انشاء الله تعالی مفصل در بحث آن نوشته خواهد شد

خون رفتن بینی چو ز بجران باشد	رباعی	اگر ندرت کفی زان خطر جان باشد
و ان دم که ز بجران نبود نزد حکیم	۷۹	بستن به قاق کند آسان باشد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
رعاف	رفتن خون از بینی	مجران	تاریخ چهارم و فتم و نهم یازدهم و در صورت علاج	
			و چاهیم و عرض حال باشد مثلا نباید کرد که در بند	

نمودن خون خطره جان مریض است اما چون خون با فسر اطراف رفته باشد
و خطره سقوط قوت باشد انگاه مضائقه ندارد که بند کنند

اگر حدت خون بینی فتنه خون اندک اندک فصد سر و اندک	و این سبب عاف باشد آید و قوی باشد و شربین کیوه	و شربت عناب بنهند و عدد سقش که در سر که پخته باشند برای خوردن بنهند قاق
---	--	---

			و زیاده نشود و	و نشوق نمودن فایده دارد
		کرم سر	در سر بر آمدن طوبت	بیم و انگوزه شکری سفید
			از بینی حرکت دیدن سقوط	روغن گاو و بوم و نیم
			آن بر آن شاید باشد	در آب و ده بر روغن مخلو

و آلوده بر بینی و پیشانی ضا د نمایند کرم سر همه بیرون آیند و افتد بفضل الشانی
 دیگر نشوق مفید صنعت آن سعد کوفی و سنبل الطیب و صبر ستقو طری ر و و قر نفل
 از هر یک انگلی با آب برگ مورد یا پودینه مزوج نموده در بینی دمند دیگر اگر کافور یا بویا
 از بینی همه کرم بر می آیند از مولانا عبدالرزاق الاحمدی الکنوی سلمه به القوی

ای عیش ز گرمی شده بر طبع تو سوز	رباعی	وز خشکی بینی ز خوشی آمده و سرد
بر پیش سر تو آب برگ خسره	۷۷	بار و روغن بادام طلا باید کرد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جفاف الانف خشکی بینی	گرمی و صغرا	سوزش و باغ و بیخوابی و صطرا	آب گ خرفه را	
بار و روغن بادام میخته بر پیشانی طلا باید کرد و روغن کدو و روغن بادام و روغن کایا				
در بینی انداختن فایده است دیگر اگر روغن گاو را در ناف مالند فوراً دفع می شود				
بینی تراقرصه چو تر خواهد بود	رباعی	حال تو از این مرض گر خواهد بود		
واری چو بکار مرهم ابیض را	۷۸	شام مرض ترا سحر خواهد بود		

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرحه الانف ریش بینی	رطوبات	بر آمدن طوبت	بعد تنقیه و باغ استعمال	
	فاسد و اکاله	دریم و خون	این هم گفته اند	

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دخول الماء في الاذن	در آمدن آب در گوش	در آمدن آب یا غسل کردن بدن و در وقت بکری گوش که مایه مغفوره	تقدم طافات آب	یکی علاج است
فهموده و دیگر دست طرف گوش که آب در آن درآمده است از زیر بایق پا بر آورده گوش را بهمان دست گرفته چند شلنگ زدن آب را می برآورد مجرب است				

بحث علاج امراض الانف

ای آنکه ترا قوت شم باطل شد	رباعی	احساس بوی نیک بد شکل شد
اخلاط غلیظه که بود موجب آن	۵	از دار و مسهل نتوان غافل شد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بطلان شم	باطل شدن حسی که بان بویها را دریابد	مواد غلیظه	که در رت حواس گرا	مسهلی که اخلاط
			سود غلاظت بول	غلیظه را دفع کند

صفت خوبان صفت بوی شمع خطل بنیل الطیب عطران و از جنی اسارون حب بلسان مصطفا فستقین محبوه تر سیخ عیارا کوفته بنجته باب جمیر کرده خوب بعسل سازند و فرو برند و دیگر نقل را سوده سوط نمودن نیز فایده می بخشد و دیگر مشک سائیده و ربی انداختن اثری باز ناله این مرض دارد

از بینی اگر متن وزیدن گیرد	رباعی	بلع هر کس از آن رسیدن گیرد
باید که طبیب بنیل کوفته را	۶	از روی دوا در و رسیدن گیرد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
متن الانف	بوی بینی	تغضن اخلاط	در گرسنگی و سیر کم	سنبل الطیب یا سوط

قرحه الاذن	ریش گوش	انصباب غلط تیز	تقدم ورم و آیدن مرم هم آب بپوشا
		زخم کنند	ریسم با استعمال آید

صفت آن مویم کافوری در روغن گل حل کنند و سفیده کاشغری کوفته بخته افشا
 نموده صلاویه در آن کنند تا مرم هم شود و صفت روغن گل برگ گل سرخ بر روغن کنجد
 در شیشه کنند و چهل وز در آفتاب نگاه دارند یا برگ گل خشک در آغوش شانه
 تا نزدیک بج رسد صاف کنند و ده آثار روغن کنجد که دو چندان آب باشد اضافه نموده
 باز جوشانند تا روغن بماند کیفیت استعمال هر ده گاه و آنکه زهره گاود و جزو غسل کنند
 یک جزو بهم آمیخته اند که نه است و فیتد کنند و بدان لوده صبح و شام در گوش نهند
 لیکن فقیر و افنی می جرم ضخیم در گوش انداختن خوب نیست اما اگر قیوت نباشد ضایقه انداختن

در گوش هر که که تبخیر رود و در	رباعی	آید حیوان یا که پدید آید و دود
گر سیراب شیخ یا آب کبر	۳۷	تقطیر کنی روی نماید بهبود

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دخول الحیوان	در آمدن جانور در گوش	غضلت یا نفخ	در و بد بو و ک	انچه تا تن مرم حوم
فی الاذن او	یا بسبب باد و غیره پیدا	خلط و غیره	دیدن درآمدن	فرموده علاج
تولد و و فیه	شدن کرم در آن		رطوبت	مناسب است

باید کرد و آب برگ و بنج ترب را با آب پیاز آمیخته در گوش چکانند و دیگر در
 روغن نیب پشکری آمیخته اندازند

چون آب رون رود با مرم معبود	رباعی	در گوش تو حشر امی ل تو حشر چشمه بود
در گوش تو چوب بادیان گزینند	۳۷	وانکه بمکد آب بدون آید زود

شرح و تحقیق

و آن چیز نیست که مزاج عضو را با محتمل آن رو تا قبول فضول نکند چون روغن گل و روغن بادام روغن زیتون و روغن تخم شنبودان خوردن صفت روغن زیتون و آب برگ وردقانه را بار روغن کنجد بچوشانند تا روغن بماند یا برگ سرخس و شکمشتی را در پیاله آب بچوشانند تا به نیمه یک صاف کنند و نیم پیاله روغن کنجد ضم ساخته بچوشانند تا روغن بماند

در گوشت اگر زعفران باشد	رباعی	زردی رخ و چشم تو پید ا باشد
اگر حب بنفشه بعد مسهل بخورد	۵۱	از روی علاج خوب زیبا باشد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
وجع الاذن	درد گوش	صفرا	زردی روی چشم و زبان	بعد از مسهل

و اوده حب بنفشه خوراند صفت آن در شرح رباعی چارم مذکور شد اما سبب استا و محروم حکیم نجیب با وی میفرمودند که اگر در گوش شخص یا توده ساله در و بشدت بسبب یاح عارده عاده باشد فصد قیفا لگیرند و انداختن شیر زن گوش فوراً تسکین دهم میکند و همچنین روغن گل نمک گرم انداختن بخار برگ نیب جوشانده بگوش رسانیدن و قدری آب زان نیم گرم در گوش انداختن این محل بکاو ورم گوش هم مفید و اگر زبوا ی سرد باشد آب بصل نیم گرم انداختن آب الیج شده نیز مفید و روغن تر و روغن بابونه هم مفید و معجبی حکیم بنی بخش صاحب کیتوری محرب خود میفرمودند که اگر کسی فیتله در اثر روت سوده و شهید خالص میخته بگوش نهد فوراً در را تسکین بخشد

ای آنکه بود قرحه گوش توجید	رباعی	اگر مرهم ابیض طلبی نیست بعید
و اندم که بود قرحه مذکور قدیم	۵۲	چیزی نبود چو زهره گاو مفید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
---------	-------	-----	-------	------

باشد سببش چو بلغم از بهر علاج ۴۴ اگر دار و نافعش خوری نوش بود				
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
طشش گراتی گوش	اگر بلغم بود	گراتی سرکه و رت حواس	صفت جوی	که دفع بلغم بود و صبر سقوی و تخم خنظل و ترب و محمود و مقل از رقی از هر یک شش شش همه اکنونند و بنیزند و غار یقون بموینه بنیزند را نیده اضافه نموده باب کرفس خمیر کرده در غسل جوی بندند و بعد از دفع بلغم روغن ترب را صبح و شام نیم گرم در گوش چکانند صفت روغن ترب آت ب سفید یا سیاه هشتاد و مثقال با روغن زیت یا کنجد سبب مثقال بهم آمیخته بچشانند تا روغن بماند اما روغن ترب خالص آنکه تخم او را بشکنند عصاره داد و روغن کشند سوم حصه از جمیع تخم می آید
از قوت حس اگر طنین گشت پدید	رباعی	نزدیک خرد مغلط است مفید	وان لحظه که باشد سببش ضعف مغ	
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
طنین آواز گوش	قوت حس	در یافتن آواز بنجا معده	مغلط خوردن	سمع و شدت
خصوصاً وقت گرسنگی و آن چیز است که ماده را غلیظ گرداند چون خشک و کاه و روغن بنفشه مالیدن				
یا ضعف مغ که دورت حواس				

و در روز و ضعف شانه مجربست صنعت آن ثعلب صری و دانه پیل خسر و
 و تچ و تال کهانه و بیج بند گجراتی و تخم تم بهندی بریان مقشر و طباشیر و مغز کولک
 و موچر و پوست مولس می خام و سبوسل سپغول و تخم بریان مقشر و بهمن سنج از
 هر یک یک توله همه و ویه کوفته بخته و مغزنا جیل پر کرده بالامی آن شیر بزد و توله
 اندازند و همه با جیل ادرار و گندم گرفته در خاکستر گرم نهند تا که پخته گردد و انگاه
 بر آورده و از آرد صاف کرده در آورند آهین انداخته بگویند باز در آن کشته رقلعی
 و ست بهروزه از هر یک یک توله و کشته صدف و کشته بیضه مرغ از هر یک شش
 و نبات سفید بست توله انداخته این همه خوب کوفته سفوف طیار سازند و از
 سه ماشه تا شش ماشه از آن همراه شیر گاؤ تازه نیم سیر خورده باشند محل الجواهر
 مقوی با صره مروارید ناسته مرجان قمری صدف مرجان سفید فیروزه
 شاید نج مغسول که بای شمع ^{باشد} یا قوت ^{باشد} بهنج عقیق ^{باشد} یعنی لاچور و مغسول ^{باشد} کافور
 مشک ^{باشد} بزر الورد و ورق نقره و ورق طلا در آب ^{باشد} و بلبله ^{باشد} کلان و بلبله ^{باشد} زرد و بلبله
 و بلبله بسیارند و سه سه نمایند خیره که مقوی بصارت و مانع است صنعت آن
 نخاله گندم مغز تخم که مغز بادام شیرین خشک شش ^{باشد} تخم ^{باشد} پنبه ^{باشد} اور آب شیر بر آورده
 بروغن مسکه گاؤ داغ کرده به نبات ^{باشد} که شیرین کرده هنگام خفتن نوشید باشد از یار
 طریقت دیوان امید علیخان صاحب حرم که در ابق رو بر قلعه نون مع پشور حفظ
 خدا و ادخان مغفور اند نوشادر پاره پاره کرده لایچی سفید ^{باشد} مع پوست ^{باشد} صرچ سیاه
 همه این خخته تصعید کنند با شش چوب کنار بعد آنرا ساییده در چشم کشند ضعف بصرا
 دور کنند و اگر در عرق لیموی کاغذی ساییده خوب باند بعد نخود و جو نند و ضم و دفع یاح باشد

بحث علاج امراض الاذن

ای آنکه ترا گران گوشش بود | رباعی | گویم سخن اگر ترا هوشش بود

کشیده باشند الغرض یک شافه در سه روز با استعمال رند در نه روز و چون این شافه
از آله مرض می کند و جلا را العین می بخشد و حضرت استاذی مرحوم حکیم نجیب آبادی
اجزای این شیاف باین طریق می فرمودند صنعت آن گل کنجد هشتاد عدد و غنچه
نسرین که چینیلی باشد پنجاه عدد و موسج سیاه شانزده دانه و پهلپل از شصت عدد
بدستور همه را ساییده شیاف سازند و با استعمال رند نافع باد و اگر در و منی باعث
ضعف ست این نسخه با استعمال رند بسیار نفع خواهند یافت صنعت آن برباسه
وزعفران دانه پسیل پودا و قنطاری و ارچینی و بهمن سفید و بهمن بهرنج و شقایق مصر
و خولجان از هر یک یک مثقال و مشک خالص و عنبر اشمی و ورق طلا از هر یک
یک انگ موچرین خالص سه مثقال نبات سفید پنج مثقال کوفته بخته سفوف سنا
و نگاها رند و قدر شربت آن یک نیم دانه گویند که نواب محمد سعید خان الی امیر
را و تقویت باه و امساک فرج و نشاط و تقویت اعضای بیسلی این نسخه مجرب بود
و دیگر سفوف مغلط منی صنعت آن دال ماش که ارد باشد پنج توله راد و عرق پیاز
شبت داشته صبح مالیده مقشر ساخته خشک کند و آرد سازد پس موصلی سفید پنج توله
و تخم تمر هندی مقشر دو نیم توله و خسته خرمای یک توله پا و بالا راد و آریا یا و باون
خوب باریک کوفته بخته با آرد دال مذکور و شکر سفید ده توله یا میزد و نگاها رند
وقت خفتن یک پاس بعد از طعام خوردن یک توله ازین سفوف با شیر ماده گاؤ
یک پاؤ نوشته باشد و دیگر برای جریان تقطیر نافع صنعت آن ثعلب مصری
سه توله لایچی خرد یک نیم توله و طباشیر یک نیم توله و مصطلکی یک توله موچرین
و کرکس یک نیم توله از هر یک ست گامی یک توله سپیاری چکنی سه توله نبات سفید
دوازده توله ریش خشت بزرگتر که خشک ساخته جمله دوییه کوفته بخته سفوف سازند
شش شمشه از آن و شهمه آمیخته خورده باشند نافع باد و دیگر برای تغلیظ منی نافع بود

گفته اند که خلط حادث است	نمودن بر روغن
مجموع در دماغ که روغن نفسا	بنفشه و کدو و در
را که آن بیهوش شود و فاسد شود	آب غوطه زدن

و چشم در آن کشودن آب ریاس را با شربت بنفشه و نیلوفر خوردن نکند
و این مرض اکثر کسی را عارض میشود که چشم او از رقی باشد

ضعف بصرت چو از رطوبت زیاد	ر باغی	اگر سسل آن میسل کنی می شنایی
گرد و چو دماغ و بدنت پاک خلط	۴	دیگر بتو کل روشنائی باید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ضعف البصر	نقصان بینایی	اگر رطوبت	بر آمدن چشم زیاد از ایام	اگر خجل و ملخ
قوت بینائی	بلغم بود و در	صحت مجریان اشک زیاد	مسسل بلغم باید	
	منه بود	شدن ضعف بعد خوردن خفترا و او و محبوب	و کم زور بدن مخصوص	تقیه باید کرد

و سر به چشم باید کشید صفت کل و شنائی مر و اید ناسفته بوره ازنی و نقل و عصاره
سرمه مشک همه را کوفته بخته سرمه ساکتند و چشم کشیده باشند و سپیدی و مولائی
و استاذی مرحوم حکیم نجیب بادی میفرمودند که اگر چار عدد مندی را هر روز بخورد
برای چشم فایده عظیم می بخشد و بخور خال مجدی مرحوم و غفور فتح خان صفا
حاکم اعظم گده شیاف گل کنجد طیار می شد و استعمالش را زاله ضعف بصران بسیار
فایده بینائی بخشد صنعت آن گل کنجد سیاه چهل ماشه برابر آن غنچه چنبیلی که پاهین
باشد و مویرج سیاه و پامیل و از هر یک هشت ماشه تها را با هم ساییده شیاف مانند
لسان العصاره سازند یکی را از آن شیاف تا سه روز در آب پرورده ساییده بچشم

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عشا	شب کوری	بخارات غلیظه که روح را مکه و مغلط میکند	بینایی در شب معطل میشود	شهر را در آب
<p>فقیر است که جلگه را بر روز شنبه یا چارشنبه هفت حصه کرده در آن مورچ سیاه و نمک آمیخته برتابه نهد هر قدر آب که از آن وقت بریان کردن برآید آنرا بچشم کشیده باشد و از حصص بریان شدن یکی خورده باشد و دیگری را در پس پشت خود انداخته افکنده باشد که مرخصی این عمل شفای یابد انشاء الله الشافی استادی مرحوم حکیم نجیب</p> <p>بجای مورچ پیل در از را تجویز می فرمودند که دانه مسلمان را در هر هر حصه یک یک ظاهر اند برتابه نهاده باشد دیگر هر یک چرم را در چشم کشیدن برای شبکی ری مفید گفته اند دیگر صابون لایتی را در چشم کشیدن نیز تاثیر است عجیب این باب یک آب پیاز و صابون را با هم قهقار حل و چند قطره در چشم کشند دیگر در کوفته در پارچه کرده بچشم بزنند فی الفور نفع می بخشد و دیگر مسکین لغز به رینق نهاده بچشم کشیدن بخت فته ام و ذکرش می یاز انشاء الله</p>				
چون عارضه جه با مرعب بود	رباعی	از رقت روح با صره روی نمود	لحم بقرو هر سیه باید فرمود	
از روی علاج صاحب رضاء	۴ ۵			
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جهر	روز کوری	روح رقیق و قلیل بود که بروشتی آفتاب تحلیل می شود و در تاریکی جمع می گردد و بعضی از حکما	شب دیدن برون تابینا شدن	هر سیه و لحم بقرو و سرودست و پاچه بزر خورد و ترطیب باغ

و مصطلکی و کثیرا و محموده و زعفران از هر یک شش سرخ گل سرخ یک نیم ماشه همه اکوفته
 بیخته بآب خمیر کرده بشربت بنفشه آبیخته خوب سازند و میفرمود سیدی و استاد می
 مرحوم حکیم نجیب بادی که کرد را ابتدای مرض وقتی که نزول آفتاب بهرح محل شود سفوف
 بادیان یکیم را با شکر سرخ یکیم آمیخته هر روز تا نود و سه روز خورده باشد
 بفضل الشافی صحت یابد و دیگر آرایش فقرا شش ماشه در هفته یکبار خوردن همراه
 مطبوخ قنطاریون نزول الما را نفع می بخشد صفت مطبوخ مذکور ترید مجوف مقشر
 کوفته و قنطاریون دقیق از هر یک یک نیم درم بسفای یک نیم توله مویز منقی چار توله
 همهارا در آب جوشانده چون به نیمه سد صاف کرده بنوشند نافع باد و دیگر زهره کبود
 و چشم کشیدن نیز موثر میگوند و دیگر روغن بلسان خالص در چشم کشیدن نیز از آلله مرض
 میکند و دیگر اگر مقدمه نزول الما بود معجون ج ترکی نیز مفیدست صفت آن ج ترکی
 یک نیم توله حلیت و زنجبیل و رازیانه از هر یک نه ماشه همه اکوفته بیخته با شکر
 عسل بسازند که نوزده توله شد و یک شقال زان خورده باشند دیگر میل عرق دخت
 بادیان چشم کشیدن مجلی چشمست و منع نزول الما میکند و مجربست صنعت آن هرگاه
 که درخت بادیان قریب بختگی رسد آن اسع برگ بار و پنج برگ کند و صاف کرده کوفته
 از آن عصا بگیرد و در ظرفی از چینی کرده با قنطاریون قیاط نهاده باشد که غلیظ گردد پس
 از آن میل سازند و چشم کشیده باشند نهایت جلالت چشمست و دیگر شباه پسند خوردن نیز
 امراضی از آن چشم را که از ترله باشند صنعت آن پنجم شاه پسند را بار یک سایه باشد
 خالص آبیخته از آن یک یک شطیر سازند و خورده باشند دیگر پنجم نعل استر نه و چشم کشیدن منع نزول

از غلظت برضیه چو شب کوری زاد	رباعی	صد گونه عموالم بدل روی نهاد
اگر شهید بآب رازیانه بکشند	۶۶	نزدیک خرد مفید خواهد افتاد
شرح و تحقیق		

و واضح باد که اگر حجاب العین بود و از نزول استعمال طرفین زمانی مفید بود و بزرگی دینه کوفته و قصر آن ساخته چشم بندند نیم گرم نافع باد و این بحث السبب طوالت شاید که مصنف محترم بنام و رد

چشمی که خیالات قرینش باشد	رباعی	صد آفت و فتنه در کمینش باشد
هر که که بخار معده باشد سببش	۴۴	مسهل بطلب دوا همینش باشد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خیالات	نمودن چیزهاست مثل ملک و پشه در پیش چشم	اگر از بخار معده استلک معده و قصور	زیاده شدن وقت استلک معده و قصور	مسهل مخرج اخلاط مختلفه

باید و او تا معده پاک شود صفت آن صبر سقوطی سوده خار یقون بمویند
بیخته اطراف پفیل صغیر همه را ساییده بهم سرشته در شربت بنفشه غلغلانند و بخورند

هر که که نزول آب بنیا و شود	رباعی	صبر دل مستمند بر باد شود و
اگر صاحب آن میل کند حجب	۴۵	صحت یابد و خاطرش شاد شود

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نزول المار	فرو آمدن آب در موضع روشنای چشم	استلک بدن بطوبت و برخاستن بخارات غلیظه از آن بدون صداع شد	بعد نزول نام از تغییر مردک اطلاق بصیر شده نیست اما در ابتدا آن در ابتدا آن	انچه رقیق بود و صافی علاج آن در ابتدا آن
		یا افتادن چیزه از خارج بر سر	خیالات راسخه روز افزون توان یافت	بود و در انتها بد شکاری مفر

شود اما آنیکه سیاه و سرخ و سبز و زرد و کبود غلیظ و تیره و بزرگ که بود علاج پذیر
نباشد صفت حجب هب که مفید است صبر سقوطی یک شقیال و پوست بلیله

که صاف مانند برف است و زیر این طوبت زجاجیه است که مانند آبلیمو که اخته است پنجم طبقه شبکیه است متشکک مانند دام و این بعد از طوبت زجاجیه است ششم طبقه مشیمیه است که پیچیده بر هر دو چشم است مانند پیچیدن بچه و آن بر جنبین این طبقه بعد از طبقه شبکیه است هفتم طبقه صلبیه است و آن بعد از مشیمیه است پیوسته با استخوان چشم فقط الحال صورت مرض باید دانست

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
انتشار و اتساع	کشاده شدن ثقبه غنیه که موضع روشن چشم است و بان پریشان شدن بینا	کثرت رطوبت بیضیه	رفع یافتن از جوع و ریاضت است	حبی که تقیه علاج کند بخور صفت آن صبر سقوطی

یک شقیال تربد پوست بلبله زرد از هر یک یکدرم و کتیه او صطکی و شحم خنظل و قلال از ازهر یک شش سرخ و نمک هندی نه سرخ همه را بگویند و بنیزند و غار یقون نیم درم بموئینه بخته اضافه نموده باب بادیان خمیر کنند و خوب بمسل سازند و مریض از طعامهای غلیظه و جماع و خفتن بر پشت و از روشنی دیدن پرهیز

ضیق حدقه اگر شود عارض مرد	رباعی	گویم که چه چیز باشد آنرا در خورد
گر غیر رطوبت نبود باعث آن	۴۳	رفعش بشیاف زعفران باید کرد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
ضیق حدقه	تنگ شدن ثقبه غنیه	غلبه رطوبت	رطوبت بینی عدم ظهور رگهای چشم	شیاف زعفران باید کشید صفت

آن اشق دو درم زعفران یک درم زنگار یک درم بامیشا و گل سرخ و صبر سقوطی هر یک و نشاسته و صمغ عربی از هر یک یک درم همه را بگویند و بنیزند و باب سرشته شیاف سازند

و سرمه نمایند و چشم کشیده باشند و سرمه عبدالکریم خان صاحب ارضی الله عنه که شرح
رباعی پنجاه و سوم نوشته شده است نیز بسیار تجرب یافته ام مگر جعله باشد نه پهلو جوهر
نوشاد در برای بیاض چشم وضعف بصور مد بسیار مفید است از دیوان امیر علیخان
مرحوم یافته ام که مدفن ایشان رابق شد غفر الله له ترکیب آن اینکه نوشاد در ا پاره پاره
کرده در دیگ گلی نهاده و بالای دیگی دیگر معکوس نهاده گل حکمت کرده و خوب
بآر گرفته بروی گداز نهاده آتش چوب بیری که درخت کنار بود بد بهر بطوریکه از آن
هوا نه بر آید که جوهر بر آید بعد سرد شدن آن از آن برای ناکه قدری از آن
جوهر بقدر مونگانه و برابر آن چونه خور و نی آمیخته بر کف مالیده در بینی بر ناکه
بنهند در هفته صحت می یابد و آن مرضی است که در ملک پور بسیار میشود و اگر در آن
نوشاد در الاپی خود و مرچ سیاه جو کوب کرده آمیخته جوهر کشند بسیار مفید چشم باشد
گویم اگر ازین جوهر خوب بعرق ایبو کاغذی بندند و یک روزه باشند دفع ریاح نهضم کند

در دیده چو انتشار پیدا گردد	رباعی	اسباب غم و الم مهیت گردد
گر کثرت بیضیه بود موجب آن	۶۲	چون تنقیص رود مداوا گردد

شرح و تحقیق

واضح باد ابیات که در آفرینگار تعالی شرح	چشم هفت پرده و سه آب منقسم
صلب و شیشه شبکه زجاجیه پس جلید	پس عنکبوت و بیضیه عقب و ملتحم

اول طبقه ملتحمه است که بهوای پیوسته است دوم طبقه قمرینه است که آن بعد ملتحمه است
و او را رنگی نیست بلکه از طبقه زیرین خود متلون میشود سوم طبقه عنیه است و آن
گاهی سیاه میشود گاهی آسانی و گاهی بصرخی و این بعد قمرینه است و بعد این طبقه سومی
رطوبت بیضیه است صاف مانند سفیدی بیضیه چهارم طبقه عنکبوتیه است مانند
تینده عنکبوت بعد از رطوبت بیضیه پس ازین طبقه چهارم رطوبت جلیدیه است

چون پاک شود زنده از بهر علاج

ترتیب شیاف گذری باید کرد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
قرحه العین	ریش چشم	خون و صفرا	الم و قاتی و شکستگی	اگر حرکت داشته باشد
اول بماء العسل یا شیر دخت بشویند و از ریم پاک کنند پس بشیاف گذری میل بچشم کنند صفت آن انزروت که یک شبار و زرد شیر دخت خواه در شیر خردا شسته باشند و در سایه خشک ده یک یک ریم وافیون و کثیر یک ریم از هر یک کنند ریم ورم و سفید از نو پیش پد ریم صمغ عربی چار درم همه ابکوبند و بنیزند و بسفید و تخم مرغ شسته شیاف کنند				
در چشم تو چون بیاض پیدا کرد	رباعی	و فتنش بد و اثراتش گردد	تا چشم بهم زنی مد او اگر دود	
گر آب شقائق بچکا	فصل ۶۱			

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
بیاض العین	سپیدی بود	بند داشتن چشم چندی	بودن سفید چشم	آب لاله شقائق
برسیای چشم	ورسیدن	فضله از چشم	چون عین غلظت	رادر عسل منجمه
در چشم کشیدن نفع تمام دارد و سیدی و استادی مرحوم حکیم نجیب آبادی میفرماید که برای دفع بیاض چشم خرم صغیر و خرم کبیر بسیار مفید است شمع آن از زعفران باید یافت و فقط بیض مکلس بجای سرمه کشیدن نیز تاثیر تمام است صنعت آن قشر بیض مرغ را که بچه از آن بر آورده باشند در آب شیرین نجیساتند و بگذارند که متعفن شود و قشر رقیق اندرونی آن جدا گردد و بشویند و آب نراتبیل نمایند تا دیگر قشر از آن جدا نگردد و آب متعفن نشود پس شسته خشک نموده ساییده در ظرفی مانده آنرا گل حکمت نموده حسب معمول آتش دهند که مکلس خواهد شد پس بسایند				

مسس سوخته شادنج مغسول فلفل ار فلفل عصاره شحم خنظل زنگار صبر سقوطی
 یورده از منی اقلیمیا همه اکوفته بخته صلایه کنند که غبارا سا شود محل و شست نالی دیگر
 نیز مجربست صفت آن شادنج مغسول مس سوخته اقلیمیا می فضا نمک هند
 پوره از منی فلفل بد البصر صبر سقوطی سنبل الطیب و فلفل زنجبیل زنگار تویتا پسته زعفران
 نوشاد کوفته بخته محل سازند و چشم کشند دیگر کشته جست آب چشم کشیدن نیز مزین طهره است

و اما مرض دمه چو از گرمی دید	رباعی	وانست که بهر آن بود سر مه مفید
در دید که سردی فرا جش سبب	۵۴	در دیده بغیر با سلیقون نکشید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
دومه	آب فتن از چشم	اگر گرمی بود	سرخی چشم	فصد باید کرد و مضم
<p>اصفهان و توتیای گرمی فائده وار و دیگر سر مه مرکب صفت آن شادونه مغسول و توتیا و مارشیش از هر یک یک درم مروارید و سبز از هر یک نیم درم شیا و طبعی صبر از هر یک سه درم کوفته بخته سر مه سازند صفت شیا و طبعی صبر از هر یک نیم درم شیا و طبعی صبر انزروت مدبر صمغ عربی زعفران علی الرسم باب کشنده تازه شیا و طبعی صبر سازند اگر سردی بود سفیدی چشم بود و تنقیه با سالان باید کرد و سر مه با سلیقون که منسوب بباد شاهی اعظم است باید کشید صفت آن روغن سوخته پانزده درم کف ریاد و روغن و همچنین اقلیمیا زرد نمک یشاپوری و شادنج مغسول و چند پسته و ستر و سیرمه و سنبل از هر یک یک درم و صبر سقوطی و شادنج و روغن و همچنین با شیا و طبعی صبر مرکبی و نوشاد و زرد چوبه و ستر و روغن و پوست بلبله زرد چوبه و ستر و سیرمه را کوفته بخته صلایه کنند تا به چوبه غبار شود و در وقت حاجت با ستر و سیرمه مال آرند قرصه که بود چشم ترا موجب درود</p>				
قرصه که بود چشم ترا موجب درود	رباعی	وزور و کند عارض گلگونت زرد		

بیماریهای چشم

و هنگام ضرورت بچشم کشند و اگر سبب ارت خارج خواه داخل چشم برآمده باشد
این پولی را با استعمال رند صنعت آن هلیله نرد و پشکری و بادیان و سوت
و آتیا بلمی و کوکنار را از هر یک یک شمشه کوفته در دو پارچه بسته بعرق گلبکوار تر کرده
بر چشم رسانیده باشد دفع خواهد بخشید و این کحل برای رسد که بآن در دهم باشد
و هم در چشم و نیز سبل بسیار مفید صنعت آن افیون شمشه خالص پشکری بریا
و سفوف خسته خرابه دویه را بوزن کامل در کثوره جست کرده از تکه چوب نیم
که بر سر او پول مسی زده باشند تا سه و زبر برابر بسایند تا سحره شود و بردارند و نگاه
و هنگام حاجت بچشم کشیده باشند اگر بعد چندی خشک شود قدری آب انداخته
نرم دارند و قشنگی سال می ماند منقول از برادر توامی مغفور بخیال الله خافضا
است و این شیاف هم مجرب است از حکیم شتاق علیه صاحب کوروی سلمه صنعت آن
صمغ عربی زنجبیل افیون گریوی گوالیاری همه اسایند و در آب کشیده شیاف ساز
و در آب مذکور خواه باب کوکنار ساینده نیم گرم بگرد چشم ضما و کرده باشند نافع باد
حریره مقوی و مانع فشا است را بروغن گاؤ بریان کنند پس نبات مصر مغز بادام
تخم کشمش مغز تخم کدو خشک شاف سفید را در آب شیر برآورده در نشاسته بریان
و انغ کرده بنوشند نافع باد از حضرت فارع شاه صاحب خورجوی قدس سره از حکیم
جعفر حسین بنارسی نبات مصری افیون زعفران هر سه را سحره ساخته و در چشم
کشند و بر صدغین گل چونه منند پشکری نیم خام نیم بریان گیر و صندیل سفید
مید الکتری افیون سوت کتیر استثنائی لود همه در آب ساینده شیاف سازند یک
شیاف در آب حل کرده بر چشم ضما و سازند و بران برگ پان نیم گرم بنهند و ر فاده
خشک بران بنهند از مولوی محمد حسین بگینوی برای رند و تنقیه طوبات فاسده
چشم تجلیه تقویه آن است کشته جست قوطه پشکری و نبات سفید یک یک قوطه طوطیا

چرک در آن و برآید ن
رگها و ضربان در حد غین بمطبخ بلبله

و اگر و ترمیم می و شایسته باید کرد پس نسخه مصنف رحمه الله بعمل
آرند و چشمان چاکسور را گویند ترکیب نسخه چشمان چاکسور مقشر نبات
ما میران یا انزوت که یک شبار و زرد شیر خراشته در سایه خشک کرده باشند همه را
کوفته بخته صلایه همچو غبار سازند و بچشم کشند و استادی و مولائی مرحوم حکیم نجیبی
برای ابتدای رمد شربت بنفشه یک توله و عرق غلبه که مگو باشد آبیخته شود
می نوشانند و برگرد چشم ضما و بلبله سیاه و رسوت و صندل سرخ را در عرق برگ
سایه و حکم میکنند و میفرمودند که اگر رمد با طفل عارض شود فضا باید گرفت
چون صد پیش از دوازده سال جائز نیست بجای فصد برگرد اگر چشم زلواند اخن مفید
پس لواند از نند گویم تکبیر برگ ننه افیون تبایه همه اسایده برگرد چشم ضما و رسوت
مفید و استادی مرحوم میفرمودند که برای امراض چشم جست که من هر چند که باشد
مانند تاریخی آن حق یا کلیان که بقدر یک پا و آن را در پاتنه آهنی (بمنفعه انگار)
گداخته بآب پرمق که تبوه باشد کشته ساخته (یعنی از آب کور که یک آنار باشد قدر
قدری بر حسب انداخته باشد که کشته خواهد شد) بین دارند و نگاه دارند و سر مه
نمایند و بمیل چشم هنگام خفتن کشیده باشند اکثر امراض چشم را همچو رمد و سبل
و سلاق و غیره بسیار مجربست و در فلفل و شوره را ساییده بچشم کشیده باشند که جلا
و پول و دهند که ضعف بصر باشد همه او و میکنند و کشته سرب که بسیار باشد نیز بر
امراض چشم مفیدست و این کشته را در بندی ناگرم نماند صنعت آن نیم پا و
سرب او پاتنه خواه که چیه گرم نموده گداخته یک چنانکه ریخ خواه که در زرد یا نر
سایده قدری قدری انداخته باشد تا آنکه خاک شود پس بسایند که سر مه شود و نگاه دارند

این نسخه از
بیماریهای چشم
استادی مرحوم
نویسند و در
کتابهای طب
مطبوعه
موجود است

و شیاف اخضر و چشم باید کشید صفت آن نگار اقلیمیای نقره صمغ عربی سفید زرد
اشق سوای اشق همه را بگویند و بینند و بآب سداب که در آن اشق حل کرده باشد
وصاف کرده باشند و شیاف سازند و با استعمال آنند

بسیل فحشین	برده ایست شنبه	استلای عروق	حرارت در هر دو	علاج مذکور
بر کما در هم یافته	از فضول و موی	ابرو و شکر و هر دو	باید کرد و شیاف	
بر چشم چشم قوت	و بخارات غلیظه	خساره و دود عروق	اخر بچشم باید کشید	
		صند غیر بان شید	صفت آن	

شاه رخ منسول صمغ عربی روی سوخته زرد کز زرد سوخته زنگار زعفران مرکب
صبر شنبه می افیون همه را کوفته بخیته بشیر آب کهنه یا آب گرم شیاف کنند و اگر جرب
و سیل با یکدیگر بماند باید که در و را غبار با استعمال آنند صفت آن تو تیمی منسول
شیخ سوخته نبات مصری همه را کوفته بخیته صلابه کنند تا مثل غبار شود و با استعمال
آنند و پیر صحبت من حضرت عبدالکریم خان صاحب ضیائیه نمره احسانی
دیگرانی ستودند صنعت آن پدیه نمره تازه راعم تخم بگویند بعد آن را
گسترانده بران سنگ بصری و اگر زرد بپیرا کوفته پاشیده فقیله بسته بر و غن شرف
بسیار اند و از آن و ده گیر و آن را بسیر می نمایند نگاه دارد و بچشم کشیده باشد

چون زرد بگذرد و زردی چند	رباعی	تا آب و صحت در آید بکنند
چشمی نام و نبات مصری و ما میرا	۵۴	باید که غبار کرده در چشم فکند

شرح و تحقیق

نام مرض	تقریب	سبب	علامت	علاج
رمد	در چشم برآید	خون	بسیار رنج شدن چشم و تپاخ	فصد سرده
			و در آن محدود بسیار	باید گرفت

سرد نمایند بعده همراه فلفل و رازی یک توله در آن داخل کرده تا سه روز صلا بکنند
که چون سمره گردد بعده در آن سنگ بصری یک توله انداخته باز تا سه روز صلا بکنند تا
مانند سمره گردد و انگاه بر دانه نگذارند و در وقت خوردن و شستن بچشم کشیده باشند و بجز بستر و اگر
مسهل مخرج بلغم گیرند و حب یا ریح خورند و بجات نیابند پس ضم است علاج شش رنق

چون کرد و روم گوشه چشم و نکشود رباعی
اگر باش بخایند و گزاردند برده هم ۵
ناش غریب مدامی لت معدن جود
امید بود که رو نماید بهبود

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
غرب یفتخین	ریش و گوشه چشم بود بجانب بینی	ورم حار	چون انگشت بر موضع فشانند ریم بیرون آید	یکی همانست که ماتن بر حلقه گفت

دیگر روغن حیات است که در شرح رباعی چهل و نهم نوشته ام بر غرب مانند تقع می بخشد
سوم استادی مولائی مرحوم حکیم نجیب آبادی میفرمودند که تخم رواسن اساییده
در پلایته آلوده کرده در ناسور نهند امید که مرض در استعمال چند روز دفع شود
و دماغ را بتخم شاه پسند و شهد تنقیه نمایند یعنی تخم مذکور را ساییده در شهد
آمیخته خوب بقدر یک ماشه بندند و سه حب لبش خورده باشند نافع باد

در دفع جرب شیاف اخضر باید رباعی
باشد جرب و سبل چوبایک دیگر ۵۵
وز بهر سبل شیاف احمر باید
تا نفع دهد و زو را غبر باید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جرب یفتخین	دشتی اندک و پلک	رطوبت بوقیه و ماده شور	در باطن چشم خشونت باشد و سخی و حار شدن آن	فصد روم باید کرد و مسهل باید داد

و بهفت بار در شیره گاو و بهفت بار در شهد سر و کنند پس میل ساخته آن میل را چشم کشیده باشند همیشه نهان خواه بان سرمه چشم کشیده باشند ضماد دیگر موی سبز تا اینکه در سرمه روغن گاوی اندازند بسیار و آن را صاف نموده در ظرفی نهاده گل عکمت نمود و آتش نهند بعد بر آورده خاکسترش را بکنند شاخ گوزن بد و چند روغن گاو ساییده بعد سه و زبر داشته هنگام ضرورت بر جای بر آمدن باد آب گرم و ریخته و افتاده باشند ضماد نماید یعون الله الشافی همه آیند و جناب معظمی حکیم طالب حسین صاحب خورجوی رحمة الله علیه میفرمودند که وای برای سلاق بسیار مجرب است صحت آن سیند و ر پنج ماشه و نمک لاهوری چار ماشه و روغن گاو و بست و دو ماشه اول سیند و ر و نمک سوده را در روغن انداخته در تهالی کاشنه به بلاد سرمه بریده بسایند تا آنکه دو بلاد در دران سوده شوند پس آن دو را صمد بار باب بشوید و برداشته نگاه دارد و در چشم بمیل کشیده باشد اگر بر پلک خشونت و جراحت فزایش بود بران هم طلا

در پلک تو شترناق چو پیدا گردد	رباعی	غنم را دل غمخوار تو ما و اگر د
تا آن وقتیکه استکاری نکنند	۵	تا در باشد اگر دوا اگر د

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شترناق بکسر اول	زیادتی و پیه پلک	رطوبت غلیظه	گرانی پلک و قوت باز کردن چشم	در صورت
<p>امکان فصد و اصلاح غذا باید کرد و حمام باید نمود و این سرمه اخسانی را رضی الله عنه که از شاه عبدالکریم خان صاحب سلام نگری رحمة الله علیه یافته ام و مجرب است بتهجا آرنده صفت آن سرمه سیسه نیم پا و را در پاتله گردانند و اندک اندک از کبریت نولاسا سوخته که دو توله باشد در آن انداخته و پاشیده باشد و دست آینه را در آن گرد آورده سیسه حرکت داده باشد تا آنکه سیسه کشته گردید سرمه شود پس از آن از دیگران بر آورده</p>				

شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سلاق بضم	غلطت و حیرت کرانه	رطوبت غلیظه	خارش آفاق	برگ خرفه را
سین مصله	پلک ریختن مژه در	بور قیسه	وپلک و سرخی	در سفید بختیه
	هندی یعنی گونی		بسیار رنبا شد	مرغ ساینده

بروغن گل آینه صمد بر پلک نمایند صفت روغن گل برگ گل سرخ تازه یا تره شقلا
را بروغن کنجد صد شقال شیشه کوزه تا چهل روز با قناب نگاهدارند یا برگ گل سرخ
خشک امشقی در پیاله آب جوشانند چون به نیمه سد نیم پیاله روغن کنجد بر آن ضم
کرده باز جوشانند چون روغن بماند بردارند و نگاهدارند بر وقت ضرورت با تمام
آرند و خانصاحب حمه الله علیه عبد الکریم خان صاحب اسلام نگاری پیر صحبت فقیر
میفرمودند که ظرفی تنگ ز پول سی ساخته بر آتش نهند و بر آن کنند که نولاسار و نول
راسایده اند که اندک ران انداخته باشد تا آنکه بهمان مسخخته گردد پس و راسایده
سرمه نماید و یکمیل ازین کشیده باشد مگر اول و میل ازین سرمه که گفته می شود کشیده با
همچنین علاج البدر لیتامیال کشیده باشد صنعت آن سرمه سیاه شده ابا جست
ساده که اخته عقد کند یعنی اول حبت را گذاخته در آن سیاه نماید که بسته خواهد شد
با سنگ بصری نه ماشه ناسه و ز صلا یه که ل کند روز چهارم باشد ماشه کافور چنین
سایده نگاهدارد و فقط شبای زهر سم که کنیز باشد صنعت آن گل کنجد و غنچه یا سین
از هر یک صد عدد و نمک هوری و فلفل گرد از هر یک یکدram همه را که ل نموده شب
سازند و وقت حاجت بکار آرند و میل سرب کشیدن نیز اثر تمام دارد صنعت آن
سرب را بگدازند با تشو آب تر پیله هفت بار سرد کنند پس همچنین باز گرم کنند و با
انار وانه هفت بار سرد کنند و همچنین هفت بار در عرق بهنگره و هفت بار بر روغن گاو

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
برده	دانه ایست در آن روز پلک چشم موضع که قره میرود و بند انجمناری گمانجی	کیفیت نفی لذا غم دور و کند و بخار و که آن علیل لذت یابد	برطاهر پلک چو تگرگ رطوبت غلیظه گردد آید سرکه ساییده	سکینج خلقت بایستج و باقی واشیق را در

نمایند و اگر بر پلک نبه بجای آن که بشاخ می چسبد و چون زور خست جدای کنند از آن بکلی طوی
می بر آید آن طویست نه عدد بزرگ انواع بر برده نهند تا سه روز مریض در دور و در صحت می یابد
جربت سکینج صنفی است شهور و خلقت انگوزه است و اشق نیز نام صنفی است محلل اورا

گر شعر بود متقلب و گرزاند چون تنقیه تمام حاصل گردد	رباعی ۵۱	در تنقیه و مانع می باش بحد تشمیر کن ای ترا خدایند محمد
---	-------------	---

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شعر متقلب و شعر زائد	کج بر آمدن مو قره و زیادت آن	اجتماع رطوبت غفله پلک نزدیک جملک	سرخ چشم و درو آن	اول تنقیه مانع بایارجات

باید کرد بعد استعمال سرمهای گرم باید کرد پس نتف شعر کند و خون خفادع
یا قرا و کلب یا بقیه مورچه یا شیر انجیر یا با سنجاطلا کنند و اگر موی بسیار بود و تشاد
چاک بدست بدست آید تشمیر احقان کرانده شود و تشمیر بریدن کوتاه کردن بالا
بردن پلک اگر نیند چنانکه رسم کمال است و با اصطلاح ایشان رینولا پلک بند می شست

در پلک توای که کرده غلطت بنیاد اسفیده تخم مرغ و برگ حرفه	رباعی ۵۲	از من سخن بقیه میدار بیا و آئین بر و غن گل و ساز ضداد
---	-------------	--

و یا سمین تم ریخ کند در آن چند بید شتر و فریون و عاقرت را بگذارد و
 بهر کس که گرفتار تهمد گردید **رباعی**
 اندر بدنش روغن پیه کفتار **۴۹** یار و غن پیه خرس باید مالید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تهد	راست ماندن عضو چپانکه خم نگردد	اگر بلغم بود	سروی ملنس و گریانی و نرمی نبض و سپیدی بشره و زبان و بول	همان است که با تن حمله است گفته اما مالش

دهن الحیوة که از حاجی تاج الدین خان متوطن کبرگز ضلع مظفرنگر یافته است
 بسیار مجربست صنعت آن موم خالص یک سیر و نمک سانهرد و سیر و سم الف
 دو توله و سیاب دو توله لوبان یک پا و موم را ریزه ریزه کرده و همچنین سم الف
 و لوبان را کوفته و در سبکو کرده و سیاب باندخته بطریق معروف روغن بکشند
 و با استعمال آن رند نافع باد و فائده بعد گرفتن روغن از آن سیاب سم الف را هر قدر
 که گرفتن توانند بر چنند و بقیه اسفوف نموده نگاهدارند یک سرح از آن
 برای هیضه و جید کردن مضمم و امراض بلغمیه مثل سرفه و ضیق النفس و اسهال
 و گرسنگی پیدا کردن بدیند بسیار مجربست اگر بخوروش گرمی پیدا شود کناریا ناسخ
 یا اشیای روغنی بخوراند که مزبل حرارت آنست و این روغن حیات برای
 عضو شکسته و جمله زخمها و ناسورها را مجربست و با استعمال یکبار در درازا نل سگ

بحث علاج امراض العین

ای چشم تو مبتلای تشوش **رباعی**
 بکینج و حلیت و اشق با سکه **۵۰** تدبیر تو نزدیک تدبیر خرد
 بر دیده اگر نهی بزد را بسرد

و اگر دانه‌ها در سرین باشد مقدّمه و مقل از رقیق‌تر
 اسهال شکم بود و اگر در تمام بدن همه آبکوبند و
 باشد مندر بسکته بود و نیز در غار قیون

به مینه بنجیه اضافه نمایند و آب کرفس بادیان خمیر کرده خوب غسل سازند و درین
 باب حب کبریت سیدی مرشدی حضرت شاه عبدالعلیم صاحب لوهارومی رضی
 عنه بسیار نافع است صنعت آن زنجبیل یک سیر قرقر نخل و دار فلفل از هر یک
 دو دانه و دانه‌های سیاه یک ام نمک سیاه یک پاؤ و نمک سنگ یک پاؤ
 کبریت زرد و دو دانه که بروغن گاؤ بریان کرده باشند بهمدوید را کوفته بنجیه
 هفت بار در آب لیمو پرورده خوب بمقدار نخود سازند و دو صبح و دو شام
 از آن خورده باشند همراه آب گرم نافع باد تشنج و دیگر حب کبریت که بسیار مختصر
 از حضرت سیدی استاذی مرحوم حکیم نجیب بادی است و نیز برای دفع ریح
 و قطع بلغم بس مفید و بسیار مجرب است صنعت آن کبریت زرد که آن اد شیر گاؤ
 صاف کرده باشند و مرغ سیاه و نمک سیاه هر سه را در عرق چار لیموی کاغذ
 ساییده خوب بمقدار نخود بندند و بدستور سابق خورده باشند نافع باد

چون عضو ترا تشنج از بلغم شد ربا عی
 و تنقیه کوشش و در ترانکه علاج ۱ سم
 افزود ترا محنت و راحت کم شد
 مشکل گردد مرض چو مستحکم شد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
تشنج	در هم شدن عضو چنانکه راست نشود	اگر بلغم بود و نفی بول بشه و با	اگرانی اعضا و فراموشی بمسهل و ملال	منضج خلط بعد تشنج صول
مع ایارج فیه تنقیه بدن چند بار نماید پس بروغن گرم مثل قسط و سد				

از اکثرت بلغم آنکه در رعشه قنار	رباعی	مسهل که مناسبش بود باید داد
و شرب شراب یا جاعش سبب	۴	باشد نرمی و مباشرت باز استاد

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
رعشه	لرزیدن عضو	بلغم و شریک و مباشرت بر پیرم	نسیان و فراموشی گریه اعضا و عدم تشنگی	دفع کردن خلج

اندک آب صواب تبدیل مزاج بآلیدن و غن قسط و روغن بنفشه و ضماد رشقه که رطبه باشد و غسل کردن بچشمهای گرم و دو لک غمزه عرق تنباک که مفید است صنعت آن کوی زرد خشک نیم آثار و نیم پاؤنا سخاو و صغیر از هر یک پنج مثقال و از چینی دو مثقال و همین قدر قنار الطیب و جاشا همه را در ده سیراب یک شیار و زنجبیر نیمه سوم حصه عرق کشیده صبح و شام پنج مثقال از آن غشیه باقی

چون عضو کسی کرد پدید نیاد	رباعی	باید شک گرم بران عضو نهاد
در دفع نکرد بطریق مذکور	۴	جی که بدن پاک کشد باید داد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
اختلاج	پیریدن عضو	رطوبت غلیظه لزج است که ریج و سجا شده از ناسا بر آمدن می خوا	ادراک عضو را بود و کف برقرار و ره باشد پس اگر در وقت منقبی بدست و انقباض باشد و لقمه بود و اگر در شکم همیشه بود مقدمه صبر تقویری	صفت جی که
		و عاصی میشود	صرع باشد و اگر اختلاج در پهلوی بود مقدمه آما صبح و در نواحی سینه است باشد و نمک چندی	ترید حبس انیسون

بیش قسم اول که بچنهاک باشد چیزی بواجاقه قرعایلید و راز مرچ سیاه و زنجبیل و ناخته و لبسیاه مساوی وزن و قند سیاه دو چند وویه همه اجزا را کوفته بخته حب بقدر نخود بندند و حب صبح و دو حب شام خورده باشد گویم اگر لقوه بود در عرق ادرک سازند و در پان بدهند و اگر برای پرسوت بود در عرق ضمیری لیمو سازند و با عرق ناخته بدهند برای لقوه و فاج و جواهر و جع و صفا و رفع قبض مفید و روشنی چشم می بخشد بهلاوه تازه را باب شسته در یک سیر شیر بز بخوشانند تا آنکه کموده گردد و و بچگی گردانیده باشد و از دوان پیریزد پس بهلاوه را بیرون کرده کموده نگاهدارد و یک تولد از آن خورده باشد از ترشی و شیرینی و گوشت و مقاربت پرهیزد از حکیم حسین الدین خان صاحب محاسب

لقوه چوبجانبی کسی وی نهند رباعی	صحت رود از دست و مرض و دمی
باید که خورد حب یارچ دو سته بار ۴۴	شاید که ازین مرض بکلی برهد

شرح و تحقیق

صفت حب یارچ در شرح رباعی ششم گذشت دیگر نیست ایارچ فیترا ترید حب انیل غار یقون انیسون شح حنظل نمک بندی مرکی همه اکوفته بخته چوب بقدر نخود سازند و شح ایارچ فیترا این ست سنبل الطیب دار حنی و غود و لبسان و سیخ و حب بلسان مصطکی و اسارون و زعفران صبه سقوطری همه اکوفته سفوف ساز

آنرا که رسد از مرض لقوه گزند رباعی	باید که بیاد دارد از من این پند
آئینه چینی بنظر او دارد ۴۵	در خانه تاریک نشیند یک چند

شرح و تحقیق

آئینه چینی مرآت است که از روی و مس سازند و مرضی اچندی بخانه تاریک نشستن و آن آئینه را چند و دیدن مرض لقوه را صحت می بخشد

دیگر نسخه مجرب است برای جوله زده از برادر توامی مغفور شکرگرم موم زرد و اول
 موم اگداخته در آن سفوف شکرگرم داخل کرده و آن را بر پارچه طلا ساخته عبور
 مؤف بسته باشند بوقت شب یک از آن مرحوم منقول که فی الحال صحت میسر
 شکرگرم را بر روغن کنجد خوب بسایند و هر روز بموضع جوله زده نیم گرم بالش کرده باشد
 علیم شانی ست دیگر کما و از آن مغفور میداکرمی تخم بالون زرد و خوب عاقرق
 کوکب تلخ خردل مصطکی آرد و بنحو دهم را سفوف ساخته در روغن کنجد آمیخته و دو پو
 در پارچه بسته بر تابه آهنی گرم کرده بر موضع مؤف جوله زده کما ذکرده باشند
 دیگر سفیدی پخال کبوتر خشک هم چند آن شکر سفید هر دو را با هم نموده بحسب
 سن سال عمر بچه دریافت بقدر مناسب آب نیم گرم خورانیده باشند نافع باد اگر چه
 این دوا غلیظ است اما مجرب است تا دو هفته

آنها که بایشان مرض لقوه رسید	رباعی	مرغ صحت ز دام ایشان برسد
گر جز بوا در دهن خود شب روز	۴۴	دارند نگاه خواب افتاد مفید

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
لقوه	کج شدن رو چشم و لب فته و گراتی زبان	بلغم	استرخا و کدورت حواس ونقصان ذائقه و فروختن پلک و لب زیرین کام	در خانه تاریک نشانند و آینه چینی در نظر

دارند فاقه کنانیدن مفید و بعد چار یا هفت روز علاج کنند و جز بوا در دهن دارند
 و چون لقوه مدت شش ماه کشد امید صحت مریض منقطع میشود و اگر زبان و دست
 نماند و رین مرض خواه در فالج باید که خردل اساییده در غسل آمیخته بر زبان
 مالیده باشند که نافع است از سفیدی مرحوم و حب لقوه هم باید دوا صنعت آن

بسیار فستقی برگ فرج مشک روغن عقرنی زرباد دانه میل خورد ابرشیم
 مقروض تو در ی کلان عود صلیب دیان بسید احمد کرباسی شمشیری مرجان صرخ و جگر
 زرافند صرخ جنطیانا دار حنی سورنی عود خام مغز تخم خربوزه گل صرخ کو قتی را
 کوفته و بخت و سودنی را سوده در غسل یک نیم چندا دویه و قند یک نیم چندا دویه
 قوام کرده آمیزند مشک طایص غنای شب و رقی نقره و پیلید مری خسته دور کرده
 داخل قوام سازند و قوام معجون اگر در آب برشیم کنند بهتر باشد و طریق گرفتن
 آب برشیم این است که برشیم خام را یک شب رقی کا و زبان عرق کیوه و عرق الود
 تر سازند صبح جو شانده صاف نموده در همین قوام معجون سازند قدر شربت نشینا
 عرق برای فالج و اعراض بلغمی و ریجی که نهایت صریح الاثر صنعت آن شهد خالص
 عرق ادرک عرق پیاز همه را آمیخته و شیشنه گاهار و انار ربع شیشه خالی باشد و با
 بند نمایند و سه و ترنگا بدارند هر گاه که بر آید و کف زند از آن شش باشد نوشیدن شروع
 کند و تا برداشت طبع افزاید امید که بان از آن مرض شود و فضل آن از مرزا عبدالغفار یک
 خورجومی رحمة الله روغن امیری از دیوان محمد حسین خان صاحب سورنجان شیرین
 سورنجان تلخ گل بونه زنجبیل چهل برگ سنبله نوافیون همه دویه را کوفته در روغن
 کنجد نیم آتار بر آتش در کتری یا دیگی سخته صاف کنند سلار سن غفران داخل کنند حل تا
 قدری قدری از آن بموضع آفت رسیده مالش کرده باشد نافع باد این نسخ مجرب
 از برادر تو امی حکیم نجیب الله خان مغفور است این روغن مریض جلوله و ده راتنا
 مجرب است تخم مالکنگنی گونگی سرخ تخم دیتوره تخم کلونجی موصلی سیاه تخم کوانسج خند
 بیربوی همه دویه را در یک توله روغن کنجد سیاه با هم در کحل سائیده حمیر ساخته
 در شیشه خواه در بوتل که باشد بر آن گل حکمت خشک کرده انداخته بچکانند بر بجا
 هر روز در آفتاب نشاند بر عضو جلوله مالش کرده باشد و از ترشی بادی بریزد که نفع

در علاج فالج و اعراض بلغمی و ریجی که نهایت صریح الاثر صنعت آن شهد خالص عرق ادرک عرق پیاز همه را آمیخته و شیشنه گاهار و انار ربع شیشه خالی باشد و با بند نمایند و سه و ترنگا بدارند هر گاه که بر آید و کف زند از آن شش باشد نوشیدن شروع کند و تا برداشت طبع افزاید امید که بان از آن مرض شود و فضل آن از مرزا عبدالغفار یک خورجومی رحمة الله روغن امیری از دیوان محمد حسین خان صاحب سورنجان شیرین سورنجان تلخ گل بونه زنجبیل چهل برگ سنبله نوافیون همه دویه را کوفته در روغن کنجد نیم آتار بر آتش در کتری یا دیگی سخته صاف کنند سلار سن غفران داخل کنند حل تا قدری قدری از آن بموضع آفت رسیده مالش کرده باشد نافع باد این نسخ مجرب از برادر تو امی حکیم نجیب الله خان مغفور است این روغن مریض جلوله و ده راتنا مجرب است تخم مالکنگنی گونگی سرخ تخم دیتوره تخم کلونجی موصلی سیاه تخم کوانسج خند بیربوی همه دویه را در یک توله روغن کنجد سیاه با هم در کحل سائیده حمیر ساخته در شیشه خواه در بوتل که باشد بر آن گل حکمت خشک کرده انداخته بچکانند بر بجا هر روز در آفتاب نشاند بر عضو جلوله مالش کرده باشد و از ترشی بادی بریزد که نفع

تا هفته و استعمال حب تا هفته یا دو هفته نماید الله شافیت و سیدی موالا
استاذی مرحوم حکیم نجیب بادی برای فالج و لقوه و جوش خون صرع و دیگر
امراض بلغمی راعق مندی تجوید میفرمودند که هم مشتقی مقوی معده است و هم
باه را نفع و اجزای این با اجزای عرق بنگه برابر اما در وزن دو به فرست صنعت
این مندی مع گل برگ و یخ بادیان و بنگه مع گل و برگ و شاخ و پنجه و دانه
والا بخی سفید و جوز بوا و زنجبیل و اجوائن و لونگ بهار را در پانزده آتار آب
بشبت تر داشته صبح عرق پنج آتار یا هفت آتار بکشد چار توله نان خورده با

چون روزه چهارده روزه کذب	رباعی	باید که معالج بعمل دست برد
و انگاه دهد دار و مسهل و سه بار	۴۱	باشد که مریض را بصحت نگرد

شرح و تحقیق

عملی که برای فالج و جمیع امراض بلغمی را نافع است صفت آن سنایی ملی و بسفنج مخلوط
قطور یون و قیق تخم کرفس بادیان انیسون با بویه شبت شحم خنظل بهر را در سی سیراب
چوشانند تا نزدیک ده سیراب صاف کنند و هفت ورم بوره یا نمک و پانزده ورم
عسل را ن حل کرده صاف نموده روغن زیت خواه کنجد اضافه نموده دوبار بکشد

مفلوج سوشفا چون نزدیک رسید	رباعی	در منصف و مسهل و عمل فائده دید
از روغن قسط و فریون و شونیر	۴۲	چندانکه دهد دست نباید مالید

شرح و تحقیق

صفت روغن شونیر که کلو نجی باشد شونیر مغز بادام تلخ کشمش یا آنچه مشایان باشد
همه در چرخ عصاره انداخته روغن آن کشند یا کوفته همچو روغن بادام روغن کشند که در چرخ
مفلوج از منصف و مسهل فارغ شود باین معجون تقویت آن نمایند صفت آن گل و زین
برگ گاوزبان بهمن بهمن سفید برگ بادرنجبویه اسطوخودوس شنبه و بادرنجبویه

یک من آب جوشانند تا به نیمه آید صاف کنند و یک من عسل در آن حل کرده بقوام آید
و هر صبح از روی در گلاب حل کرده نیم گرم بپاشانند گویند حب اوراقی بسیار مجرب
صنعت آن اوراقی نیم پاپو را در زیر زمین تر دفن کنند بعد هفته برآورده بشود
و آب شسته نصف وزن آن فلفل سیاه افزوده باب درک خوب حل کرده
بقدر رو چند نخود حب بندگی از آن صبح و یکی شام از حلق فرو برده باشند
منقول از حکیم طالب حسین صاحب مغفور خرچومی و از حموضات و اغذیه سر و مختصره
باشند دیگر بعضی گویند که اوراقی را زیر زمین تر دفن کنند بعد هفته برآورده اول
در شیر گاو جوشانند پس صاف نموده باز ورقیند سیاه که باب حل کرده جوشانند پس
برآورده صاف نموده تراشیده با فلفل سیاه که نصف وزن آن باشد بار یک ساییده
حب مثل نخود بندگی از آن صبح و یکی شام خورده باشند نافع باد دیگر برادر م
طریقیت خان محمد خان لکنوی نسخه از جوب اوراقی برای لقوه و فاج و وجع
مفاصل و امراض کچی و بلغمی ایمان کردند و فقیر نیز در بعضی امراض بلغمی و ریچی مجرب
یافتم صنعت آن اوراقی یک چشمانک خوب بار یکته اشیده بگوید و بنیز که صنعت
گردیده بر آن مرغ سیاه را جدا سقف سازد پس هر دو را با هم آمیخته با مغز جابل
یک چشمانک بگوید و بار یک نماید پس جمله را در عرق ادرک یکپا و حل کند هرگاه
که خشک شود و در آن عرق برگ سبزه یکپا و انداخته خوب بساید چون همه در آن
جذب خشک شود و از آن جوب بقدر نخود یا مثر سازد بحسب سن و مزاج بد
برای ضیق النفس و تخریک نرله و اسهال طوبی و مرفه بلغمی و وجع مفاصل طوبی
را مجرب یافته ام اگر در گلو خشکی کند نبات را با مسکه و و توله آمیخته بلبید و قند زیت
یکت یا نصف یا ربع از آن یا بدرقه مناسب یا آب صاحب لقوه نان نخور فقط
شورامی کبوتر جنگلی خواه چوزه خواه بئیر یا جلوان یا گاهی خورده باشد و از جمله پز

سرکه غنصل یا ز غنصل نیم رطل که بشیش یانی پاره پاره کرده باشند و در رشته کشیده
چهل سوز در سایه گذاشته یکین سرکه که نه جوشانند تا ممترا شود و طلا جهت خدر و نجیل
خشک یک جزو پوست بیدانجیر و جزیره و راباب کاسخی صلایه کنند و بر عضو طلا
نمایند و در مالیدن چند مرتبه دفع خواهد شد انشاء الله الشافعی

چون عیش فلج بر کسی گردد سرد ربا عی نصف بدنش حرکت آید افسرد
از روز نخست تا بروز چهارم ۳۹ جزاء غسل سیح نمی باید خورد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
فالج	بطلان حس و حرکت نصف بدن در طول	ریختن بلغم در بطون و مانع تا مبادی عصا جانبی از بدن	پسید روی و زبان و رطوبت بینی و فراموشی و غلبه خواب استغادر یک جانبی در طول است	از اول و نه تا روز چهارم مرض امراض باید خورانیید عضو آن باطل شدن حس و حرکت آن

جوشانند تا ربع بلکه چیزی زیاده از آن پرود پس سله حصه کنند هر روز یک بخش
را با گل آب بنیمیم آشامیده باشند سیدی مولائی استادی مرحوم حکیم نجیب آبادی
میفرمودند که تریاق فاروق اصیل ابقدریک تی خورانییدن درین مرض مجرب است

چون صاحب فلج را چهارم آید ربا عی از ماء اصول شترتش می شاید
از لجه کبوتر بچسب و آب نخود بهم بازیره و زعفران غذای باید

شرح و تحقیق

صفت ماء الاصول پوست بچ که بنج از خرا میسون بادیان موز منقی همه را در
۱۰۰ ماشه ۱۰۰ ماشه ۱۰۰ ماشه ۱۰۰ ماشه ۱۰۰ ماشه

			وتیرگی نگه داشتن و فکر فاسد بسیار	افقیتمون بسیار
صفت و وقوع این مرض کمتر میشود اگر ریخته شود حسب آن علاج و تدارک نمایند				
هر کس که بسیار کابوس بود ربا عی		وز کم خردی پی علاجش نرود		
در آخر کار یا شود دیوانه یا صرع کند پدید یا سکت شود				
شرح و تحقیق				
اگر مریض باعث بخردی خود متوجه علاج نشود پس کارش بی یوانگی کشد با بسکت بنجا				
چون عضو کسی اگر خردی نمود ربا عی		از روی علاج بایدش قی فرمود		
باید مالید بعد از آن و غن قسط		چند آنکه ز صحتش برآید مقصود		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
خدر	بیماری که رخ شدن عضو	سده در عصب از غلط خام باردی افتد یا نه اعصاب فضلات کثرت فراموشی دستهای رجه اند باید کرد مادی را بسبب یا اعضا و سپیدی رنگ دارونی که بلغم منضغط میشوند از آن و گران حواس و بستن روح در انجا میسر	سر و ملس و بطون	تدبیر حسب
شبت و ریوند از هر یک پنج شقال رسی سیر شاهی آبلین را بجوشانند تا بده سیر رسد صاف کنند و شتی درم سکنجبین غنصلی و یکدرم بویه یا نمک را آن حل کرده نیم گرم بیاشانند و چشم و شکم را بسته مد کنند که قی شود صفت سکنجبین غنصلی عسل نیم من بجوشانند تا غلیظ شود پنج سیر سرکه غنصل بر آن اضافه نمایند و دوسه جوشن دهند				

قطب الدین نازی در شرح کلیات از حکمانه وجه تفرقه بیان کرده آن متنی من میسبت
و سکت معلوم میشود یکی را خود از آن جمله متن حوم بیان کرده باقی او بشروح باید

چون رحمت کابوس شود عارض در باعی | آسایش خواب برداشش گمرد و سرد
هر ماده که موجب آن شده است | آن ماده را زتن برون باید کرد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
کابوس	ضمیم است که مریض در خواب بیدار گردد چنانکه سنگین بر او افتاده است و او را می فشارد که نفس تنگ میشود و آوازش منقطع میگردد و در حرکت باز میماند هر چند حرکت میزند گردان میخواهد اما نمیتواند	خون	سرخ رنگ چشم و لبها خواب پر رگها و ششها دهن و غیر آن باید خورد و غذا کستر باید	فصد سرد و چشم و لبها باید کرد و حجامت بر ساق باید نمود رگها و ششها و مصفیات الفم باید خورد و غذا کستر باید
		بلغم	فراموشی و کاهلی و سستی زبان سست و بمسملات اعضا مخرج بلغم تنقیه بعده باید نمود و بطوس و سوط گرم دماغ را پاک کند	بلغم سوده و تخم و کاهلی و سستی زبان سست و بمسملات اعضا مخرج بلغم تنقیه بعده باید نمود و بطوس و سوط گرم دماغ را پاک کند
		سودا	خشکی چشم و بینی استفراغ چوبه	استفراغ چوبه

جمع عصا	<p>گرفتن پیشانی و تنفس بغیر غلط اگر سده تمام نباشد و اگر سده تمام زده بود پس ندم چشم بر آید و نه آواز چنانکه بر باعی آید می گوید</p>	<p>و حقه معتدل باید کرد و میخ بمثل روغن گل و روغن بابونه باید کرد و میان مرده و سکه زده بلاحظه عکس الی در چشم معلول فرق باید کرد چنانکه بر باعی آید می گوید</p>
<p>اگر از بلغم تر بل بدن و بود</p>	<p>علاج بمشومات مثل مشک و سداب قرقر و خام و هم و کف بدین سیاه بطوسات مثل کندر شرف آید و آب بنی چند پدید شود و فضل و تر بد بکثرت بود و تنفس نمایند و آب جوشانده با آواز باشد و تا بابونه و برنجاسف و صغره به مقدار دو دست و پودینه سرش آتکید نمایند دفن کرده نشود که گرم شود و پیر کبوتر را بر روغن پس اگر متفنن نشود سون لوده در حلق بیمار باید انداخت مسکوست الامرو و فی باید آورد و کلاه نهد</p>	<p>علاج بمشومات مثل مشک و سداب قرقر و خام و هم و کف بدین سیاه بطوسات مثل کندر شرف آید و آب بنی چند پدید شود و فضل و تر بد بکثرت بود و تنفس نمایند و آب جوشانده با آواز باشد و تا بابونه و برنجاسف و صغره به مقدار دو دست و پودینه سرش آتکید نمایند دفن کرده نشود که گرم شود و پیر کبوتر را بر روغن پس اگر متفنن نشود سون لوده در حلق بیمار باید انداخت مسکوست الامرو و فی باید آورد و کلاه نهد</p>
<p>چون صاحب سکه را نفس پست گر عکس تو هنگام نظر افکند</p>	<p>زان گونه که در حیات او شبهه بود و رویده او دیده شود زنده بود</p>	<p>ر باعی ۳۵</p>
شرح و تحقیق		

والا با شیر بز شیر گرم نموده بخوراند و قدری بر پهلوی آن بمالد و اگر از خوراندن
 یک نفعه تخفیف نیافت دفعه دیگر نیز بخوراند چنانچه شباروزی دو دفعه دهند
 اگر طفلی خشک شود باید که این حب بخواند صنعت آن آمله خشک باریک ساییده
 بیخته نگهدارد پس جغات موده گاو نیم سیر در پارچه شب بسته بچکاند صبح در آن
 آمله اساییده خوب بقدر نخود دهند و یک از آن بطفل خورایند باشد
 کارت ز قدرای که بصرع استجمید رباعی
 در گشت یقین که خلط دیگر سبب است ۳۳
 رگنه ان چو علامات دست گشت پدید
 نور مسل آن که صحت نیست رسید

شرح و تحقیق

در غلبه خون قصد صافن باید گرفت و در غلبه صفرا و غیض حسب آن بمسل تنقیه
 باید کرد و بعد تنقیه صفرا و سودا استعمال این حب مفیدست صندل سرخ و صندل سفید
 و طباشیر سفید و تشاسیر و بنزالنج سفید و کافور و صندل و زعفران کوفته بیخته بگل آب شسته
 حبوب شفا سازند بقدر سحر و خوراک پنج شقال و در بلغمی بعد تنقیه این حب شفا را
 باستعمال آن زند که مفیدست رنجبیل بونند چینی جوز یا شلیمه اکوفته بیخته و صمغ عربی که در آب
 حل کرده باشند شسته خوب بقدر سرخ بنزدیک حب روز استعمال کرده باشند نافع

هر کس که زنج سکت از پای قنار رباعی
 گر سرخی چشم و روی بینی او را ۳۴
 بهم حشر و ی و هم حرکت رفت بیاد
 در دم باید رگ سر او کشاد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سکت	عبارت از	اگر خون باشد	سرخی روی	فصد سر او در هر دو دست
	باطل شدن	و چشم و پیری	باید کشاد و در هر دو ساق	
	حس و حرکت	رگها و عرق	حجامت بشرط باید زد	

برای دفع ام الصببیا نعلیق درخت سداب امجرب میفرمودند و این معجون
 نیز میخورانیدند صنعت آن اسطوخودوس سفامج و عاقر قرحا و افتیمون از
 هر یک و توله کوفته بخیته در غسل سه چند که بست و چار توله باشد قوام کرده
 آئینند اگر سن طفل اندک از هفت سال یا قریب آن باشد بقدر سه ماشه باید داد
 با عرق گاو زبان تا چار روز بعد چهار ماشه روزانه داده باشند و از شیر و مرغ
 پرهیز کنند و اگر عمر کم باشد دو و نیم ماشه تا سه ماشه داده باشد و گاه بقیه پرنج
 نارچیل دریائی در آب ساییده داده باشند و کرخه و ریبه را نیز تعلیق ساختن
 مجرب میفرمودند و برای مرضه خیسانه میدادند گل نبشته اصل السوس و
 گاو زبان و اسطوخودوس از هر یک پنج ماشه در آب خیساییده مالیده صاف نموده
 نبات دو توله آئینخته می نوشانیدند و معجون فاوانیا هم برای صرع مجرب است
 پوست پلیده کابلی و تربدجوف و رنجبیل و مصطلی و می و عود و فاوانیا از هر یک
 نه مثقال کوفته بخیته بروغن بادام شیرین پانزده مثقال چرب نموده بشبده صاف
 سه چند قوام کرده آئینخته بعد چهل روز از آن یک مثقال خورده باشد و اگر مرض
 طفل باشد از بعد و اگر نرسیده بود و خالص نیم انگ یاد انگلی بحسب سن سال در
 شیر مادر ساییده نوشانیده باشند مجرب فقیر است و این دو نیز حبت ام الصببیا
 و هم برای مرضیکه در پهلوی طفل پیش شود و ابله اند و او را بیهوش نموده صنعت آن
 نانخواه ده دانه قرقر نعلنه و ج ترکی و عقده که در زیر گاو بهم میرسد و بهنگ
 گاو و رین و گاو و لوچن نامند شرف فضله کنجشکاف و زودراج دانه ایست که بنوعی
 سوراخ کرده در گردن می اندازند و تسبیح آن میسازند و سوهن بقیه از هر یک مقدار
 یکجه بر پیروی ربع دانه و کرم کوچکی که در میان خاک و هیامی باشد که بندی گویند
 و سوریه نیز گویندش یکصد و هجده جز را با شیر مرضه طفل ساییده اگر شیر خواره باشد

آتزا که درون او سجا را نگیرد	تاریک شود چشم و برپا خیزد
باید که خورد کباب یا قلایه خشک	وزیر و پیاز و مثل آن پرمیزد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سرد	تاریک شدن چشم	اگر از سجا ربلغم	سست اعضا و کاهلی و	علن بر قول مان
	وقت برخاستن	بود	فراموشی و خواب گاهی	رحله بته کنند
			آواز در گوش شنیدن	و معده و دماغ
			و گاهی وال عقل شدن	را از بلغم پاک

سازند بمسلمات و ایارجات و از مضرات پرهیزند

آتزا که قضا علت صرع انگیزد	رباعی	باید که رمیو های تری پرهیزند
از خودن لحم تر کند قطع نظر	۳۲	در گردن خود عود صلیب ویزد

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صرع	مرضیست که صفا	سده در بعض بطن	تشنج و اول بودن	حسب سبب
	آن خود را بر زمین	دماغ می افتد یا در	در سر و پریشانی	باید کرد و تعلیق
	می افکند و کف در	بعض مجاری اعضا	حواس حرکت زیبا	عود صلیب
	و همان هم می آید	و گاهی همه غرض را	بر غیر نظم و زرنگ	در همه مؤثر
	زبان خود میگذرد	بند میکند پس منع	چهره باقی هر خلط را	و از میوه های
		میکند روح نفسا	از علامت آن	تر و گوشت تر
		را از سیر	باید دریافت	در بلغمی و در

و می پرهیز باید کرد علی رای الطیب و سیدی و استاذی مرحوم حکیم نجم آبادی

له فاردینش نام
و ناخن میگ پانویس
زان او و ناخن باط
همه را در پیاده هم
چسبیده به بطور و بند
خلط را باید ۱۲ منه
در نظر

اتحادیست میسان من و تو		من و تو نیست میسان من و تو	
از دست بخارجون بگرد و سر مرد		از اثر به باید شش شراب لیمو	
رباعی		۳۵	
اطریفیل خرد میسل میباید کرد		وز اغذیه اش کیاب میباید خورد	
شرح و تحقیق			
نام مرض	تعریف	سبب	علامت
دوار	گردیدن سر	بخار از بلغم	گرانی سر و رطوبت بینی و سستی اعضا و ترمیمی و کمتر بودن تشنگی و تکرر آن حواس بسیاری خوب آمله پوست و پیک قاروره و چون بلبله کاسه سر اگر کم کنند و اسکناس پوست بلبله
<p>پوست بلبله از هر یک هه متقال همه را بکوبند و بپزند و بر روغن بادام چرب نموده بصدد و نجاه متقال غسل قوام کرده در آینه زنده روزنه ماشه خورده باشد صفت شراب لیمو که الحان بسنجین لیمو و فامشهورست قند بهشتا و متقال کرده بچوشانند تا نیک عینط شود پس یک از دیگران فرود آورده آب لیمو اضافه کرده باز بقوام آرد فقط و اغذیه لطیفه باید داد و تحلیل یاح بمشروبات و عطوسات و سعوطات باید کرد اول چون مشک غالیه تمام و یاسمین دوم ماند کند سر و جند بید شد و تری بد سوم آچو مرچ سفید و صبر و زعفران و جند بید تر در آب مرزنجوش و روغن بنفشه و شومیکه دارا که از سوی مزاج بارد و طبع و سود و صنعت آن مشک و سافج و تمام مرزنجوش از هر یک یک جزو سد آب یک جزو با هم کوفته بپوشند</p>			
رباعی			

که بر بوع رسد بالیده صاف نموده در نبات مصری بقوام آرند در حالت قوام سورنجان و مرچیا کنند را علی و علی و سائیده و بنجیه قدری قدری در آن انداخته آید بعده از دیدگان فرود آورده برگ سنای یکی را سائیده بنجیه در آن آمیزند و نگاهدارند تا هر کس که براه صدق عاشق باشد را با عی ۲۴ در طور طریق عشق صادق باشد نزدیک طبیب حاذق آن شیفته را و صلاست علاجی که موافق باشد				
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
عشق	مرضیست سودا که شبیه بالینجولیا که مردن و ویکار را بواسطه کثرت اختلاط بجانان افرا فکر و حسن و شغائل ایشان عارض شود	سوداست زردی و می خشکی و بسیار فکری و بخیالی و گریه و آه و تنه و در حسن و شغائل بنض خاصه در وقتیکه معشوق را بیند یا اگر میر شود نام او شنود و فرود رفتن چشمان بدن با حمام	عاشق را بهتر از وصال علاه انفع نیست اگر میر شود ورنه مرطوب رفتن چشمان بدن با حمام	عاشق را بهتر از وصال علاه انفع نیست اگر میر شود ورنه مرطوب رفتن چشمان بدن با حمام
آب شیرین و ترنج بر و غنمای مرطوب بغدادی لطیف مرطوب بکند و آوازهای خوش و سرودهای و لکشم حکایتیهای زبانه شنوایند باشد و در باغهای طرب فرا سیر کنایند و گلهای راحت نما را نموده باشد بهر حال مریض افاغ ننگ دارد و از معشوق سخنان ناپسندیده شنوایند و افعالش نازیبا پیش نمودن نیز گاهی مریل عشق میشود اگر مجرب و تباہل در آرد تا مباحثت تیر دفع آن کند و این مرض گاهی از عجز و تحقیقت رساند و گاهی خود عرفا را مشاهد به جمال معنی در آید صورت میکند و گاهی از صوت هم میکند از نگاه عاشق مستغرق بر زبان میگوید				
بیت				

اگر با اینجولیا با شرف
 صفا مخصوص از اینجولیا می شود
 و بنجیه قدری قدری در آن انداخته آید
 که بر بوع رسد بالیده صاف نموده در نبات مصری بقوام آرند در حالت قوام
 سورنجان و مرچیا کنند را علی و علی و سائیده و بنجیه قدری قدری در آن انداخته آید
 بعده از دیدگان فرود آورده برگ سنای یکی را سائیده بنجیه در آن آمیزند و نگاهدارند تا
 هر کس که براه صدق عاشق باشد را با عی ۲۴ در طور طریق عشق صادق باشد
 نزدیک طبیب حاذق آن شیفته را و صلاست علاجی که موافق باشد

و بهمن سفید و سنبل الطیب و سافرج و قاقله داشته و دار فلفل و زنجبیل و مشک
 کوفته بخیه بشهر خالص سه چند معجون سازند نافع باد و سیدی استادی مرحوم
 حکیم نجیب آبادی درین باب گفته گل پنبه را بسیار مجرب میستوند و ترکیب
 آن همچو ترکیب گل قندور دست فافهم و جو آرش حب القطن و شربت زهر القطن
 و معجون حب القطن نیز مجرب است و نسخ هر یک از قرابادین باید دریافت

چون در بدن تو خلط سودا افتد	رباعی	دیوانگیست از آن سبب وی نمود
باید که مداومت کنی بر می لعل	۲۸	کز وی رود این مرض جی از آتش دوز

شرح و تحقیق

اگر شیره الطاف فرنگیان خورد البته میتواند که رفع جنون کند تا بگذرد استعمال
 این شافی حقیقی میفرماید که ایشمها اگر من نفعی که و جالی در حق این جسم
 از عمل شیطان می فرماید فلند ابجای این اگر عرقیکه ندر که میشود با استعمال آن
 نفع کامل بخشد انشاء الله الشافی و نسخه این از پیر صحبت عبد الکرم خان صاحب
 رضی الله عنه متوطن اسلام نگر ضلع سهارنپور نقل میکنم عرق شاه تهره پوتنیم
 و سرپوکه و نیلوفر و گند و براده شیشم و مویزینتی و عناب از هر یک یک پاؤ
 و چرایته و بلبله زرد و بلبله و آله و گل سرخ و صندل سرخ و صندل سفید و بلبله
 از هر یک نیم پاؤ همه ادویه را کوفته در ده چند آب یکشمار و زتر داشته و چند عرق
 کشند و نگاهدارند گوئیم اگر برگ جنای سبز و گل گوشه و مندی و کاهن و باو و نجیب
 و سفایج و گل غافث و گاؤزبان و انقیهون و زعفران کرده افزایند بهتر باشد
 از آن نیم پاؤ صبح و نیم پاؤ شام بسراییم گرم و بگرم و همراه شربت چوب شیشم
 خورده باشند ترکیب شربت چوب شیشم نیست براده چوب شیشم گرفته در آب
 هشت پاس دارند پس بچشانند چون به نیمه سد شاه تهره انداخته باز بچشانند هرگاه

به دستور کشند یا گل نقشه تازه را بر روغن بادام نیم من در شیشه کرده تا چهل روز بماند
 و از ندیا گل نقشه خشک را در نیم من آب جوشانند هر گاه که به پنج سیر رسد صاف
 نمایند و پده سیر روغن بادام باز جوشانند تا آنکه روغن بماند پس در آن افیون را
 حل کرده قدری از آن هر شب بر تمارک سیر مریض مالیده باشند نافع باد

بیمار تو هر وقت که خوابش ناید	رباعی	گردری دفع او شوی می شاید
بای خوابی اگر بود سرفه خشک	۲۶	بگذار که خواب جانش بر باید

شرح و تحقیق

اگر بخوابی بود و علاوه بر آن سرفه خشک باشد پس این علامت بد باشد مریض را

هر تن که از بیداری قفل نمود	رباعی	اتنا رو علامات جنون باید بود
چشمش همه بر صورت نیامی بینا	۲۷	کوشش همه بر صدای چنگ می شود

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جنون	دیوانگی	سودا	سیاهی بدن زبان سیاه تن و بیشتر خوردن غذا که مول سودا باشد و رنج غلبه خون اند و تکلیف بسیار اول کشید بعد آن اسهال و سرخی چشمان غم بسیار مطبوع فتمون وارد و ترس گر خیاالات مره بعد آخر فاسده و تنهایی پسند و تطیب بدن	استفراغ سوا افصد کنند اگر غلبه خون اند بعد آن اسهال مطبوع فتمون مره بعد آخر پسند و تطیب بدن
باغذیه و استحمام و تقویت قلب و دماغ بمفرج اعظم که نسخه آن بالا گذشت و نیز به واد که صفت آن اینست زربا و زور و سنج و مروارید و کهر با و سدا و بر ششم خام و بهر پنج				

شرح و تحقیق

کرنج بفتحتین بمعنی کرخت و سخت آمده و عمل بفتحتین بمعنی حقنه که عمل لید باشد و آفرخ بالف ممدوده و فتح و او و حامی تجمه بمعنی آه و افسوس مراد از ترتیب عمل این نسخه باشد حقنه سنایی یکی قنطور یون رقیق پر سیاوشان بادیهان شبت حلیه با بونه انجم همه را در یک کاسه آب جوشانده تا به نیمه آید صاف کرده شکر سنج یا فانیذ و مقبل ازرق و بوره ارمنی یا نمک شور و ران آب حل کرده صاف نموده تریب و زنجبیل کوفته بخیته مع روغن کنجد اضافه نموده بیکرم بعمل آید

صفر اچو شود سبب که خوابت نگیرد رباعی
چون تنقیه گردد دست آب خشنخاش
گر میل شود مسهل آنت شاید
هر روز با آب جو نطولت باید

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شکر	بیخوابی و پیدار	صفر اگر باشد خشکی چشم و بینی و چشم بعد نضج اول از حد اعتدال رگشته	و چشم و قاروره	صفر اچو شود

چنانکه در شرح رباعی چهارم گفته شد بعد که کنار و جورا جو شانه نیم گرم بآن بعد بطلان گرمی نطول بر سر مریض کنند دیگر روغن کدو و روغن کاهو و روغن خشنخاش بر سر مالیدن نفع کامل دارد شبت نیز بر بالین نهند و علاج خواب را بر رویا

بیخوابی تو چون که فزون شد احد رباعی
در روغن بادام و بنفشه حل کن
افنیون که بود پسند اهل خرد
هر شب قدری بمال آن بر سر خود

شرح و تحقیق

ترکیب روغن بادام و بنفشه آنست که مغز بادام مقشر یک من را دو پارچه کرده مع برگ گل بنفشه تازه در خربطه کرده چهل روز نگه دارند بعد از آن مغز بادام روغن

بطریق قی که در شرح رباعی منقسم در بحث روغن بادام گفته آمد روغن کنند اما سهل طبعی
 اخذ آن بهمانست که در سرکار خال امجد م مغفور میشود که در صنعت روغن بادام گفته ام
 کیفیت گرفتن غسل بلاد را آنکه طرف بلاد را که از جانب رخت بخورد و ببرد و بانور گرم
 که سندی آهنگران باشد گرفته با تشریف اندکی متصل کرده افشند و باطشت خواه پیاله
 بلاد را سرنگون فشارند تا عسلی که داشته باشد بیرون آید گویم چینی حکیم نمی بخشد
 کیرتوری را معمولست که بلاد را در روغن گاؤ و بربان کنند اما نشود که بسوزد پس روغن
 را از آن صاف کرده در همچون اندازند بعضی بلاد را در شیر خجسته و از آن مسکه گرفته آنرا در
 معجون می اندازند و سیدی و مولائی استادی حکیم نجیب بادی مرحوم جوارش را وید
 را در امراض بلغمی تجویز می نمودند صنعت آن جوز بوا بسیار قمر نفل دار چینی سفید
 سعد آمله منقی وانه الاچکی سفید مساوی اجزاء هر را گرفته بخیته با عسل
 و نبات سه چند طیار سازن و هر روز و درم خورده باشد تا قیاد

چون بخیرت جمود گردد و حادث	رباعی	ربخی که ترا نبوده گردد و حادث
گرا هسل او اعملت فرماید	۲۰	صحت و انهم که زود گردد و حادث

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
جمود	باطل شدن حسن و کرم	سده افتادن از	از تعریف یاد ریافت	شیاف گرم بکا
	بیمار دفعت و باقی مانده	سوداست در	باقی بی شعوری	باید برداز
	او شکر کلی که قبل ازین حال	مؤخر و مانع	و بودن سباب سودا	شحم حنظل
	بوده باشد مثلاً خفته	یک بار گ		دبوره از منی
	یا نشسته یا استاده			و چند ستر

وزیر او ندهد و عصاره فستق قسط تلخ و قویون کوفته بخیته و بر هر گاه و شسته

بقوام آرند و ادویه مسحوقه را سوای مصطکی در آن آمیزند و مصطکی را که جداست حق کرده باشند بعد همه ادویه در آن آمیزند و بعد هفت روز با استعمال آرند از یک شقیق تا دو شقیق قبل از طعام یا بعد از آن و محتاج به پرهیز نیست و درین باب عرق بننگه نیز مفید است باین صنعت بننگه مندی با دیان اجوائین جوز بواپیل و ارچنی زنجبیل لونگ و پانزده آتار آب شب تر داشته صبح سه چند عرق کشند و نگاهدارند و پنج توله از آن خورده باشند و درین مرض عرق پان هم اثر کامل دارد باین صنعت لایحی سفید و هندی سنبیل الطیب لونگ ارچنی گل سرخ عود و عرقی چوب صنی برگ پان همه شب و ر آب تر داشته صبح سه آتار عرق کشند و چار توله از آن نوشید و باشند نافع باد

ای قدر توان حق و رعونت شسته	رباعی	در کار توزین عارضه صد گویست
هر روز ز معجون بلاد در سه	۱۹	میخور که ازین بلاد بدین خواهی است

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
حلق و رعونت	درخت سرکشی و خود آرائی و باطلاح بطلان نقصان فکر	بلغم	گرانی سر و چشم و بسیاری خواب ضرر یافتن از چیزهای باید خورد و صفت سرد و خوردن دو یا تعداد آن بقول لاتین بار و پیش از لحوق مرض	معجون بلاد

عاقه قر حاسبه وانه قسط فلفل و از فلفل دج برگ سداب جنطیاناز راوند و عرج حب الغار چند برشته شیطرج خردل همدا بگویند و بنیزند بنیم من عمل که اخته و روغن جوز و عسل بلاد و سرشته نگاه دارند صبح یکد رم از آن خورده باشند و غذا کباب خشک یا قلیه بانان گندم خورده باشند صنعت روغن جوز مغز جوز سی مثقال و پنج مثقال کشمش یا مانند آن پنج مثقال بگویند و قطره چند نمک آب گرم بر آن پاشند

علاج در معجون بلاد

نسیان چو شود منقص اقبال هر روز برای دفع آن بس باشد	باشد همه وقت از آن پریشان حالت از ماده الحیوة یک مثقال است
---	---

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
نسیان	فراموشی	غالبه بغم بر خوردن اگرانی سر و طولی نیست	ماده الحیوة	مجموع فلاسف

باید خوراند صفت آن بقول ابن سینا رحمه الله تعالی مغز حلخوزه مغز خورنده است
مویز منقی بکوبند و در تنه صد مثقال عسل گداخته حل کنند و فلفل و دار فلفل و بخیل
و دار چینی و خصیة الثعلب پوست بلیله آبله شیطرح زراوند و حرج بنج با بونه
گل بابونه کوفته بخیته بران افزایند و خوب بهم سرشند هر صبح از روی یک
مثقال خورده باشند غذا کباب یا قلیه خشک میفرمود حضرت استاذنا مولانا
احمد علی چیرا کوئی رضی الله عنه که هر گرانسیان عارض شود بسیار کچکنی نیم پاؤ
و فلفل سیاه سفوف مرچ سیاه را بر وغن گاو سرخ کنند تا بسوختن نرسد پس
شکر سفید یک سیر دران اندازد و بعد از فرو آوردن از دیگران اندران سفوف
کچکنی را انداخته آبیخته نگاهدارد و ششماشته از آن خورده باشد بموسم سرما نفع
عظیم دارد گویم استعمال این دوا در موسم سرما بجا تنقیه باید فرمود و بجای کند
اگر سفوف باد رنجبویه اندازند اولی باشد و استاذی حضرت حکیم نجیب بادی
رحمه الله جوارش جالینوس را درین مرض تجویز میفرمودند باین صنعت با کچطر
قنفل الایچی خرد و دار چینی خولجان زعفران فلفل سفید و فلفل قسط کچکین
ناگرمو ته عود بلیسان حب لاس تگر چراته شیرین از هر یک دو دو م مصطلکی
سه توله بهم را کوفته بخیته برابر همه ادویه قند و دو چند ادویه عسل پس قند عسل را

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سرسام	شرح آن مذکور شد	غلبه بلغم	تپش مداوم و گرانی خواب و ندیان و نسیان و سبکی زبان و قاروره	استفراغ بلغم بطبیخ پنج بار و تخم کرفس و

انیسون و پنخ اذخر و اسطوخودوس و مویز مع گل قند و سکنجبین عنصلی باید کرد و بروز
اول و دوم سر را بسره و گلاب و روغن گل و جندبید تر نیم گرم بمالند و جندبید تر
و کندش را به پنج شوق در بینی اندازند باید دانست که زنگ بول اگر مانند آب
در علت سرسام شود علامت بمباشد زیرا که این وقتی میباشد که طبیعت
از تصرف عاجز می شود و توجه تمام موده بدماغ باشد پس عجز طبع و توجه موده
بدماغ و هلاکت مریض باید یافت چنانکه مصنف رحمه الله تعالی می فرماید

هر کس که ز سرسام ذلیل آمده است	رباعی	بر بستر بخود می علیل آمده است
بولش چو عیان شد بر صوت آ	۱۶	بر آمدن مرگ دلیر آیده است

شرح و تحقیق

و اگر عروق مقعد را باد گیرد که آماس کند در سرسام علامت نیک برای

صحت باشد چنانکه میفرماید مصنف رحمه الله تعالی

سرسام کشد چو رخت علت تو	رباعی	در مجمع ماکند پریشان گویت
گر منتفخ آیدت عروق مقعد	۱۷	به بود همان زمان نماید رویت

شرح و تحقیق

در سرسام رعان نیز از علامات بهبود است که کار فصد می کند

رباعی

بدماغ رسانیده بویانیده باشند و این معوط برای سرسام گرم مفیدست آب
برگ کاه و عرق بید و صندل سفید از هر یک قدری با هم ممزوج کرده و بینی کشند

سرسام چو عارض شود از صفرا	رباعی	یا آنکه پدید گردد از سودایت
باید که نهد معالج از بهر علاج	۱۴	در آب گل بنفشه دست و پات

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سرسام	شرح آن گذشت	صفرا	تپ تیز و نامی و سبکی سر و نهان و بیخوابی و بیداری و زردی چهره و چشم زرد و شدت تشنگی و خشکی بینی و چشم و غش و نبض خشم مگر گرم نباشد	بنفشه سواد آب جوشانیده دران پامی و دست مرص مگر گرم نباشد
		سودا	نهان و ترسیدن و گرستین و بیداری و بیداری و بسیار دم کردن همچو خناق گرفته و چشمهای لشاده حیران و تب کم	و آب فواکه مثل ملی و عنا و آلو و پسته تکلیف نمایند آب که دو آب

ترتیب بسیار مفیدست خوب قی آور باید داد و حقنه می سهیل با استعمال باید آورد و روشن
نوشانیده شود و سکنجبین خورانیده و سر را تخم کند و نیلوفر و بنفشه ضعا باید کرد و بهر شی
و تری باید و آب طبع با بونه و تمام و درد و اکلیم برگ خشک شش برگ چقدر بنطول باید کرد

از بلغم اگر پدید شد سرسامت	رباعی	از درد و غم که لب آید جامت
تدبیر تب بلغمیت باید کرد	۱۵	باشد که زدفع آن برآید کامت

در آب سائیده قطره چند از آن در بینی بمخ محالفت و در قبل از طلوع آفتاب بچکانند
در سه روز مریض صحت مییافت فقیر نیز چند بار آرزو داده ام و سیدی مولائی استاد
حکیم نجیب آبادی مرحوم کافور را در روغن گل سائیده قبل از طلوع آفتاب بجانب
موافق در سوراخ بینی مریض از آن چند قطره سه و نیم رسانیدند که مریض صحت مییافت
و عجیبی هم استاد فقیر حکیم نبی بخش صاحب سلمه الله تعالی کیرت پوری امیر است که در سوراخ بینی
مریض بجانب موافق سندر پهل او را آب سائیده چند قطره از آن قبل از طلوع آفتاب سائید
فاده می بخشید و اگر عصابه بود این ضاد استاد می مرحوم حکیم نجیب آبادی بسیار مؤثر است
پوست پنج ارشد و درم و در نجیل و درم و آرد جو و درم و صندل سفید و درم و همرا در
عرق برگ عناب شعل سائیده نیم گرم نموده بر موضع در وضو کند و نیز بعضی بآن تعلیق
موی انسان فاقا مؤثر همچنین تعلیق دهنه فرنگ همچنین تعلیق پنج یا هفت شاخ سدا
یا برگ آن و بوئیدن و خوردن مشک خالص هم مریض آنست که منقحی جمیع فضیلت

سرسام کسی را که شود از اجاب	رباعی	باشد چو ز خون بد شراب عناب
از ماش و جوش غذا کن و نخله ساز	۱۳	از صندل آب سبب کشنیز و گلاب

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
سرسام	آماس یکی از و پر و سر که در آن مغز کشیده می شود	ورم خونی	ورم و تورم ایمن و پنهان و خنده سرخی چشم و زردی و امتلا می عروق	فصد سر و و نخله و علاج مذکور بعمل آرند

صفت شربت عناب عناب را در نیم سیر آب بجوشانند چون نیمه سرد و در شیشه
قد باز بقوام آورده نگاه دارند صفت نخله صندل سفید را در صفت شربت
سبب و ده شربت آب کشنیز تر و پنج شربت گلاب سوده در شیشه نگاه دارند و آن

سرمه	عندانی	بازو	نخاع	حق العالم	کرم	بازو	بازو
کاسی	کشتی	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو
صداع بارد							

بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو
بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو
بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو
بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو
بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو	بازو

از در و شقیقه ای که باشی بگذر	رباعی	بکش از رخ علاج و تدبیر نقاب
با صنف بکوب ز غفران و افیون	۱۲	وز بهر طلائع خیمه سازش بگلاب

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
شقیقه درونیم سر	ریاح غلیظه یا بخار است که از تمام بدن خواه	از نبض و قاروره	حسب خلط و	
	عضو خاص میخیزد و	و حال مریض با بد	سبب باید کرد	
	بسیار سرد یا اخلاط	در یافت و در یک	اگر لطیف و مصنف	
	است حاره یا بارده	شوق می باشد	مرحوم طلائع کنند	
		و بدوره می باشد	هم نافع صنف ع	
ز غفران و افیون همه اکوفه بنجیه بگلاب خیمه سازند و بر کاغذ چسپانیده و شقیقه چسپانیده				
و سیدی و مرشدی حضرت شاه عبد العلیم لوهاروی رضی الله عنه مغز یک تخم کرفی را				

شاه اگر بعد از سقوط کیمه عارض شود این ضامن را استعمال آرند
که استلزام فرموده ۱۲ منه و غلاب

گر دی متاثر چه ز سردی هوا	رباعی	زان سان که شود از ان صداع پیدا
از مری و عنبر و لادن و ز مشک	۱۰	در روغن زیت حل کر مج ساطع

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صداع بارد و سرد	سردی که از سردی بیرونی	رسیدن هوای سرد و سردی	صفت تریب	صفت تریب
سردی خارجی بود	هوای سرد که در لمس	و سفیدی بول غیر آن	طعام سردی که گرفته	طعام سردی که گرفته

مشک سوده بروغن زیت یا کنجد آمیزند و صلایه کرده نیم گرم زمان مان بر سر طلاء کنند

هر کس که صداع رنج دارد او را	رباعی	بر سر قطرات درد بارد او را
از بینی او چو ریم آید یا خون	۱۱	البته صداع و اگر دارد او را

شرح و تحقیق

از علامات جیده صداع آمدن ریم یا خون است از بینی چه این دلالت بر نفخ ماده می کند و قوت طبع بر دفع آن دال است گوئیم بر آمدن ریم یا خون همیشه علامت نیک نمی باشد بلکه گاهی سبب بر آمدن آن بودن کرم می باشد پس اگر در بغض حرکت آنها و تعفن و درد بدماغ در یابد باید که به علاجش پردازد و مجرب فقیر است از عرق سرگین تازه خرد چند قطرات در مخزن چند روز بچکاند انشاء الله الشافی شفا خواهد شد یا چند چند قطرات عرق برگ صبر برگ که گیند باشد در سوراخ بینی بهر دو جانب چند روز بچکانند باشد و نارنجیل دریائی در آب سائیده بسره ما نیم گرم و بگرماسرد نوشانیده باشد مجرب است از اینجا جدول ادویه می نویسم که نافع برای صداع حار و بارد باشد ترکیب استعمالش را مفردا خواه مرکبا از قرابون

صداع حار

غلبه اخلاط باشد و وای منضج و مسهل مرکب هند و شاه پسند مسهل با بغم کثرت
و صفرا و سودا هم خارج میسازد و اگر غلبه حرارت مزاج دارند همراه تمر هندی دیگر
و اسفوف آن هند و الالباب مطبوخ برگ سنا و گل سرخ و بیلد کابلی با ویکاردویه مسهل
و منضج دهند و در غلبه سودا اسفوف شاه پسند بالا جو رو و حجار منی دهند یا دیگرادویه آن
غرض که در مسهل عایت اخراج خلط غالب پیدا دوی مخصوصه آن هند و اخلاط متخرج اند
بهره یک خلط خلط دیگر بری آی یقینات چنانچه در فصد که استفراغ کلیست خون بکثرت دیگر
اخلاط بقلل خارج میشوند مثلاً ترکیب مسهل با بغم یا بغم دیگر خلط بسبب تخرج خارج میگردد
و بهرگاه مسهل صفرا و هند و بغم خروج گرفت از صفراط نینت شکله خارج گشت همچنین حال دیگر
خلط است این صورت نیست که و اسهل یک خلط باشد و اگر خلط باشد مانند بنفونیا که مسهل حفظ
بخاصیت مسهل با بغم کیفیت هر دو را خارج میکند با هم و یا مسهل اخلاط ثلثه است مثل سنا
که هر سه اخراج میکند اگر صاحب حیر را بر اخراج مواد و وای مسهل شاه پسند یا التماس شکر
داده باشند بعد از سپغول تخم ریحان هند همراه لعاب لیشه خطمی نبات تاسه و زرو برای تقو
معدده و اعضای ریشیه نوشداروی ساده یا لولوی بغایت نافع نسخه هر دو در قرابا این نسخه

از گرمی آفتاب هر گاه که ترا	در باغی	برگشت مزاج و در سرد شدن پیدا
آب گل خطمی و لعاب سیپوس	۹	آمینز یکدیگر و می ساز طسلا

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صداع حار	در سردی که از اسباب خارج بود	حرارت خارجیه	تقریم مقارنت آفتاب	لعاب گل خیزه
			و غیره و گرمی جلد سرد	و اسپغول
			بلوس و خشکی دهن و بینی	بر آورده بر
			و تشنگی و آواز گوش	طلا کنند

خون و سودا اثر کامل تقویت اکمل دارد صنعت آن شاهتره بادرنجبویه گل گاوزبان
 تنبول بهمن سنج بهمن سفید لاجورد غیر مغسول طباشیر گل مختوم یا گل انجمنی
 زعفران درونج زرنجبویه زرنبا و بلبله کابلی ابریشم مقرض صندیل سفید بو
 بیرون پسته دانه میل مرجان مروارید کبریا عود ورق طلا ورق نقره یا قوت بیج
 ادویه کوفته را کوفته پیخته و سودنی را سوده شکسته را با آب به شیرین و شربت یا
 آب سیب شیرین گلاب یا با نارینجوش آب لیمو آب رشک بقوام آورده پیچند
 قدر شربت از یک شربت آبل تاد و شقال نافع باد مضابطه مسهل خلط تافته بر طریقه
 سیدی و مولائی حکیم نجیب بادی مرحوم واضح باد هرگاه که غلبه صفرا بر مزاج
 میباشد منفع آن در ایام قلیل مستعمل میگردد و از بنفشه نیلوفر و تخم کاشی و عناب
 و پستان لوی بخارا و گلشن بعد استعمال پنج یا شش روز تمر هندی و ترنجبین
 شیر خشک و خیار شنبه و پوست بلبله زرد کافی است برای اسهال یا برگ سنا و صا
 سازند و مطبوخ یا نقوع مناسب وقت استعمال کنند و کمی بیشی در ادویه حسب
 مزاج و مریض و موافق سن و عادت و فصل و صنعت نمایند و اگر غلبه بلغم باشد در
 منفع بادیان اصل السوسن انجیر و مویز و گلشن و مسهل آن بعد شش روز با صافه ادویه
 پستان صقر و گاوزبان برگ سنا و گل سرخ و تربد و قشقر و مجوف بروغن چرب کرده در
 مطبوخ یا ترنجبین اندازند یا سائین سردار و نمایند بلبله خیار شنبه بعد استعمال متعج
 بلغم یا صفرا استعمال این خوب سید عظیم بیدر نمایند خوب اسهال میکند گرم آفتاب
 جلب نجیب همه را کوفته پیخته وزن نموده خوب خسته همراه آب نیم گرم بخورند خوب اسهال
 می نماید و اگر غلبه سودا بود منفع آن پانزده روز دهند از گاوزبان و بادیان و
 عناب بسفایج و بادرنجبویه گل سرخ و بنفشه و پستان و مویز و شاهتره و گلشن
 و بعد از اقیون و حجار منی و بلبله سیاه و اقلناس یا روغن مسهل دهند و اگر در مزاج

و سوزاک مفید است جزایم سوخته و دانه های برنج و عرق نعناع و تربی بلخی کافور نازد از دانه های سوخته و سوخته
گردد و مرض تو چون ز سودا پیدا ^{اربعی} باشد که تمت پاک شود از سودا
معجون نجاح یا حب افیمون ^۸ یا حب سطون خود و س تناول فرما

شرح و تحقیق

منفع سودا اسطوخودوس ^۹ یاد رنجبویه ^۹ گاوزبان ^۹ پارساوشان ^۹ باورمان ^۹ اصل السوس ^{۱۴}
مقشنه حکوفته هماداد نیم سیراب ^۹ بچوشان ^۹ چون بنیمه ^۹ سد صاف ^۹ کرده بقند شیرین ^{۱۴}
نموده بگریم بنوشند غذا آب خود بیکوفته با گوشت مالکیان ^۹ فربه و اچنی ^۹ و عرق نعناع ^۹ اسفنا
صفت معجون نجاح معنی نجاح بضم نون خواه بفتح آن رنگاری و روای حاجت است
اجزایش بقول ابن حبه ^{۱۴} بلبله ^{۱۴} سیاه ^{۱۴} پوست بلبله ^{۱۴} کابلی ^{۱۴} پوست بلبله ^{۱۴} اسطوخودوس ^{۱۴}
افیمون ^{۱۴} ترد بسفایج ^{۱۴} همه را بکوبند و به پیزند و لاجور ^{۱۴} و شسته ^{۱۴} و غار یقون ^{۱۴} بمویند
بیخته اضافه نمایند و به چند شهید ^{۱۴} شدند از سه شقیال ^{۱۴} تا پنج شقیال ^{۱۴} خورده باشند و سید
استاذی مغفور باین صنعت با استعمال می آورند ^{۱۴} ترد بسفایج ^{۱۴} اسطوخودوس ^{۱۴}
بسفایج ^{۱۴} افیمون ^{۱۴} بلبله ^{۱۴} کابلی ^{۱۴} بلبله ^{۱۴} سیاه ^{۱۴} همه را کوفته بیخته و رو چند غسل معجون
سازند و با عرق شاه تره ^{۱۴} از رو و شقیال ^{۱۴} تا سه شقیال ^{۱۴} خورده باشند و برای اسهال
از پنج شقیال ^{۱۴} تا هفت شقیال ^{۱۴} بخورند نافع باد صفت حب افیمون ^{۱۴} بسفایج ^{۱۴} قیقون ^{۱۴}
خریق سیاه نمک ^{۱۴} هندی ^{۱۴} اسطوخودوس ^{۱۴} همه را بکوبند و به پیزند و ایا ^{۱۴} راج ^{۱۴} فیکر ^{۱۴} غار یقون ^{۱۴}
بمویند بیخته بران اضافه نموده با آب سرشته ^{۱۴} بشربت ^{۱۴} بنفشه ^{۱۴} جو سازند و با استعمال
از به صفت حب اسطوخودوس ^{۱۴} اسطوخودوس ^{۱۴} اسفایج ^{۱۴} ترد پوست بلبله ^{۱۴} کابلی ^{۱۴}
پوست بلبله ^{۱۴} در رو صبر ^{۱۴} سقوطی ^{۱۴} شحم ^{۱۴} خنظل ^{۱۴} همه را بکوبند و به پیزند و و ایا ^{۱۴} غار یقون ^{۱۴} بمویند
بیخته با آب خمیر کرده جو ب بشربت ^{۱۴} بنفشه ^{۱۴} سازند و فرو برزند و میفرمودند سیدی استادی
مرحوم حکیم نجیب بادی که بعد از نقیده تمام استعمال مضرع اعظم برای تصفیه جمیع اختلاط ^{۱۴} خواص

بابونه و بادام بر سر باید مالید و خود آب باید خورد و صفت شربت افیمون ^{۱۳۱} فتمون
 را در حریطه کرده در یک پیاله آب بچوشانند تا مضره خود را باز و هریس او را برارند
 و نمالند و بهفتاد شتقال قند سفید صاف آمیخته بقوام آرند و هر صبح یک قاشق ^{۱۳۲}
 و هفت قاشق آب حل کرده بنوشند میفرماید مرحوم سیدی استادی مولای حکیم
 منصور علی نجیب آبادی که افیمون را در حریطه کرده در شیر چوشانده یا شیر بوشانده
 افیمون را در آن تر کرده بر آوروه بقند شیرین کرده بنوشند نافع باد یا عرق شاپتره
 مورق مروق را با شربت انار شیرین نموده یا لای سفوف ^{۱۳۳} یا لیم سیاه افیمون ^{۱۳۴} نیا
 مصری بنوشند نافع باد یا عرق شیر بنوشند صفت آن انشاء الله تعالی در اینجا ^{۱۳۵} بکین گفته
 صفت روغن بابونه گل بابونه را با روغن کنجد و رشیشه کرده تا چهل و زباقاب نگاهد
 یا شتی را از گل بابونه خشک در یک پیاله آب چوشانند تا به نیمه رسد پس صاف
 کرده با نیم پیاله روغن کنجد چوشانند تا روغن بماند صفت روغن بادام مغز بادام ^{۱۳۶}
 با قند نبات و غیره مثل آن بکوبند و چند قطره آب گرم بر آن پاشین و در طبق مس
 که بر آتش ^{۱۳۷} گج گذاشته باشند بمانند و بفشارند تا روغن از آن بر آید گوئیم که مغز بادام را
 با قشر زرر و کوبند و معمول هر کا خال مجدم مرحوم و مغفور فتح خان صاحب آن بود که هفت
 آنرا مغز بادام رابع قشر درونی نخانه روغن کرفر ستاده روغن میگزفتند و این عمل است
 و روغن خالص می بر آید قرص صدف از حکیم سید علی اصغر صاحب مغز تخم کدو مغز تخم ^{۱۳۸}
 خیارین مغز تخم تربوز کثیر ادویه سیحونه گل رنی افیون گوند بول تخم کاهو فستاق ^{۱۳۹}
 تخم با قلا صدف صادق کافور کوفته بخیته و آب فیون ندکور را حل کرده قرص سازند ^{۱۴۰}
 برای امراض حاره و جمله اقسام تپها و اسهالها و فساد خون و نزله حار و جهت حفظ
 جنین در حمل بعد از سه ماه و قبل هشت ماه و در و شکم و سلاست بچه و گاه داشتن از
 اسقاط و اجرای خون و برای تنقیه و تشنگی طحال شیر خواره و قی آنها و در دسره و کاه

منصف بلغم با دیان باد و بخوبی این سوسن پر سیاوشان اصل السوسن منقش نمیکوفته انجیر
همه را در آب جوشانند چون به نیمه آید صاف کرده گل کنند آینه خسته بخورند غذا نخورند آب کنند
یا هر چه مناسب دانند صفت گل کنند برگ گل سترخ تازه را کوفته یا قیمة کرده و عسل آن نیز
و در آفتاب تا چهل روز گذارند یا برگ گل خشک امثال یک مشت بگویند یا بدست بمالند
و بگل آب تر کرده تا دو ساعت بدارند و در یک پیاله عسل آینه خسته و دوسه جوشن بنند و نگاه دارند
صفت حب مطبوخ یقون ترید حب سقوطری حب النیل سفلیج پوست بلبله زرد شحم خنظل
مجموده همه را بگویند و بنیزند و غار یقون بمویند گز زانده اضافه نمایند و آب جوش خمر
کرده جها سازند و بمسل و مانند آن بخلطاند و معنی مطبوخ یقون منقی اخلاط بارده است
صفت حب ایارج ترید حب النیل نیسون شحم خنظل نمک هندی همه را کو بند
و بنیزند و غار یقون بمویند بخیه و ایارج فیکر اضافه نموده آب با دیان خمیر کنند
و بطریق حب بالا فرو برند و معنی فیکر امر و تلخ است و معنی ایارج دوا می آلتی باشد
صفت ایارج فیکر مصطلکی زعفران سنبل حب بلبلان عود بلبلان اسارون
سلیج دارچینی صبر سقوطری همه را کوفته بخیه و رشیشه کنند و نگاه دارند صفت
حب قوقایا صبر سقوطری عصاره فستقین یا برگ مصطلکی شحم خنظل مجموعه مشبو
همه را کوفته بخیه آب کرفس خمیر کرده خوب بدستور سازند و معنی قوقایا حاق و سطو

گردد سرد تر اسباب شد سودا	رباعی	از دست مده شربت افیمون
از اغذیه الکرامی نخود ساز غذا	ک	وز روغن بابونه و بادام طلا

شرح و تحقیق

نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صداع سودا و درد سر که از سودا باشد	سودا	تیرگی رنگ شیره و زبان شربت فیمون	تیرگی رنگ شیره و زبان شربت فیمون	تیرگی رنگ شیره و زبان شربت فیمون
		وقار و خشکی بینی و کفایت باید و ادور و غن	وقار و خشکی بینی و کفایت باید و ادور و غن	وقار و خشکی بینی و کفایت باید و ادور و غن

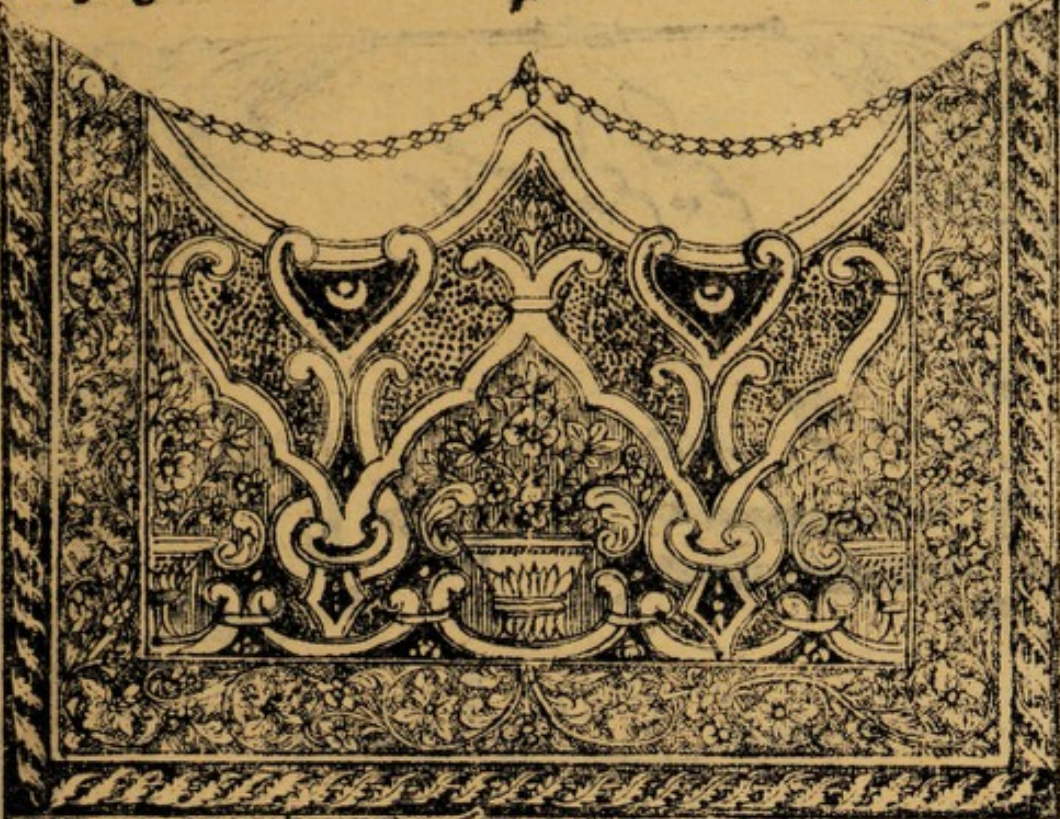
صداع صفراوی	در دسره از صفرا باشد	صفرا	زردی چشم و تلخی دهان	صندل سفید
			و صفت رو بدن زرد	یا باشد
			بول و زبان	آب کشته تر

ساییده در پارچه سوت ولایت زمان زمان آلوده طلا کرده باشند ترکیب
 قشریت نارنج قند در آب جوشانند تا آنکه غلیظ شود پس یک از دیگران آرد
 آب نارنج اضافه نمایند و باز قوام کنند و هر صبح یک چوبه در هفت قاشق آب حل کنند تا شام
 بیماری هر که شد ز صفرا پیدا ^{یا باغی} باید که خورد ز بهر دفع صفرا
 یا حب بنفشه با نقوع مسهل ^۴ یا آب انار و شیر خشت اعلا

شرح و تحقیق

صفت منصف صفرا بنفشه گل سرخ تخم کاسنی نیم کوفته پیستان ^۴ تمر هندی لوی بخارا ^۵
 همرا در یک سیر آب جوشانند چون بنصف رسد صاف کرده بشریت نیلوفر شیرین ^۲
 کرده نیم گرم بنوشند و غذا نخورند نیم کوفته و مویک قشر با گوشت مرغ جوان یا گوشت
 گوسفند شش ماهه با کشنیر تریا اسفناخ و قدیری تمر هندی خورد و نان گندم با گو
 ندر کور صفت حب بنفشه بنفشه ترید رب السوس پوست بلبله زرد محمود و مشوی
 انیسون همرا را کوفته بخته آب حمیر کنند و جوب سازند بشریت بنفشه نقوع مسهل
 سناکی پوست بلبله زرد تخم کاسنی نیم کوفته بنفشه نیلوفر تمر هندی لوی بخارا پیستان ^۴
 همرا را یک شیار و زوز نیم سیر آب تر داشته صاف کنند و به بست مشقال شیر ^۵
 شیرین کرده نیم گرم بنوشند نافع باد صفت شربت بنفشه بنفشه را در پاپا و سیر آب
 بجوشانند چون به غلیظ آید مالیده صاف نموده در قند قوام نمایند و نگاه دارند و وقت
 حاجت با استعمال آرد صفت ترتیب بنار شیر خشت ^۵ را در گلاب حل کرده صاف
 نموده در آب ناریس خوش که با شحم شوره باشد اضافه نمایند و سحر نیم گرم بنوشند ^۵

شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صداع مطلق	در ویست در	خاطی بود از اخطا	از بشیره و بنفشه قاروره پاشویه کند	
اعضای سرد	یا چیزی دیگر از	و ذائقه و امور مقدم	صفت آن	
گرمی و سردی	که گذشتند و دیگر	کلی حظی		
وخشی و تری	از آن باید دریافت	کما		
بے ماده	استغفر الله العظیم	بنفشه		
سبوس گندم هم را در آب بجوشانند چون سته آتار مانند پس به نیم گرم				
چادر و بروی مریض کشیدن پایش در آن گذاشته بشوید نافع باد				
ای در سردی تو گشته از خون پیدا	رباعی	گر توانی رگ سردار و بکشا		
شربت ز کلاب و قند و آب لیو	۲	ترتیب کن و ماش و عدس ساز غذا		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج
صداع دمووی	در سردی که اند	خون	سرخ چشم و زبان و	قند و
خون باشد			روی و شیرینی و بان	هفت چمچه
آب حل کرده صاف نموده نیم چمچه کلاب و یک چمچه آب لیو اضافه کرده بناشتا				
بخورد و این نخله هم مفید است آب خیار کلاب مندل کشنه خشک عطر خس				
نخله سازند و حسب دستور در شیشه کشاوه دهن انداخته بویانند نافع باد				
در سردی تو اگر بود از صفرا	رباعی	صندل میکن با آب کشنه طلا		
ازا شربه میطلب شرابا نایچ	۳	وزاغذیه کشک جو و ماش و اگر ا		
شرح و تحقیق				
نام مرض	تعریف	سبب	علامت	علاج

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

یا علیو علی بنی بعلمک فک الحمد والحمدا و الصلوات علی نبیک احمد افضل الرسل
و اکرمة المخلوقات و علی الیه اهل الشرف و التکریم و اصحابه ذوی الجلال و التقطیر
اما بعد سیگویم عبد العظیم نصر الله خان الاحمدی انجی شکی انور جوئی که این
رساله ایست مختصر که جمع کرده ام از مجربات خود برای نفع عزیزان عموم و ناو جبت
استفاوه فرزند راجنده خود عبد الملک خان سلمه الله التان خصوصاً نام کرده ام و او
المعلیة المورثة بالنسخ المخرجة که سرخن ابراعی حکیم یوسفی مرحوم شروع نمود و به
نسخ مجرب خود شرح علج او را تمام کردم الله تعالی قبول فرماید و بعام خاص نفع رساند

بحث علج امراض الراس

ای دیده زرد و سرد است و نچ و غنا	رباعی	ترک حرکت کن بطلب راحت را
خطمی و نبشته و سبوس گندم	۱	مجموع بچوشان و در آبکش بپا

هو علیکم السلام

شرح باعیا طیبی

تصنیف

کنز العلوم مخزن الفہوم حاجی حکیم محمد عبدالعلیم ڈیڑہی نصر خان خجرجوی
مرحوم بعد صاف چند نسخات مجربہ از دیار اکثر عبارات جدید مفید

بار ثانی

در مطبع نظم مطبع گریڈ

۹۹ ۱۲ ہجری

٢٤٥	كثرة العرق	٢٩٠	آكله	٢٢٣	نقاط
٢٤٦	صنان	٢٩٠	طاعون	٢٢٣	والم
٢٤٦	عرق النار	٢٩٢	بثور لبنية	٢٢٣	حقف
٢٤٤	دارا بحية ودار شلب	٢٩٣	عرق منى	٢٢٣	بنات الليل
٢٤٨	شيب غير طبع	٢٩٣	جدري	٢٢٥	سعه
٢٤٩	جودة الشعر	٢٩٨	حصبة	٢٢٦	بنية
٢٤٩	تشقق الشعر	٢٩٩	كلف	٢٢٤	فرنگية
٢٨٠	النزال المنقط	٢٤٠	برش	٢٥٠	قوبا
٢٨٥	افراط السمن	٢٤٠	نمش	٢٥٣	جرب
٢٨٥	لدغ الحية	٢٤٠	خيلان	٢٥١	ثاول
٢٨٤	لدغ العقرب	٢٤١	هق	٢٥٤	دخس
٢٨٩	نشر الريلا	٢٤٢	برص	٢٥٤	مئل
٢٩٠	لدغ الزنبور	٢٤٣	قمقام	٢٥٨	فرج
٢٩٠	عوض الكلب			٢٥٥	وبله
علاج الذي شرب السم					
صفحة	بيان	صفحة	بيان	صفحة	نام مرض
٢٩٥	قوائم	٢٩٣	احوال نبض	٢٩٣	حالة شرب السم

کثرة الطمث	٢٠٣	رجا	٢٠٣	بواسیر الرحم	٢٠٤
احتباس الطمث	٢٠٣	اختناق الرحم	٢٠٥	تشقق الرحم	٢٠٤
رتق	٢٠٣	نفخة الرحم	٢٠٥	قرحة الرحم	٢٠٤
نتوء الرحم	٢٠٣	حكة الرحم	٢٠٤	ورم الرحم	٢٠٨

علاج الامراض التي تحدث في الظهر والورك واليد والرجل

صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض
٢١٣	حدبة	٢١٨	وجع الورك بالدم	٢٢٠	نقرس
٢١٣	وجع الظهر	٢١٩	وجع الورك بالبلغم	٢٢١	دوالي
٢١٥	وجع المفاصل	٢١٩	عوق النساء	٢٢٢	دوالي

علاج الحميات

صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض
٢٢٢	سونوخس	٢٢٣	حمى مطبقة	٢٢٤	حمى سوداوس
٢٢٢	حمى يوم	٢٢٣	حمى غيب	٢٣٠	حمى دوق
		٢٢٤	حمى بلغمي		

علاج الامراض التي تكون على ظاهرها الاعضاء البنية من الاورام والقروح وغيرها

صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض
٢٣٣	الاورام	٢٣٥	ورم رخو	٢٣٤	سرطان
٢٣٣	فلفسونه	٢٣٦	خنازير	٢٣٨	جذام
٢٣٣	حمرة بضم حاء مطلة	٢٣٦	سله	٢٣٩	جذام بضم جيم
٢٣٥	ورم ركي	٢٣٤	غده	٢٣٢	غده

١٣٣	تولج	١٣٤	حب القرع	١٥٢	زحیر صادق
١٣٥	حیات	١٣٤	الدود الذي يشبه دود الخمل	١٥٢	زحیر کاذب
			علاج امراض المقعد		
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
١٥٥	یواسیر	١٤٥	تشقق المقعد	١٤٤	ورم المقعد
			علاج امراض الكلیة و المثانة		
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
١٤٤	حصاة الكلیة	١٨٢	حصاة المثانة	١٨٤	عسر البول
١٤٩	ریج الكلیة	١٨٢	قرحة المثانة	١٨٨	حرقة البول
١٤٩	ضعف الكلیة	١٨٥	ریج المثانة	١٨٩	سلس البول
١٨١	ورم الكلیة	١٨٥	جرب المثانة	١٩٠	البول فی الفراش
١٨١	قرحة الكلیة	١٨٥	خلع المثانة	١٩٠	زکایة بیض
١٨٢	ورم المثانة	١٨٤	تقطیر البول	١٩١	بول الدم
			علاج الامراض التي تختص بالرجال		
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
١٩١	ضعف الباه	١٩٩	أبنة	٢٠٠	ورم الخصیه
١٩٤	كثرة الاحلام	١٩٩	عذیطة	٢٠١	قرحة القضیب
		١٩٩	فتق		
			علاج امراض تختص بالنساء		
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض

صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
۱۰۶	ورم اندر ریه	۱۰۶	قله اللبن
علاج امراض المعده			
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
۱۰۸	وجع المعده بسبب الحج	۱۱۶	قته
۱۱۳	وجع المعده بالصفراء و البغ	۱۱۶	فواق
۱۱۴	وجع المعده بالسودا	۱۱۸	صنف المعده
۱۱۵	ورم المعده بالاضطراب		
علاج امراض الكبد			
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
۱۲۳	ورم كبد	۱۲۳	صنف الكبد
۱۲۴	عطش مفراط		
علاج امراض المرارة			
		۱۳۰	يرقان صفر
علاج امراض الطحال			
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
۱۳۲	ورم الطحال	۱۳۵	نفخة الطحال
علاج امراض الامعاء			
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
۱۳۹	اسهال	۱۴۰	سج
		۱۴۲	مغص

۸۳	ورم اللثة			۸۳	تاكل اللثة
علاج امراض اللسان					
صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض
۸۴	بطلان الذوق	۸۵	ورم اللسان	۸۴	حرقة اللسان
۸۵	ثقل اللسان	۸۵	تشقق اللسان	۸۷	جفاف اللسان
علاج امراض الحلق					
صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض
۸۶	ورم اللهاة	۸۹	دخول العلق في الحلق	۹۱	سحجة الصوت
۸۸	استرخاء اللهاة	۸۹	قرحة الحلق	۹۲	سعال
۸۹	استرخاء اللوزتين	۹۰	نشب العظم في الحلق	۹۴	ربو
۸۹	خناق	۹۰	بلع اللبنة	۹۵	نفث الدم
		۹۱	ورم المري		
علاج امراض الصدر والريه					
صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض
۹۹	سل	۹۹	ذات الريه	۱۰۰	ذات الصدر
		۱۰۰	شوصه وذات الحنجرب		
علاج امراض القلب					
صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض	صفحة	نام مرض
۱۰۱	خفقان باسباجا خارجي	۱۰۲	خفقان صفراوي	۱۰۳	خفقان دموي
۱۰۲	خفقان بلغمي سوداوي	علاج امراض الشدي		۱۰۵	غشي

۶۰	خیالات	۶۲	عشا	۶۳	جمعه
۶۰	نزول لما فی العین			۶۴	ضعف البصر
علاج امراض الاذن					
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
۶۶	طرش	۶۷	وجع الاذن	۶۸	دخول الحوان فی الاذن او تولد وود فیها
۶۶	طنین	۶۸	قرحه الاذن	۶۹	دخول لما فی الاذن
علاج امراض الانف					
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
۶۹	بطلان شحم	۷۰	جفاف الانف	۷۲	زكام حار
۶۹	نتن الانف	۷۰	قرحه الانف	۷۲	زكام بارد
		۷۱	رعاف		
علاج امراض الوج			علاج امراض الشفة		
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
۷۳	اشری	۷۵	شری	۷۶	تشقق الشفة
۷۳	باد شتام			۷۶	ورم الشفة
علاج امراض الفم					
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
۷۷	قلاع بوی و صفراوی	۷۹	بخر	۸۲	دودا اسن
۷۸	قلاع یغنی و سوداوی	۸۰	وجع اسن	۸۳	استرخار اللثة
۷۸	سیلان الماء من الفم	۸۱	ضرس	۸۴	لثة و امیه

فهرست امراض کتاب المستنی بالمعالجه الموریه بالسنخ المجریه فی شرح ربیات یحیی

علاج امراض الراس			
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
۱۱	صداع مطلق	۲۳	سرسام بلغمی
۱۱	صداع دمای	۲۴	نسیان
۱۲	صداع صفراوی	۲۵	حمق و نخوت
۱۳	صداع یغنی	۲۶	جمود
۱۴	صداع سوداوی	۲۷	سبات
۱۸	صداع عارضه	۲۸	سقمه
۱۹	صداع بارد ساده	۲۹	جنون
۲۰	شقیقه	۳۱	عشق
۲۱	سرسام دموک	۳۲	دوار
۲۲	سرسام صفراوی و سودا	۳۳	سد
علاج امراض العین			
صفحه	نام مرض	صفحه	نام مرض
۴۸	برده	۵۱	جرب
۴۸	شوق قلب شوزاند	۵۲	سنبلی
۴۹	سلاق	۵۲	رند
۵۰	شترناق	۵۵	طفه
۵۱	غوب	۵۵	ظفره
۵۱	دینه	۵۶	قسطه العین
۵۶	بیاض العین	۵۶	انتشار و تساع
۵۹	ضیق صدق	۵۹	

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

در بیان اقسام و فضائل و افع امراض و الام نسخ و قانون تدوی ایمنی شرح و تفسیر

بعد نظرانی صنف شرح و اضافت چند نسخات مجرب باهتمام عاجز محمد عبد الرحمن

مکتبہ دارالافتاء و تحقیقات اسلامیہ

PP 1672

YŪSUFĪ b. MUḤ. b. YŪSUF. - ʿABD al-HALĪM MUḤ. NAṢR
ALLĀH KHĀN. Sharh-i Rubāʿīyāt-i tibb-i Yūsufī, i.e.,
al-Muʿālaǧāt al-muʿarraba bi'l-nusakh al-mujarraba.
Cawnpore 1299. (308 p.) (lithographed) - Storey
II 238 gives the author's name as ʿAbd al-ʿAlim &c.
f 285.-

22501405645

P.B.PERSIAN
206